

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ НАПРН УКРАЇНИ

УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**Збірник наукових статей за матеріалами
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
з європейського права**

(м. Харків, 15 листопада 2019 р.)

Харків
«Юрайт»
2019

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
І. В. Яковюк – завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор
К. В. Смирнова – д.ю.н., доцент, професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
О. Я. Трагнюк – доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент

Матеріали друкуються в авторській редакції

Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: зб. наук.
У-45 статей за матеріалами III Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 15 листоп. 2019 р. / редкол.: А. П. Гетьмана, І. В. Яковюк та ін. – Харків : Юрайт, 2019. – 290 с.

ISBN 978-617-7450-16-9

У збірнику подається стислий виклад доповідей п'яти повідомлень науковців, викладачів та студентів освітніх і наукових закладів на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку», яка була організована і проведена в м. Харків Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка і НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами європейської інтеграції.

УДК 341(477)+(4-672 ЄС)

- © Колектив авторів, 2019
- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019
- © Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2019
- © НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2019
- © Юрайт, 2019

ISBN 978-617-7450-16-9

ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ

З кожним роком в Україні та Європі зростає кількість людей, які мають вроджені захворювання. Їм надають інвалідність в залежності від тяжкості захворювання: 1, 2 або 3 групи. Сьогодні в Європейському Союзі людей з обмеженими можливостями нараховується близько 1/6 від всіх громадян працездатного віку. В Україні чисельність осіб з інвалідністю становить 6,1% від загальної кількості населення нашої держави. Більше того, 80% інвалідів в Україні – це люди працездатного віку, які б за умов наявності необхідних умов та досконалої законодавчої бази могли б приймати активну участь у суспільному житті. В Україні дуже тяжко знайти роботу таким людям, бо роботодавці не хочуть нести відповідальність за таких людей. Порівнюючи Україну з Європою, то саме в Європі більш лояльно відносяться до людей з інвалідністю і створюють спеціальні для них робочі місця [1].

Інвалідність не згадується в жодному з ключових міжнародних документів з прав людини, розроблених до 1961 року, аж до моменту коли була прийнята Європейська соціальна хартія – перший міжнародний договір, що включав явне положення, що стосуються прав людей з обмеженими можливостями. В доповнення до Загальної декларації прав людини, наступні ключові документи досить конкретно стосуються прав людей з обмеженими можливостями: 1971 рік – Декларація про права розумово відсталих осіб

1975 р. – Декларація про права інвалідів;

1982 р. – Всесвітня програма дій стосовно інвалідів;

1983–1992 роки – Міжнародне десятиріччя інвалідів;

1993 р. – Стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо забезпечення рівних можливостей для інвалідів;

1993 р. – Віденська декларація з прав людини;

2006 р. – Конвенція ООН про права інвалідів (КПІ ООН).

Створення багатьох ключових документів з прав людини було викликано появою рухів за права інвалідів. У той час, як основні міжна-

---

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

родні документи з прав людини мають значні можливості для розширення і захисту прав інвалідів, ці можливості все ще не є повністю реалізованими. Це стало головною причиною для створення нової Конвенції ООН про права інвалідів. Зараз основними інструментами в цій області є Європейська конвенція з прав людини, прийнята 4 листопада 1950 і Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, прийнята 13 грудня 2006 року. Ці документи закріпили за інвалідами властиві людині права і свободи. Наша країна також не відстає в цьому плані. В Україні діє закон «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року, який гарантує інвалідам рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, а також створення умов, які дають їм можливість ефективно реалізувати свої права та свободи людини та вести повноцінний спосіб життя. Також в Україні діє вже вищезгадана Конвенція про права осіб з інвалідністю, яка набрала чинність 6 березня 2010 року. Однак, незважаючи на чинність документів, які регулюють права осіб з обмеженими можливостями, але механізм забезпечення прав осіб з інвалідністю в Україні не ідеальний. Існує безліч прогалин в цьому питанні, більш того, не раз були зафіксовані випадки дискримінації людей за ознакою інвалідності. Наприклад, коли людина на інвалідному візку не змогла потрапити на судове засідання. Багато трапляється випадків, коли люди не розуміють як тяжко людині з обмеженими можливостями жити у цьому світі, вони ще з нього глузують. І до того ж коли роботодавці шукають працівників, то дуже часто відмовляють людям з інвалідністю. І це незважаючи на те що, відповідно до ст. 17 Закону № 875 з метою реалізації творчих і виробничих здібностей інвалідів та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації їм забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом.

Відповідно до ст. 172 КЗпП на роботодавця покладається обов'язок організувати працевлаштування інвалідів відповідно до медичних рекомендацій, встановити на їх прохання неповний робочий день або неповний робочий тиждень та створити пільгові умови праці. Залучення інвалідів до надурочних робіт та робіт у нічний час без їх згоди не допускається (ст. 55, 63 КЗпП).

Якщо працівник-інвалід бажає працювати неповний робочий час, то роботодавець має встановити відповідний графік його робочого часу.

Правила працевлаштування інваліда:

1. До квоти зараховуються тільки інваліди, для яких це місце роботи є основним. Інваліди, які є зовнішніми сумісниками у розрахунок квот не входять.

2. Документом, що підтверджує інвалідність, є висновок МСЕК про групу інвалідності. У ньому визначено види робіт, рекомендовані чи заборонені конкретному співробітнику. Тому не можна працевлаштувати інваліда на роботу, умови якої йому протипоказані.

3. У працівника-інваліда є право пред'явити його індивідуальну програму реабілітації. Це встановлено ст. 39 Закону № 875. Ця програма зобов'язує роботодавця виділити інваліду спеціально облаштоване робоче місце. За наявності програми та невиконанні її умов при перевірках Держпраці на роботодавця чекатиме штраф.

4. Інваліду можна відмовити в прийнятті на роботу, якщо його професійні якості не відповідають посаді.

5. Коли інваліда направлено на роботу за рекомендаціями МСЕК, то випробувальний строк при прийнятті на роботу йому не встановлюється (ч. 3 ст. 26 КЗпП). А якщо такий працівник самостійно працевлаштується, то роботодавець може встановити йому випробувальний строк.

Створення робочого місця

За ст. 18 Закону № 875 роботодавці зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування інвалідів, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації та забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством.

Тож, якщо індивідуальною програмою реабілітації створення спеціалізованого робочого місця не передбачено, то роботодавець може надати інваліду звичайне робоче місце. Про це вказували фахівці Мінпраці у листі від 06.11.08 р. № 1/6–481/06. Також це впливає із обов'язків роботодавців при працевлаштуванні інвалідів, зазначених у до п. 4.3 Рекомендацій ВАСУ. Зокрема, за ними роботодавець має: 1) виділити та створити робочі місця та працевлаштування інвалідів, у тому числі спеціальні робочі місця; 2) створити для інвалідів умов праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації; 3) забезпечити інші соціально-економічні гарантії, передбачені чинним законодавством; 4) надати Державній службі зайнятості інформації, необхідної для організації працевлаштування інвалідів; 5) звітування до фонду.

Коли можна відмовити у працевлаштуванні. Відповідно до частини третьої ст. 17 Закону № 875 відмова в укладенні трудового договору не допускається. Але відмовити можна, коли за висновком МСЕК стан здоров'я працівника перешкоджає виконанню професійних обов'язків, загрожує здоров'ю та безпеці праці інших осіб або продовження трудової діяльності чи зміна її характеру й обсягу загрожує погіршенню здоров'я інваліда [2].

Одним з напрямків соціальної політики щодо працевлаштування інвалідів є встановлення квоти на робочі місця. Цей захід притаманний і більшості країн ЄС, де нормативи робочих місць для інвалідів встановлюються залежно (чи незалежно) від кількості працівників суб'єкта господарювання. Оборотною стороною є система штрафів для роботодавців за невиконання законодавства щодо працевлаштування інвалідів згідно з встановленою квотою [3, с. 156]. Так, у Німеччині штраф становитиме € 105 за кожне незайняте місце для інваліда у рамках від 3% до 5%, € 180 – від 2% до 3% та € 260 – менше 2% . У країнах, де не встановлено квоти, наприклад, у Данії, Естонії, запроваджено систему субсидування роботодавців, які приймають на роботу інвалідів. А у Словенії та Ісландії, якщо серед претендентів на робоче місце є інвалід, який цілком задовольняє вимоги роботодавця щодо професійних якостей, він має перевагу над неінвалідами (першочергове працевлаштування). Взагалі не існує системи квот і заохочування для роботодавців у Бельгії, Швейцарії, Кіпрі, Латвії, Ліхтенштейні, Нідерландах, Норвегії, Фінляндії, Швеції та Великій Британії [5, с.226–230].

Людина із інвалідністю стикається із безліччю проблем, які невідомі іншим людям. В першу чергу потрібно сказати про обмеження доступу інвалідів до соціальних благ, які відомі абсолютній більшості населення планети, а саме магазинів, аптек, метро, вокзалів, перукарень тощо. Відбувається це через те, що в таких місцях не встановлюються спеціальні пристосування для допомоги людям з обмеженими можливостями, наприклад, широкі кабінки ліфта й низьке розташування кнопок для людей в інвалідному візку, громадські туалети, обладнані спеціально для людей в інвалідному візку, інформація про ліки, написана шрифтом Брайля для людей з вадами зору чи присутність сурдоперекладачів у лікарнях, поліклініках, соціальних службах для людей з обмеженнями слуху. Тому люди з обмеженими можливостями змушені купувати речі, замовляти

відповідні послуги через онлайн-ресурси. Зараз, звичайно, Україна намагається адаптувати будівлі до реалій, споруджуючи пандуси і кнопки для інвалідів.

Обрання нового президента має об'єднати країну навколо ідеї ще більш рішучих змін і реформування задля покращення життя кожного українця. Близько 57% виборців В. Зеленського виступають за вступ до ЄС та очікують від нього рішучих дій. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів (№ 4578 від 04.05.2016) вносить зміни до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Результатом має бути підвищення їх рівня зайнятості та соціального захисту. Покращення соціального захисту осіб з інвалідністю на основі наближення законодавства про працю ЄС та запровадження умов праці, більшість із яких тісно пов'язані зі змістом конвенцій Міжнародної організації праці, є одним із завдань [4, с.175–179].

Директива 2000/78/ЄС, що має бути імплементована відповідно до статті 424 та Додатку XL Угоди про асоціацію, передбачає рамкові засади рівності працевлаштування, якій національне законодавство має відповідати, встановлює загальну систему рівного ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності, зокрема для людей з інвалідністю. За оцінками Міністерства соціальної політики, прийняття проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зайнятості інвалідів, сприятиме збільшенню кількості працюючих інвалідів до 1 млн. осіб, зокрема, до 35 тис. інвалідів з важкою формою та психічними розладами.

Необхідність прийняття закону є важливою, оскільки йдеться про інтеграцію значної частки громадян України до звичайного життя суспільства та їх працевлаштування.

Найважливіші зміни, які відбудуться в даній сфері, полягають у наближенні українського суспільства до норм ЄС у політиці щодо людей з інвалідністю. Це означає, що закладені у законопроекті механізми – зокрема, запровадження квот для збереження робочих місць для інвалідів, а також посилення відповідальності роботодавців. Перспективи від впровадження законопроекту є виключно позитивними, оскільки він допоможе вирішити соціальні питання, які характерні для українського суспільства, зокрема трансформує стереотипні думки про неможливість

працевлаштування та нерівне ставлення до людей з інвалідністю. Директива була запроваджена в ЄС з метою встановлення рівного розподілу робочих місць, боротьбі з дискримінацією по фізичним ознакам та задля забезпечення рівних можливостей для розвитку усіх людей. Держави Європейського Союзу використовують різні підходи до проблеми працевлаштування людей з інвалідністю. Проте, всі вони керуються принципами, викладеними у Європейській стратегії щодо інвалідності на 2010–2020 рр., яку було ухвалено на основі Конвенції ООН про права інвалідів 2006 року.

Отже, при формуванні політики щодо осіб з інвалідністю в Україні потрібно враховувати існуючі тенденції в міжнародній політиці і практиці, які є більш інноваційними та прогресивними для їх подальшої імплементації. На жаль, сучасна ідеологія України щодо осіб з інвалідністю, яка відображена в законодавстві та практиці його реалізації, не демонструє послідовності, системності в діях уряду, щодо сутності розуміння та дотримання соціального підходу до проблем осіб з інвалідністю. Питання якісної освіти, зайнятості та працевлаштування осіб з інвалідністю є одним із пріоритетних напрямів формування та реалізації державної політики. Тому потрібно вносити зміни до законів, які б захищали таких людей і мали достойну допомогу з боку держави.

Список використаних джерел:

1. URL: <http://khp.org/index.php?id=1432464795>
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
3. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : практич. посіб. / уклад. О. В. Бабак, І. В. Гладка, Н. М. Малиновська, В. Й. Скаковська ; за заг. ред. В. М. Дьяченка, М. Л. Авраменка. Київ, 2007. – 156 с.
4. Бойчук Д. С. Щодо питання про принципи права людини на захист. Підприємство, господарство і право. 2018. №4. С. 175–179.
5. Бойчук Д. С. Право людини на захист: конституційна регламентація. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків, 2016. С. 226–230.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к. ю. н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE. ECONOMIC ASPECTS

First of all, it should be said that Integration processes in world development are not accidental, but natural. Depending on the prerequisites that exist in the middle of each of the integrating countries and between them all, they can achieve success while ensuring the development of society, and in the case of the use of integration for the realization of their own interests, on the contrary. Today, integration is a trend of world development and a prerequisite for the intensification of globalization processes. European integration as a component of the globalization process of the modern world requires European countries to define their interests at the global level and the practical formation of the EU-oriented global space with the appropriate inclusion of neighboring countries in the sphere of European interests.

Today, foreign economic integration is one of the most important issues for Ukrainian society. The attempt to turn off the declared «European direction» in November 2013 was the starting point of the Maidan and the subsequent large-scale social and economic changes. One of the results was the creation of the European integration vector in foreign policy-the signing of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. But, unfortunately, the discussion of such integration is reduced mainly to «civilizational choice» and other abstract concepts. It is therefore important to analyze the socio-economic causes and consequences of the integration process.

1. Ukraine and EU. History. Ukraine-EU relations are bilateral relations between Ukraine and the EU in the field of international politics, economy, education, science, culture etc. The European Union is a political, economic and cultural Association with the characteristics of a Confederation, which includes 28 European States with a population of over 507 million people. I would like to dwell on the evolution of relations between Ukraine and the EU, and give his vision of the prospects. Already on December 2, 1991, the EU Declaration on Ukraine was adopted, in which the participating countries approved the will of the people of Ukraine at the all-Ukrainian referendum

---

¹ Student of the 5th course at the International Law Faculty in the Yaroslav Mudryi National Law University

on December 1, 1991. In the same year, the EU approved the CIS Technical Assistance program (TACIS) and macro-financial support for the reform of the economy and legislation and the development of the democratic society of the former Soviet republics (including Ukraine) [1]. Since October 1993 in Kiev began to operate the Committee on cooperation between Ukraine and the EU.

Of course, the latest event in the relations between Ukraine and the EU was the signing of the partnership and cooperation Agreement between the EU and Ukraine. This document, signed on 14 June 1994 in Brussels by representatives of both sides, laid down a stable political, economic and cultural dialogue between the EU countries on the one hand and Ukraine on the other. By the way, Ukraine was the first Republic of the former USSR to sign such an Agreement. This document contains 1009 articles, 5 annexes and A Protocol on mutual assistance on trade duties (up to 2004). The agreement provides for a system of regular consultations at various levels, creating the basis for a stable political dialogue between Ukraine and the EU. According to article 85 and article 90 to 92 were approved by the Rada and Cooperation parliamentary Committee Cooperation, consisting of Ukrainian and European deputies.

Getting the status of a full member of the EU as a strategic goal of Ukraine was first declared by the President of Ukraine Viktor Yushchenko immediately after his election in early 2005. Although several specific dates of possible accession were mentioned in the discussions by Ukrainian officials and political scientists, currently only The European neighborhood policy was officially proposed to Ukraine from the EU. The presidential administration was critical of the proposed status of relations within the neighborhood. In March 2007, Ukraine was invited to conclude a free trade Agreement with the EU. This proposal, although it caused a much stronger reaction of the Ukrainian state, still did not contain specific plans for Ukraine's accession to the EU in the near future. Some Western European politicians spoke of temporary «fatigue from the expansion» of European institutions.

Position and policy of the EU. To join the EU requires the consent of all member States. Some politicians in the EU doubt Ukraine's possible membership. In 2002, the Commissioner for EU Enlargement Günter Verheugen said that «a European perspective for Ukraine does not necessarily mean membership in the next 10–20 years, although it is possible». On January 13, 2005, the European Parliament almost unanimously (467 «for», 19

«against») adopted a resolution on the intention of the European Parliament to approach positions with Ukraine regarding membership. The European Commission notes that, although a certain preparatory period has yet to pass, the admission of new members is not excluded. To which President Yushchenko responded about his intentions to apply for membership «in the near future».

Several influential EU leaders at the time expressed support for improving ties with Ukraine. In particular, the Minister of foreign Affairs of Poland Adam Rotfeld 21 March 2005 stated that Poland under any circumstances will be to support European integration aspirations of Ukraine. In particular, he said: «at this stage we should focus on concrete steps of cooperation instead of empty talks about European cooperation». Three days of the survey in the six largest EU countries showed the commitment of EU citizens to the adoption of Ukraine in the future as a full member.

2. Reasons for joining. European integration is a generalization of the sovereignty of the member States of the European Union, which have created common institutions, which have been given part of their national powers to ensure that decisions in the relevant areas of common interests can be taken democratically at the European level. The European Union's relations with its neighbors are based on mutual respect for common values, namely democracy, respect for human rights, the rule of law, good governance, the principles of a socially oriented market economy and sustainable development. Movement towards European integration for Ukraine is a way to effectively integrate it into the existing system of distribution of functions and roles in the modern world system; more intensive inclusion in international cooperation to resolve conflicts and counter the latest threats to international security. So what could give us, ordinary Ukrainians, entry into the EU? The main advantage of Ukraine's accession to the EU lies in the possibility of the output of our state on a level with the leading countries of Europe, and its acceptance by the community of free, developed in economic and political terms, of States [2].

The EU is the development of the economy. Ukraine's accession to the European Union will allow us to join one of the world's most open markets, larger than the USA and Japan. The EU is a single harmonized market with almost 500 million users and 30 million firms and companies producing and using goods according to common rules and standards. Equal membership in the EU will allow Ukrainian producers to freely trade on the European market and will force them to improve the quality of goods to ensure their

competitiveness [3, p.128]. By purchasing any product for yourself, every citizen of the European Union can be sure of its quality and reliability.

The EU is a high quality of life. The average level and quality of life in the EU is several times higher than in Ukraine. Ukraine's accession to the European Union will allow to join its economic and social programs, to get access to the European system of education, health care, labor market. Every citizen of Ukraine will feel the positive consequences of European integration.

The EU is human rights. Effective and accessible judicial protection, high and reliable constitutional guarantees of human and civil rights and freedoms, effective and fair restrictions of social inequality – all these are the inherent consequences of the movement towards a United Europe.

The EU is a democracy. The high level of development of democratic institutions in the applicant country is one of the fundamental criteria for the accession of new members to the EU. Having chosen the course of European integration, our state should make significant efforts to make Ukrainian citizens feel the benefits of democracy of the European model, because real democracy is not only an opportunity to freely Express their thoughts, but also the ability of an ordinary citizen to determine the direction of development of his community, effectively influence the development of society and the state.

The EU is energy security. In modern conditions, no European country is able to ensure its energy security alone. Moving towards accession to the EU, our state is trying to get support and defend its energy interests from the leading European countries. Becoming a member of the European community, Ukraine will not be perceived only as a transit area through which pipelines to Europe are laid.

The EU is free travel. After joining the European Union, a large number of European borders are opened to the citizens of the new country and there is a unique opportunity to move freely, without interference and humiliating «visa controls» in Europe. A citizen of the European Union should not stand in long queues at the embassies of other European States in order to obtain permission to stay in their country, as well as to prove to employees of the foreign diplomatic mission the absence of intentions to stay there for work or illegal migrant. Visa-free regime of course made life easier for many travelers, but to study, work or stay more than 90 days a year, Ukrainians still need a visa.

EU-reforms in the interests of people. The process of the state's accession to the EU stimulates internal political, economic and social reforms in all spheres of public life: from the constitutional framework to utility tariffs, from

the taxation system to the guarantees of human rights. The peculiarities of the geopolitical position of Ukraine made it necessary to maintain balanced relations with countries around the outer perimeter. At the same time, the peculiarity of the Ukrainian geopolitical strategy made it necessary to dominate the European geopolitical vector as the most important means for a deep internal transformation of Ukrainian society. However, European integration is not only a mutually beneficial cooperation, effective foreign policy. It provides for significant internal changes in the country in accordance with the standards adopted by the integration community. To join the EU, a candidate country must meet the Copenhagen criteria.

3. Entry criteria. The conditions of accession to the EU defined at the European Council meeting in Copenhagen (Denmark), which took place on 21–22 June 1993, the Associated States of Central and Eastern Europe that have expressed such a desire, may become members of the EU. The accession will take place as soon as the associated state is able to assume the responsibilities of membership, satisfying the necessary political and economic requirements [4]. These requirements are called the Copenhagen criteria: 1) stability of institutions that guarantee democracy, the rule of law, human rights and respect for and protection of minority rights (political criterion); 2) current market economy and ability to cope with competitive pressures and market forces within the EU (economic criterion); 3) ability to assume membership responsibilities in compliance with the objectives of the political, economic and monetary Union (criterion of membership); 4) the ability of the EU to absorb new members, while maintaining the dynamics of European integration, which is an important factor in the common interest of both the Union and the candidate States (sometimes this criterion is called independent, because its goal is to strengthen European integration).

Consider the economic criterion: Two components of the economic criterion also have a number of sub-criteria. «The existence of a market economy» (this component of the economic criterion must be satisfied before the start of negotiations) is assessed by the analysis of such factors:

- the balance between supply and demand is due to the free play of market forces; price and trade liberalization;
- absence of significant barriers to entry (creation of new enterprises) and exit (bankruptcy);
- availability of legal framework, including regulation of property rights; implementation of laws and contracts;

- achieving macroeconomic stability, including price stabilization and stability of public finances and external balance;
- there is a wide consensus on the basics of economic policy;
- sufficient development of the financial sector to direct the accumulated funds to invest in production.

«The ability to cope with competitive pressure and market forces within the European Union» (this component of the economic criterion should be satisfied in the medium term-five years) is assessed by analyzing such factors:

- existence of a functioning market economy with a level of macroeconomic stability sufficient for the subjects to make decisions in a stable and predictable climate;
- sufficient human and material resources, including infrastructure (energy supply, telecommunications, transport, etc.), education and research and the prospect of activities in this field;
- the degree of influence of government policy and legislation on competitiveness through trade policy, competition policy, state aid, support for small and medium-sized enterprises;
- level and pace of trade integration of the country with the European Union before expansion (both volume and structure of trade with the member States);
- a sufficient share of small firms in the economy (small firms usually benefit more from easier market access, and the predominance of large firms can mean more inertia in adjusting to market conditions).

The European Council in Copenhagen concluded that candidate countries should commit themselves to EU membership in accordance with the objectives of the EU Treaty, including the political, economic and monetary Union [5, p.155]. The candidate countries were never required to adopt a single currency, but they had to prepare for full participation in the economic monetary Union before joining. In this regard, the necessary conditions of EU membership: the adaptation part of the EU law (acquis), with regard to economic and monetary Union, namely, the completion of the liberalization of capital movement; prohibition of any direct financing of the public sector through the Central Bank or through the provision of privileged access of public sector to financial institutions; correspondence of the Statute of the national Central Bank of the candidate country to the Treaty establishing the EU, including the provision on the independence of bodies of currency control and maintain price stability. The implementation of these requirements

together, as well as the stable implementation of appropriate economic policies and economic reforms, allow the candidate countries to participate in the economic and monetary Union without the introduction of the Euro.

It was assumed that, at the time of accession, the new member States, as members of the economic monetary Union, should act in accordance with Section VII Of the Treaty establishing the EU, namely: strictly adhere to the objectives of the economic monetary Union; avoid high budget deficits and clearly implement the relevant provisions of the stability and growth Pact (adopted by the European Council in June 1997 p.); to adapt the Charters of national Central banks in order to integrate them into the European system of Central banks; to improve the implementation of the criteria of convergence (convergence).

The criteria for joining the economic monetary Union were defined by the Maastricht Treaty. They predicted:

- budget deficit not exceeding 3% of GDP;
- public debt not exceeding 60% of GDP;
- inflation is not more than + 1.5 p. p. to the average inflation rate of the three EU countries with the most stable prices;
- the average long-term rate is not higher than 2.0 p. p. to the average level in the three EU member States with maximum price stability;
- the content of fluctuations in the EU exchange rate.

Once the Maastricht criteria for convergence (convergence) on price stability, budget deficits, public debt, national currency stability and interest rates have been achieved, candidate countries can be considered full-fledged members of the economic monetary Union.

The third criterion – of membership – is, as evidenced by the negotiations of the candidate countries, the most difficult to perform. In 31 criteria of membership have been specified in the negotiations on the acquisition of EU membership. Each of them corresponds to one of the 31 sections of the EU joint creativity (*acquis communautaire*). One of them are: 1) Free movement of goods, 2) Free movement of labor, 3) Freedom to provide services, 4) Free movement of capital 5) The law on enterprises 11) Economic and monetary Union, 12) Statistics, 13) Social policy and employment. 16) Small and medium-sized enterprises. 17) Scientific and research activities, 18) Education and training, 22) Ecology 27) Common foreign and security policy, 29) Budget and financial control, 30) Protection of intellectual property rights, 31) Compliance with industrial product standards.

It should be noted that the Copenhagen criteria were a kind of response of the Communities to numerous appeals at the end of 1991 – in the first half of 1992 of the Central and Eastern European countries to the EU, and especially the Visegrad group, with a request to formulate a list of conditions for accession to the EU and to determine the By introducing the conditions of accession, the EU sought, on the one hand, to prevent premature enlargement of the EU, and on the other, to ensure an active role of the EU in the region of Central and Eastern Europe in pursuit of political objectives.

4. Problems at the present stage. The reasons hindering the dynamic development of Ukraine's foreign trade with the EU countries can be divided into three groups: General framework conditions. Agreements between Ukraine and the EU on partnership and cooperation. Internal factor. These are obstacles to VAT refund to exporters of products, weakness of mechanisms of state support of exports, organizational and structural weakness of Ukrainian producers of export-able products. External factor. Non-compliance of European and Ukrainian standards, insufficient information support for exports from Ukraine, weak infrastructure of foreign economic missions.

The development of trade and economic relations between Ukraine and the EU is hampered by unresolved problems related to the regime of access of Ukrainian exporters to the EU market. The unsolved problem of conformity of standards and certification procedures of Ukraine and the EU is the main obstacle to the organization of cooperation of industrial enterprises of Ukraine and European countries [6]. Ukraine is of considerable interest to foreign capital, including from the EU, to deepen economic ties, given the profitability of its geographical location, the availability of rich natural resources, the potential of highly qualified specialists.

Section IV of the agreement trade-related issues (Association Agreement between Ukraine and the European Union) announces the establishment of a free trade area (FTA), removal of customs and other obstacles to the free movement of goods and services between Ukraine and the EU. I want to make an analysis and vision of the consequences of these processes. Ukraine has a fairly open economy, its development depends on import and export flows. And since our country faces the choice of Eastern or Western partnership, it is necessary to study the geographical structure of foreign trade turnover. There are two main regions of Ukraine's foreign trade: the CIS, where more than 99% is trade with the countries of the Customs Union (Belarus, Russia,

Kazakhstan) and the European Union. Their total share is more than 2/3 of the foreign trade turnover of Ukraine.

It is important to note that the abolition of customs tariffs will not be total, as is usually perceived in Ukraine. Domestic producers will be provided with duty-free quotas, which will not significantly affect the situation in the trade balance with the EU. After all, some of them are much smaller than the actual volume of supplies. For example, for corn, the most significant agricultural export item, 400 thousand tons of quota are expected, while last year this product was delivered 19 times more-about 7.6 million tons (Eurostat) [7, p.30]. Large volume quotas are provided to Ukraine mainly in those industries where supplies are small due to non-competitiveness of domestic products. Undoubtedly, the export of plant products (especially grain) to the EU has grown significantly this year, but it is caused by a record harvest rather than simplification of customs procedures for goods of Ukrainian origin.

In General, European customs tariffs are quite low, and therefore they cannot be the main barrier to domestic goods in the markets of the European Union. A much more serious obstacle is the difference in technical and sanitary standards, the system of standardization and certification and the distortion of competition conditions in the EU (a broad system of state aid to producers). When assessing trade cooperation with the EU, it should be remembered that Europeans are more interested in cooperation with countries-owners of significant reserves of raw materials and underdeveloped industries-producers of goods with high added value. Therefore, it is important for Ukraine to diversify its export structure as soon as possible with an emphasis on high-tech industries. Otherwise, the scenario of curtailment of industrial residues with the transformation of Ukraine exclusively into a supplier of raw materials, even in the European Union, will be implemented.

It is interesting to use the results of economic and mathematical modeling- in particular, studies carried out with the help of the Global Trade Analysis Project (GTAP) model – a global, interregional, multi – sectoral static General equilibrium model to predict the impact of the formation of a Free Trade Zone with the EU on the General welfare of the population and production. This model contains a unique database of 113 countries in the context of 57 product groups and 5 factors of production. It combines data of bilateral trade between countries of protectionist measures, customs tariffs, transport and other indicators characterizing economic relations between countries.

Summary. The process of Poland's integration into the European Union was successful thanks to its consistent and persistent actions, regardless of who headed the government was the President of the country. Accession to the EU was made possible thanks to the progressive views of civil society, the Church, trade unions and other non-governmental organizations on European integration. An important factor was the assistance of the leading EU countries, especially Germany and France.

To achieve optimization of relations with the European Union, Ukraine must, firstly: well learn the experience of Central Europe and the Baltic States, especially Poland, which confidently conducted negotiations on accession to the EU, promptly solved internal socio-economic problems; secondly: the new Ukrainian state leadership must clearly declare the immutability of foreign policy for European integration, to conduct an open, transparent and understandable for its citizens and the world integration policy, to profess European norms and standards of life; third: to develop a clear program of action of the government to implement the Ukraine – EU Association agreement and mechanisms for its implementation. It is worth remembering that the effectiveness of the implementation of commitments is a kind of indicator for the European Union.

Ukraine's desire to join the EU requires in-depth analysis and comparison of the state of democracy, legal, economic, social and other dimensions of our country with the parameters of the EU, as well as assessment of their compliance with European integration processes. In a short time, as Poland did in its time, it is necessary to prepare its vision of the development strategy of the Ukrainian society, to demonstrate progress in solving the problem, which was given attention.

List of sources used:

1. The European Commission conducts regular analysis on macroeconomic and financial developments in Ukraine and holds regular discussions with national authorities about economic policies. Moreover, Ukraine benefits from an EU macrofinancial assistance program. Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/enlargement-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/ukraine_en

2. Economic integration of ukraine with the eu under disintegration with russia. O. I. Shnyrkov, O. A. Chugaiev. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/3097>

3. Management of European economic integration: a textbook / S. M. Pisarenko, N. V. Gorin, A. L. Ukrainian, etc.; under the editorship of S. M. Pisarenko. K.: Znannya, 2012. 373 p.

4. EU White Book: the President of the European Commission presented five scenarios for the development of the EU. URL:<https://www.5.ua/polityka/bila-knyha-yevrosoiuzu-prezydent-yevrokomisii-predstavyy-piat-stsenarii-rozvytku-yes-139849.html>

5. Michel D. O. Copenhagen criteria as factors of development of democratic processes and proximity to European standard of living in Ukraine / scientific works. Political science. 2010. P. 153–157.

6. Trukhan V. Association Agreement with the EU: features of the entry into force procedure. URL:http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/309.htm

7. Yurchik I. Problems of Ukraine in the world community. / Scientific review. 2016. № 3 (24). P. 29–34

Scientific adviser: Maryniv Ivanna, Candidate of Science Assistant Professor, Department of International Law in the Yaroslav Mudryi National Law University

Водолаженко Є. І.¹

ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Споглядаючи крізь історію становлення суспільства та держави, можна простежити певні тенденції та закономірності, які є спільними для різних часових епох та представників різних поколінь – відстоювання власних ідей, інтересів, поглядів тощо. Зіставлення наведених складових дає можливість встановити, що в масштабах цивілізації такого типу захист певних благ, принципів набував як демократичного, так і військового «забарвлення». Тобто наведена теза наштовхує на логічний умовивід: досягнення певних ідеалів забезпечується будь-якими засобами забезпечення останніх.

Слід зазначити, що міжнародно-правові відносини на сучасному етапі можна охарактеризувати як автентичний прояв демократії, якщо йдеться про розвинуте суспільство. А тому своєрідним культурним цен-

---

¹ Студент I курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тром по забезпеченню ідей гуманістичного спрямування, забезпечення верховенства права не тільки регіонального, але й, напевне, світового характеру, з точки зору, еталону, з якого потрібно брати приклад, є Європейський Союз (далі – ЄС).

Становлення та закріплення європейських цінностей має давню історію, що бере свій початок із ранньомодерної епохи та творчості видатних мислителів XVII–XVIII ст.: Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта та ін. Новітній період цього процесу розпочався після Другої світової війни. Перша організація, що була покликана об'єднати європейські країни для забезпечення та втілення ідеалів і принципів, які є їх спільним надбанням, була Рада Європи (далі – РЕ), створена 5 травня 1949 р. Умовою вступу до неї стало визнання прав і свобод громадян у країнах-членах, тобто визнання базових європейських цінностей. Україна увійшла до складу цієї організації у 1995 р. Європейська інтеграція, котра йшла впродовж другої половини XX ст. і логічно завершилася створенням у 1992 р. Європейського Союзу, мала на меті втілення цінностей миру та демократизацію всього європейського простору [3].

У ст. 2 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) зазначено, що Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини, враховуючи права осіб, що належать до меншин.

Базові ціннісні основи ЄС знайшли своє відображення у документі «Хартія основних прав Європейського Союзу» [2]. Проект документу був урочисто проголошений на засіданні Європейської Ради 7 грудня 2000 р., а повну юридичну силу він отримав 1 грудня 2009 р. разом із набранням чинності Лісабонського договору. Прийняття цього документу було викликане необхідністю визначити спільні цінності нового політичного утворення (Європейського Союзу) й гарантувати основні права громадян уже в контексті законодавства та інститутів ЄС. У «Хартії» права і свободи громадян ЄС постали як цінності всіх країн-членів Євросоюзу, на яких ґрунтується діяльність інститутів ЄС, про що зазначено у преамбулі документу: «Народи Європи, утворюючи все більш згуртований та тісний союз, прийняли рішення будувати разом мирне майбутнє на основі спільних цінностей... Європейський Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей за поваги до різноманіття культур та традицій народів Європи, рівно як і до національної

самобутності держав-членів та організації їх публічної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях» [2].

Так, можна на конкретних прикладах цінностей проаналізувати специфіку та практичне втілення останніх.

В «Європейській конвенції з прав і основоположних свобод людини» [4] та «Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу» [2] проголошуються права на життя, приватну власність та свої переконання (свобода совісті) як універсальні права всіх людей, незалежно від їхнього походження, раси, статі, гендерних відмінностей, національності, мови і культури, соціального статусу і майнового стану, політичних або релігійних поглядів. Право на життя в цих документах постає як частина прав на людську гідність, а повага до людської гідності включає не тільки заборону фізичного знищення людини, але й тортур і приниження людини, рабства та примусової праці, а також заборону торгівлі людьми. При цьому до права на життя в «Хартії» додається заборона на смертну кару та страту. Принципово новим введенням до цих фундаментальних прав у «Хартії» є проголошення права на цілісність особистості та її недоторканість [2].

Не зважаючи на сучасні досягнення у медицині, генетиці та генній інженерії, можна сміливо бути переконаним, що «Хартія» є потужним механізмом у протистоянні різного типу клонування людини, використанню частин людського тіла з комерційних мотивів тощо.

Цінності Союзу – це нова правова категорія в змісті установчих договорів ЄС. Використання цього терміна покликано підкреслити, що європейське інтеграційне об'єднання і створюване на його основі право мають відповідати моралі [7, с. 479].

Головний висновок, який можна зробити з аналізу базових європейських цінностей, полягає в тому, що вони не існують та не впроваджуються як окремі життєві орієнтації (свобода без відповідальності, або демократія без активного громадянства), а реалізуються як цілісна система, в якій кожна базова цінність визначає і конкретизує іншу базову цінність. Імплементация головних європейських цінностей потребувала прийняття правових норм і створення інститутів, які ці норми впроваджують і контролюють [5].

Сучасний європеець на перше місце поставить «досягнення», а на останнє – «походження», оскільки високо оцінює всі ті риси людини (навіть тіло, зовнішність і особисті якості), які є результатом особистих

зусиль. Тоді як європеєць традиційного суспільства на перше місце поставив би «походження», яке надавало право на землю, титул і владну посаду, а європеєць індустріального суспільства надавав найбільшій переваги власності, що забезпечувала доступ до всіх інших благ. Сучасний європеєць схильний високо оцінювати тільки ту власність і владну посаду, які є результатом не походження людини або успадкованої власності, а наслідком особистих досягнень. Це пояснюється базовими цінностями сучасних європейців, серед яких ключову роль відіграють цінності індивідуальної свободи як самореалізації індивіда в межах встановлених законів, демократичної рівності всіх перед законом, рівного доступу всіх громадян, незалежно від їх заданих походженням рис, до економічних, соціальних і культурних благ. Тому, якщо можна визначити зміст базових європейських цінностей однією фразою, то він буде такий: «Свобода самореалізації в умовах демократичної політичної рівності і соціальної справедливості» [5].

Слід акцентувати увагу на досить важливому положенні: перелік європейських базових цінностей доводить їх взаємопов'язаність, яка означає, що одна цінність визначається та реалізується через решту. Так, свобода визначається через рівність всіх перед законом, відповідальність і гідність. А справедливість неможлива без правової рівності і соціальної солідарності. Демократія ж існує тільки в поєднанні з цінностями громадянства і правової держави. Можна було б виділити відповідальність або рівність і соціальну солідарність в окремі базові цінності. Але ці цінності є залежними від змісту базових цінностей та розкривають їх зміст. Тому ми акцентували увагу саме на таких базових цінностях [5].

Крім того, варто наголосити на тому, що зазначені вихідні ідеї не мають виключно декларативного значення, а характеризуються підвищеним авторитетом і мають наступну специфіку: по-перше, у питанні набуття членства ЄС повага до принципів, зазначених у ДЄС, є імперативним критерієм для вступу держав, що впливає з ч.1 ст.49 ДЄС. По-друге, у випадку систематичного та істотного порушення державою-членом зазначених цінностей, Рада ЄС має право призупинити окремі права цієї держави-члена, що впливають із застосування Договорів, включаючи право голосу представника уряду держави-члена у Раді (ст.7 ДЄС) [1].

Отже, аналіз вищенаведених позицій дає підстави стверджувати, що цінності об'єднаної Європи на сучасному етапі увібрали в себе усі іде-

али та надбання суспільства різних епох, які, зокрема, були об'єктами війн, різного характеру повстань та загарбань. І важливим є не тільки збереження останніх, але й примноження керівних положень Союзу, які стали однією з причин об'єднання.

Слід зазначити, що цінності ЄС мають не лише ідеологічне (моральне) значення, але й на тлі політичних та економічних перетворень складають доволі органічний симбіоз, який має надзвичайно потужні позиції на міжнародній арені. Питання принципів, на які спирається ЄС, надзвичайно актуальне, адже воно є першоосною появи такого впливового інтеграційного об'єднання, а тому у відношенні перспектив розвитку, слід акцентувати увагу, що не виключається розширення переліку цінностей, адже міжнародно-правові відносини – надзвичайно динамічні та потребують відповідного «реагування» з боку держав для досягнення співробітництва та інших взаємозв'язків.

Так, стосовно подальшого удосконалення та розширення переліку цінностей ЄС, слід зазначити, зокрема, про право особи на забуття. Тобто, право людини, що дозволяє їй вимагати за певних умов видалення своїх особових даних із загального доступу через пошукові системи, тобто посилань на ті дані, які, на її думку, можуть завдати їй шкоди. Це стосується застарілих, недоречних, неповних, неточних або надлишкових даних чи інформації, законні підстави для зберігання якої зникли з плином часу [6].

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союзі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Хартия основных прав Европейского Союза. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
3. Європейські цінності: сутнісні основи та практичне втілення. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/Sakalo.pdf>
4. Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод людини. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Цінності об'єднаної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf.
6. Суд ЄС: Google виграв спір щодо права на забуття. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/sud-es-google-vigrav-spir-shchodo-prava-na-zabuttya.html>.

7. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

8. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гайдамака В. О.¹

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВНІСТЬ: ЕВОЛЮЦІЯ МОДЕЛЕЙ

Виникнення соціальної держави символізує собою певний етап у розвитку правової державності і громадянського суспільства [8]. Первісно соціальна держава (держава добробуту) трактувалась як держава, головне призначення якої полягає у відновленні соціальної рівності, піднятті рівня життя бідних та знедолених класів до рівня багатих і сильних, сприянні економічному і суспільному прогресу всіх його членів, оскільки розвиток одного індивіда є умовою і наслідком розвитку іншого. Таку трактовку соціальної держави запропонував ще у XIX ст. Лоренц фон Штейн [1]. Акцент на гармонізації рівня життя усіх верств населення країни робиться і в сучасних соціальних державах. Метою вирівнювання рівня життя в сучасних умовах є забезпечення кожній особі гідного рівня життя відповідно до принципів соціальної справедливості та солідарності, адже кожна людина визнається найвищою соціальною цінністю [9].

Утвердження соціальної державності в XX ст. відбувалося з урахуванням національних особливостей, що обумовило виникнення різних її моделей. Під моделлю соціальної держави прийнято розуміти структуру, конфігурацію, поєднання найважливіших інститутів соціального захисту (страхування, соціальна допомога, державне соціальне забезпечення, медична допомога й освіта, а також розміри ресурсів, що спря-

---

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

мовуються на їх функціонування, провідна роль одного з інститутів соціального захисту) та механізм взаємодії з інститутами громадянського суспільства, соціально відповідальним бізнесом [2, с. 22; 8]. І. Кресіна та Н. Хома наводять наступне визначення даної категорії: модель соціальної держави – це певний її образ, який визначає джерела й обсяги фінансування соціальної сфери, пріоритетність певного виду прав людини, ступінь охоплення населення соціальними послугами, якості наданих послуг. Моделі відрізняються насамперед підходами до меж державного втручання, масштабами соціально-забезпечувальної діяльності держави [3, с. 187].

Одними з перших спробували здійснити класифікацію держав загального добробуту Г. Віденський і Ч. Лебо. Вони виділили наступні дві моделі, відмінність між якими полягає у різних масштабах державного втручання в соціально-економічну сферу [4, с. 40]:

– «інституціональна», яка передбачає перерозподіл матеріальних благ на державному рівні. У такій державі реалізація програм соціального добробуту розглядається як природна, узаконена функція сучасного індустріального суспільства, спрямована на надання людині можливості самореалізуватися (дана модель відповідає соціал-демократичному типу соціальної держави);

– «залишкова», яка передбачає надання державної підтримки в разі крайньої необхідності. Така модель передбачає надання державної підтримки особі лише в разі, коли індивідуальні потреби не можуть бути задоволені іншими соціальними інститутами, зокрема сім'єю, громадою, благочинними фондами. Принцип «залишковості соціального добробуту» характеризується ще й тим, що державна підтримка має здійснюватися на короткостроковій основі (лише у критичній ситуації) і припинятися, коли людина або сім'я знову здатні піклуватися про себе самостійно (ця модель відповідає еліберальному типу соціальної держави).

Найбільш поширеною та загальною є класифікація, наведена у звіті Європейської комісії (1995 р.). У звіті зазначається, щов державах-членах ЄС реалізуються чотири основні моделі: континентальна, англосаксонська, скандинавська і південно-європейська [5]:

– континентальна модель (модель Бісмарка) передбачає жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту та тривалістю професійної діяльності. В основі цієї моделі лежить механізм соціального страхування, соціальні видатки фінансуються переважно за рахунок страхових

внесків роботодавців і застрахованих працівників. Таким чином ця модель передбачає реалізацію правила еквівалентності, коли розмір страхових виплат визначається насамперед розміром страхових внесків. Соціальна допомога індивідам та сім'ям зі слабкими можливостями до активної трудової діяльності надається відповідно до принципу солідарності;

– англосаксонська модель (модель Беверіджа) виходить із того, що будь-який індивід, незалежно від приналежності до активного населення, має право на мінімальний захист у випадках хвороби, старості чи іншої причини скорочення доходів. В рамках цієї моделі реалізується принцип національної солідарності, зміст якого виводиться з концепції розподільної справедливості. Зазвичай над системою «національної солідарності» надбудовуються додаткові «поверхи» колективного професійного (та/або міжпрофесійного) або індивідуального характеру, що дає нові підстави для варіювання моделей;

– скандинавська (північна) модель. Необхідною попередньою умовою її функціонування є високоорганізоване громадянське суспільство, побудоване на основі відданості принципам інституційного суспільства добробуту;

– південно-європейська (середземноморська) модель. Доцільність її виокремлення доводить М. Феррера. У країнах Середземномор'я системи соціального захисту були створені або вдосконалені лише протягом останніх десятиліть. Цю модель можна інтерпретувати як таку, що розвивається, перехідну. Західні дослідники відзначають її «рудиментарність», асиметричність структури соціальних видатків. Як правило, рівень соціальної захищеності відносно низький, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа родичів і сім'ї.

Аналогічний поділ на чотири моделі соціальної держави можна зустріти у працях А. Сапіро [6, с. 621].

В юридичній літературі можна зустріти й інші підходи до класифікації моделей соціальної політики країн Європи. Так, виділяють скандинавську (шведську) модель, яка бере за основу принцип загального охоплення; корпоративістську (континентальну) модель, яка ґрунтується на схемах страхування, що співвідносяться із зайнятістю; ліберальну модель, що заснована на британській соціальній політиці; південно-європейську (середземноморську), існування якої базується на пріоритетній ролі сім'ї. Відрізняються ці моделі одна від одної тим, хто буде нести

відповідальність за соціальний захист особи в соціальній державі – це індивід, сім'я, держава або ринок.

Необхідно зазначити, що на сьогодні на практиці дедалі складніше чітко розмежовувати національні моделі соціальної держави. В сучасних умовах спостерігається рух західних держав від власне ліберальних цінностей до соціального, гуманізованого лібералізму (захищеність завдяки соціальному страхуванню) і далі – до забезпечення рівних соціальних можливостей та добробуту для всіх [7, с. 267; 12]. Попри це на сьогодні не існує єдиної уніфікованої моделі соціальної держави, оскільки кожна окрема модель має свої історичні підстави, культурні особливості та принципи, якими вона оперує. Кожна модель є у своєму роді неповторною, однак, у зв'язку із плином часу та розвитком суспільства, з'являються і змішані моделі, яким притаманні риси тієї чи іншої моделі. Така модернізація моделей соціальної держави пов'язана із демографічними та глобалізаційними викликами сьогодення.

В епоху глобалізації та регіональної інтеграції змінюється роль держави як гаранта соціальної, політичної та макроекономічної стабільності, надання допомоги найбільш вразливим групам населення, захисту від насильства і злочинності, захисту довкілля. Отже, відмовлятися від подальшої реалізації тієї чи іншої моделі соціальної держави неприпустимо.

Формування національної моделі соціальної держави в сучасних умовах ускладнюється демографічними проблемами, втратою цінностей знань і праці, глибоким соціальним розшаруванням, високою поляризацією доходів тощо. Держава все частіше зосереджує свої зусилля не на проведенні активної соціальної політики, що передбачає створення умов для продуктивної праці, а на пасивній, обмежуючись матеріальною підтримкою малозабезпечених. Перспективною можна вважати модель держави, яка «активізує», в якій по-новому розподіляється відповідальність між державою, суспільством і громадянами, позаяк зростає роль особистої відповідальності особи за свій добробут. Завданням такої моделі є активне інвестування в людину, її потенціал; створення умов для саморозвитку особи, насамперед через трудову активність; попередження соціальних негараздів, а не їх пом'якшення.

В державах, які прагнуть набути членства в Європейському Союзі, зокрема Україні, необхідне впровадження у соціальній сфері європейських принципів ефективного урядування через взаємодопомогу, соціальну

координацію, використання інформаційно-комунікаційних технологій для залучення максимальної кількості соціальних акторів до процесу вироблення та реалізації політико-управлінських рішень у соціальній сфері. Роль соціальної держави у житті сучасного суспільства має переосмислюватися з урахуванням глобалізаційних тенденцій, нових способів комунікації, що значно розширює можливості участі громадян у процесі прийняття рішень із важливих соціальних питань. Причиною цього є те, що соціальна держава в епоху глобалізації має виступити гарантом соціальної стабільності для людей [3, с. 191, 193–194; 10]. Моделі соціальної держави модернізуються в умовах європейської інтеграції, відіграючи важливу роль при конструюванні Європейської соціальної моделі в рамках ЄС [11].

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. №4. С. 82–92.
2. Хома Н. М. Моделі соціальної держави: світовий та український досвід : автореф дис. ... д. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2013. 32 с.
3. Кресіна І. О., Хома Н. М. Моделі соціальної держави: модернізуючий вплив глобалізації. *Публічне право*. 2015. N 1. С. 185–196.
4. Чернега А. П. Етапи формування та моделі соціальної держави. *Часопис Київського університету права*. 2010. N 4. С. 37–41.
5. Офіційний сайт Європейської Комісії. URL: http://ec.europa.eu/index_en.htm (дата звернення: 26.09.2019).
6. Хома Н. М. Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 618–623.
7. Сковронський Д. М. Сучасні моделі соціальної держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць*. 2016. № 850. С. 264–271.
8. Яковюк І. В. Соціальна і правова держава: співвідношення понять. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2001. № 1. С. 99–105.
9. Яковюк І. В. Про обсяг поняття «соціальна держава» (на основі порівняльного аналізу моделей ФРН і України). *Право України*. 1998. № 11. С. 26–28.
10. Яковюк І. В. Реалізація соціальної функції держави в умовах європейської інтеграції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2004. № 7. С. 40–48.
11. Окладна М. Г., Яковюк І. В. Соціальна політика Європейського Союзу: становлення і розвиток. Харків : ТОВ «Оберіг», 2016. 40 с. (Серія «Наукові доповіді», вип. 19).

12. Яковюк І. В. Розвиток концепції соціально-економічних прав як передумова формування соціальної держави. *Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій*. Харків : Нац. юрид. акад. України, 1998. Вип. 35. С. 22–27.

Науковий керівник: *Яковюк І. В.*, д.ю.н., професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Holik Y. O.*¹

INTERNATIONAL COOPERATION IN AVIATION CYBERSECURITY: THE EUROPEAN UNION PERSPECTIVE

The rapid development of technologies contributes to the improvement of information systems in various fields and, at the same time, leads to diversification of the means of interference in the operation of such systems. As civil aviation is critical infrastructure, its protection against cyberattacks requires the application of higher standards of security than those imposed on general electronic infrastructure.

Aviation systems are computerized and networked today. Thus, cyberattacks can damage the integrity of the aircraft, provide criminals with access to computer systems of control towers and aircraft, dismantle airport administrative systems, suspend security measures, disable communication links between an aircraft and land services or falsify information. Hence, cybersecurity attacks can lead to disruption of airports and aircraft, deaths and injuries to people, large losses at airports, damage to aircraft during flights, manipulation of media attention to possible threats to civil aviation, unwillingness to use air transport and adversely affect the economy, etc.

Therefore, the creation of effective mechanisms (including legal ones) for the management of cybersecurity and prevention of interventions into civil aviation cyberspace is an extremely important and urgent task. The regulatory framework for security in the information space (including civil aviation) is

---

¹ Аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

not well-developed nowadays. Individual states and non-state actors are actively involved in the development of legal standards and new approaches for the improvement of the regulation of cybersecurity protection. It leads to the diversification of legal mechanisms in both national law and public international law.

The European Union (hereinafter – «the EU»), in its turn, is at the forefront of the establishment of a framework that could help the civil aviation sector to be cyber-resistant and credible throughout the world as it continues to innovate and evolve.

The EU structures involved in the insurance of stability of civil aviation cybersecurity can be divided into several groups. The first group embraces the structures specifically involved in civil aviation matters within the European Union: the European Union Aviation Safety Agency (hereinafter – «the EASA»), the European Centre for Cybersecurity in Aviation (hereinafter – «the ECCSA») and the European Strategic Coordination Platform for Cybersecurity in Civil Aviation. The second group consists of bodies addressing the general cybersecurity issues: the European Union Agency for Network and Information Security and the Computer Emergency Response Team for the EU institutions, bodies and agencies (hereinafter – «the CERT-EU»). The third group includes the key EU institutions passing legislation relevant for the civil aviation sphere in the course of the exercise of their powers: the Council of the EU, the European Parliament, the European Commission, etc.

This structure allows the EU to create a multicenter system of international cooperation on different levels by engagement of states, aviation experts and administration, airlines and corporate elements.

As of April 2018, the EASA estimates that over 1,000 cyberattacks on aviation systems occur monthly worldwide [1, p. 5]. The protection of cybersecurity issues connected with civil aviation in the EU, in its turn, emerged, among others, in response to the world cybersecurity threats that, in particular, splashed in 2013 in Istanbul Ataturk, Sabiha Gokcen [2] and American airports [3].

The civil aviation cybersecurity protection system grew up out of the EU cybersecurity strategies and initiatives and resulted into the development of the Cybersecurity Roadmap by the EASA in 2015, the establishment of the Strategic European Coordination Platform under its aegis in 2016, the signing of the Memorandum of cooperation with CERT-EU and the creation of the ECCSA in 2017 [4]. Moreover, there is an updated European Plan for Aviation

Safety 2019–2023 adopted by the EASA in November 2018. It specifically addressed cybersecurity issues in paragraphs 3.1.1.3, 3.4.2 and 5.1.4 [5].

The interdependence of the variety of stakeholders in civil aviation is the key to their ability to offer qualified and secure aviation services. It influences the character of cooperation in the sphere: there is industry-wide cooperation that enables eligible organizations and actors to become a part of the knowledge center and the information-sharing network (that includes cooperation with and advising of the CERT-EU) [6]. Consequently, a trusted environment is formed and cyber risks are mitigated in such a critical and vulnerable infrastructure. It allows not only to become aware of new threats and techniques of invasion into systems but also to build an up-to-date network resistant to alike interferences.

Another characteristic feature of the cooperation in the cybersecurity protection in the EU is the provision of training aimed at informing cybersecurity professionals on the latest cyber threats and handling of moot incidents. These pieces of training are predominantly technical and, at the same time, provide a basis for the adoption of the actual legislative base. So far, such simulation on aviation issues took place in 2018 (Cyber Europe) [7].

Furthermore, in 2019, the first transport cybersecurity conference was organized in Lisbon. Maja Markovcic Kostelac, the representative of the European Maritime Safety Agency at this meeting, underlined that three main words during that conference were: «cooperation», «collaboration» and «partnership» [8]. This puts emphasis on the crucial role of international cooperation in the formation of the transportation infrastructures' stability and resilience to interruptions with their cybersecurity systems.

Thus, given the rapid development of information technologies, the increase in their use for criminal purposes and the potential critical threat to civil aviation, the European Union approach to the organization of the protection of the civil aviation cybersecurity through international cooperation is relevant and constitutes considerable theoretical and practical importance.

List of sources:

1. Paconsulting (2018). Overcome the silent threat. Building cyber resilience in airports. London: PA Knowledge Ltd.
2. Dogan News Agency (2013). Virus attack strikes at both Istanbul airports [Online]. Hurriyet Daily News. URL: <http://www.hurriyetdailynews.com/virus-attack-strikes-at-both-istanbul-airports-51449> (Accessed: 7 November 2019).

3. Dunn, J. E. (2014). US airports compromised during major APT hacking campaign, says CIS [Online]. TechWorld. URL: <https://www.techworld.com/news/security/us-airports-compromised-during-major-apt-hacking-campaign-says-cis-3527114/> (Accessed: 7 November 2019).

4. EASA (2019). Main EASA activities [Online]. European Union Aviation Safety Agency. URL: <https://www.easa.europa.eu/easa-and-you/cyber-security/main-easa-activities> (Accessed: 9 November 2019).

5. EASA (2018). European Plan for Aviation Safety 2019–2023 [Online]. European Union Aviation Safety Agency. URL: https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/EPAS_2019–2023%20final.pdf (Accessed: 11 November 2019).

6. EASA (2019). Eligible organizations invited to join cybersecurity group ECCSA [Online]. European Union Aviation Safety Agency. URL: <https://www.easa.europa.eu/newsroom-and-events/news/eligible-organisations-invited-join-cybersecurity-group-eccsa> (Accessed: 10 November 2019).

7. ENISA (2018). 2nd ENISA training on aviation cybersecurity co-organized with EASA [Online]. European Union Agency for Cybersecurity. URL: <https://www.enisa.europa.eu/events/2nd-enisa-training-on-aviation-cybersecurity-co-organized-with-easa> (Accessed: 10 November 2019).

8. EMSA Lisbon (2019). First European Conference on Transport Cybersecurity [Online video]. 23 January 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LLz6leuSWls> (Accessed: 10 November 2019).

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., процесор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Горяньська К. В.*¹

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЄС ЯК ЦІННІСТЬ ЄС: ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сучасному етапі розвитку суспільства питання щодо рівності жінок та чоловіків у своїх правах є неабияк актуальним та дискусійним. Звісно ж так було не завжди, але ми розвиваємось, держави виходять на новий рівень і, як наслідок, люди прагнуть більшого: для цього їм потрібний ширший спектр їхніх прав та обов'язків. Усі чудово розуміють,

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

що у будь-який період розвитку людини була боротьба за владу між чоловіком та жінкою. Звісно ж є певні стереотипи, ментальність, традиції тощо, але ж не можна щоб це звужувало обсяг наших прав. У кожній державі по-різному відбувався розвиток такого питання як гендерна рівність. Предметом цього дослідження є проблематика забезпечення гендерної рівності у Європейському Союзі, як утворенні, до складу якого входять 28 держав-членів.

Вважаємо, що в такій системі проблеми мають вирішуватися якомога швидко і злагоджено. Нагадаємо, що метою створення союзу і є допомога державами одна одній і проблема гендерної рівності не є виключенням. До того ж, не дарма однією з основних цінностей Союзу є рівність чоловіків та жінок, що закріплено у ст. 8 Договору про функціонування ЄС [1]. Проголошення гендерної рівності цінністю передбачає досягнення рівного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, ліквідації гендерної дискримінації, застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права. Ідея та цінність гендерної рівності втілюються, передусім, на національному рівні [2]. Політика окремої держави, яка спрямована на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, визначається як гендерна політика, адже втілення цінності гендерної рівності потребує регулювання. Таке регулювання називають механізмом забезпечення гендерної рівності впорядкованою системою міжнародних, регіональних і національних організаційних структур державного і громадського характеру, діяльність яких спрямована на утвердження цінності гендерної рівності в усіх сферах соціального життя, гарантування здійснення вироблених ним гендерних стратегій і відповідної до гендерної рівності є як «дія зверху» (на рівні гендерної політики), так і «дія знизу» (участь громадськості, зокрема, жіночого руху) [3]. Зобов'язання ЄС стосовно впровадження гендерної рівності мають довготривалу історію. Фактично, усі основні документи ЄС містять статті про недискримінацію, рівні права і можливості для жінок і чоловіків. Передусім, до уваги береться ідея забезпечення гендерної рівності на ринку праці. Як зазначається у науковій літературі, рівне ставлення до чоловіків і жінок було одним з основних принципів ЄС із моменту його створення, і принцип гендерної рівності займає центральне місце у всій його діяльності [4].

Великої уваги також заслуговує такий автономний орган Європейського Союзу, як Європейський інститут із гендерної рівності (далі – ЄІПР), який був утворений у Вільнюсі 20 грудня 2006 р. Інститут є органом ЄС, який працює над досягненням гендерної рівності як в ЄС так і поза її межами, для цього він проводить дослідження, надає необхідні дані та передовий досвід: обмін знаннями та онлайн-ресурсами, також підтримує інституцій ЄС, держав-членів ЄС та зацікавлених сторін з різних сфер у їхніх зусиллях з подолання гендерної нерівності в Європі та за її межами. Надаючи допомогу країнам, що вступають до ЄС, робота ЄІПР полягає від зміцнення спроможності країн, до розробки політики гендерної рівності, узгодженої з пріоритетами ЄС, та в майбутньому контролювати прогрес гендерної рівності. Досить важливо на державному рівні запроваджувати постійні дослідження, презентувати результати широкій громадськості, робити їх видимими і доступними(що, як бачимо, притаманно політиці ЄК).

Здавалося б все ідеально: на законодавчому рівні все закріплено, інститут створений і працює, але все ж таки проблема гендерної нерівності продовжує існувати. Виникає чимало питань: чому так мало жінок в політиці? Чому так мало жінок займають керівні посади? Чому жінки так часто економічно залежні? І, врешті-решт, чому існує і до сьогодні класова дискримінація жінок?

Загалом станом на листопад 2017 р. відсоток жінок у національних парламентах країн ЄС становив 28%, що на 6% більше, ніж десять років тому. Вважаємо такий зріст досить малим як для такого періоду. Розповсюдженим є стереотип щодо політичної некомпетентності жінок. Спростуванням такого стереотипу є загальновідомі приклади жінок-політиків, таких як Тереза Май, Колінда Грабар-Кітарович, Цай Інвень і цей список можна ще довго продовжувати і залишатись при надії, що згодом частка жінок у політиці буде зростати [5]. Що ж стосується класової нерівності, також існує ряд важливих питань, що потребують вирішення. Класова нерівність досить сильно впливає на жінок. Якщо поглянути на систему загального добробуту як систему, спрямовану на пом'якшення негативних впливів капіталізму, вона працює шляхом надання захисту та послуг населенню, щоб воно могло функціонувати в умовах капіталізму (щоб безробіття, хвороби чи інвалідність не зашкоджували здатності виживати в цих умовах). У багатьох випадках

ці послуги надають саме жінки. Тож якщо скорочують фінансування системи загального добробуту, це частіше позначається на працевлаштуванні саме жінок, а не чоловіків. Учителюк та медсестр більше, ніж учителів та медбратів. Жінок більше залучають до догляду за літніми людьми, людьми з особливими потребами чи захворюваннями. Якщо жінка стає безробітною, то враховуючи, що до цього вона заробляла менше за чоловіка, вона отримуватиме меншу допомогу з безробіття (котра визначається як відсоток від заробітної платні). Тож і в такій ситуації жінка потерпає більше, ніж чоловік [6].

«Жінка на керівних посадах – крах в державі» – чомусь досить часто наявні саме такі асоціації у представників протилежної статті. Але ж хіба жінки гірше думають за чоловіків чи не вміють приймати раціональні рішення? Латвія – єдина держава в ЄС, де жінок на керівних посадах більше, ніж чоловіків. Утім, у Латвії, як і в решті країн Євросоюзу, жінки на керівних посадах отримують менше грошей, ніж чоловіки. Жінки, які займають керівні посади на підприємствах в країнах Євросоюзу, в середньому заробляють на 23,4% менше, ніж чоловіки-керівники [7].

У світі немає жодної країни, де жінки та чоловіки заробляють однаково. Цей факт впливає на інші сфери життя. Адже коли в людини менше грошей, у неї менше можливостей. Звісно, якщо порівнювати сьогоденішню ситуацію з тією, що була 50 років тому, прогрес дуже помітний, але якщо дивитися лише на те, що відбулося в 21 ст., то прогрес мінімальний. У деяких випадках ситуація навіть погіршилась.

Як ми бачимо, проблеми все ж таки є і потребують негайного вирішення, але як? Хто буде цим займатись? На якому рівні впроваджувати? І, врешті-решт, як працюватиме цей механізм?

Нами підтримується концепція, яку запропонувала професорка порівняльної політології та питань нерівності в університеті Радбауд у Неймегені, Нідерланди, та постійна співробітниця Інституту гуманітарних наук Мікі Верлоу [8]. Професорка вказувала на те, що існує певна політика досягнення рівності, але як ми всі чудово розуміємо у будь-якого політичного підходу є певні типи. Спочатку у суспільстві потрібно забезпечити рівне ставлення, за якого жінки та чоловіки постають рівними перед законом. Можна подумати, що в ЄС ми вже цього досягли, але це не так. Ми досягли цього лише на дуже поверховому рівні. Жінки та чоловіки можуть голосувати, вони мають доступ до освіти

та ринку праці. Але якщо поглянути глибше, у нас досі є чинними багато законів, за якими в одних жінок є певні права, а в інших цих прав немає. Це часто пов'язано з сексуальною орієнтацією, бо в деяких країнах лесбійки не можуть одружуватися з жінками. У деяких країнах це більше пов'язано з міграцією, як у Данії чи Нідерландах. Якщо людина вирішує укласти шлюб із кимось не з ЄС, для цього встановлюється певний майновий та віковий ценз. Водночас, одружитися з кимось із Нідерландів чи Данії та сама людина може по досягненню вісімнадцятиліття та «без копійки за душею». У цьому нами також вбачається нерівність. Тому необхідно працювати над подоланням проблем із міграцією, класовою нерівністю тощо, аби домогтися рівного ставлення до представників/представниць різних сексуальних орієнтацій та гендерів.

Отже, не зважаючи на суттєву наукову розробленість такої тематики, питання щодо гендерної рівності в Європейському Союзі залишається дискусійним. Звісно ж, Україна може використовувати досвід ЄС в контексті забезпечення гендерної рівності, оскільки політика Союзу розвивається і покращується з часом, не зважаючи на наявність чималого кола проблем. Не викликає сумнівів той факт, що як і колись, так і зараз, триває палка боротьба за владу у суспільстві, на роботі, чи, навіть, у сім'ї між чоловіком та жінкою. Напевно така боротьба обумовлена людською природою, головне, щоб були відповідні рамки суспільної поведінки у яких представникам обох статей буде зручно.

Список використаних джерел:

1. Договір про функціонування ЄС (ст.7) 25.03.1957 р
2. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник; за заг. ред. І. В. Яковюк ; Харків: Право, 2019.
3. Мельник Т. М. Творення суспільства гендерної рівності: міжнародний досвід. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності. Друге доповнене видання. Київ : Стило, 2010. 78 с.
4. Gender Equality in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the Europea Union, 2011. – Р. 4.
5. Марценюк Т. Політичне представництво жінок та гендерні квоти: шведський досвід. Соціальні виміри суспільства. 2007. Вип. 10. С.153–161.
6. Марценюк Т. Шведська жіноча народна школа як приклад низового активізму в освіті та жіночому русі. *Журнал соціальної критики «Спільне»*. 2011. №3. С. 118–121.
7. Дані «Eurostat» березень 2019

8. Проблеми гендерного режиму ЄС: інтерв'ю з Мікі Верлоу». *Журнал соціальної критики «Спільне»*. 06.11.2015 р.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Григоренко Г. Є.¹

КВАЗИСУДОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

В постіндустріальному суспільстві на території України відбуваються складні соціально-політичні процеси, що пов'язанні з євроінтеграційними прагненнями України. Слід зазначити, що даний процес є складним за своїм змістом для нашої держави, оскільки, геополітична та історична складові гальмують адаптацію законодавства до *acquis communautaire* Європейського Союзу. Окрім вимог, які висуває Європейський Союз до вступу країни існує низка вимог яким повинна слідувати держава, будучи повноправним членом ЄС. Цікавим, у зв'язку з цим, виявляється аспект дотримання правил конкуренції суб'єктами підприємницької діяльності (юридичними особами) зареєстрованими та території держав-членів Європейського Союзу. У зв'язку з цим, в даній роботі пропонуємо розглянути такі питання як хто є суб'єктом контролю та накладення санкцій за недотримання вищезазначених правил.

Слід відзначити, що Європейська Комісія є інституцією, однією із функцій якої є «охорона європейської інтеграції». Для розуміння сутності квазисудових функцій цього інституту, ми пропонуємо розглянути її повноваження скрізь призму практики притягнення юридичних осіб до відповідальності за порушення правил конкуренції, що є сферою ключових повноважень Європейського Союзу [16].

Відповідно до ст. 13 Договору про Європейський Союз (в Лісабонській редакції), Союз має інституційний механізм, покликаний впроваджувати в життя Європейського Союзу цінності, здійснювати його цілі, слугувати його інтересам та інтересам його громадян і держав-членів,

---

¹ Студента 6 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

а також забезпечувати послідовність, ефективність його політики та дій. Одним із семи інститутів Європейського Союзу є Європейська Комісія. Її особливість полягає у 5-ти векторній системі координат розподілу повноважень (законодавча, виконавча, судова (квазісудова), контрольна та координаційно-спрямовуюча) між сімома константами – інституціями (Європейський парламент, Європейська Рада, Рада, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Рахункова палата).

Щодо повноважень Європейської Комісії, то ми погоджуємося з думкою видатного вченого К. Дейвіса, а саме: «Комісія виступає багатогалузевою структурою, на яку покладено законодавчі, адміністративні, виконавчі функції, а також деякі функції, подібні до судових» [7, с. 126].

Ми пропонуємо в нашій роботі безпосередньо дослідити функції «подібні до судових», в літературі їх називають квазісудовими функціями. Тобто за своєю природою, інститут не наділений судовими повноваженнями, однак, в силу механізму делегування повноважень та інтеграційності цієї інституції у європорядок Єврокомісія набуває специфічного статусу «судового органу».

Так, у 2013 р. Європейська Комісія почала розслідування проти змови компаній, що займалися фінансовими операціями. 2 картелі фінансових компаній домовлялися між собою про узгоджені фінансові та банківські послуги, надавали банківську та комерційну інформацію з обмеженим доступом щодо інвестиційної діяльності, що призвело до штучного контролю обміну валют для різних компаній та держав-членів ЄС за завищеним курсом. В 2019 році мала приголомшений результат: виявила 2 картелі (Barclays, RBS, Citigroup, JPMorgan та Barclays, RBS и MUFG Bank), притягла до відповідальності у вигляді накладення штрафу на вищезазначені компанії, які порушили законодавство Європейського Союзу про конкуренцію [11].

Також, у червні 2017 року, Європейська Комісія почала розслідування щодо компанії Sanrio, власника персонажу «Hello Kitty» та інших персонажів. Ця компанія обмежила торговців продавати свої товари під цією маркою через ліцензійні угоди. Тобто існували типи ліцензування на певний товар. Ці ліцензії мали прив'язку до території, яка не охоплювала територію усього ЄС, і надавалася певним продавцям, які не мали суміжних ринків збуту, що суперечить правилам конкуренції відповідно до розділу VII Договору про функціонування Європейського Союзу.

В 2019 р. Європейська Комісія оприлюднила результати свого розслідування у вигляді визнання винної компанії Sanrio та накладенням на неї відповідного штрафу [12].

Окрім цього, в 2017 році почато розслідування проти компанії Nike за аналогічними порушеннями, що призвело до штучного підвищення цін на один і той же товар на території Європейського Союзу. В 2019 р. Комісією було притягнуто до відповідальності у вигляді штрафу компанію Nike [13].

У червні 2016 р. Комісія відкрила антимонопольне розслідування, щодо відомої компанії з виробництва та продажу пива Anheuser-Busch InBev NV / SA (AB InBev). Ця компанія вводила обмеження на поставку продукції пива високої якості до Бельгії, аби тримати високий рівень цін на даний продукт. Внаслідок чого супермаркети Бельгії, як оптовики, не мали можливості продавати пиво за такою ж ціною як в Нідерландах. В 2019 році Європейська Комісія наклала штраф на компанію у вигляді 200 мільйонів євро [14].

Доволі цікавою є практика відносин між Європейською Комісією та компанією Google. Дана справа є винятковою, у зв'язку з неодноразовими порушеннями правил конкуренції компанією Google. Сутність справи полягає в тому, що сайти, газетні сайти, блоги або агрегатори туристичних сайтів, часто мають вбудовану функцію пошуку. Коли користувач виконує пошук за допомогою цієї функції пошуку, веб-сайт надає як результати пошуку, так і рекламні оголошення, які відображаються поруч з результатами пошуку. Через AdSense (програмне забезпечення щодо розміщення реклами) для пошуку Google надає ці пошукові оголошення власникам веб-сайтів видавців. Компанія Google, як рекламний брокер, є посередником між рекламодавцями і власниками веб-сайтів, які хочуть отримати вигоду з простору навколо своїх сторінок результатів пошуку. Таким чином, AdSense для пошуку працює як платформа для посередництва в пошуковій рекламі в Інтернеті.

Google, безумовно, був найсильнішим гравцем в посередництві пошукової реклами в Інтернеті в Європейському економічному просторі (ЄЕЗ) з часткою ринку більше 70% з 2006 по 2016 рік. У 2016 р. Google також володів частками ринку, як правило, більше 90% на національних ринках в цілому. Конкуренти в галузі онлайн реклами, такі як Microsoft і Yahoo, не можуть продавати рекламне місце на сторінках результатів пошукової системи Google. Таким чином, сторонні веб-

сайти є важливою відправною точкою для цих інших постачальників послуг посередництва у пошуковій рекламі в Інтернеті, щоб розвивати свій бізнес і намагатися конкурувати з Google. Надання компанією Google послуг з посередництва в пошуковій рекламі в Інтернеті найбільш важливим комерційно значущим видавцям здійснювалося за допомогою угод, які були укладені в індивідуальному порядку. Комісія розглянула сотні таких угод в ході свого розслідування і встановила, що починаючи з 2006 р. Google включав в свої контракти положення про виняткові права. Це означало, що видавцям було заборонено розміщувати рекламні оголошення конкурентів на своїх сторінках результатів пошуку. Рішення стосується видавців, чії угоди з Google вимагали такої ексклюзивності для всіх своїх сайтів.

Станом на березень 2009 року Google поступово почав замінювати умови ексклюзивності на так звані умови «Преміум-розміщення». Це вимагало від видавців зарезервувати найбільш вигідне місце на своїх сторінках результатів пошуку для реклами Google і запросити мінімальну кількість реклами Google. В результаті конкуренти Google були позбавлені можливості розміщувати свої пошукові оголошення в найбільш помітних місцях і переходити по частинах сторінок результатів пошуку на веб-сайтах.

Станом на березень 2009 р. Google також включав положення, що вимагають від видавців запитувати письмове схвалення Google, перш ніж вносити зміни в спосіб відображення будь-яких конкуруючих рекламних оголошень. Це означало, що Google міг контролювати, наскільки привабливими можуть бути конкуруючі рекламні оголошення.

Тому Google спочатку наклав ексклюзивне зобов'язання на поставку, який не дозволяв конкурентам розміщувати рекламні оголошення на найбільш значущих веб-сайтах. Потім Google представив так звану стратегію «невимушеній ексклюзивності», спрямовану на те, щоб зарезервувати для своїх рекламних оголошень найцінніші позиції і контролювати ефективність конкуруючих оголошень.

Практика Google охоплювала більше половини ринку за оборотом протягом більшої частини періоду. Конкуренти Google не могли конкурувати або тому, що їм було заборонено безпосередньо з'являтися на сайтах видавців, або тому, що Google зарезервував для себе найцінніший комерційний простір на цих сайтах, контролюючи, чи з'являється пошукова реклама суперника.

Грунтуючись на широкому спектрі фактичних даних, Комісія встановила, що поведінка Google завдає шкоди конкуренції і споживачам і стримує інновації. Конкуренти Google не змогли вирости і запропонувати альтернативні послуги посередництва в пошуковій рекламі в Інтернеті. В результаті власники веб-сайтів мали обмежені можливості для монетизації простору на цих веб-сайтах і були змушені майже повністю покладатися на Google. Єврокомісія наклала штраф в розмірі 1 494 459 000 євро (1,29% обороту Google в 2018 році) враховуючи тривалість і серйозність порушення. Відповідно до Керівних принципів Комісії з штрафів 2006 року – штраф був розрахований на основі величини доходу Google від посередництва в пошуковій рекламі в Інтернеті в ЄЗ.

Google припинив незаконну практику через кілька місяців після того, як Комісія випустила в липні 2016 р. Заяву про заперечення у цій справі. Рішення вимагає, щоб Google, як мінімум, припинив своє незаконне поведіння в тій мірі, в якій він цього ще не зробив, і утримувався від будь-яких заходів, що мають такий же або еквівалентний об'єкт або ефект.

Нарешті, Google також несе відповідальність за цивільні позови щодо шкоди, яка може бути пред'явлений в суді держав-членів будь-якою особою або підприємством, постраждалим від його антиконкурентної поведінки. Нова Директива ЄС № 104 від 26.11.2014, що деталізує правила конкуренції та ведення антимонопольної боротьби Єврокомісії з різними компаніями, полегшує жертвам антиконкурентної практики процес доказування понесених збитків та отримання компенсації.

У червні 2017 р. Комісія оштрафувала Google на 2,42 мільярда євро за зловживання домінуючим становищем в якості пошукової системи, надавши незаконну перевагу власній службі порівняння покупок Google.

У липні 2018 р. Комісія оштрафувала Google на 4,34 мільярда євро за незаконні дії щодо мобільних пристроїв Android, щоб посилити домінування пошукової системи Google [15].

Отже, ми бачимо досить дієву та ефективну діяльність Європейської Комісії як квазісудового органу. Ми вважаємо, що повноваження Єврокомісії слід збільшити в цьому питанні, оскільки незаконну діяльність Google, вона так і не змогла призупинити повністю. Наприклад у разі систематичного порушення правил конкуренції ліквідувати такі компанії, а їх майно розділяти іншим учасникам на ринку.

Список використаних джерел:

1. Лукашук, І. І. Міжнародне право. Особлива частина: підручник. М.: БЕК, 1997. С. 96.
2. Міжнародне право : підручник / від. ред. Ю. М. Колосов, В. І. Кузнецов. М. : Юрид. літ, 1999. С. 191.
3. Ушаков Н. А. Проблеми теорії міжнародного права. М.: Наука, 1988. С. 128.
4. Schermers, H. G. International institutional law. Alphen aan den Rijn, Rockville, Maryland: Sijthoff&Noordhoff, 1980. – P. 27–33.
5. Steiner, A. J. Transnational legal problems / A. J. Steiner, D. F. Vagts, N. H. Koh. N. Y., 1994. P. 1082.
6. Актуальні аспекти європейського права в контексті розширення Європейського Союзу: тези доп. наук.-практ. конф. студ., аспірантів, молодих учених та викладачів. К.: Реферат, 2004. С. 30.
7. Дейвіс, К. Право Європейського Союзу ; пер. з 2-го англ. вид. К.: Знання, 2005. С. 126.
8. Директива Європейського Союзу № 104 від 26.11.2014 // DIRECTIVE 2014/104 / EU // URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.349.01.0001.01.ENG
9. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями// URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
10. Місце Комісії Європейського Союзу в законодавчому процесі [Текст] // дис. к.ю.н., доц. Трагнюк О. Я. X.: Рукопис, 2011. – С. 198.
11. URL:https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_2568.
12. URL:https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_3950.
13. URL:https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_1828.
14. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEX_19_2491
15. URL:https://ec.europa.eu/ireland/news/commission-fines-google-1.49-billion-euro-for-abusive-practices-in-online-advertising_en
16. Яковюк І. В. Про особливості прояву принципу поділу влади в інституційній системі Європейського Союзу: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2003. № 5. С. 17–27.

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

JUDICIAL DECISIONS AS SOURCE OF INTERNATIONAL LAW

The urgency of expanding the sources of international law lies, first and foremost, in the rapid development of international law as such, which cannot be permanently in place, given its subjective and objective components. Such a subsidiary source of international law as judicial precedent makes it possible to resolve conflicts arising in the field of international legal relations more effectively. It is worth noting the difference between decisions of international judicial authorities and precedent. Such decisions cannot be called purely precedents, but it can be said that this is a precedent [1]. In order for this claim to take place in international jurisprudence and generally have a right to exist, it is necessary to compare the decisions of international judicial bodies of precedent.

Problematic issues of judicial precedent in the system of international law were researched in the works of V. G. Butkevych, Yu. E. Zaitseva, V. P. Kononenko, T. I. Pashuk, V. M. Filatov and others. The claim that courts do not create it, but only apply it, is quite common. This is the provision contained in Art. 59 of the Statute of the Tribunal [5], Art. 84 of the Convention for the Peaceful Settlement of International Conflicts of 5 (18) October 1907. In addition, court decisions, if they can be used as references, are only ancillary. The European Court of Human Rights states that judgments form legal positions. Sometimes referred to as established practice.

The classic case-law nature of judgments is inherent in the countries of the Anglo-Saxon legal system. It cannot be argued that in the Romano-German legal family, there is a full recognition of the precedent as it is in the Anglo-Saxon first family. According to Article 17 of the Law of Ukraine «On Enforcement of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights»:

– Courts apply the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the practice of the ECtHR as a source of law when considering cases [10]. However, Ukraine, as a state of the Romano-German system, does not recognize precedent as a source of law. It should be emphasized

---

¹ Student of the international law faculty Yaroslav Mudryi National Law University

that not all court decisions are precedent or precedent, only some of them form so-called legal positions, which are established practice. What is the specificity of the Anglo-Saxon precedent as opposed to the precedents of the international court? To answer this question, you need to find out how precedent is formed in the Anglo-Saxon legal system. It is established by both high courts and lower courts. Speaking about the jurisdiction of the court, namely, if the High Court sets a precedent, its decision is binding. If, however, the decision of the lower court is not appealed, then it can also be considered a precedent [2]. However, such solutions are more difficult to put into practice. That is, when considering a particular dispute, the court makes a decision and this decision creates rules of conduct. As is known, court decisions consist of such parts as:

1. Stare decisis – the legal principle that judges are required to respect the precedents created by previous decisions;
2. ratio decidendi – motivation of decisions;
3. obiter dictum – a separate opinion of the judge [7].

In fact, before a court decision, the rule of law exists in the abstract, that is, it is not identified. On this basis, it can be said that the court establishes the existence of rules of law. That is why a preliminary court decision is applied in the settlement of future similar disputes, that is, the court's conclusion will be made on the basis of this precedent.

The situation with international courts such as the International Court of Justice and the ECHR should be considered. The fundamental difference is that the rule of law is formally enshrined here. For example, in the ECHR, these are articles of the European Convention for the Protection of Human Rights that may be the subject of an appeal. The court, finding a violation of a rule, discloses its content. In fact, precedent in international law explains an already existing rule of international law. If we talk about the United Nations International Court of Justice, it clarifies the customary rules of law, their content, namely, shows how to apply an existing rule of law. The difference is that international judicial authorities interpret pre-existing rules of conduct.

Due to the adoption of the Law of Ukraine «On the Enforcement of Judgments and the Practice of the European Court of Human Rights» on February 23, 2006 [10], the study of the activities of this reputable international body becomes even more relevant. After all, the practice of applying the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is increasingly penetrating the domestic legal system, introducing into it European human rights standards and causing a certain transformation

of the latter, in particular as regards the inclusion in its sources of precedents of interpreting the rules of the European Convention [6]. As is well known, the Convention and its protocols, together with the ECHR's law enforcement practice, form a conventional system of human rights protection. The ECHR, as an international judicial body which is part of the human rights protection mechanism, examines complaints by nationals of States parties to the Convention for alleged violation of the provisions of the Convention, clarifying the rules of this international legal instrument. It should be noted that the ECHR in some of its decisions indicates that «seeking a fair balance between the interests of the whole of society and the interests of the individual is the aim of the whole Convention» and that «a constant balance between the fundamental rights of everyone constitutes the basis of a» democratic society”. An analysis of many ECHR decisions has just revealed that in the process of interpreting the Convention, the interests of the individual and society as a whole are generally weighed, that is, all those phenomena that ensure the balance of the interests of participants in public life.

The issue of the application and proper interpretation of the decisions of the European Court of Human Rights in Ukrainian law is quite important. Thus, according to Art. 17 of the Law on the Enforcement of Judgments and the Practice of the European Court of Human Rights, the courts apply the Convention and the Court's case-law as a source of law when considering cases. To refer to the Court's judgments and rulings and to the rulings of the Commission, the courts use translations of the Court's rulings and the rulings of the Commission, published in the edition provided for in Art. 6 of this Law, and in the absence of a translation, the court shall use the original text. In the event of a linguistic difference between the translation and the original text, the court uses the original text. In case of linguistic discrepancy between the original texts and / or in the case of linguistic interpretation of the original text, the relevant case-law of the Court shall be used (Article 18 of the Law on the Enforcement of Judgments and the Practice of the European Court of Human Rights).

According to the above, in practice, in Ukraine there are significant problems in applying ECHR practice in the consideration and settlement of cases in national courts, which are primarily related to the inaccessibility of ECHR decisions, due to the lack of their translations, as well as lack of general culture and application skills. ECHR practices, both among participants in the process and among judges, requiring urgent action by the State to create appropriate databases with available translations of ECHR practices into

Ukrainian, and to develop and to provide examples of the use of appropriate sources of law in the administration of justice, which is able to enhance the overall culture of the application of ECHR practices in the administration of justice in lower courts.

References:

1. Блищенко И. П. Прецеденты в международном публичном и частном праве / И. П. Блищенко, Ж. Дориа. М.: Изд-во МНИМП, 1999. 472 с.
2. Brownlie I. Principles of Public International Law. Oxford: Oxford Univ. Press, 2003. P. 21.
3. Publications of the Permanent Court of International Justice. 1925. Ser. B. – №10. – P.21.
4. Блищенко И. П. Международное и внутригосударственное право.
5. International Court of Justice. Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders. 1949. Vol. 182. P. 3.
6. ДУДАШ Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: герменевтичний аналіз
7. Хартли Т. К. Основы права Европейского Сообщества. М: Закони право, ЮНИТИ, 1998. 647 с.
8. Гайворонський В. Джерела права // Вісник Академії правових наук України. 2001. №3.
9. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010
10. Законодавство України URL: <https://rada.gov.ua/news/zak>

Scientific advisor: Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor at the Department of the law of European Union of the Yaroslav Mudryi National Law University, Tragniuk O.

*Дзьонь А. М.*¹

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПОЛОМ

На сучасному етапі розвитку нашої країни, коли євроінтеграція є одним з пріоритетних напрямів державної політики, співпраця право-

---

¹ Студентки 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

охоронних органів України та Європейського союзу набуває особливо-го значення. Це обумовлено безпосередньо розвитком злочинності, яка зачіпає інтереси двох і більше держав. Тому, на мою думку, необхідно розглянути особливості співробітництва України та Європейського поліцейського офісу (далі – Європолу) в галузі правоохоронної діяльності.

Як відомо, Україна активно співпрацює з різними країнами на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, тому, варто зазначити, що співпраця нашої держави з Європолем здійснюється на підставі Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, яка була ратифікована Законом України № 2129-VII від 12.07.2017 року (далі – Угода) [1].

Відповідно до положень Угоди, метою співпраці є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолем із метою підтримки України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами тяжких злочинів, які зачіпають двох або більше держав – членів у такий спосіб, що потребує спільного підходу держав-членів, зважаючи на масштаб, значущість та наслідки таких злочинів, зокрема шляхом обміну інформацією між Україною та Європолем [1].

Європол виступає спеціальною інституцією Європейського Союзу, установою правопорядку, метою якої є підвищення якості взаємодії компетентних органів країн у сфері протидії транснаціональній злочинності. Європол поширює свою діяльність на територію 28 держав-членів ЄС. Крім того, Європол компетентний встановлювати співробітництво з третіми державами, які не входять до складу ЄС, шляхом укладання угод про оперативне та стратегічне співробітництво з метою попередження та протидії транснаціональній злочинності шляхом обміну оперативними даними та технічною інформацією [2, с. 150].

Проаналізувавши Угоду, можна сказати, що основними напрямками співробітництва України та Європолу є обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [1], а також

взаємодія у сфері незаконного обігу наркотичних засобів; розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, людськими органами і тканинами, вбивствами, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень; нелегальною торгівлею зброєю, боєприпасами, автотранспортними засобами, предметами, що становлять культурну цінність, зокрема антикваріатом та виробами мистецтва; розслідування обману та шахрайства; корупції; злочинів проти навколишнього середовища та інших сферах злочинності, що визначені у Додатку I до Угоди.

Однією з особливостей співробітництва у вищезазначених напрямках є те, що його здійснення передбачено різними формами, а саме: обмін інформацією, взаємодія експертів з України з групами аналізу, участь у спільних слідчих групах. Обмін інформацією здійснюється шляхом передачі сторонами одна одній лише такої інформації, яка відповідає приписам нормативно-правових актів обох сторін, мета передачі якої точно визначена та отримання якої було здійснено без порушень чинного законодавства сторін щодо захисту прав людини. Про взаємодію експертів з України з групами аналізу зазначено у статті 17 Угоди, тож експерти мають право бути присутніми на засіданнях груп аналізу та отримувати від Європолу за запитом інформацію стосовно опрацювання пов'язаних з аналізом робочих файлів, а також отримувати результати аналізів, які стосуються України. Щодо участі у спільних слідчих групах, то згідно зі статтею 18 Угоди, Україна і Європол пропонують одна одному надання підтримки у створенні та функціонуванні спільних слідчих груп [1]. Важливим є те, що персонал Європолу має право брати участь у діяльності спільних слідчих груп і бригад, що розслідують підвідомчі Європолу злочини на території будь-якої країни-члена Європейського Союзу. Організаційні умови участі персоналу Європолу в операціях визначаються за домовленістю керівництва Європолу і держави, на території якої реалізується певний захід. Разом із тим персоналу Європолу заборонено безпосередньо брати участь у реалізації примусових заходів. Це було і залишається прерогативою національних служб. До того ж, у процесі операцій спільної слідчої бригади персонал Європолу підпорядковується національному праву відповідної держави [3, с. 63].

Іншою особливістю можна виділити те, що співпраця України та Європолу повинна здійснюватися на принципах безпеки та конфіденційності, які закріплено у статті 19 Угоди. Вони передбачають певні

обов'язки для кожної сторони, без дотримання яких їх спільна діяльність неможлива.

Крім того, ще однією особливістю є те, що Угодою закріплено способи взаємодії України та Європолу. Тож згідно зі статтею 6 Угоди, ними є Національний контактний пункт та компетентні органи, які перелічено в Додатку II до Угоди. Національний контактний пункт призначений для здійснення контактів між компетентними органами України та Європолу, але його існування не виключає можливості прямого обміну інформацією між компетентними органами [1], тобто якщо Сторони вважатимуть за необхідне співпрацювати безпосередньо між компетентними органами та Європолом, то діяльність Національного контактного пункту при такій співпраці непотрібна.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна з упевненістю сказати, що Європол є однією з провідних міжнародних організацій в сфері запобігання та боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та торгівлею зброєю. Існуюча нормативно-правова база, на підставі якої Україна співпрацює з Європолом є підґрунтям для здійснення подальшої ефективної спільної роботи, вдосконалення наявних та відкриття нових форм взаємодії та досягнення високих результатів у співпраці.

Список використаних джерел:

1. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16.
2. Черноус Ю. М. Завдання міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. №25. С. 144–152
3. Передерій О. С., Григоренко Є. І. Зміни правового статусу Європейського поліцейського офісу в контексті трансформації інституціонального механізму Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків, 2013. С. 61–63.
4. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ У ПРАВОПОРЯДКУ ЄС

Європейська прокуратура (*European Public Prosecutor's Office*) – це новий орган у системі Європейського Союзу. Головним завданням Європейської прокуратури стане розслідування та висунення звинувачень у злочинах, що стосуються бюджету ЄС – переважно, різних форм шахрайства та «відмивання коштів». Раніше лише відповідні компетентні національні органи держав-членів могли розслідувати ці злочини і не могли діяти за межами власних національних кордонів. Вже існуючі органи та агенства на кшталт ОЛАФ (*European Anti-Fraud Office*), Євроюст та Європол не мали повноважень на розслідування таких злочинів.

Питання про необхідність заснування органу, який би розслідував фінансові злочини, підіймалося з моменту набрання чинності Договору про функціонування Європейського Союзу. Зокрема, голова іспанської генеральної прокуратури у 2004–2011 роках Кандідо Конде-Пумпідо був прихильником заснування Європейської прокуратури. Так, у 2010 р. він запропонував проєкт заснування прокуратури, однак рішення було відкладено до 2013 року [1].

У листопаді 2013 р. Комісія дійшла висновку, що створення Європейської прокуратури відповідає «принципу субсидіарності». Згодом Європарламент проголосував за пропозицію Комісії про створення цього відомства [2]. Було створено Регламент Ради ЄС 2017/1939, який запроваджує посилену співпрацю держав стосовно створення Європейської прокуратури. Як відомо, посилена співпраця спрямована на те, щоб досягти цілей Союзу, захистити його інтереси та посилити процес його інтеграції. Ця співпраця відкрита всім державам-членам у будь-який час. Дозвіл на посилену співпрацю має бути наданий Радою [3]. 23 вересня 2019 р. Європарламент та Рада ЄС домовились про призначення румунки Лаури Кодруци Кьовесі Європейським на посаду прокурора.

Наразі концепція працюватиме за участю 22 держав-учасниць ЄС [4]. До них не належать Велика Британія, Швеція, Ірландія, Угорщина, Польща та Данія. Усі, окрім останньої країни, мають право долучитися

---

¹ Студентка 3 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пізніше, подавши заявку. Данія реалізувала своє право на неучасть (*opt-out*) у безпековій та юстиційній сфері, тож вона не планує брати участь у посиленій співпраці з цього питання.

Що стосується правових засад створення та функціонування цього органу, то основним правовим підґрунтям є ст. 86 Договору про функціонування Європейського Союзу. Зокрема, у ній йдеться про те, що задля боротьби зі злочинами, що посягають на фінансові інтереси Союзу, Європейська Рада може заснувати посаду Європейського прокурора на базі Євроюсту [3].

Таким чином, Договір вказує не лише уповноважених на створення нового органу суб'єктів, але у загальному вигляді його цілі та повноваження. Європейський прокурор може здійснювати розслідування, кримінальне переслідування і віддання під суд виконавців і співучасників злочинів, що посягають на фінансові інтереси Союзу.

Згадана стаття Договору також регламентує і механізм створення прокуратури. Для того, щоб заснувати цей орган, Європейська Рада мала проголосувати одностайно, отримавши підтримку Європарламенту.

Очікується, що прокуратура розпочне свою діяльність у 2020 році. По суті, діяльність цього органу призведе до того, що країни передадуть у частину своєї компетенції до наднаціонального органу, оскільки раніше розслідуванням фінансових злочинів проти Союзу займалася кожна держава-член окремо. Така передача повноважень матиме позитивний вплив на розкриття бюджетного шахрайства та покарання за нього, адже тепер спеціальний орган не буде обмежений кордонами окремих держав, а зможе діяти на території 22 країн, що приєдналися до посиленої співпраці.

Що стосується структури нового органу, то Європейська прокуратура діятиме як єдине відомство в усіх державах-членах ЄС і об'єднає європейські та національні зусилля в єдиному та ефективному підході до боротьби з шахрайством щодо бюджету ЄС.

Європейська прокуратура будуватиметься на двох рівнях: центральному та національному. Центральний рівень буде складатися з Європейського прокурора, двох його заступників, 22 європейських прокурорів (по одному на країну-учасницю), два з яких – заступники Європейського прокурора та Адміністративного директора. Децентралізований, тобто національний рівень, буде складатися з делегованих Європейських прокурорів, які будуть у кожній державі-учасниці. Центральний рівень

буде контролювати розслідування та переслідування, що проводяться на національному рівні. Як правило, розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності в конкретній країні здійснюватимуть делеговані прокурори [5].

Важливо зазначити яке місце посідатиме нова прокуратура у системі установ Союзу. Як вже було сказано, відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу, новий орган існуватиме в системі Євроюсту. Таким чином, прокуратура отримає схожий з Євроюстом предмет діяльності – транснаціональні злочини, що стосуються декількох (або й усіх) держав-членів ЄС, однак лише у сфері бюджетних відносин. Отже, Євроюст зможе зосередитися на інших порушеннях, таких як тероризм, торгівля людьми та інші.

Важлива різниця з Євроюстом полягає у тому, що новий орган зможе безпосередньо розслідувати злочини, тоді як вже наявний орган такої компетенції не має. Основною функцією Євроюсту наразі виступає координація зусиль держав у розслідування злочинів, а не їх розслідування [6].

Виокремлення з системи Євроюсту фінансових злочинів і передача їх новому органу свідчить про те, який високий пріоритет має фінансова безпека для ЄС. Задля розслідування злочинів, що зачіпають фінансові інтереси Союзу, був створений новий орган зі складною структурою, який сконцентрується лише на певній категорії правопорушень.

Те, що механізм створення Європейської прокуратури застосували через десятиліття після його закладення у Договірі про функціонування Європейського Союзу, свідчить про зростаючу загрозу фінансових махінацій та збільшення масштабів шахрайства [7]. Вочевидь, з розвитком технологій та певними кризами всередині Союзу, у його посадовців виникли побоювання щодо фінансової безпеки.

Підсумовуючи, можна сказати, що Європейська прокуратура матиме великий вплив на політику протидію тероризму в ЄС та зміцнення стабільності кожного громадянина Союзу.

Список використаних джерел:

1. Insisten con la idea de una Fiscalía Europea. URL: <https://web.archive.org/web/20111219101139/http://www.diariojuridico.com/actualidad/noticias/insisten-con-la-idea-de-una-fiscalia-europea.html>

2. European Parliament backs European Public Prosecutor's office. URL: <https://www.pinsentmasons.com/out-law/news/european-parliament-backs-european-public-prosecutors-office>

3. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

4. European Public Prosecutor's Office: Malta becomes 22nd country to join common efforts to protect EU budget against fraud. URL: https://europa.eu/rapid/press-release_MEX-18-4881_en.htm

5. European Public Prosecutor Office: Site of the European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/networks-and-bodies-supporting-judicial-cooperation/european-public-prosecutors-office_en

6. Maylis Labayle, Hans G. Nilsson. «The Role and organisation of Eurojust: added value for judicial co-operation in criminal matters», – Brussels, 2010.

7. Alessandro Nato. «The European Public Prosecutor's Office between counter-terrorism and strengthening of the European citizens' safety». – Civitas Europa, vol. 37, no. 2. – 2016. – pp. 317–338.

Науковий керівник: Комарова Т. В., доктор юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Жоан В. О.¹

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Проблема конституційно-правового регулювання прав і свобод людини в Україні ніколи не втрачала своєї актуальності. Євроінтеграційний курс в Україні має на меті набуття членства в Європейському Союзі (далі – ЄС). Враховуючи роль інституту прав людини як основи правопорядку ЄС, з теоретичного і практичного поглядів є надзвичайно важливим порівняльний аналіз інститутів прав людини в конституційному праві України та ЄС.

---

¹ Студентка 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Слід почати з того, що в доктрині склалося два основних розуміння виникнення прав і свобод людини. Згідно з першим, права і свободи людини – це встановлені державою правові можливості для задоволення нею своїх законних інтересів, які, у свою чергу, підпорядковуються державному інтересу. Тобто, мова йде про певний «дарунок» держави. Із цим пов'язуються й такі особливості як: надмірна регламентація прав і свобод, невизнання їх природними й невідчужуваними, наявність великої кількості застережень, котрі давали державі нібито «законні» підстави для обмеження нею «дарованих» прав і свобод.

Другий підхід, на відміну від попереднього, виходить із визнання природності й невідчужуваності вказаних прав, належності їх людині за фактом її буття як людської істоти. Особливо детально вказаний підхід розроблено в так званій «природній концепції» людських прав і свобод [2].

Варто зазначити, що з нормативного погляду найбільш детально права та свободи людини визначені й класифіковані в праві ЄС. Очевидним є й те, що в основі всієї європейської конструкції прав і свобод людини та громадянина лежить «природно-правова доктрина з ідеєю існування певного незалежного від суспільства та держави комплексу основних прав і свобод». Права людини становлять надбудову над національним конституційним правом держав-членів.

Основні положення стосовно цього питання закріплені в ст.ст. 2 і 6 Договору про Європейський Союз (у редакції Лісабонського договору про Європейський Союз 2007 року). Відповідно до ст. 2 Договору, Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема до осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у межах суспільства, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків [8].

У статті 6 вказано, що Союз визнає права, свободи та принципи, закладені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року із змінами 12 грудня 2007 р., а також приєднується до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7].

Зіставляючи права людини в конституційному праві України та ЄС, можна дійти висновку, що між ними є помітні відмінності. Стосовно текстуального викладу прав і свобод людини належить зазначити, що

вони загалом відповідають змісту основних міжнародних актів, класифікуються й систематизуються на основні сфери їх реалізації та інтересу або відповідають до «генерацій». Поняття «генерація» прав і свобод розробив Карел Васек, який поділив їх на три генерації: особисті, громадянські, політичні, соціально-економічні та солідарні, включаючи групові права, права на мир і розвиток тощо. Тобто, з цього погляду Конституція відповідає чинним стандартам, проте в розділі II відсутня структура, він наповнений положеннями неоднорідного характеру [3].

Система конституційних прав людини і громадянина в Україні охоплює теоретично максимально всеосяжний спектр прав і свобод у виборі способів і засобів життєдіяльності кожної людини, що проживає чи перебуває в нашій країні. І це, безумовно, позитивне надбання нашого суспільства. Однак практична реалізація та захист цих прав і свобод майже щоразу наштовхуються на значні перепони і перешкоди, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер та є підґрунтям для невідірваних проблем у цій сфері.

До проблем реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні в контексті верховенства права можна віднести: низький рівень правової культури і правової свідомості; незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за наявності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності; низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності; нерівноправність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті; низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного менеджменту і його виняткова залежність від особистих й групових (кланових) інтересів; відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадського контролю за діяльністю всіх органів державної влади; високий рівень корупції на всіх рівнях і шаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні; відсутність прямої обопільної залежності між людиною і громадянином та державою і суспільством [1].

Конституційне положення про права людини як найвищої соціальної цінності передбачає стійкий економічний розвиток країни, наявність чіткої державної політики, яка є зорієнтованою на забезпечення прав

і свобод людини. Світова практика свідчить, що перехідні періоди в розвитку держави і державності завжди були нестабільними, відрізнялись суперечністю громадських позицій і світоглядних орієнтирів. Саме в цих умовах порушення прав людини в Україні має системний характер та набуває ознак соціальної катастрофи [5].

Отже, потреба в реформуванні Конституції України пояснюється курсом євроінтеграції, і вона не повністю відповідає стандартам прав людини ЄС. Держава має визнавати людину найвищою соціальною цінністю, легалізувати, легітимізувати, охороняти, захищати її права і свободи, гарантувати їх реальне здійснення. Вона повинна створювати для неї всі необхідні умови для гідної праці, надавати соціальну допомогу тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах [6].

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) – це міжнародний судовий орган, який діє на підставі Європейської конвенції з прав людини та головним завданням якого є захист порушених чи оспорюваних прав та інтересів. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція), Україна визнала її дію на своїй території та юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Зазначене положення кореспондується з низкою національних правових актів, передусім ст. 9 Конституції України, відповідно до якої чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України, є частиною національного законодавства України, а також ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», згідно з якою суди мають застосовувати під час розгляду справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права [4].

Важливим кроком України на шляху до європейської державності є підвищення рівня національного захисту громадян. Чим вище буде рівень довіри до судів та суддів України, тим нижче місце буде посідати наша держава в рейтингу з питань звернення зі скаргами до ЄСПЛ. Станом на сьогодні в Україні активно проводиться судова реформа, яка має на меті підвищення загальної професійності суддівського корпусу, утвердження європейських принципів в діяльності національних судів, поліпшення якості судової влади. Дати повну оцінку результативності впроваджуваній реформі можна буде лише зі сплином декількох років, проте сам факт її проведення свідчить про наміри України змінюватися на краще та рухатися до становлення європейської правової держави.

Список використаних джерел:

1. Анотонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини: теорія і практика. – Київ: Вид.дім :Києво-Могилянська академія, 2007.
2. Удовенко Г. Забезпечення прав людини. *Голос України*. 2003. 9 груд.
3. Погорілко В. Ф. Конституція України. Проблеми теорії і практики. *Правова держава : щорічник наук. пр.* Київ, 2001. Вип. 12. С. 141–158.
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №40. Ст. 263.
5. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини. *Право України*. 2001. №8. С. 13–16.
6. Чермних В., Зубко Т. Права людини в Україні. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 13.
7. Хартія основоположних прав Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524).
8. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029)
9. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 92–93.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Затулій А. О.¹

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОЦЕДУРА НАДАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Питання пов'язані з міграцією не втрачають актуальність протягом декількох десятиліть. З кожним роком відсоток біженців збільшується, особливо зростають показники в Європі. Основною проблемою є надання таким особам особливого правового статусу та закріплення їх прав у нормативних актах. Нині застосовується диференційоване регулювання становища окремих груп іноземців. При цьому ключовим принципом

¹ Студентка 1 курсу магістратури інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

правового статусу таких осіб є принцип недискримінації за національною належністю. Але чи не ускладнює наявність розмежування громадян третіх країн на категорії саму процедуру надання їм захисту ?

Одним із перших документів, які закріплювали питання надання притулку та захисту осіб, які цього потребують, була Дублінська конвенція 1990 року, де зазначались принципи та процедура встановлення відповідальної країни за розгляд запитів щодо надання притулку. Через відсутність чіткої деталізації та більш зрозумілих положень, ефективність такого документу не дорівнювала і 30 відсоткам. Наступним важливим кроком у сфері міжнародного захисту було підписання Амстердамського договору 1997 року, який повністю підпорядкував компетенцію Європейському Союзу у вирішенні даних питань. Ніццький договір 2001 р. зробив внесок щодо запровадження більш ефективної та демократичної законодавчої процедури, доповнивши ст.67 Амстердамського договору частиною 5, тим самим збільшив коло компетенції Ради.

Значним внеском був і Самміт у Тампере 1999 року, бо висновки за результатами Самміту стали початком формування спільної політики Європейського Союзу щодо надання притулку та захисту прав біженців відповідно до Амстердамського договору. Висновки містили в собі чітке визначення яка саме держава буде відповідальною за розгляд заяв щодо надання притулку; спільні стандарти та вимоги до процедури; правила визнання та змісту статусу біженця; заходи щодо додаткових форм захисту та надання відповідного статусу будь-якій особі, яка потребує такого захисту.

Але на відміну від Амстердамського договору, який обмежується необхідністю визначення мінімальних стандартів у сфері притулку та щодо біженців у Лісабонському договорі 2007 р. (набрав чинності 1 грудня 2009 р.) мова йде про створення спільної політики і не тільки щодо притулку, але й щодо додаткового та тимчасового захисту.[1]

Варто зазначити, що Лісабонський договір, так само як і Амстердамський містить посилання про необхідність дотримання Женевської конвенції від 28 липня 1951 р. та Протоколу від 31 січня 1967 р. про статус біженців. На нашу думку, у Лісабонському договорі дуже чітко простежується запозичення положень, які містяться у Висновках Самміту у Тампере. Тобто договір майже повністю дублює положення трохи розширюючи та доповнюючи Висновки. У даному випадку прослідковується процес розширення роз'яснення та доповнення перших актів, які

регулюють питання надання міжнародного захисту та статусу біженців, але ніяк не процедурних змін та ефективного втілення на практиці. Можливо таку тенденцію можна аргументувати і тим, що навіть Договір про заснування Європейського Співтовариства передбачав прийняття законодавством ЄС лише мінімальних стандартів у сфері притулку та щодо біженців, і відповідно до принципу субсидіарності визначеного ст.5 Договору, Співтовариство має діяти у тих випадках, коли цілі заходів не можуть бути досягнуті виключно державами-членами, а кращого результату може бути досягнуто на рівні Співтовариства. На нашу думку прийняття виключно мінімальних стандартів і призвело до виникнення таких понять як «особа, яка звертається за допоміжним захистом»; «особа, яка потребує тимчасового захисту».

У доктрині права Європейського Союзу формуються різні погляди на вирішення та причину виявлення таких проблем. Так, на думку А. Блока, питання запровадження додаткового захисту та тимчасового захисту виникло лише у зв'язку з тим, що визнання поняття біженця надто вузько інтерпретується державами-членами. Сама по собі процедура надання тимчасового захисту це лише належна реалізація принципу солідарності держав-членів ЄС, але ніяк не вид міжнародного захисту.[3]

Досліджуючи процедуру ми зробили висновок, що назвати такий процес реалізацією принципу солідарності одразу не можна, бо він здійснюється на основі вільної згоди і тим самим насправді ускладнює всі етапи.

Актом, який закріпив поняття тимчасового захисту є Директива 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту переміщеним особам у випадку масового напливу, а також про заходи забезпечення балансу зусиль між державами-членами у прийнятті цих осіб та подоланні наслідків прийняття. Виходячи з положень Директиви головною рисою тимчасового захисту осіб є саме масовий рух біженців.

Процедура надання тимчасового захисту повинна початися з того, що Рада спочатку повинна офіційно засвідчити масовий наплив біженців у формі рішення. Зміст самого рішення повинен містити детальний опис групи осіб, а саме зазначати звідки, кількість переміщених, вік, соціальний статус, через які причини, з якою ціллю особи потрапили до тієї чи іншої країни та приймаючу здатність держав-членів ЄС. Приймаюча здатність ґрунтується на можливості держави повністю забезпечити як

безпеку осіб, так і закріпити хоча б на мінімальному рівні їх матеріальне становище та правовий статус, тобто Рада має право оцінити реальну здатність держави прийняти таких осіб. Одразу виникає питання чи об'єктивно та реально у відповідність дійсним можливостям робиться така оцінка? Начебто так, але наступні дії у процедурі надання такого захисту змушують задуматися чи не буде втручання інших держав у незалежне прийняття рішення. Якщо кількість осіб допущених до тимчасового захисту перевищує приймаючу здатність, відповідно до рішення Ради, остання негайно вивчає ситуацію та приймає відповідні заходи, включаючи рекомендацію щодо додаткової підтримки держави-члена, якій завдано шкоду. Слід зауважити, що при цьому рекомендація не є обов'язковою і носить виключно додатковий характер. Ця процедура є проявом Європейської системи розподілу обов'язків у випадках масового напливу біженців, однак вона далека від принципу солідарності. В першу чергу через те, що рекомендації щодо надання додаткової підтримки ніяк не зобов'язують державу до здійснення дій, покликаних на реалізацію такої допомоги, так само і відсутність у Директиві механізму розподілу фінансового тягаря зумовленого допуском біженців на територію держав-членів ЄС.

Точкою відліку у процедурі є саме рішення Ради, після якого особа, якій буде надано тимчасовий захист, має право звернутися за наданням притулку. Статус особи якій надано притулок має значно ширший обсяг прав і державою, яка буде розглядати таке звернення, буде саме та, яка надала тимчасовий захист. Бо філософія ЄС у цьому випадку ґрунтується на тому, що якщо держава мала здатність прийняти особу, то подальше вирішення її долі теж за нею.

Слід також зазначити, що обсяг прав, який входить до тимчасового захисту, значно вузчий ніж у біженців та осіб, яким надано додатковий захист, проте окрім права на проживання, держави-члени мають гарантувати доступ до ринку праці, на основі принципу пріоритетності громадян ЄС, громадян держав-членів Європейського Економічного Простору, а також громадян третіх країн, які законно проживають на території держави-члена.

Можна зробити висновок, що особи повинні бути зацікавлені у отриманні іншого статусу, тільки через те, що надання тимчасового захисту передбачає принципи та заходи щодо повернення до країни походження. Перевага надається добровільному поверненню, але у випадку немож-

ливості його забезпечення застосовується примусове повернення. При цьому держава-член має довести, що не існує жодних непереборних гуманітарних причин, що унеможливають повернення, а також, що стан здоров'я особи, яка підлягає поверненню, дозволяє подорожувати.

Отже, процедура ускладнена тим, що для прийняття рішення повинна бути група осіб і здатність держави прийняти їх, це займає достатній проміжок часу, при цьому такий захист не визнається міжнародним видом захисту та у реальному розумінні є тимчасовим. Можливість особи змінити статус, тобто отримати притулок так само створює додаткові труднощі. На нашу думку, процедура надання статусу біженця є значно простішою та ефективнішою ніж тимчасовий захист і у подальшому не потребує глобальних змін та пере отримань комплексу прав та захисту.

Список використаних джерел:

1. Maurer A., Parkes R. The Prospects for Policy-Change in EU Asylum Policy: Venue and Image at the European Level // Європейський журнал міграції та права. – 2007. – № 9. – P.173–205
2. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted, 20.12.2011 // Official Journal of the European Union, No L 337/9.
3. Bloch C. Changing Asylum Policies in Europe / A. Bloch, T. Galvin, L. Schuster // Journal of Refugee Studies. – 2000. – Vol. 13, 31. – P. 43.
4. Директива 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 р. про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту переміщеним особам у випадку масового напливу, а також про заходи забезпечення балансу зусиль між державами-членами у прийнятті цих осіб та подоланні наслідків прийняття.: Електронний ресурс.]
5. Макаруха З. М. Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції: моногр. – Л. : Астролябія, 2011. – 544 с. – С. 155
6. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. : [Електронний ресурс.]
7. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

Науковий керівник: Бойчук Д. С. к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ИЗБИРАТЕЛЬНОЕ ПРАВО ПО ДИРЕКТИВЕ СОВЕТА ЕС 93/109

Для начала стоит определиться с тем, что такое Директива 93/109 и что она из себя представляет. Директива Совета ЕС 93/109 была принята 6 декабря 1993 года, а применяться начала с 30 декабря 1993 года. В данном акте подробно изложен механизм реализации права голосовать и выдвигать свою кандидатуру на выборах в Европейский парламент для граждан Союза, проживающих в государстве-члене, гражданами которого они не являются.

На самом деле, факт того, что в 1993 году появилась идея урегулировать такой вопрос на законодательном уровне – абсолютно феноменален. Ведь на тот момент, сложившаяся с выборами в Европейский парламент ситуация, носила характер, прямо скажем, беспрецедентный.

Стоит отметить, что Директива определяет требования, которым должен соответствовать гражданин другой страны ЕС, чтобы проголосовать или выставить свою кандидатуру в стране своего проживания. Потенциальный избиратель должен:

- 1) быть гражданином ЕС;
- 2) быть резидентом той страны ЕС, в которой он собирается голосовать или выдвигать свою кандидатуру;
- 3) соответствовать условиям, касающимся права голосовать и баллотироваться, которые установлены государством его проживания на законодательном уровне для своих граждан (принцип равенства между национальными и не национальными избирателями);
- 4) не быть лишенным избирательного права в стране своего гражданства.

Далее отметим касательно осуществления права голосовать и выставлять свою кандидатуру. Директива предусматривает, что граждане ЕС могут осуществлять свое право голоса и выдвигать свою кандидатуру либо в стране проживания ЕС, либо в своей стране. Никто не может голосовать более одного раза / быть кандидатом в более чем одной стране ЕС на одних и тех же выборах.

---

¹ Студентка 5 курса международно-правового факультета Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

В том числе, если для того, чтобы проголосовать или выставить свою кандидатуру, иностранцы должны быть резидентами государства проживания в течении определенного минимального срока, считается, что они выполнили это условие, если они проживали в течении аналогичного периода в другом государстве-члене.

Избиратели вносятся в список избирателей страны их проживания только по предварительному запросу. В странах ЕС, где граждане обязаны по закону голосовать, на иностранцев, которые просят быть внесенными в списки, распространяются те же обязательства. Для того, чтобы их имена были внесены в списки избирателей, иностранцы должны предъявить те же документы, что и граждане. Кроме того, они должны предоставить дополнительную информацию в форме официальной декларации.

В том числе, логично упомянуть о поправках, внесенных в Директиву в 2013 году. Они касались упрощения процедуры подачи заявления о выдвижении своей кандидатуры на выборах. Ранее, граждане ЕС в этой ситуации должны были предоставить сертификат из страны своего гражданства о том, что они не были дисквалифицированы на выборах в ЕП в своей стране.

С 2014 года, когда граждане ЕС подают свои заявления для участия в выборах, они могут предоставить декларацию вместо сертификата. Власти страны их проживания в ЕС должны связаться со страной гражданства для проверки действительности декларации. Для этого есть определенная процедура: страна проживания потенциального избирателя уведомляет страну гражданства о подачи заявления быть внесенным в список; у второй есть 5 дней на то, чтобы предоставить информацию, доступную ей, или же более короткий срок, если об этом попросит страна проживания избирателя; если информация не будет получена в срок, кандидата утверждают (однако, если в дальнейшем на любом этапе предоставленная информация говорит о том, что декларация недействительна, государство по месту жительства пресекает возможность реализации избирательного права). Для обеспечения эффективной связи, страны ЕС должны назначить контактный пункт, который будет отвечать за получение и передачу вышеупомянутой информации. О выбранном контактном пункте уведомляется Комиссия, которая в свою очередь должна вести их список и предоставлять его государствам-членам.

На самом деле, это нововведение очень позитивно восприняли простые граждане. Это обусловлено тем, что в ЕС существует одна большая проблема – бюрократия. Граждане стран-членов нередко сталкиваются с ситуацией, когда, вроде как, и есть возможность реализовывать свои права, однако, это требует прохождения такого количества процедурных моментов, что простому человеку проще отказаться от самой идеи воспользоваться данным ему правом, нежели добиваться чего-то в административных органах ЕС. Нововведение же 2013 года слегка облегчило существующую процедуру и, как результат, выросло количество людей, которые пользуются избирательным правом. Нельзя сказать, что данное нововведение – панацея для системы, но определенный прогресс все же присутствует.

Стоит заметить, что иностранцам, которым отказано во внесении в списки избирателей или чье заявление о выдвижении в качестве кандидата отклоняется, доступны те же средства правовой защиты, что и гражданам. И это является еще одним подтверждением принципа равенства между ними.

Также, в Директиве обозначена возможность ограничения права голоса и права выдвижения своей кандидатуры. Там указано, что если в государстве-члене количество граждан Союза, которые проживают на территории такого государства, но не являются его гражданами, превышает 20% от общего числа проживающих там граждан Союза, то тогда это государство может:

- ограничить право голоса избирателей, которые проживали в этом государстве-члене в течении минимального периода, который не может превышать 5 лет;
- ограничить право выдвигать свою кандидатуру гражданам, которые проживали в этом государстве-члене в течении минимального периода, который не может превышать 10 лет.

Еще одним важным моментом является то, что государства-члены должны были принять законы, правила и положения, необходимые для соблюдения Директивы, не позднее 1 февраля 1994 года. И об этом они должны были незамедлительно проинформировать Комиссию.

Таким образом, можно сделать вывод, что Директива Совета ЕС 93/109 стала по сути логичным продолжением работы, в частности, по созданию имиджа ЕС на международной арене. Тот факт, что в ЕС границы открыты, подразумевал возможность свободного перемещения

граждан стран-членов ЕС по его территории, а, стало быть, и возможность сохранять равные с другими гражданами стран-членов права.

Список использованных источников:

1. Директива Совета ЕС 93/109 от 6 декабря 1993 г. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31993L0109>
2. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

Научный руководитель: Марынин И. И., к.ю.н., доцент кафедры права Европейского Союза Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Іващенко К. В. ¹

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Унікальність та своєрідність Європейського Союзу як утворення ускладнює процес залучення громадян ЄС (громадян держав-членів) до прийняття рішень, що впливають на їх інтереси, на наднаціональному рівні. Існуюча інституційна будова ЄС демонструє, що класичні внутрішньодержавні підходи до забезпечення такого залучення не можуть бути в повній мірі реалізовані в рамках подібного об'єднання. В політичних та наукових діалогах нерідко підіймається питання щодо дистанційованості громадян ЄС від процесу ухвалення рішень, що визначають специфіку функціонування вказаного інтеграційного утворення.

Така існуюча характеристика організаційного механізму Європейського Союзу в теорії права була названа проблемою «дефіциту демократії». І хоча наразі в рамках ЄС існує низка способів реалізації зазначеного права, на нашу думку, найбільш прямим, та, як результат, проблематичним інструментом є правовий інститут «громадянської

---

¹ Студентка 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ініціативи», що є проявом розширення демократичних засад у прийнятті рішень ЄС та наближення цих рішень до того бачення, яке існує безпосередньо у громадян ЄС. Актуальним для дослідження варто визначити перш за все механізм реалізації права громадянської ініціативи та проблеми, що виникають на шляху до кінцевого результату – прийняття відповідного акта.

Дослідженням даного питання займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Рудік, Е. Монаган, Дж. де Клерк-Захсе, Дж. Орган, А. Овербек, Дж. Грінвуд, Е. Маззони, Д. Шеліговська та інші.

Європейська громадянська ініціатива має свої витоки в Конвенті щодо майбутнього Європи (Європейському Конвенті), який розробляв проект Конституції ЄС в 2002–2003 рр. Завдяки активній кампанії демократичних активістів та зусиллям їх однодумців серед членів Конвенту положення щодо громадянської ініціативи було включено до тексту Договору про запровадження Конституції для Європи, який був урочисто підписаний главами держав і урядів держав-членів ЄС на саміті в Римі 29 жовтня 2004 р. Однак Конституційний договір не набув чинності, оскільки не був ратифікований Францією та Нідерландами за результатами загальнонаціональних референдумів у цих країнах в травні та червні 2005 р.

Однак, у грудні 2007 р. на саміті ЄС в Лісабоні був підписаний новий договір, який після тривалого і напруженого процесу ратифікації набув чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонський договір значно посилив вплив громадян на процес вироблення політики в ЄС, зокрема Європейською Комісією, запровадивши механізм європейської громадянської ініціативи.

Згідно зі ст. 11 (4) Договору про Європейський Союз (ДЄС) щонайменше один мільйон громадян, що є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Європейській Комісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань щодо яких, на їхню думку, треба ухвалити правовий акт Союзу на виконання договорів. Процедура та умови, необхідні для такої пропозиції громадян, визначаються Європейським Парламентом і Радою, які діють за допомогою постанов згідно зі звичайною законодавчою процедурою. Механізм здійснення громадянської ініціативи визначений Регламентом Ради ЄС та Європарламенту від 16 лютого 2011 року. Процедура включає в себе такі етапи: 1) підготовка та створення громадянського комітету; 2) реєстрація пропонованої ЄГІ на веб-сторінці Європейської Комісії.

Для реєстрації ЄГП організатори мають надати певну інформацію; 3) сертифікація онлайн системи збирання підписів; 4) збирання підписів на підтримку громадянської ініціативи; 4) збирання підписів на підтримку громадянської ініціативи; 5) верифікація підписів компетентними органами держав-членів; 6) подання європейської громадянської ініціативи до Європейській Комісії; 7) перевірка, проведення слухання в Європейському Парламенті, відповідь Європейської Комісії.

Така процедура є надзвичайно складною та довготривалою. Зокрема, підготовка та створення громадянського комітету. Європейська ініціатива має бути запропонована громадянським комітетом у складі щонайменше 7-ми громадян ЄС, що досягли виборчого віку, які живуть у щонайменше 7-ми різних державах-членах. При цьому організатори ініціативи зобов'язані зібрати щонайменше 1 млн. підписів на що відводиться щонайбільше 12 місяців. Підписи мають бути зібрані щонайменше у 7 держав-членів із мінімальною кількістю підписів, яка визначається шляхом множення кількості місць в Європейському Парламенті, яку має кожна держава-член, на загальну кількість депутатів цього інституту. Ці підписи повинні бути підтвердженні урядом країн-членів, де вони були зібрані. Очевидним є складність та довготривалість цієї процедури.

При цьому, не зважаючи на докладені зусилля, громадянська ініціатива може не обвінчатися успіхом, оскільки Єврокомісія фактично не зобов'язана розробляти законодавчу ініціативу у відповідь на пропозицію.

Яскравим прикладом ставлення Єврокомісії до громадянських ініціатив є безпосередньо три громадянські ініціативи, зокрема: Ініціатива про питну воду, Ініціатива про скасування вівісекції, і також Ініціатива про захист основоположних прав людини, починаючи з зачаття. Вказані громадянські ініціативи так і не були в повній мірі реалізовані Єврокомісією. У своїх відповідях на ці громадянські ініціативи Єврокомісія, зазначаючи різні аргументування неможливості прийняття пропонуваного рішення, лише зазначала значущість такого прояву участі громадян ЄС у законодавчих процесах та закликала продовжувати свої прагнення.

Підсумовуючи, варто сказати, що хоча установчими договорами було закріплено право на громадянську ініціативу, складна процедура та неоднозначна тенденція реакцій Єврокомісії на такі спроби громадян ЄС вплинути на процеси прийняття рішень демонструє проблеми реалізації задекларованих прав громадян ЄС та ще раз підтверджує наявність «дефіциту демократії» ЄС.

Адже, як демонструє практика реалізації цього права, навіть прийняття ініціативи до розгляду і загальна позитивна оцінка запропонованих змін не призводить до створення відповідних проектів актів та реалізації Єврокомісією свого права виключної законодавчої ініціативи, обмежуючись лише низкою забезпечувальних та підтримувальних заходів.

Список використаних джерел:

1. Трагнюк, О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. Вип. 22. С. 86–95.
2. Андрусевич, Н. І. Історія розвитку громадянства Європейського Союзу. *Держава і право*. 2001. Вип. 13. С. 493–497.
3. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / М. В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М. В. Буроменського. Х. : Право, 2015. – 328 с.
4. Рудік О. М. Механізм громадянської ініціативи в Європейському Союзі: процедура та досвід практичної реалізації. *Аспекти публічного управління*. 2015. Том 3. № 7–8, С.31–37
5. Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative «Stop Vivisection» URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2015/EN/3-2015-3773-EN-F1-1.PDF> (дата звернення 05.11.2019 р.)
6. Communication from the Commission on the European Citizens' Initiative «Water and sanitation are a human right! Water is a public good, not a commodity!» URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EN/1-2014-177-EN-F1-1.Pdf> (дата звернення 05.11.2019 р.)

Науковий керівник: Петришин Олег Олександрович асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Горданова О. Є.¹

THE IMPACT OF THE YALTA-POTSDAM SYSTEM OF RELATIONS ON THE INTERNATIONAL LAW

The article is devoted to the analysis of the main stages of establishment and de-velopment of the Yalta-Potsdam system of relations in the inter-

---

¹ Студентка 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

national law. Special attention is paid to the problem of functioning and realization of this system. As a part of the study, there will be also investigated the particular circumstances, which provoked the activation of this system of relations and the definite consequences, which were brought by this system (namely – the Cold War). Definitely, today this issue seems to become even more relevant than ever, because the order of the modern world is partly reminiscent of the power system of the two poles. Pointing out the main features of the international law, there was no effective and particular mechanism eradication of confrontation between the world's leaders during the Cold War.

The main assignment of the article is to conduct a comparative analysis of the current global political situation with the main points of the Yalta-Potsdam system and find out if there are preconditions for the start of the Second Cold War.

It's common knowledge that, the Yalta-Potsdam system of international relations is the designation adopted in geopolitics for the system of international relations enshrined in treaties and agreements of the Yalta and Potsdam Conference. This system of international relations lasted through out the second half of the 20th century. What is more, the conference in Yalta can be considered as the beginning of the formation of a new international relations system. On February 4–11, the Big Three, that included: Stalin, Roosevelt and Churchill, tried to come to an agreement on the fate of the world, and especially, Europe. In fact, there were two main problems: choosing a political regime for the liberated countries and drawing their borders [1].

First of all, we need to analyse two important international treaties, which were accepted during this meetings between the 3 leaders. Held during the war, on the surface, the Yalta conference seemed to be successful. In addition, the Allies agreed a Protocol of Proceedings with the aim to: divide Germany into four 'zones', which Britain, France, the USA and the USSR would occupy after the war, bring Nazi war-criminals to trial, set up a Polish Provisional Government of National Unity 'pledged to the holding of free and unfettered elections as soon as possible', help the freed peoples of Europe set up democratic and self-governing countries by helping them to maintain law and order; carry out emergency relief measures; set up governments; and hold elections (this was called the 'Declaration of Liberated Europe'), set up a commission to look into reparations [2].

At Yalta, the negotiations went very much in Stalin's favour, but this was because of the fact that Roosevelt searched for the Russian help in the Pa-

cific, and was prepared to agree to almost anything as long as Stalin agreed to proceed to war with Japan. Therefore, Stalin promised that: Russia would join the war in the Pacific, in return for occupation zones in North Korea and Manchuria. Russia also agreed to join the United Nations. Although the Conference appeared successful, however, behind the scenes, tension was growing, particularly about reparations, and about Poland. After the conference, Churchill wrote to Roosevelt that: 'The Soviet Union has become a danger to the free world.' And as a result, on their return home both he and Roosevelt were criticised for giving away too much to the Soviets.

At Potsdam, the Allies met after the surrender of Germany (in May 1945) to finalise the principles of the post-war peace – Potsdam was the Versailles of World War II. Three factors meant that the Potsdam Conference was not successful: relations between the superpowers had worsened considerably since Yalta. In March 1945, Stalin had invited the non-Communist Polish leaders to meet him, and arrested them. Things had got so bad that, in May 1945, the British Joint Planning Group had drawn up plans for 'Operation Unthinkable' – a 'total war ... to impose our will upon Russia' [3].

Meanwhile, Roosevelt had died, and America obtained the new president, Truman, who was inclined to 'get tough' with the Russians. Also, soon after he had arrived at the Conference, Truman learned (on July 21) that USA had tested the first atomic bomb. Doubtless, it gave the Americans a huge military advantage over everyone else. It also meant that Truman didn't need Stalin's help in Japan. Instead, Truman's main aim at the conference was to find out from Stalin what date the Russians intended to enter the war in the Pacific – something which (unlike Roosevelt) he did NOT want. So, the Potsdam Conference agreed the following Protocols: to set up the four 'zones of occupation' in Germany. The Nazi Party, government and laws were to be destroyed, and 'German education shall be controlled as completely to eliminate Nazi and militarist doctrines and to make possible the successful development of democratic ideas, to bring Nazi war-criminals to trial, to recognize the Polish Provisional Government of National Unity and hold 'free and unfettered elections as soon as possible'. Russia was allowed to take reparations from the Soviet Zone, and also 10% of the industrial equipment of the western zones as reparations. America and Britain could take reparations from their zones if they wished. President Truman presented it as a 'compromise', but in fact the Allies had disagreed openly about: the details of how to divide

Germany, the size of reparations Germany ought to pay, Russian influence over the countries of eastern Europe.

This system of international relations has highlighted some features, namely:

1. Two centres, two superpowers have been formed in the world: the USA and the USSR. The positions of France and United Kingdom have noticeably weakened. They are now ranked among the great powers only from tradition. However, until the end of the civil war, he was considered a great power only nominally. Such changes in the international arena testified to the collapse of Eurocentrism. The international system has become global and global;

2. The emergence of an organization like the United Nations (hereinafter – UN). One of the central elements of the Yalta-Potsdam system, became the main mechanism for coordinating efforts to exclude wars and conflicts from international life by harmonizing relations between states and creating a global system of collective security. Namely, the post-war realities and the intransigence of confrontational relations between the USSR and the USA significantly limited the ability of the UN to realize its constitutional functions and goals. It is important to note, he main mission of the UN mainly focused on the prevention of armed conflict between the USSR and the USA both at the global and regional levels, that is, on maintaining the stability of Soviet-American relations as the main prerequisite for international security and peace in the post-war period.

3. Post-war bipolarity took the form of a political and ideological confrontation, an ideological confrontation between the «free world» of Western democracies led by the United States and the «socialist world» led by the USSR.

4. The Yalta-Potsdam order did not have a strong juridical base. The agreements that formed the basis of the post-war order were either verbal, not officially fixed, or were fixed mainly in a declarative form, or their full implementation was blocked as a result of the sharpness of contradictions and confrontation between the main subjects of post-war international relations [4].

So, in fact, such system of relations has developed difficult, contradictory world order, and, unfortunately, the UN could not control it in all aspects. Such changes led to the start of the World Cold War. Undoubtedly, the Cold War refers to the period of geopolitical tension between the Soviet Union with its satellite states (the Eastern Bloc), and the United States with its allies (the

Western Bloc) and mostly the war for dominance in the military, economic, ideological and territorial spheres, such as nuclear arms race. Particularly, the Cold War seriously paralyzed the activities of the Security Council and froze the implementation of the collective security mechanism provided in the UN Charter. At the same time, life gave rise to conflicts that could not be solved solely by negotiation, on the basis of Chapter VI: Pacific Settlement of disputes. This prompted steps that were not provided for in the Charter, ensuring that they were consistent with the basic spirit and content of the organization's main legal document. Thus, the means of peacekeeping, such as UN peacekeeping operations, were found, which are not known to be mandated by the Charter, differ significantly from the actions referred to in Chapter VIII: Regional Arrangements [5].

What is more, during the Cold War the military-political alliance – the North Atlantic Treaty Organization (NATO), Economic Assistance Councils (CMEAs) to jointly address economic problems over Europe's split, Organization of the Southeast Asia Treaty (SEATO) and the Organization of the Warsaw Pact were created. These alliances were designed to protect the rival blocks in the international arena. The most dramatic development of relations between the USSR and the US in connection with the Korean War and the Caribbean crisis. Never before has the danger of nuclear war been as real as it was in those days. However, John Kennedy and Nikita Khrushchev were able to reach an agreement at the last moment (three hours before the US could strike in Cuba). The agreement was in the mutual concessions of both countries: USSR seizes missiles from Cuba and admits UN inspectors there, whereas the US eliminates its missiles in Turkey in six months and makes no coup attempt in Cuba. After these terrible accidents, since 1963 international relations have become peaceful in resolving conflicts and in July 1968, the Non-Proliferation Treaty, which came into force in 1970, was opened for signature. The result of a Europe-wide discharge was the continent's security and cooperation meeting in Helsinki, the capital of Finland. On August 1, 1975, the leaders of 33 European countries, including the USSR, as well as the US and Canada, signed the Final Act of the meeting. At its core is the Declaration of Principles on which the participating States will be guided by mutual relations. Importantly, the Declaration includes the following principles: respect for sovereignty, non-use of force or threat of force, inviolability of borders, territorial integrity of states, peaceful settlement of disputes, non-interference in internal affairs, respect for human rights and fundamental

freedoms, equality and the right of peoples to manage their own destiny and cooperation between States. In relations with the Soviet Union, R. Nixon's administration changed the doctrine of «flexible response» to a closer approach to new realities – the so-called «realistic deterrence» [6].

All things considered, the end of the Cold War marked the transition from confrontation to cooperation – linked to the name of Mikhail Gorbachev, who put forward the concept of «new political thinking».

Analysing the main aspects of the Cold War, in the behalf on Professor Mark Kramer, Director of the Cold War Research Program: «The New Cold War metaphor makes no sense.» First, relations between the United States and Russia cannot be characterized by the term «new Cold War», which has become a fairly popular description of US-Russian relations in recent years. Drawing the attention to the main characteristics of the Cold War, there were the presence of two superpowers – the USSR and the USA and the world, especially Europe and Asia, was divided into two rival camps, leaning either toward the United States or the USSR. According to some experts, Russia's status today is not comparable with that of the USSR, China is seemed to be much stronger country than Russia, whereas the United States remains the dominant force in the world. From these facts, one may conclude that, there is no true ideological confrontation, because today in Russia there is no clear ideology – the so-called «traditional values» promoted by the authorities are, by and large, «incoherent», and the President of the state himself is more interested in consolidating political powers than in developing a consistent ideology. Which seems to confirm the idea that, the geopolitical situation has also changed: Europe is integrated into NATO and other Western institutions, and although Ukraine, Belarus, Moldova, and some Balkan countries have not yet become members of the North Atlantic Alliance or the EU, there is no such division as existed between NATO and the Warsaw Pact countries.

In conclusion, when comparing, what we have today does not seem to be a new Cold War, but the rivalry of powerful powers, which, in addition to the United States and Russia, should include China and other countries.

Список використаних джерел:

1. Всеобщая история / С. В. Новиков, А. С. Манькин, О. В. Дмитриева, М., 2012.
2. История России с древнейших времен до наших дней / А. Н. Сахаров, А. Н. Боханов, В. А. Шестаков, М., 2009.

3. Tehran – Yalta – Potsdam: Collection of documents / Comp.: Sh. P. Sanakoev, B. L. Tsybulevsky, M., 1970.

4. History of Russia / A. S. Orlov, V. A. Georgiev, N. G. Georgiev, T. A. Sivokhina, M., 2013.

5. History of Europe / Under the general editorship of J. Carpathia and F. Lebrun, translation from French language edited by M. Yu. Nekrasov, St. Petersburg, 2010.

6. Kabardin M. S. Yalta-Potsdam system of international relations: creation, development and termination of its action // Young scientist. – 2014. – No. 11. – S. 305–307.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Камінська В. Ф.¹

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – це та міжнародна міжурядова організація, яка стала наступницею Ліги Націй та змогла відновити мир та безпеку після однієї з найжахливіших сторінок людства – Другої світової війни. Але на початку нового прогресивного ХХІ століття вона проявила свою слабкість та нездатність забезпечити досягнення цілей, закріплених у її Статуті, а саме підтримання міжнародного миру та безпеки, розвиток дружніх відносин між націями, здійснення міжнародного співробітництва. Тож проблема недосконалостей ООН та шляхів їх вирішення постає як ніколи актуальною.

Як слушно вказали Е. Розенд та Е. Міллар, Рада Безпеки ООН (далі – РБ) та Генеральна Асамблея ООН (далі – ГА) «сприяли створенню міжнародних нормативно-правових рамок для боротьби з тероризмом» [1, с. 193]. Дедалі частіше багато науковців займалися даною проблематикою. Серед них Р. Л. Бобров, А. Б'янкі, С. В. Глотова, Г. К. Єфімов, М. Коскенніємі, І. І. Лукашук, С. О. Малинін, Р. Мані, Г. І. Морозов, А. Пелле, М. Дж. Петерсон, Є. С. Пчелінцев, Б. Сол, Г. І. Тункін, В. М. Федоров та ін.

---

¹ Студентки 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Що стосується ООН як суб'єкта міжнародного права, то вона належить до похідних, тобто утвореною первинними суб'єктами, зокрема суверенними державами. З цього випливає той факт, що ООН зазнає впливу з боку найрозвиненіших та найсильніших держав, що провадять політику відповідно до власних інтересів. Саму це є чи не найголовнішою причиною того, що ефективність функціонування ООН опинилася сьогодні під питанням. Як зазначав у своїй доповіді один з Генеральних секретарів ООН К. Аннан, ООН потрібно переорієнтуватися на потреби XXI століття та бути відкритою не лише для держав, але і для громадянського суспільства, яке відіграє все більшу роль на міжнародній арені при вирішенні глобальних проблем. Слабкість організації в сучасних умовах зумовлена тим, що члени, діють відповідно до власних національних інтересів, зневажаючи загальносхваленими та визнаними цілями; їй не вдалося налагодити ефективне співробітництво з регіональними організаціями. Все це послугувало стимулом для проведення Всесвітнього саміту 2005 р. У 2006 р. було представлено низку Доповідей, які викривали слабкі сторони практично у всіх сферах діяльності ООН, – від організаційної структури її секретаріату до методів роботи її головних органів. Першою, в березні 2006 р., з'явилася доповідь Генерального секретаря ООН Кофі Анана «Інвестування в Організацію Об'єднаних Націй: на шляху до посилення Організації по всьому світу». У липні 2006 р. членами Керівного комітету провідних експертів із питань державного управління Генеральному секретарю була подана доповідь «Усесторонній огляд механізмів управління і нагляду», в якій підкреслювалася недосконалість як структур управління, так і структур керівництва та виносилися рекомендації щодо необхідних покращень. У тому ж році була сформована «Група з реорганізації», яка дійшла висновку про недосконалість як структур управління, так і структур керівництва. Окрім згаданих доповідей, були й інші, що, зокрема, стосувалися відносин між ООН і громадянським суспільством (A/58/817), посилення системи забезпечення безпеки в ООН (A/59/365*), реформи людських ресурсів (серпень 2006 р.) тощо. Всі вони виявили недоліки та слабкості в досліджуваних сферах [2, с.150].

Серед найбільших уразливих точок у структурі ООН опинилася Рада Безпеки – орган, головна мета якого забезпечення швидких та ефективних дій у підтримці міжнародного миру та безпеки. Але, як демонструють Фолклендська війна (1982), вторгнення в Ірак (2003) та інші найвпливо-

віша структура виявилася неспроможною виконувати поставлені завдання. Значний авторитет та владний вплив Ради Безпеки проявляється в тому, що коли інші органи можуть лише виробляти рекомендації, вона має повноваження приймати рішення, які повинні виконуватися державами-членами. Ще більше повноважень цей орган отримав відповідно до ст. 12 Статуту ООН [3], де зазначено, що Генеральна Асамблея не може давати рекомендацій щодо вирішення конфліктів, якщо Рада Безпеки не запросить про це, а також ст. 25 [3], яка вказує на необхідність членів організації підкорюватися та виконувати рішення Ради. До складу даного органу входить 15 членів, 5 з яких є постійними та мають право «вето» (США, Велика Британія, Франція, РФ та КНР). Місця 10 непостійних членів розподіляються за схемою: від Азії та Африки – 5 членів, Східної Європи – 1, Латинської Америки та Карибського моря – 2, Західної Європи, Канади, Нової Зеландії та Австралії – 2 [3]. Що стосується функцій, які впливають з основної мети органу, то можна назвати наступні:

1. Сприяння мирному вирішенню конфліктів: відповідно до VI Розділу Статуту ООН (ст. 33) Рада Безпеки має право вимагати від ворогуючих сторін вирішити конфлікт шляхом переговорів, медіації, арбітражу, звернення до судової установи. Також вона може надавати певні рекомендації сторонам з метою пришвидшення процесу примирення сторін (ст. 38) [3].

2. Створення миротворчих сил ООН та контроль за їх діяльністю: з метою вирішення конфліктів або підтримки «хиткого миру», забезпечення політичної стабільності і т. д. цей орган ініціює створення миротворчих місій.

3. Здійснення примусових заходів проти держав, що порушують міжнародне право: відповідно до VII Розділу Статуту ООН вона може визначати, чи посягає держава на міжнародний мир та безпеку, та уповноважує ООН накладати економічні та військові санкції, використовувати збройні сили для відновлення порушеного порядку [4, с.10].

Але створена в середині минулого століття структура органу не відповідає реаліям сьогодення, адже не враховує нові центри впливу, які виникли в останні десятиліття та роблять значний вклад у фінансування організації (Японія, Індія, Німеччина).

Зокрема, серед безлічі пропозицій реформування Ради Безпеки виділяють наступні напрямки: зміна складу, методів роботи та прав по-

стійних членів [5, с.21]. У першому випадку всі спроби зводяться до розширення складу. На думку прихильників цієї теорії, збільшення кількості держав, які входять до органу, сприятиме демократичності та репрезентативності. Наприклад, Німеччина, Японія, Індія та Бразилія вимагають для себе статусу постійних членів, маніпулюючи тим, що зменшать свої фінансові внески до бюджету ООН. Представники африканського континенту вимагають постійного членства для двох країн. Опозицією виступає блок держав «Єдність заради консенсусу», які стверджують, що розширення складу Ради Безпеки призведе до дисбалансу сил та порушення принципу суверенної рівності. Вони маніпулюють тим фактом, що відбудуться загострення суперечок на регіональних рівнях, зокрема Бразилії з Аргентиною, Індії з Пакистаном. Інший варіант реформування в цьому напрямку – створення регіональних представництв, тобто у РБ пропонується надавати місця не державам, а організаціям та блокам, що їх представляють. Але ця ідея не набула широкої підтримки серед членів ООН.

До даної проблеми зверталася і сама ООН та, як результат, запропонувала дві моделі її вирішення. Відповідно до першої, до Ради Безпеки ввійдуть ще 6 постійних членів за регіональним принципом: 2 – від Африки, 2 – від Азії та Тихого океану, 1 – від Європи та 1 – від американського континенту. Але не передбаченого того, що вони отримають право «вето». Друга модель натомість передбачає не збільшення кількості постійних членів, а створення нової категорії членів: 8 членів обираються на 8 років з можливістю переобрання, а також введення додаткового непостійного члена. Цікавий факт, що розглядалася навіть пропозиція надання одного місця Європейському Союзу [4, с.11].

Що стосується реформування методів роботи, то всі пропозиції будуються на принципах прозорості, підзвітності та можливості участі в роботі Ради Безпеки держав-нечленів. Починаючи з 1993 р., члени РБ створили багато ініціатив, спрямованих на зміну її методів роботи. Такими ініціативами були: опублікування щоденних програм і місячного графіка роботи Ради; чорнових варіантів її резолюцій; надання можливості членам РБ ООН запрошувати експертів та представників громадянського суспільства на її «приватні» засідання тощо. Також була висловлена пропозиція передати значний обсяг роботи Ради Безпеки її допоміжним органам, а також посилити роботу експертних груп та встановити між ними постійний обмін інформацією.

Щодо останнього напрямку реформування, то слід почати з того, що рішення Ради Безпеки приймаються в формі резолюцій, проект яких пропонується одним або кількома членами Ради Безпеки та передається іншим її членам для розгляду. Коли всі члени Ради Безпеки досягають згоди стосовно остаточної версії резолюції, вона формально подається на розгляд Ради Безпеки. Під час голосування за прийняття резолюції кожен член Ради Безпеки має один голос (ст. 27 Статуту ООН) [3]. Питання, що виносяться на розгляд Ради Безпеки ООН, поділяються на процедурні та субстантивні. Рішення Ради Безпеки з процедурних питань приймаються більшістю в дев'ять голосів будь-яких членів Ради Безпеки. Рішення Ради Безпеки з субстантивних питань потребують позитивного голосування дев'яти членів Ради, включаючи голоси усіх п'яти постійних членів [3]. Тобто, чітко визначеного права «вето» не закріплено, але воно проявляється під час прийняття субстантивних рішень, чим часто користуються постійні члени Ради Безпеки відповідно до власної вигоди. До того ж, варто сказати, що за весь час існування Ради Безпеки станом на 2014 рік право «вето» накладалося на резолюції 190 разів, а от «приховане veto» застосовувалося сотні разів. Подекуди, застосування «прихованого veto» призводить до негативних наслідків, свідченням чого є події в Руанді, де внаслідок геноциду щодо народності тутсі загинуло 800 000 осіб, 2 млн – стали біженцями, 2 млн – були переміщені в межах країни [4, с.11]. Щоб змінити таке положення висували наступні способи реформування: ухвалення рішень лише за згодою як постійних, так і непостійних членів; постійні члени добровільно відмовляться від використання права «вето» у випадках, що стосуються масових злочинів; накладання «вето» лише за погодженням двох або більше постійних членів Ради Безпеки; застосування даного права лише до випадків, зазначених у главі VII Статуту ООН («Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії»); можливість подолання «вето» третиною голосів складу Ради Безпеки; повна ліквідація права «вето». Здавалося б, більшість членів ООН були б раді реформувати цей напрямок в організації Ради Безпеки, та вся складність полягає в тому, що це буде можливим за умови внесення відповідних змін до Статуту ООН. Але подібні спроби нівелюються складною процедурою внесення змін до відповідного документу. Зокрема, відповідно до ст. 108, зміни до Статуту ООН «набувають чинності для всіх Членів Організації після того, як вони прийняті двома третинами голо-

сів членів Генеральної Асамблеї та ратифіковані, відповідно до їхньої конституційної процедури, двома третинами Членів Організації, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки» [3]. Парадокс у тому, що для внесення змін щодо реформування права «вето» потрібна згода усіх постійних членів Ради Безпеки, які поки що не готові добровільно втратити такі важелі впливу на всю світову політику та міжнародну систему.

Яку ж позицію займають постійні члени Ради Безпеки в даній ситуації? Категорично проти реформування права «вето» – США та Російська Федерація. Хоча від офіційних заяв про свою позицію США намагаються утримуватися, але звіт «United States Participation in the United Nations for 2001», опублікований на офіційному веб-сайті Державного департаменту США, підтверджує, що «...Сполучені Штати продовжують протистояти спробі внесення будь-яких змін у статус та прерогативи існуючих на даний момент постійних членів, визначених Статутом ООН, в тому числі встановлення будь-яких обмежень на використання права вето» [5, с.23]. Аналогічна заява була зроблена 15 листопада 2012 р. на виступі у Генеральній Асамблеї ООН заступником постійного представника США при ООН Розмарі Ді Карло, який зазначив: «...Сполучені Штати не є відкритими до такого розширення складу Ради Безпеки, яке призвело б до зміни наявної сьогодні структури «вето» [5, с.23].

Офіційна позиція Франції сьогодні залишається невідомою, але саме ця держава запропонувала «джентльменську угоду» щодо добровільної відмови постійних членів від права «вето» в ситуаціях, пов'язаних з масовою злочинністю. На перший погляд, Велика Британія підтримує таку позицію Франції, але в той самий час на переговорах щодо реформування Ради Безпеки вона акцентує увагу виключно на розширенні складу органу, обходячи питання ліквідації або обмеження права «вето». Китай також офіційно не висловлює жодних принципових позицій, але і не підтримує пропозицію Франції.

Отже, можна зробити висновок, що організація та принципи функціонування ООН, які були ефективними після Другої світової війни, наразі виявляються неідеальними. Однією з найбільш гостро обговорюваних проблем виступає реформування Ради Безпеки, яке пропонується здійснити у трьох напрямках: збільшення складу органу, зміна методів роботи та обмеження чи скасування права «вето» постійних членів. Звісно, що найбільші сутічки точаться навколо останнього напрямку, адже по-

стійні члени не хочуть втрачати свого впливу та влади, а непостійні – прагнуть внести відповідні зміни до Статуту ООН.

Тож, безсумнівно, вбачається необхідним не лише обрання шляху реформування ООН, як ключового елемента підтримки миру і безпеки, але й наявність на це політичної волі, яка б дала змогу сформулювати новий вектор ефективного забезпечення основ світового правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Грачова В. В. Роль Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у забезпеченні міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. №5–6. С.192–199.

2. Корнійчук Т. Недосконалість інституційної діяльності ООН та основні напрями її реформування. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 96 (Ч. II). 2011. С.148–153

3. Статут ООН // Сайт Верховної Ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010

4. Жукорська Я. М. Напрями реформування ООН: Рада Безпеки. *Право і суспільство*. 2011. №4. С.8–12

5. Дорош Л., Охремчук С. РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування. *Політичні науки*. 2015. С.19–26.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Каплуновський І. А.*¹

ВПЛИВ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА УКРАЇНУ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ

Розширення Європейського Союзу є досить складним та багатограним процесом, який суттєво змінить структуру торговельного, підприємницького та інвестиційного клімату в регіоні Центрально-Східної Європи. На практиці таке розширення має тривалий підготовчий період,

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

який складається з адаптації членів Європейського Союзу та нових кандидатів до таких змін.

Відповідно до такого розширення, межі Європейського Союзу змістяться на південь та на схід, тому низка країн, в тому числі і Україна, стануть сусідами міжнародного співтовариства і будуть мати реальні шанси на успішну реалізацію євроінтеграційної політики.

Варто зазначити, що відносини між Україною та Європейським Союзом започаткували свою історію ще у грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуєчої в ЄС країни, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Але, на жаль, незважаючи на тривалий політичний діалог України з Європейським Союзом, наслідки для нашої держави лише негативні. Так, прийняття Європейською Комісією у березні 2003 року документа «Розширена Європа – сусідство: новий вимір відносин зі східними та південними сусідами» [1] викликало в Україні нову хвилю обурення: замість очікуваної пропозиції підписати Угоду про асоціацію, Євросоюз пропонує Україні лише статус сусідства. Така криза взаємовідносин пов'язана з цілою низкою чинників: певним погіршенням міжнародного іміджу України, внутрішньо-політичними проблемами в Україні та їх сприйняття на Заході, різне розуміння поняття «інтеграція» країнами-членами Європейського Союзу та України.

Виходячи з вищевикладеного, виникає питання: «Якщо Україна залишиться у статусі «сусіда» Європейського союзу, чи не стане це проблемою зниження трудової, матеріальної та грошової рентабельності на ринку України?» та в цілому: «Таке розширення приведе до позитивних чи негативних наслідків для нашої держави?». Саме тому, дане питання має не тільки теоретичне, але й практичне значення.

Перш за все, необхідно надати визначення поняттю «Європейський Союз». Так, Європейський Союз – це об'єднання демократичних держав, діяльність яких спрямована на поліпшення життя своїх громадян та розбудови громадянського суспільства на континенті [2, с. 49]. Варто зазначити, що програма розширення Європейського Союзу почалося ще у 2004 році, так до своїх лав Співтовариство прийняло 13 нових членів, 11 з яких отримали незалежність після розпаду СРСР і Югославії. До таких країн відносились: Чехія, Естонія, Угорщина, Литва, Латвія, Польща, Словаччина і Словенія. У 2007 році до Європейського Союзу приєдналися Болгарія та Румунія, а в 2013 році – Хорватія.

Зацікавленість Європейського Союзу зрозуміла, оскільки просуваючись на схід, ЄС помітно нарощує свій ресурсний потенціал – на 34% збільшить територію, на 29% – чисельність населення і перетвориться на один з найбільших в світі ринків із 450 млн. споживачів. Таким чином, розширення ЄС в сторону пост-радянського простору, а саме на країни Центральної та Східної Європи було амбіційним проектом, з точки зору територіальних і демографічних придбань, і тих соціально-економічних вимог, які ЄС висунув до країн, котрі мають на меті приєднатися [2, с. 51–52]. До того ж, приєднання до ЄС відіграло значну роль у реформуванні багатьох сфер діяльності країн ЦСЄ. До них відносились: бізнес-послуги, транспортне обслуговування, банківський сектор тощо. Але не дивлячись на це, проблемою залишалось висока ступінь залежності цих країн від волі «старих» і більш розвинених в економічному плані членів ЄС [3, с. 130].

До основних позитивних аспектів розширення ЄС для населення країн Центральної та Східної Європи, які вступили до нього, можна віднести: вільне пересування громадян в межах ЄС, єдиний освітньо-культурний простір; підвищення якості товарів та послуг до стандартів ЄС; здешевлення банківських кредитів для населення та промисловості; підвищення рівня оплати праці для громадян; зменшення тіньового сектору, реалізація європейських правових норм; модернізація правового поля і забезпечення прозорості національного законодавства тощо [4, с. 165].

Проте, треба наголосити на існуванні проблем, що зазнають країни-учасниці та країни кандидати ЦСЄ у рамках розширення ЄС. Такі труднощі постали у зв'язку із поетапною інтеграцією даних країн, які суттєво відставали від соціальних стандартів ЄС. У цьому зв'язку виникла загроза збільшення в Євросоюзі соціального демпінгу. Конфлікт «старої» і «нової» Європи полягає в тому, що робітники «старих» держав-членів зіткнулися з конкуренцією на ринку праці з боку робітників «нових» членів Союзу, які погоджуються працювати за меншу заробітну платню. Ця ситуація створила очевидні переваги для бізнесу «старих» членів ЄС, який отримав дешеву робочу силу, однак профспілковому руху цих же країн вона завдала нищівного удару. Соціальний демпінг легальних мігрантів з країн ЦСЄ викликав стурбованість не лише профспілок, але й місцевого населення, яке відчуло загрозу своєму високому рівню жит-

тя [5, с. 20–21]. На нашу думку, така проблема буде і в нашій державі, незалежно від того чи вступе Україна до ЄС, чи ні. Якщо залишитися у статусі «сусіда» ЄС, то багато громадян, особливо з урахуванням скрутною політичної ситуації на сході України, будуть іммігрувати до країн Європи. І в будь-якому разі працювати за низьку заробітну плату, наче б то «дешева робоча сила». Одним з шляхів вирішення проблеми є запровадження на рівні ЄС поетапних заходів із інтеграції ринків робочої сили нових держав-членів до загальноєвропейського ринку праці [5, с. 20–21].

У 1993 році, коли Україна ще не розпочала євроінтеграційну політику, вже були запроваджені критерії для кандидатів на вступ до Європейського Союзу на засіданні Європейської Ради в Копенгагені. Вказані критерії вимагають наявності в країні-кандидаті стабільних інституцій, які б гарантували демократію, верховенство права, дотримання прав людини, захист прав меншин, ефективну ринкову економіку та спроможність витримувати конкуренцію з іншими ринковими силами всередині Європейського Союзу, а також спроможність взяти на себе зобов'язання члена Союзу, включаючи такі, які вимагає політичний, економічний та валютний союз [6].

З цього приводу варто навести думку української дослідниці О. О. Ковальової, згідно з якою одним з чинників, що тепер ускладнюють реалізацію євроінтеграційного курсу України, є те, що протягом перших семи років незалежності, українські суспільно-політичні та економічні реформи відбувались без чіткої орієнтації на інтеграцію до ЄС, що відіграло негативну роль та уповільнило демократичні реформи, у той час коли реформи більшості країн ЦСЄ навпаки, із самого початку були спрямовані на конкретну мету – досягнення відповідності європейським стандартам [7, с. 204, 205]. Таким чином, проведення євроінтеграційної політики України відбувається в умовах втраченого часу та необхідності перегляду здобутків перехідного періоду.

На нашу думку, однією з перешкод, яка виникає на шляху до вступу Україною в ЄС є економічна нестабільність, це пов'язано із неможливістю фінансування процесу інтегрування в європейській структурі, наша держава очікує, що це зробить інша сторона. Євросоюз, у свою чергу, займає щодо цього теж відверто очікувальну позицію.

На сьогоднішній день Європейський Союз не відмовляється сприймати Україну як одного зі своїх партнерів, від позиції та поведінки якого

залежить стабільність та безпека ЄС. На нашу думку, Навіть коли ЄС запропонував Україні статус «сусідки» вже тоді основною його метою було запобігти проникненню до ЄС злочинності, торгівлі наркотиками та нелегальної міграції через нові східні кордони. Реакція України звичайно була негативною, адже всерйоз, як розвинену усіх сферах діяльності її не сприймали. Деякі вчені вважають, що статус «сусідства» міг би стати кроком до наближення вступу України до ЄС.

Україна та ЄС по різному сприймають «статус сусідства». Для Європейського Союзу це тісна взаємодія країн у забезпеченні оборони, безпеки кордонів, взаємна праця у питаннях юстиції та внутрішніх. Ця проблема пов'язана з тим, що дане поняття ще жодного разу не використовувався у дипломатичних відносинах. Як зазначає дослідник Г. Яворська, розглядаючи дискурсивний вимір європейської інтеграції, «сусід» у нас не сприймається як офіційна особа і, можливо, тому багато хто з українських політиків оцінив цю ініціативу як несерйозну [8, с.71]. У найзагальнішому значенні даного терміну сусідство є інституцією держави, суспільства, культури й економіки. Сусідство вважається інституцією держави в усіх її організованих зовнішніх і внутрішніх діях, а не лише сталим елементом державної дипломатії, стверджує польська дослідниця І. Курчевська [9, с. 75]. Прикладом сусідства є співробітництво України з Польщею.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сьогоднішній день Україна поступається показниками не лише країнам-членам ЄС, але й кандидатам на вступ до нього. Тому, на нашу думку, за економічними та політичними показниками Україна ще не готова до вступу в ЄС. До того ж, вважаємо, в нашій країні на першому місці повинна стояти проблема врегулювання військового конфлікту на Донбасі. Більш того, відсутність територіальних спорів, збройних конфліктів та наявність чіткої делімітації та демаркації державних кордонів є складовими «прихованого» критерію для країни-претендента на вступ до ЄС. Поки що, найбільш оптимальний варіант – співпрацювати в різних сферах діяльності та брати позитивний приклад з країн-членів ЄС.

На нашу думку, розширення ЄС може призвести до загострення конкуренції вітчизняних виробників та виробників нових-членів ЄС. Для України це може бути позитивним аспектом, оскільки ціна за виробни-

цтво товару в нашій державі буде значно менше, тим самим буде зростати попит на наш товар.

Щодо питання розвитку сільського господарства, то слід зазначити, позиції українських аграрних виробників на розширеному ринку ЄС залежатимуть від двох чинників: по-перше, рівня їх відповідності стандартам Євросоюзу; по-друге, тих змін, яких зазнає його Спільна сільськогосподарська політика. У цьому контексті Україна повинна чітко визначитися з пріоритетними напрямками зближення українських та європейських стандартів і технічних вимог, що застосовуються у сільському господарстві.

Розширення ЄС активізує просування своїх виробників на ринки третіх країн, отже можна прогнозувати посилення тиску у плані відкриття українського ринку.

Отже, зовнішню торгівлю України характеризуватиме тенденція зростання присутності на ринку ЄС, тоді як в імпорті у коротко- та навіть середньостроковій перспективі (доки не проведені заходи з радикальної зміни економічної структури та зменшення енергоємності виробництва) залишатиметься домінування країн СНД, і насамперед – Росії.

У зв'язку з розширенням ЄС, для України набирає актуальності вирішення питання про покращання режиму торгівлі з ЄС у цілому. Зокрема – щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою у повному обсязі (а не лише в рамках антидемпінгових розслідувань). У перспективі засобом розв'язання багатьох проблем може стати укладання угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС, що передбачено чинною Угодою про партнерство і співробітництво.

Щодо трудової діяльності, то в цьому плані для України розширення ЄС буде мати лише позитивні результати, адже ЄС посилить контроль на кордонах, що не дозволить нашим громадянам займатися нелегальною трудовою міграцією, що викликає проблему у стосунках між Україною та країнами-членами ЄС.

Європейський Союз, розширюючи свої кордони, бажає мати лише сусідами стабільні, демократичні та економічно розвинені держави з прогнозованою і дружньою зовнішньою політикою. Тому слід очікувати зростання політичного тиску ЄС на Україну, насамперед у напрямі зміцнення демократичних інституцій, забезпечення прав людини, свободи

ЗМІ, посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією у владних структурах.

Говорячи про проблеми, які можуть виникнути при приєднанні до Союзу нинішніх країн-кандидатів, Джекі Гоуер, зокрема, підкреслила, що «суттєвим є те, що серед країн – кандидатів домінують порівняно бідні країни та країни, в яких переважає сільське господарство». На її думку, ці фактори вказують на те, що буде досить важко вивести країни-кандидати на один рівень з рештою країн – учасниць Європейського Союзу. «Але така практика вже існує, а отже є і можливість.» – сказала професор.

Список використаних джерел:

1. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. – Brussels. – 11.3.2003. COM (2003) 104 final. – 26 pp.

2. Теремцова Н. В. Теоретико-правові проблеми розширення Європейського Союзу: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник*. 2011. №1. С. 51–53.

3. Заславська Н. М. Інституціональні аспекти фінансової кризи в Євросоюзі. *Вісник СПДУ*. Серія 6. №3. 2013. С. 129–133.

4. Барановський Ф. Особливості розвитку та проблеми подальшого розширення ЄС в контексті успішної реалізації євроінтеграційного курсу України. *Наукові записки*. Вип. 36. 2007. С. 161–168.

5. Окладна М. Г., Яковюк І. В. Соціальна політика Європейського Союзу: становлення і розвиток. Серія «Наукові доповіді». Вип. 19. Харків, 2016. С. 40

6. Волес, В., Волес Г. Творення політики в Європейському Союзі / Пер. з англ. Р. Ткачук. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 871 с

7. Brusis M., Emmanouilidis J. A., Hofbeck Ch. EU 25+. Eine Bestandsaufnahme nach dem Europäischen Rat von Kopenhagen. C. A. P Working Paper (Centrum für angewandte Politikforschung. – München, 2003. – 19 bl

8. Яворська Г. Політична риторика та реалії європейської інтеграції // *Віче*. – 2002 № 7. – С. 66 71.

9. Курчевська І. Розпад післякомуністичної Європи – нові і старі сусідства національних культур. *Політична думка*. – 2002. № 1. – С. 69 86.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проаналізовано основні етапи адаптації національного законодавства та висвітлено пріоритетні напрямки гармонізації адміністративного законодавства до законодавства Європейського Союзу, розглянуто нормативно-правові акти, які регулюють зазначене питання. Виокремлено органи, до кола повноважень яких віднесено здійснення процесу наближення національного законодавства. Визначено проблеми, які сповільнюють процес гармонізації адміністративного законодавства та запропоновано варіанти їх вирішення.

Ключові слова: адміністративне право, адаптація, Європейський Союз, інституційний механізм.

Постановка проблеми. Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом зазначено, що однією із цілей асоціації є поступова адаптація національного законодавства до законодавства Європейського Союзу [1]. Схоже положення було закріплено в Угоді про партнерство на співробітництво, яка втратила чинність на даний час [2]. Незважаючи на те, що ці нормативно-правові акти були прийняті досить давно Україна не змогла забезпечити втілення європейських принципів та стандартів в національне законодавство, в тому числі адміністративне. Дана обставина сповільнює не лише вступ нашої держави до Європейського Союзу, а й робить неефективним механізм захисту прав та свобод у будь-якій сфері суспільного життя, особливо у взаємовідносинах між громадянами та органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Стан дослідження. Питання щодо розвитку й вдосконалення сучасного адміністративного права й процес його адаптації права Європейського Союзу досліджували В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, О. Б. Черномаз, О. В. Прилипчук, К. М. Рудой, А. А. Пухтецька, І. В. Яковюк, Л. Я. Трагнюк, тощо

Виклад основного матеріалу. Одним з пріоритетних напрямів розвитку зовнішньої політики України є вступ нашої держави до Європейсько-

---

¹ Студентка 5 курсу інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

го Союзу. Про це свідчать положення Закону України «Про засади зовнішньої та внутрішньої політики», де визначено одним з напрямів зовнішньої політики є поступова інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі. Вона можлива через впровадження реформ в оборонній, соціальній, гуманітарній, економічній, правовій сферах [3]. Власне у правовій сфері наближення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу можливе через адаптацію, яка передбачає поступове зближення і поступове приведення законодавства України у відповідність до *acquis communautaire* [4]. Цей процес здійснюється крок за кроком і включає в себе декілька етапів: виокремлення основних актів Європейського Союзу, їх вивчення та перекладу; здійснення порівняльно-правової характеристики національних актів з законодавством Європейського Союзу; на основі характеристики створення окремих рекомендацій щодо наближення національного права до *acquis communautaire*; на основі рекомендацій визначення переліку нормативно-правових актів, які потребують гармонізації з законодавством Європейського Союзу, їх розробка, схвалення [5, с.28].

Процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу не є новим, оскільки вже триває понад 15 років і пов'язаний з прийняттям низки програм, концепцій, законів, які закріплюють обов'язок відповідних органів державної влади здійснення заходів для втілення основних положень в життя [6, с.31].

На нашу думку, особливої уваги заслуговує Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства країни до Законодавства Європейського Союзу», оскільки він закріплює державну політику України щодо адаптації законодавства, визначає її основні етапи. Зокрема в Законі України зазначено певні сфери, де процес адаптації має першочергове значення: митне право, антимонопольне право, закупівлі, банківське право, фінансове право, захист прав споживачів, екологічне право. Кожна з цих сфер прямо чи опосередковано пов'язана з адміністративним правом, оскільки передбачає діяльність органів публічного адміністрування. Цей закон разом з концепцією адміністративної реформи виокремлює основні напрями гармонізації адміністративного права з правом Європейського Союзу, а саме: організаційний напрямок (полягає у створення адміністративної юстиції); правовий (передбачає розробки низки кодексів: Адміністративного кодексу, Адміністративно

процесуального кодексу, Адміністративно процедурного кодексу, Кодексу загальних правил поведінки державних службовців); кадровий (полягає у реформуванні інституту державної служби, створення високопрофесійних кадрів) [4].

Загальноновизнано, що в Європейському Союзі до основних джерел адміністративного права відносять три кодекси: Адміністративно-процедурний, що має на меті врегулювання відносин між публічною адміністрацією та об'єктами державного управління, Кодекс про адміністративні проступки та Кодекс адміністративного судочинства. Зазначимо, що на сьогодні в Україні чинними є Кодекс України про адміністративні правопорушення (1984р.) та Кодекс адміністративного судочинства (2005р.). Звісно, що до КУпАП було запроваджено багато змін. Проте на сьогоднішній день він вимагає вже не доповнень, а заміни на концептуально новий, який має бути системно побудований на новій конституційно-правовій базі з урахуванням європейських принципів і стандартів. Прийняття Кодексу адміністративного судочинства є яскравим свідченням адаптації, гармонізації адміністративного законодавства з правом Європейського Союзу. Насамперед в КАСУ введено нову термінологію, яка не тільки збагачує адміністративно правову доктрину, але й сприяє кращому регулюванню суспільних відносин, захисту прав людини і громадянина. Що стосується Адміністративно процедурного кодексу, то наприкінці травня 2011 року була спроба його ухвалення, проте вона виявилася неуспішною [7, с.90].

О. В. Чорномаз зазначає, що для гармонізації національного законодавства необхідно реформувати інститут державної служби, провести реформу антикорупційного законодавства, що на даний момент ми можемо спостерігати, оновити податкову систему та повністю змінити регуляторну систему, яка будуватиметься на принципах ринкової економіки. На нашу думку, особливої уваги заслуговує реформування державної служби, адже проведення будь-якої реформи не буде ефективним, якщо вона не буде підтримана адміністративним апаратом і зустрине її супротив [8, с.190]. Погоджуючись з думкою А. А. Пухтецької оновлення будь-якого правового інституту потребує звернення до його підґрунтя, яким є принципи. Саме запровадження демократичних принципів державної служби допоможе утвердити в суспільстві «людиноцентриську» ідеологію адміністративного праворозуміння, якої не було під час існування Радянського Союзу [9, с. 17].

У Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства країни до Законодавства Європейського Союзу» передбачено комплексний підхід до гармонізації законодавства України та законодавства Європейського Союзу [4]. Як зазначалося вище в ньому визначені не лише положення щодо напрямів реформування, а й визначено органи, які забезпечуватимуть введення їх в життя. На даний час це Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України.

Верховна Рада є одним з найважливіших органів, на які покладено завдання забезпечення адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Це обумовлено тим, що відповідно до Конституції України вона приймає закони, надає згоду на обов'язковість міжнародних договорів [10]. Окрім того у Верховній Раді створено комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом, до відання якого належить безпосередньо питання адаптації українського законодавства, забезпечення оцінки відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України, що стосуються європейської у сфері європейської інтеграції [11].

Повноваження Президента України закріплено в Конституції України, де зазначено, що він гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Президент здійснює керівництво міжнародною діяльністю, веде переговори та укладає міжнародні договори, має право законодавчої ініціативи, видає укази та розпорядження [10].

Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики щодо набуття Україною членства в Європейському Союзі, розробляє та реалізує державні програми у цій сфері, скеровує та координує роботу профільних міністерств, забезпечує виконання законів та указів Президента [10].

Міністерство юстиції України здійснює науково – експертне, аналітичне, методологічне забезпечення реалізації першого етапу «Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу», проводить експертизу законопроектів на відповідність Конвенції про захист прав та основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини [12].

Таким чином, можна констатувати про наявність в Україні досить розвиненої системи органів серед повноважень яких закріплено забез-

печення процесу адаптації національного законодавства до законодавства європейського союзу. Варто зазначити, що вищенаведені органи є органами загальної компетенції, тому приведення у відповідність національного законодавства до законодавства Європейського союзу не є основним напрямком їх діяльності. Таким чином слушним є створення спеціального органу, який буде відповідати за даний напрям зовнішньої політики, наділення його необхідними повноваженнями та належним фінансовим забезпеченням. Це пришвидшить процес адаптації й створення відповідних відділів, департаментів в органах державної влади й органах місцевого самоврядування які будуть забезпечувати реалізацію політики на всіх ланках державного управління [13, с. 137–138].

Висновок. Адаптація адміністративного законодавства до законодавства Європейського Союзу призведе до утвердження верховенства права, демократизації суспільних відносин у сфері публічного адміністрування, забезпечить проведення якісної адміністративної реформи в Україні, утвердження «людиноцентристської» ідеології адміністративного праворозуміння. На даний час адміністративне право врегульоване великою кількістю нормативно-правових, підзаконних актів, які прийняті у різних час і часто є суперечливими та не відповідають сучасному рівню розвитку суспільних відносин. Дану проблему можна вирішити не лише вносячи численні поправки в законопроекти, а й створюючи якісно нові, які відповідатимуть європейським цінностям та стандартам. Адаптація адміністративного права до права європейського Союзу можлива через ефективну співпрацю законодавчої і виконавчої гілок влади, які зможуть втілити в життя концепції, програми, спрямовані на реформування адміністративних відносин.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода від 24.06. 2014 № 984_11. – URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським та співтовариством та їх державами – членами: угода від 14.06.1994 № 998_12. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012
3. Про засади зовнішньої та внутрішньої політики: Закон України від 01.07.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
4. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004р. № 1629-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

5. Рудой К. М. Адаптація адміністративного законодавства України у сфері охорони особистих прав громадян до норм Європейського Союзу: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004.

6. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2012. №24. С. 37–49.

7. Чорномаз О. Б. Джерела адміністративного права: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* – 2015. – Вип. 30(2). – С.89–91

8. Чорномаз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* – 2016. – Вип. 29(2) . – С.189–192

9. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права: поняття і система. *Право України.* – 2006. – № 10. – С. 15–19.

10. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

11. Офіційний веб сайт Комітету питань з питань інтеграції України з Європейським Союзом. URL: http://comeuoint.rada.gov.ua/news/about/about_common/72537.html

12. Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#n8>

13. Прилипчук О. В. Інституціональні передумови адаптації законодавства України до вимог європейського адміністративного простору. *Ефективність державного управління.* – 2016-Вип. 1\2 (46\47) Ч.1. – С. 132–140.

Науковий керівник: Бойчук Д. С. к.ю.н, асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ковака А. В.¹

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ: ШЛЯХ ДО ДЕМОКРАТІЇ ЧИ РУЙНУВАННЯ МОРАЛЬНОСТІ?

Початок ХХІ ст. відзначився неабиякими науковими досягненнями у сфері медицини, науки, техніки, комп'ютерних технологій з прямим

---

¹ Студентка 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

впливом людини на ці процеси. Вирішуються питання щодо розробки вакцини та ліків, які допомагають долати смертельні захворювання, відбувається активна машинізація у сферах обслуговування, економіки. Навіть у праві почали застосовувати медіа ресурси і виводити його на нову ланку у мережі Інтернет.

У сучасному суспільстві також почалося активне обговорення проблеми зародження четвертого покоління прав людини, що стосуються зміни статі, трансплантації органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатевих шлюбів, штучного запліднення, евтаназії, вільної від дитини сім'ї та незалежного від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами.

З поширенням та активізацією ЛГБТ-спільнот постало питання стосовно легалізації одностатевих шлюбів у країнах світу. Як відомо, 21 липня 2015 р. Європейський суд з прав людини ухвалив рішення про законне оформлення шлюбів осіб нетрадиційної орієнтації. А поштовхом до цього стало звернення до суду трьох італійських пар, які намагалися юридично оформити свої стосунки, але влада Італії відмовила, посилаючись на те, що шлюби та цивільні союзи можуть укладатися виключно між чоловіком та жінкою. Згідно зі статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод : «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя...» , «Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб » . Зважаючи на відповідні положення і принцип тлумачення Конвенції, що застосовує ЄСПЛ у рамках своєї діяльності, було поставлено дане рішення.

Слід сказати, що легалізацію одностатевих шлюбів можна розглядати з двох сторін, адже існують певні переваги і недоліки.

Стосовно доведення необхідності невтручання у право вибору: держава не може встановлювати вказівки з питань прийняття рішень у приватних взаємовідносинах. Більше того, церква є відокремленою від держави, громадський осуд також не вбачається орієнтиром. Ми відно-

симо себе до цивілізованих людей, тому це дивно позбавляти кожного права вибору й нав'язувати інші погляди, тим паче у XXI столітті.

Ще одним аргументом «за» відповідні шлюби постає можливість одностатевих пар мати право розпоряджатися спільним майном, вести господарство на підставі закону.

Невід'ємним плюсом також є відсутність дискримінації по гендерному типу, на відміну від шлюбів гетеро сексуального характеру.

Але на кожний аргумент «за», можна навести контраргумент «проти».

По-перше, очевидно що людину визначають за статтю чоловік-жінка. Під впливом церковних та біблійних переконань у суспільстві тривалий час існувала єдина модель сім'ї – лише чоловік і дружина могли бути разом як пара, мати дітей, керувати господарством. Ця модель зберегла свою цінність й до сьогодні. Тому пари нетрадиційно орієнтовані у будь-якому випадку підпадають під осуд з боку суспільства.

По-друге, пари однієї статі, які перебувають у стосунках, не можуть стати батьками природним шляхом. Розвиток технологій має своїм результатом можливість кожного скористатися штучним заплідненням, або сурогатним материнством, що значно полегшує обставини для одностатевих батьків. Але яка доля чекає на цих дітей? Яку модель виховання вони будуть мати? Як будуть сприйматися однолітками? Ці питання, власне, змушують замислитися щодо легалізації одностатевих шлюбів.

По-третє, світова культура, яка була виткана віками, повністю змінить свої напрями і орієнтири, що, в результаті, дасть негативний вплив на суспільство.

Отже, підсумовуючи сказане, одностатеві шлюби постають одним із викликів, щодо вирішення яких держави не мають своєї одностайності. Адже неоднозначність та непередбачуваність їх наслідків зумовлює реалізацію свободи вибору, водночас створюючи підґрунтя, зокрема, для порушення прав і свобод «традиційності».

Науковий керівник : Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПІВРОБІТНИЦТВО ПРАВООХОРОНИХ АГЕНЦІЙ ТА АГЕНЦІЙ ЮСТИЦІЇ ЄС

Актуальним і грандіозним проектом Європейського Союзу (ЄС) є створення простору свободи, безпеки та правопорядку, на теренах якого громадяни ЄС зможуть почуватися вільно та безпечно. Адже розширення ЄС, розвиток Шенгенського простору, скасування контролю на внутрішніх кордонах держав-учасниць ЄС призвели до певних негативних наслідків, серед яких: розвиток нелегальної міграції, зростання транскордонної злочинності, поширення торгівлі наркотиками та людьми. З огляду на те, що правоохоронні органи держав-учасниць ЄС не в змозі самостійно протистояти викликам сьогодення, довелося об'єднати зусилля та створити ряд спеціалізованих органів у рамках ЄС, діяльність яких направлена на підтримання правопорядку та сприяння роботі національних правоохоронних органів. Усвідомлюючи той факт, що неможливо дбати про свою внутрішню безпеку та правопорядок без урахування ряду зовнішніх чинників, ЄС активно розвиває співробітництво з третіми країнами, особливо сусідніми, серед яких – і Україна, в правоохоронній сфері [1, с. 95].

Європол це спеціалізована Агенція ЄС, створена з метою поліцейської співпраці між державами-учасницями ЄС у боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотиків та іншими міжнародними злочинами, який координує оперативно-розшукові дії поліцій та інших компетентних органів держав-учасниць ЄС з метою підвищення ефективності співпраці компетентних органів в боротьбі з міжнародною злочинністю. Європол також виступає провідним центром експертизи в ключових сферах правоохоронної діяльності, та як європейський центр стратегічних даних про організовану злочинність.

Цілі Європолу сформульовані в розділі другому Конвенції про Європол. Основною метою є підвищення ефективності роботи національних служб та їх співпраці у запобіганні та боротьбі з тероризмом, нелегальним обігом наркотиків та іншими проявами міжнародної організованої злочинності [8]. 22 листопада 2016 року Європейський парламент при-

---

¹ Студент 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

йняв звіт щодо проекту рішення Ради, яким затверджувалась Угода «Про оперативне та стратегічне співробітництво між Україною та Європолом». У звіті зазначено, що обмін інформацією між Україною та Європолом дозволить більш ефективно запобігати тероризму, організованій злочинності та іншим формам її прояву, а також створить нові можливості і стане підґрунтям для подальшої координації стратегій щодо злочинних сфер між ЄС та Україною. [9].

На даний момент Європол координує роботу поліцейських служб усіх 28 країн-учасниць ЄС. На відміну від національних поліцейських сил, Європол не має власних слідчих органів, тісно співпрацює з правоохоронними органами в країнах-учасниках ЄС та інших, що не входять в ЄС, таких як Австралія, Канада, США і Норвегія. Станом на 2019 рік в Європолі налічується більше 1500 співробітників та осіб, які відряджені до Європолу, у тому числі один українець [7]. До складу персоналу Європолу входять працівники поліції, прикордонних органів, митниці, служби безпеки. Партнери Європолу вправі використовувати дані Європолу для запобігання, виявлення і розслідування злочинів. Експерти та аналітики Європолу можуть брати участь у спільних слідчих групах, які допомагають проводити кримінальні розслідування на місцях в країнах ЄС.

Європол створив мережу спеціальних підрозділів для співпраці у різних сферах злочинності: Європейський центр кіберзлочинності (EC3); Європейський центр протидії нелегальної міграції (EMSC); Європейський центр протидії тероризму (ECTC); Центр протидії злочинів інтелектуальної власності, (IPC3); Підрозділи фінансової розвідки (ПФР); Підрозділ реферування інформації в ЄС (EU IRU). Європол має взаємовідносини з країнами, що входять в ЄС, і з організаціями, які взаємодіють з Європолом на основі угод про співпрацю: Албанії, Австралії, Канади, Колумбії, Ісландії, Норвегії, Швейцарії, Інтерпол та правоохоронними органами США: Бюро алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї і вибухових речовин (ATF), по боротьбі з наркотиками (DEA), Секретна служба (USSS), Федеральне бюро розслідувань (FBI), імміграційного і митного законодавства (ICE) і Internal Revenue Service (IRS). Ця мережа має захищені канали зв'язку, що надаються Європолом. Крім того, Європол має два зв'язкових співробітника, що відряджаються у м.Вашингтон (США) і Штаб-квартиру Інтерполу в м.Ліон, Франція.

14 грудня 2016 року було підписано Угоду про оперативне та стратегічне співробітництво між Україною та Європолом, яка вступила в силу

після ратифікації Україною 18 серпня 2017 року. Відповідно до угоди, Україна визначає Національний контактний пункт для здійснення контактів між компетентними органами України та Європол (відділ із взаємодії з Європол Нацполіції України). Компетентними органами є всі державні органи України, відповідальні за запобігання та боротьбу зі злочинністю: Нацполіція, МВС, Генеральна прокуратура, НАБУ та ДФС [4]. Відповідно до угоди, сторони пропонують одне одному надання підтримки у створенні та функціонуванні спільних робочих груп, захист інформації регулюється «Меморандумом про взаєморозуміння стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації».

Європейський поліцейний коледж (CEPOL) – Агентство ЄС, яке об'єднує старших офіцерів національних поліцій ЄС з метою підготовки до боротьби з транскордонною злочинністю, забезпечення громадської безпеки і правопорядку. Починаючи з 2001 року коледж проводить семінари та тренінги для співробітників національних поліцій та координує діяльність місцевих навчальних закладів з метою підготовки правоохоронців до боротьби з міжнародною та транскордонною злочинністю, з тероризмом тощо. Завдання коледжу: розширювати пізнання офіцерів поліції в сфері європейської юстиції (Євроюст, Європол); проводити підготовку офіцерів поліції у країнах-кандидатах на вступ в ЄС (в тому числі Україна); проводити підготовку офіцерів поліції країн ЄС до спільних дій з врахування європейського митного законодавства; розширювати пізнання офіцерів поліції стосовно поліцейних систем країн-членів ЄС.

Поряд з цим, з метою посилення боротьби з тяжкими формами організованої злочинності, був створений європейський підрозділ співпраці у галузі юстиції (EUROJUST), завдання якого полягають у порушенні кримінальних розслідувань, зверненні з пропозиціями щодо порушення кримінальних переслідувань з боку національних органів стосовно фактів злочинних діянь, координації розслідувань і переслідувань, посилення судової співпраці, включно зі співпрацею з Європейською судовою мережею [6].

У Договорі про функціонування ЄС (ст. 85) передбачено: призначенням Євроюсту є підтримка та посилення координації і співробітництва національних органів, відповідальних за проведення розслідувань і кримінального переслідування за фактами тяжких злочинів, що зачіпають дві чи більше держав-учасниць або потребують проведення кримі-

нального переслідування на загальних засадах – виходячи з операцій, які здійснюються органами держав-учасниць та Європол, на базі наданої ними інформації [3]. Євроюст активно співпрацює з такими організаціями як Frontex, CEPOL, Європейська судова мережа (European judicial network, EJN), Європейське бюро з боротьби з шахрайством (European Anti-fraud Office, OLAF). 27 червня 2016 року підписано Угоду про співробітництво між Україною та Євроюст, яка набрала чинності 2 вересня 2017 року [5]. Окрім укладення угоди, США, Королівство Норвегія, Швейцарія та Чорногорія відряджає прокурора зв'язку до Євроюсту. Таким чином, Євроюст також є однією з основних ланок правоохоронної системи стран ЄС, який стимулює і координує розслідування і судові переслідування між компетентними органами в державах-членах і покращує їх співпрацю, зокрема щодо здійснення прохань про екстрадицію.

Європейське Агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу (FRONTEX) займається охороною зовнішніх кордонів. Це Агентство є відповідальним за координацію діяльності національних прикордонних служб та забезпечує надійність кордонів країн-членів ЄС з іншими країнами. Станом на 2019 рік центральне управління Агентства складається з 900 прикомандированих національних експертів, тимчасових та допоміжних працівників, але заплановано розширення до 10000 співробітників до 2024/2027 рр.

Виконуючи свій мандат, Frontex підтримує тісні зв'язки з іншими партнерами ЄС, що беруть участь у розвитку галузі свободи, безпеки та правосуддя, такі як Європол, Євростат, Євроюст, EAR або CEPOL, а також з митними органами з метою сприяння загальної згуртованості. Frontex також тісно співпрацює з прикордонними органами в основному тих країн, що зазначені як джерело або маршрутний транзит нелегальної міграції – відповідно до загальної політики ЄС зовнішніх зв'язків. Frontex надає допомогу у виявленні міграційних тенденцій, а також тенденцій у транскордонній злочинній діяльності, аналізі даних, що стосуються ситуації на зовнішніх кордонах ЄС, здійснює моніторинг обстановки на кордонах і допомагає прикордонним органам обмінюватися інформацією з державами-членами, проводить оцінку вразливості для оцінки спроможності та готовності кожної держави-члена ЄС до вирішення проблем на зовнішніх кордонах, включаючи міграційний тиск.

Frontex координує та організовує спільні операції на кордоні для надання допомоги державам-членам на зовнішніх кордонах, у тому чис-

лі в надзвичайних ситуаціях гуманітарного характеру та порятунку на морі, забезпечує залучення європейських експертів прикордонної та берегової охорони на оперативних ділянках. Агенція також забезпечує залучення суден, літаків, транспортних засобів та іншого технічного обладнання, що надається державами-членами ЄС, та може здійснювати операції на території країн, які не є членами ЄС.

29 травня 2019 року Frontex продовжило план співпраці з Державною прикордонною службою України ще на три роки. З метою продовження адаптації української системи підготовки прикордонників до стандартів ЄС у листопаді 2018 року розпочався процес приєднання Академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького до мережі Академій Партнерства Frontex [2].

Таким чином, ЄС створив потужний субсидіарний механізм, який на високому рівні здійснює оцінку можливих загроз з метою попередження міжнародної організованої злочинності, а також підтримку та координацію операцій компетентних органів держав-членів та третіх країн. Загальний бюджет чотирьох агенцій склав більше 533 млн євро на рік і продовжує збільшуватись. Аналізуючи стан розвитку взаємовідносин між Україною та ЄС у правоохоронній сфері, доходимо висновку, що ці відносини поки що перебувають на стадії робочих домовленостей та розробки міжнародно-правової бази співробітництва між правоохоронними органами ЄС і нашої держави.

Завдяки тісній взаємодії правоохоронних органів України з Europol, Eurojust, Сепол, Frontex на основі угод про співпрацю здійснюється ефективна діяльність щодо виявлення, припинення, попередження злочинів. Ці відносини потребують постійного розвитку нормативно-правової бази на рівні законодавства та відомчого регулювання. Виконання вищезазначених заходів наблизить Україну ще на один крок до євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Грицаєнко Л. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною. *Вісник Національної академії прокуратури України*. – 2012. – № 1. – С. 91–95.

2. Державна прикордонна служба України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/vropeyska-agenciya-z-pitan-upravlinnya-operativnim-spivrobitnictvom-na-zovnishnih-kordonah-derzhav-chleniv-vropeyskogo-soyuzu-frontex/>.

3. Договір про функціонування Європейського Союзу. URL: <https://eulaw.ru/treaties/tfeu/>.

4. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/u/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32005D06>.

5. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16.

6. EUROJUST Objectives and tools. URL: <http://www.eurojust.europa.eu/Practitioners/objectives-tools/Pages/revised-eurojust-decision.aspx>.

7. Europol statistics & data. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/statistics-data>.

8. Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) and replacing and repealing Council Decisions 2009/371/JHA, 2009/934/JHA, 2009/935/JHA, 2009/936/JHA and 2009/968/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0794>.

9. Report on the draft Council implementing decision approving the conclusion by the European Police Office (Europol) of the Agreement on Operational and Strategic Cooperation between Ukraine and Europol. URL: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0342_PL.html.

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Котенко А. О.¹

ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Нині ТНК відіграють надважливу роль не лише у формуванні та розвитку світової економіки, а й у сфері міжнародних відносин, подекуди виступаючи спонсором чи бенефіціаром тих чи інших подій на міжнародній арені. Значна фінансова могутність цих компаній дає їм можливість впливати на суверенні держави, які в силу своїх економічних потреб шукають нових інвестицій, міжкурядові та неурядові організації, які також для поширення власного впливу потребують допомоги не лише держав, а й великих конгломератів, що впливають на розвиток технологій, регіональні та міжнародні економічні зв'язки, а також беруть опосередкова-

¹ Студент 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ну участь у політичних відносинах на міжнародній арені. Проте попри величезну могутність ТНК, капіталізація яких часто перевищує бюджети невеликих держав, їх міжнародно-правовий статус і досі залишається невизначеним через їх складну організаційну структуру, в якій дуже важко виділити конкретного суб'єкта міжнародно-правових відносин, що ніс би відповідальність за свої дії та мав відповідні своєму статусу права. Високий динамізм розвитку інститутів та галузей міжнародного права сприяє проведенню аналізу щодо міжнародної діяльності ТНК. Якщо після завершення Другої світової війни мова про правосуб'єктність цих утворень навіть не йшла, то зараз їх діяльність має настільки великі масштаби, що міжнародна наукова, культурна та політична спільнота більше не може ігнорувати проблему невизначеного положення ТНК на міжнародній арені. Дана стаття присвячена викликам, що постають перед міжнародною спільнотою при визначенні статусу транснаціональних корпорацій та відповіді на питання «Чи можна вважати ТНК суб'єктом міжнародного права?».

Перш за все, при визначенні приналежності ТНК до суб'єктів міжнародного права, слід проаналізувати, як сама наука міжнародного публічного права визначає поняття суб'єкта та які характерні ознаки приписує йому. Із самої різноманітності визначень поняття міжнародного права випливає велика кількість концепцій тлумачення поняття суб'єкта даної галузі [6, с. 16–35]. Такий плюралізм можна вміло застосувати як для аргументації приналежності ТНК до суб'єктів міжнародного права, так і для спростування міжнародної правосуб'єктності транснаціональних компаній. Зокрема, якщо ми розглядаємо суб'єкти міжнародного права як утворення, що є незалежними один від одного та мають юридичну здатність здійснення своїх прав та обов'язків та можуть самі впливати на формування норм міжнародного права, то транснаціональні корпорації навряд чи можна було б вважати суб'єктом міжнародного права, як і фізичних осіб. Проте, якщо розглянути іншу класифікацію суб'єктів міжнародного публічного права як таких, що безпосередньо не впливають на створення норм в рамках міжнародного співтовариства, але так чи інакше мають свої права та обов'язки перед іншими суб'єктами, то ТНК постане перед нами як потенційний суб'єкт міжнародного права [3, с. 178–180]. Отже, чи впливають транснаціональні компанії на міжнародне нормотворення і якщо так, то яким чином? Відповівши на це

запитання, можна буде цілком точно визначити положення ТНК в сучасному міжнародно-правовому середовищі.

Варто зазначити, що колосальний потенціал впливу ТНК на суверенні держави та інших загальновідомих учасників міжнародних відносин не міг залишитися непоміченим найвпливовішими регіональними та загальними міжнародно-правовими інституціями. Перші спроби регламентувати діяльність ТНК мали місце в рамках ООН, а саме в 1974 році резолюцією Генеральної Асамблеї 3201 (S-VI) була прийнята Декларація про встановлення нового економічного порядку, в якій пропонувалося здійснення контролю за діяльністю міжнаціональних корпорацій шляхом прийняття заходів в інтересах національних економік країн, в рамках яких діють дані утворення [1]. Хоча даний документ не був підтриманий міжнародним співтовариством, проте сам факт постановки питання діяльності ТНК в рамках міжнародного права змушує не лише науковців, а й практикуючих юристів-міжнародників замислитися над тим, що являють собою транснаціональні компанії з точки зору міжнародної правосуб'єктності. В рамках Європейського Співтовариства також було декілька спроб чітко визначити статус ТНК та надати тлумачення їх діяльності, зокрема Європейське об'єднання по економічним інтересам (Регламент ЄС №2137/85 від 25 липня 1985 р.). В даному документі визначаються основні засади діяльності приватних осіб та компаній в рамках Європейського Співтовариства в комерційних цілях, вказуються ліміти для визнання компанії частиною регіональної економічної групи [7]. В межах тоді вже ЄС в 2001 році був прийнятий Регламент №2157/2001, який регулює діяльність міжнаціональних компаній з активами та представництвами в більш ніж одній країні Європейського Союзу [8]. Намагання встановити контроль за діяльністю міжнаціональних компаній мали місце і в рамках СНД, де в 1999 році була прийнята Конвенція про транснаціональні корпорації, в якій надається чітка дефініція транснаціональних корпорацій (ст.2, п.1), порядок їхньої реєстрації та порядок вирішення спорів між корпорацією та державами, на чий території вона веде свою діяльність. Зокрема, в ст.9 зазначено, що учасники несуть відповідальність відповідно до законодавства сторін [2]. Північноамериканський регіон всесвітньо відомий міжнародною організацією NAFTA, яка не лише об'єднує Канаду, США та Мексику за волею цих суверенних держав для сумісної вигідної торгівлі енергоносіями, а й включає в себе нафтопереробні компанії, які проводять до-

бувну діяльність на території більше ніж однієї країни [5], а глава 11 Північноамериканської угоди про вільну торгівлю захищає ТНК від експропріації її майна приймаючою державою [12, с. 137–138]. Статус ТНК також визначався і рішенням такої установи як Економічний Суд СНД, який виніс рішення за справою Міждержавної телерадіокомпанії «Мир» та надав їй міжнародно-правові гарантії [9, с. 342–343]. Таким чином, якщо розглядати правосуб'єктність ТНК в рамках міжнародного права в цілому, то як мінімум факт їх участі в соціально-економічному розвитку окремих регіонів та їх вплив на функціонування таких міжнародних організацій як ЄС та СНД дає можливість зробити припущення щодо статусу ТНК як суб'єкта як мінімум міжнародного приватного права. Якщо звернути увагу на аргументацію прихильників визнання міжнародної правосуб'єктності транснаціональних корпорацій (М. Макдугал, В. Фрідман, Ж. Тускоз), то вони сподіваються на визнання правосуб'єктності ТНК шляхом визнання так званого «квазіміжнародного права» [4, с. 342–343]. Подібна аргументація не знайшла підтримки в колах науки міжнародного права і тому широким загалом учених вважається, що діяльність ТНК через призму міжнародного приватного права та внутрішньодержавного права є оптимальною парадигмою для визначення місця корпорацій в системі міжнародних відносин.

З точки зору міжнародного публічного права, суб'єктами якого традиційно є міжнародні міжурядові та неурядові організації, то тут положення транснаціональних корпорацій є досить спірним. З одного боку, міжнародна спільнота визнає необхідність впровадження якісно нових механізмів регулювання відносин між традиційними суб'єктами міжнародного права та специфічними утвореннями, вплив яких набирає обертів разом з процесом глобалізації економічного, політичного та соціально-культурного просторів. Так, Міжнародне бюро праці, законодавчий орган МОП, на 204-й сесії в 1977 році прийняв Тресторонню декларацію принципів, що стосуються багатонаціональних корпорацій та соціальної політики, в якій зокрема зачіпаються питання міжнародного гуманітарного права, а саме соціального забезпечення працівників, які працюють не на підприємстві в своїй державі, а є членами колективу транснаціональних корпорацій, юридичний статус яких в рамках кожної країни є досить специфічним. Заохочення урядами країн ТНК до належної соціальної політики по відношенню до працівників є одним із центральних питань, піднятих в даному міжнародно-правовому акті [10].

Генеральна Асамблея ООН, в свою чергу, в 1974 році прийняла Хартію економічних прав та обов'язків держав, які втім не мала обов'язкового характеру, будучи резолюцією, проте волею держав в ст.2 документу було закріплено право держав контролювати діяльність транснаціональних корпорацій з метою здійснення свого суверенітету над національними природними ресурсами та забезпечення відповідності діяльності цих компаній національному законодавству [11]. Проте, попри чисельні намагання регламентувати міжнародно-правовий статус ТНК, проекти міжнародних організацій так і залишилися своєрідними програмними положеннями, які не відіграють ролі регулятора міжнародних відносин у сфері взаємодії багатонаціональних компаній із суверенними державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Таким чином, проаналізувавши нормотворчу діяльність щодо правосуб'єктності ТНК, можна дати відповідь на запитання «Чи впливають ТНК на міжнародну правотворчість?» та «Чи є ТНК суб'єктом міжнародного права?». Неможливо ігнорувати той факт, що транснаціональні корпорації все ж не залишилися непоміченими для такої фундаментальної для сучасного міжнародного права структури як ООН, як в свої Резолюціях спирається на право держав на суверенітет, а отже дає їм право обмежувати діяльність ТНК. Сама наявність таких документів свідчить про те, що навіть якщо ТНК не брали безпосередню участь у їх створенні, то принаймні вони стали причиною їх прийняття. До того ж, за положеннями тих самих документів ТНК набувають прав та обов'язків щодо своїх дій, як і держави, які в свою чергу також стають учасниками нових відносин, які цілковито можна вважати частиною міжнародного приватного права. На сучасному етапі розвитку міжнародного права, питання міжнародної правосуб'єктності мультинаціональних компаній залишається відкритим. Враховуючи динамізм міжнародного права як особливої системи норм та принципів, можна сподіватися на подальшу визначеність міжнародної спільноти з цього приводу.

Список використаних джерел:

1. Декларация об установлении нового международного экономического порядка. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/econ_order.shtml.
2. Конвенція про транснаціональні корпорації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_193.

3. Курс международного права. В 7 т. Т. 1. Понятие, предмет и система международного права / Ю. А. Баскин, Н. Б. Крылов, Д. Б. Левин и др. – М.:Наука, 1989. – 360 с.

4. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – 608с.

5. North American Free Trade Agreement(NAFTA). URL: <https://www.nafta-sec-alena.org/Home/Texts-of-the-Agreement/North-American-Free-Trade-Agreement>.

6. Очерки теории международного права/Е. Т. Усенко. – М.:Норма, 2008. – 240с.

7. COUNCIL REGULATION (EEC) No 2137/85 of 25 July 1985 on the European Economic Interest Grouping (EEIG). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31985R2137>.

8. COUNCIL REGULATION (EC) No 2157/2001 of 8 October 2001 on the Statute for a European company (SE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32001R2157>.

9. Толстых В. Л./ Курс международного права . – М.: «Волтерс Клувер», 2009. – 1056с.

10. Трёхсторонняя декларация принципов, касающихся многонациональных корпораций и социальной политики. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_574716.pdf.

11. Хартія економічних прав та обов'язків держав. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_077.

12. Действующее международное право:Хрестоматия/ Ногойбаева Э. К., Лейтон М., Матеева К. и др.Х.: Бишкек, 2012.

Науковий керівник: Полич В. П. асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Лацько А. В.¹

ІНСТИТУТ ОМБУДСМАНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогодні найбільш актуальним та складним у політико-правовому аспекті визнається питання охорони прав та основних свобод людини.

---

¹ Студентки 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Серед багатьох демократичних засобів їх захисту виокремлюють інститут омбудсмана.

Даний інститут виник і розвивався на основі західноєвропейських демократичних цінностей, які ґрунтуються на принципах поділу влади і верховенства права. На початку 90-х років з посиленням процесів демократизації в країнах Східної Європи зростає інтерес до нових демократичних механізмів захисту прав людини, зокрема до інституту омбудсмана, його витоків та історії. І саме з моменту набрання чинності Маастрихтським договором, прийнятим у 1992 р., в ЄС був створений механізм захисту прав особи – омбудсман Європейського Союзу.

Щодо визначення, то омбудсман – це уповноважена особа, парламентський комісар з прав людини. Даний інститут виник у Швеції для врегулювання взаємовідносин короля й парламенту та здійснення незалежного контролю за судами та адміністрацією. Тож, в процесі своєї діяльності інститут омбудсмана виступає своєрідним арбітром між діяльністю органів державної влади та людиною з її правами та свободами.

Ключовою функцією омбудсмана у світі є контроль за діяльністю виконавчих та інших органів державної влади шляхом розгляду скарг громадян на дії центральних і місцевих органів державної влади країн-учасниць або їх посадових осіб, які призвели до порушення прав і свобод людини і громадянина, також – скарг на бездіяльність або дії державних органів правосуддя та омбудсманів; скарг стосовно діяльності окремих приватних суб'єктів.

Діяльність інституції омбудсмана стає більш популярною та набуває ваги у справах захисту прав та основних свобод людини, про що свідчить постійно зростаюча кількість звернень до даного інституту. Надсилати клопотання та скарги омбудсману мають змогу громадяни ЄС, люди, реєстрація проживання або перебування яких постійно чи тимчасово визначена в межах однієї з країн-учасниць Європейського Союзу, а також суб'єкти підприємницької діяльності, місце реєстрації яких знаходиться в межах ЄС. У разі потреби на офіційній веб-сторінці євроомбудсмана є шаблон скарги, доступний для завантаження та використання. Отже, діяльність омбудсмана безпосередньо сприяє реформуванню структури управління з огляду на її доступність для громадян та укріплює принципи верховенства права та закону.

Існують випадки конфлікту політичної та соціальної влади, у цьому випадку діяльність омбудсмана спрямована на корекцію їх взаємовідно-

син. У свою чергу, омбудсман обирається за умов партійного консенсусу різних політичних течій, залишаючись при цьому незалежним від політичного тиску.

Своєю діяльністю інститут омбудсмана виступає додатковим засобом захисту, заповнюючи недоліки правової системи захисту прав людини, що вже склалась і функціонує в державах-учасниках ЄС.

Особливістю інституції омбудсмана на міжнародному та регіональному рівнях є високий авторитет омбудсмана, який у своїй діяльності керується особистими моральними якостями, покладаючись на закони справедливості та власну совість. Тому фахівці підкреслюють пряму залежність визнання інституту омбудсмана в суспільстві від авторитету та особистих рис людини, яка займає відповідну посаду і виступає неформальним інститутом правозахисту. Адже служба омбудсмана уособлює собою незалежність, доступність, професійність, неімперативну впливовість та дотримання букви закону і загальнолюдських пріоритетів.

Наш час перетворень у суспільному житті характеризується формуванням основ системи захисту прав та свобод людини з огляду на національні традиції та світовий досвід. Тож, можна сказати, що інститут омбудсмана є не тільки бажаним, а й необхідним елементом міжнародної системи захисту прав людини, ключовою ланкою в процесі перетворень в державах, які стали на шлях демократії і верховенства права.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Левенець А. А.¹

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ЧЛЕНСТВА ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Територія Європейського континенту, або якщо точніше – Європейська частина континенту Євразія, довгий час потерпала від розбрату

---

¹ Студентка 5 курсу інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

держав, які протягом багатьох століть намагались утвердитися на міжнародній арені. Значну роль у цьому відіграли Перша та Друга світові війни.

Після виходу із повномасштабної гри Радянського Союзу, об'єднання Німеччини та утворення нових незалежних держав, спроба об'єднання народів Європи отримала відображення у Договорі про заснування Європейського Союзу. Договір про заснування Європейського Союзу 1992 року (або ж за місцем укладення називають – Маастрихтським) став новим шаблем в процесі європейської інтеграції держав, внаслідок прагнення поглибити солідарність народів із схожими, проте не спільними традиціями, при цьому поважаючи їхню історію та культуру.

Створений Європейський Союз (далі – ЄС) об'єднує 28 (поки що) країн-членів і тримається на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків [2]. Будь-яка європейська держава, яка поважає вказані цінності може звернутись із заявою з метою членства в Союзі [2]. Причетність країн до такого великого механізму, як ЄС, надає гарантії безпеки у багатьох сферах – економічній, політичній та дарує підтримку європейського співтовариства.

У травні 2004 р. Європейська Комісія ухвалила «Strategy Paper» щодо Європейської політики сусідства (ЄПС) з метою уникнення появи нових роздільних ліній між розширеною Європою та її сусідами, посилюючи стабільність та безпеку в регіоні. Після вступу до ЄС Румунії та Болгарії «здебільшого європейське» Чорне море стало «частково внутрішнім» морем ЄС. Таким чином, перед країнами регіону постали нові виклики, але й відкрилися спільні інтереси й нові можливості для забезпечення миру, стабільності, демократії, зростання добробуту й розвитку регіонального співробітництва

Європейський Союз стрімко поширює свій вплив, а тому і бажання країн бути членом ЄС є легко пояснюваним. Проте не все так однозначно. Щодо більшості країн, які вже є учасниками ЄС, процедура вступу мала свою специфіку, включаючи в себе і темпоральні особливості,

внутрішньо та зовнішньополітичну ситуацію кожної окремої країни-кандидата та її територіальний критерій.

Так, членом ЄС може стати не кожна держава, що розташована на території Європи. Існує ряд критеріїв, які розглядаються при поданні заявки на членство. Теоретично кожна країна може подати заявку на вступ до ЄС. Практика показує, що зацікавлена країна робить це після того, як Європейська Рада дає цій країні «політичний імпульс». Однак, кандидат повинен виконати для цього низку вимог.

Першим критерієм є географічний критерій і впливає зі статті 49 Договору про ЄС. Однак, як показує практика, виконання цього критерію не є настільки обов'язковим, чим яскраво слугує приклад із Туреччиною. Висновком Гельсінської Європейської Ради 1999 р. було підтверджено «європейськість» Туреччини, 4% території якої розташовано в Європі [1, с. 82].

Постає питання: як розтлумачити державі визначення «європейська»? Держава визнається європейською в залежності від місця свого географічного розташування на континенті, або ж лише тоді, коли фактично дотримується фундаментальних цінностей? Стаття 49 Договору про Європейський Союз тлумачиться з точки зору територіальності і визнається територіальним критерієм членства країни в Європейському Союзі та цінностей, які держава має поважати та зобов'язується їх втілювати в життя.

Лише та держава, яка має кордон спільний з кордоном країни ЄС визначається європейською. Дане питання лишається дискусійним серед науковців, практиків, оскільки його можна вважати якоюсь мірою дискримінаційним в силу того, що визначення кордону між Європою та Азією є умовним і не має впливати на свідоме бажання держави, яка відповідає всім критерієм, окрім територіального.

У міжнародному праві відсутні юридично обов'язкові норми, що визначають географічні кордони Європи. Міжнародна практика із цього питання ґрунтується на ідеях шведського географа Ф. І. фон Странберга, який уперше у 1730 році обґрунтував підхід, за яким східні межі Європи мають визначатися Уральськими горами.[1, с. 82]. Європейський Союз не має свого остаточного кордону, а отже відкидати думки про те, що країни азійської частини континенту не можуть стати країнами-членами ЄС абсолютно безглуздо.

Повернемось до Турецького питання. Туреччина не є членом ЄС, проте вже більше 40 років вона перебуває в статусі кандидата. На питання: чому саме Туреччина досі не є членом Європейського Союзу є багато неоднозначних відповідей – як «за», так і «проти». Розташування Туреччини на карті світу є дуже політично та економічно вигідним. Королева Великобританії Єлизавета II під час свого візиту до Туреччини 2008 року зазначила, що Туреччина грає роль мосту між Сходом та Заходом. Вступ Туреччини до ЄС може стати поштовхом для інших країн Близького Сходу виявити бажання приєднатись до ЄС, зокрема Марокко, що вже намагалась стати однією із країн членів. Останній було відмовлено за територіальним критерієм у 1987 році.

Відносини між Марокко та Європейським союзом мають досить давню історію і пов'язаність історичних зв'язків, незважаючи на те, що Марокко, на відміну від Туреччини, де переважаючою релігією також є іслам, не має території на європейському континенті і розташоване виключно в Африці.

З кінця XV століття деякі області марокканського регіону (Сеута, Мелілья тощо) були захоплені Португалією та Іспанією. До початку XX століття внутрішні регіони країни були розділені між Францією (Французьке Марокко) і Іспанією (Іспанське Марокко). Найбільш незрозумілим є вступ Кіпру, точніше кажучи, лише його грецької частини до ЄС за цією ж підставою «історичних зв'язків». Посеред столиці Нікосії проходить кордон, що розділяє Кіпр на дві частини: грецьку та турецьку. З 2004 року південна, грецька, частина Кіпру входить до Європейського Союзу. Північний Кіпр належить Туреччині, а отже, не входить до ЄС і має власні державні та політичні інституції. Кіпр розташований в середземномор'ї, тоді як Марокко та Іспанію (що є членом ЄС), відділяє Гібралтарська протока, ширина якої між країнами у різних крайніх точках кордону варіюється від 14 до 44 кілометрів.

Європейська Комісія у своєму висновку від 30.06.1993 року зазначила, що «Географічне розташування Кіпру; глибинні зв'язки, які протягом двох тисяч років розташовували острів біля самого джерела європейської культури й цивілізації; потужність європейського впливу, що проявляється в цінностях, які поділяються народом Кіпру, та в собі культурного, політичного, економічного і соціального життя його громадян; численність його контактів будь якого виду зі Співтовариство, – усе це надає Кіпру, поза всяким сумнівом, європейську ідентич-

ність, а також підтверджує його покликання належати до Співтовариства».

У Європейський Союз входять країни із абсолютно різними економічними показниками, кількістю населення, політикою, соціальним розвитком, формами правління та релігією. Проте, із вказаного вище можна зробити висновок, що така абсолютність є доступною не для всіх країн, які хоча і відповідають таким критеріям, проте політично не є вигідними Європейському Союзу. Критерії вступу є достатньо завищеними, а отже, географічний критерій членства не є таким вже і необхідним. Прецедент з Кіпром може бути лише першим винятком із правила «європейськості», а про подальші відносини членства із «новими» країнами можна лише гадати.

Згідно зі ст. 29 ДЄС Європейська Рада може запровадити нові критерії членства або ж розширити їх. Така практика реалізується з метою відбору найбільш гідних претендентів, аби не загальмувати процеси європейської інтеграції та не нашкодити досягненням у межах Союзу [1, с. 82].

Таким чином, визначення поняття територіального критерію є неоднозначним і на прикладі країн – членів ЄС не завжди відіграє визначальну роль. Проте, все ж, ЄС дотримується принципу «європейськості» з різних підстав: політичних, економічних, соціальних тощо, а тому здійснює територіальний «відбір» країн, які мають спільні з ЄС кордони. Залишається відкритим питання тлумачення визначення «європейська держава», що викликатиме і в подальшому дискусії серед науковців, дослідників та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
2. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992. Електронний ресурс: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU10267.html
3. Договір про функціонування ЄС від 25.03.1957. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT>

Науковий керівник: Трагнюк О. Я., к.ю.н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ТРАНС'ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ МЕРЕЖІ

Зростання процесів інтеграції та глобалізації сприяє розширенню міжнародних торговельно-економічних відносин та обумовлює формування відповідних систем регулювання транзиту товарів.

Відмінності накопичені соціально-економічним розвитком регіонів України значною мірою спричинені проблемами системи державного фінансування, а саме – відсутністю достатнього інвестування однієї з найважливіших сфер – прикордонної інфраструктури. Вигідне геополітичне розташування відіграє важливу роль у виконанні транзитних функцій держави та сприяє належному рівню розвитку прикордонної інфраструктури.

Слід зазначити, що прикордонна інфраструктура – це система каналів зв'язку, через які переміщуються матеріальні, фінансові й людські ресурси, відбувається їхній розподіл в економіці прикордонних територій.

За оцінками експертів щодо роботи прикордонних пунктів пропуску основними проблемами в місцях з'єднання України та ТСМ-Т є:

- високі імпорتنі та експортні логістичні витрати як для імпорتنих, так і для експортних контейнерних перевезень;

- більша за середню кількість документів, необхідних для митного оформлення імпорتنих або експортних товарів так. Так, в Україні вимагається на 40% більше документації на експорт і вдвічі більше паперів на імпортовані товари, ніж в середньому в країні-члені ЄС. Це напряму впливає на подовження терміну проведення митного оформлення;

- тривалий час проведення митного оформлення. На відміну від України, в більшості розвинених держав ЄС митне оформлення проводиться в режимі он-лайн без надання додаткових документів.

Залізничні пункти пропуску через державний кордон менш проблемні щодо часу проходження та ефективності функціонування. Це пов'язано

---

¹ Студент 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

з тим, що перевезення великих обсягів здійснюються однією партією і за однією декларацією.

Фінансова підтримка транспортного сектору в Україні забезпечується як на рівні держави, так і за участю ЄС шляхом впровадження відповідних проектів і секторальних програм. Наразі існує партнерський проект Уряду України та ЄС «Підтримка інтеграції України у транс'європейську транспортну мережу ТЕМ-Т». Співпраця включає координацію та законодавче забезпечення роботи для автомобільного, залізничного, авіаційного, морського та річкового транспорту та розвитку послуг мультимодального транспорту.

Важливу роль відіграє угода про асоціацію між ЄС та Україною – це комплексний договір, який охоплює політичні і економічні відносини між країнами. Торговельна частина цієї Угоди знайшла відображення у створенні Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, застосування якої розпочалось у січні 2016 р. Економічна мета підписаного документу стратегічного та геополітичного значення в історії України полягає у тому, щоб сприяти модернізації української економіки за рахунок нарощування обсягів торгівлі з ЄС та іншими країнами, а також удосконалити механізм регулювання економіки відповідно до європейської практики.

Також фахівці Проекту ТЕМ-Т сприяли Міністерству інфраструктури України в розробці «Транспортної стратегії України на період до 2020 року». Стратегія визнає, що добре налагоджена транспортна система є важливою для соціально-економічного розвитку держави та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

На сьогоднішній день, розвиток прикордонної інфраструктури постає однією з важливих сфер соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України. Покращення прикордонної інфраструктури стимулює соціально-економічний розвиток прилеглих до кордону регіонів та включає їх в економічні міжнародні зв'язки, це сприяє розвитку цих територій, залученню іноземних інвестицій та створенню транспортних коридорів.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Тривалий час проблеми осіб з інвалідністю залишалися позаувагою міжнародного співтовариства, оскільки вважалося, що захист прав цієї категорії осіб повністю відноситься до компетенції національних урядів. Лише у другій половині ХХ ст. в наслідок усвідомлення того, що права людини є невід’ємним надбанням усіх людей, без будь-якої різниці на підставі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного або соціального походження або будь-якого іншого аспекту, а отже необхідності усунення бар’єрів, які перешкоджають особам з інвалідністю брати активну участь у житті суспільства, держави вдаються до розробки міжнародних договорів у цій сфері [12]. Зрозуміло, що основна мета таких актів – це фактична реалізація закріплених в них положень та виконання державами взятих на себе зобов’язань.

Серед міжнародних механізмів, які забезпечують захист прав осіб з інвалідністю, можна виділити так звані «конвенційні» або «договірні» органи. Особливість цих органів полягає у тому, що порядок їх створення, функції і компетенція визначаються відповідними міжнародними договорами із захисту прав людини.

Центральне місце серед конвенційних органів, що здійснюють захист прав осіб з інвалідністю, займає Комітет з прав осіб з інвалідністю (далі – Комітет), який був утворений відповідно до ст. 34 Конвенції про права осіб з інвалідністю (далі – Конвенція) і складається з вісімнадцяти експертів. Одним із основних обов’язків Комітету є розгляд періодичних доповідей держав про заходи, вжиті ними щодо виконання своїх зобов’язань за Конвенцією, і про прогрес, досягнутий стосовно цього (п. 1 ст. 35 Конвенції). Процедура розгляду доповідей регламентована ст. 36 Конвенції. Першу доповідь держави повинні надати протягом двох років після ратифікації Конвенції, а потім – надавати кожні чотири роки [1].

Підготовка державами періодичних доповідей виконує ряд функцій: спонукає уряди проводити повний і ретельний аналіз законодавства, по-

---

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

літики і національних програм з питань прав людини та осіб з інвалідністю; сприяє кращому розумінню Конвенції і положень в області реалізації прав осіб з інвалідністю в країні; дає можливість урядам користуватися досвідом незалежного міжнародного комітету, а також керуватися накопиченим досвідом і передовими методами, що застосовуються в інших країнах з метою підвищення ефективності здійснення Конвенції [2, с. 27–29]. Відповідно до ст. 36 Конвенції за результатами розгляду доповіді Комітет формує пропозиції та загальні рекомендації, які він вважає доречними, і надсилає їх відповідній державі-учасниці.

Доповіді подаються відповідно до «Керівних принципів подання періодичних доповідей Комітету з прав інвалідів, в тому числі в рамках спрощеної процедури подання доповідей», прийнятих у 2016 р. [3]. Даний документ можна розглядати як практичний посібник, що містить рекомендації для держав-учасниць стосовно форми і змісту доповідей. Він сприяє спрощенню процедури підготовки доповідей і забезпеченню повноти охоплення інформації та її однакового представлення державами-учасницями.

Конвенція містить особливість, не властиву іншим універсальним міжнародним договорам з прав людини. У п. 2 ст. 36 Комітету надаються повноваження з розгляду питання про виконання Конвенції державою-учасницею на підставі достовірної інформації, яку Комітет має у своєму розпорядженні, у випадку, коли держава-учасниця не подала доповідь [1]. Ця норма є важливою гарантією захисту прав осіб з інвалідністю та спрямована на вирішення однієї з проблем функціонування договірних органів – недисциплінованості держав-учасниць щодо поданням доповідей.

Іншою важливою формою впливу на ситуацію є оприлюднення Комітетом авторитетних заяв, відомих як зауваження загального порядку, для уточнення конкретних положень Конвенції або конкретних питань, що впливають із здійснення Конвенції [4, с. 32]. Зауваження загального порядку спрямовані на надання допомоги державам у кращому розумінні Конвенції. Всього було видано сім таких зауважень, що стосувалися статей 4–6, 9, 12, 19, 24 і 33 Конвенції.

У випадку приєднання держави до Факультативного протоколу до Конвенції про права осіб з інвалідністю (далі – Протокол) Комітет набуває компетенцію приймати й розглядати повідомлення від осіб або груп осіб, які перебувають під юрисдикцією держави та заявляють, що

є жертвами порушення нею положень Конвенції, або від їхнього імені (ст. 2) [5].

Хоча рішення договірних органів за індивідуальними скаргами носять рекомендаційний характер, такий механізм дозволяє приватним особам, членам їх сімей та організаціям у випадку серйозного порушення прав осіб з інвалідністю певним чином впливати на державу через Комітет та інформувати про недотримання державою своїх зобов'язань за Конвенцією.

Інші конвенційні органи, хоч і не є профільними, але в рамках своєї діяльності так чи інакше торкаються питання реалізації прав осіб з інвалідністю. Обсяг їх компетенції є досить схожим. Такі органи, як і Комітет з прав осіб з інвалідністю, могу розглядати періодичні доповіді держав-учасниць відповідних договорів про виконання своїх зобов'язань, розробляти зауваження загального порядку та розглядати індивідуальні скарги. Деякі з таких органів можуть проводити розслідування щодо держав у випадку, коли вони допускають серйозні, грубі або систематичні порушення положень відповідних конвенцій [6]. Не всі комітети володіють повним обсягом вищезазначених повноважень. Разом з тим, загальним для них є розгляд національних доповідей держав-учасниць, що є головним аспектом діяльності договірних органів з прав людини.

Необхідність врахування прав осіб з інвалідністю по окремих статтях конвенцій передбачена в ряді Керівних принципів підготовки документів, що надаються державами-учасницями міжнародних договорів з прав людини (далі – Керівні принципи). Зокрема, в Керівних принципах Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, прямо зазначається необхідність врахування прав осіб з інвалідністю щодо статей 6, 9, 10, 12 та 15 [7], а в Керівних принципах Конвенції про права дитини окремо передбачено необхідність описування заходи, що приймаються державами відносно дітей-інвалідів [8]. Крім цього, у Компіляції керівних принципів щодо форми і змісту звітів, що надаються державами-учасницями міжнародних договорів з прав людини, вказано, що при поданні періодичних доповідей окрім документів по кожному з договорів, до комітетів подається також спільний базовий документ, у якому міститься вимога про надання інформації щодо установ або національних механізмів, що наглядають за здійсненням прав людини, включаючи механізми щодо поліпшення становища осіб з інвалідністю, про повноваження таких установ та людські і фінансові ресурси у їх розпорядженні [9].

Що ж до зауважень загального характеру, то деякі конвенційні комітети готували документи, що стосувалися осіб з інвалідністю. Так, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав видав Зауваження загального характеру № 5 «Особи з інвалідністю», в якому міститься тлумачення соціальних, економічних і культурних прав стосовно осіб з інвалідністю і зобов'язань держав-учасниць Пакту щодо даної соціальної групи [10]; Комітет з прав дитини прийняв Зауваження загального характеру № 9 «Права дітей з інвалідністю», яке є повністю присвяченим правам дітей з інвалідністю та закріплює соціальну модель розуміння інвалідності [10]. У свою чергу Комітет з ліквідації усіх форм дискримінації жінок у Зауваженні загального характеру № 18 «Жінки з інвалідністю» рекомендував державам повідомляти в доповідях про заходи, які враховують особливі потреби жінок з інвалідністю, а у Зауваженні загального характеру № 24 «Жінки і здоров'я» розглянув проблему доступу жінок з інвалідністю до послуг охорони здоров'я [10].

Разом з тим слід зазначити, що незважаючи на наявність певних напрацювань у сфері захисту прав інвалідів, лише деякі з конвенційних органів вказують на необхідність застосування договорів з урахування особливих потреб осіб з інвалідністю.

Особи з інвалідністю, як і будь-які інші особи, можуть подавати індивідуальні скарги, якщо їх права було порушено відповідно до положень договорів по захисту прав людини і якщо така процедура передбачена ними. Прикладом такого рішення в контексті прав осіб з інвалідністю є рішення Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, що стосувалося глухої громадянки Філіппін у контексті порушення гарантій справедливого судового розгляду, оскільки суд не надав їй безкоштовну допомогу перекладачів жестової мови, використовував стереотипи і гендерні міфи та ігнорував її особливе положення як глухонімої дівчини при прийнятті рішення [11].

Отже, діяльність непрофільних комітетів також сприяє захисту прав осіб з інвалідністю. Така діяльність є важливою і для Комітету з прав осіб з інвалідністю, оскільки відповідно до Конвенції для ефективного її виконання він може консультуватися з іншими договірними органами щоб забезпечувати узгодженість їхніх відповідних керівних принципів подання доповідей, а також пропозицій і загальних рекомендацій, що ними вносяться, та уникати дублювання та паралелізму під час здійснення ними своїх функцій (ст. 38) [1].

Попри вищезазначене, значимість конвенційного контролю як способу захисту прав осіб з інвалідністю не слід перебільшувати через наявність низки проблем. Так, дублювання інформації, що міститься в доповідях держав-учасниць, а також збільшення її обсягу ускладнює її опрацювання та консолідацію як для держав, так і для комітетів. У свою чергу, відсутність відповідальності за неподання або несвоєчасне подання доповідей, за неповноту або необ'єктивність інформації дозволяє деяким державам приховувати справжній стан захисту прав людини в цілому і прав осіб з інвалідністю зокрема, та не повною мірою виконувати взяті на себе зобов'язання. Вказані недоліки, однак, не нівелюють значення діяльності окремих конвенційних органів, оскільки вона має позитивний вплив як на теоретичне осмислення різних прав осіб з інвалідністю, так і на їх практичну реалізацію державами, що створює додаткові можливості для їх більш ефективного захисту. Очевидно, що Комітет з прав осіб з інвалідністю має стати координаційним центром зі сприяння міжнародному співробітництву у сфері захисту прав осіб з інвалідністю та допомагати державам-учасницям у виконанні взятих на себе зобов'язань відповідно до Конвенції про права осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 02.11.2019)
2. Руководство для парламентариев: Международная конвенция о правах инвалидов и Факультативный протокол к ней. Серия материалов по вопросам профессиональной подготовки № 14, издание ООН, 2007 URL: <http://archive.ipu.org/PDF/publications/disabilities-ru.pdf> (дата звернення: 02.11.2019).
3. Руководящие принципы представления периодических докладов Комитета по правам инвалидов, в том числе в рамках упрощенной процедуры представления докладов : Комитет по правам инвалидов URL: <https://tbinternet.ohchr.org> (дата звернення: 02.11.2019).
4. Наблюдение за осуществлением Конвенции о правах инвалидов: Руководство для наблюдателей в области прав человека. Серия материалов по вопросам профессиональной подготовки № 17, издание ООН, 2010 URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17RU.pdf (дата звернення: 02.11.2019).
5. Факультативный протокол до Конвенції про права осіб з інвалідністю URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g72 (дата звернення: 02.11.2019).
6. Офіційний сайт Комітета з прав осіб з інвалідністю URL: <https://www.ohchr.org/RU/HRBodies/Pages/WhatTBDo.aspx> (дата звернення: 02.11.2019).

7. Руководящие принципы подготовки документов по Международному пакту об экономических, социальных и культурных правах : Комитет по экономическим, социальным и культурным правам. URL: <https://tbinternet.ohchr.org> (дата звернення: 03.11.2019).

8. Руководящие принципы подготовки докладов по Конвенции о правах ребенка: Комитет по правам ребенка URL: <https://tbinternet.ohchr.org> (дата звернення: 03.11.2019).

9. Компиляция руководящих принципов в отношении формы и содержания докладов, представляемых государствами-участниками международных договоров по правам человека : Доклад Генерального секретаря. URL: <http://docstore.ohchr.org> (дата звернення: 03.11.2019).

10. Подборка замечаний общего порядка и общих рекомендаций, принятых договорными органами по правам человека : Записка секретариата. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=HRI/GEN/1/REV.9%28VOL.П%29&Lang=en (дата звернення: 03.11.2019).

11. Сообщение № 34/2011 Мнения, принятые Комитетом по ликвидации дискриминации в отношении женщин на его пятьдесят седьмой сессии 10–28 февраля 2014 года URL: <https://juris.ohchr.org/Search/Details/1875> (дата звернення: 03.11.2019).

12. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 92–93.

Науковий керівник: Яковюк І. В., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мацакова Г. В.¹

ВПЛИВ ЦЕРКВИ НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПІ

Ідея європейської інтеграції має під собою надзвичайно широке підґрунтя, яке складається з декількох чинників, а саме політичного, економічного, духовно-культурного. Всі вони мають вагоме значення у становленні об'єднаного процесу європейських народів, але, на нашу думку, особливе місце посідає духовно-культурний, який має тривалу

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

історію розвитку та сягає своїм корінням в період античності. Ідея об'єднання Європи була наповнена переважно релігійним змістом, церква була одним з перших ініціаторів інтегративного процесу в Європі. Щоб зрозуміти зміст цього факту, необхідно дослідити відносини світської влади та церкви, починаючи ще з часів Римської імперії.

Для процесу інтеграції європейських народів важливим було те, щоб багатонаціональна Римська Імперія мала єдину релігію, якою виступало християнство.

Так, на початку правління Константина християни становили в середньому 10% населення імперії, але вже наприкінці IV ст. їх стало не менше 90%. Такий результат був досягнутий не тільки мирними засобами, але й шляхом відвертої боротьби з язичниками. Так, Феодосій Великий видав едикт, згідно з яким християнство визнавалося єдиною релігією в Імперії і будь-яка особа, що сповідувала іншу, зазнавала репресій з боку держави. Звісно, що для церкви така позиція імперської влади була дуже вигідною, і не стільки імператори прагнули використати церкву у своїх інтересах, скільки церковні ієрархи почали послідовно втягувати правителів у вирішення своїх внутрішніх проблем. [1, с.6]

Наступним етапом в історії людства був період Середньовіччя, в якому вагому роль посідав Папа Римський, оскільки під тиском германських та інших варварських племен імператорська влада занепадала. Саме церква в цей період змогла об'єднати Західну і Східну частину Європи. Завдяки тому, що германська свідомість, на відміну від римської, традиційно залишала церкву вільною в своїх діях, це сприяло зміцненню позицій папського престолу в Римі та поширенню його впливу не лише на території колишньої Імперії, але й за її межами. На певному етапі церковні ієрархи навіть прагнули, щоб церква поглинула державу і стала державою, але такого результату досягти не вдалося.

Парадоксальним є те, що завоювання Римської імперії варварами не призвело до занепаду політичних, правових, релігійних інститутів Риму (оскільки вони були послідовними прибічниками римського устрою), а лише деякою мірою модифікувало їх. Позиції церкви тільки зміцнилися, вона перетворилася на універсального керівника суспільними справами, здійснюючи, окрім релігійної, ще й політичну, господарчу, соціальну, а подекуди й військову функції.

Отже, в європейській історії хранителем і транслятором надбань Римської імперії протягом багатьох поколінь була Католицька церква,

яка набула наднаціонального і прагнула досягти наддержавного характеру, завдяки чому в умовах соціальних катаклізмів більш ефективно, аніж інші інститути суспільства, вона виконувала роль ядра новостворюваного суспільства, виступаючи цементуючим фактором європейської цивілізації. [1, с.22]

Але таке панівне становище церкви тривало не довго. В період з 1309 по 1377 р. тривав Авіньонський полон, внаслідок якого Католицька церква втратила контроль над світською владою і це негативно позначилося на інтеграційному процесі в Європі. Але, незважаючи на це, деякі правителі та представники католицької церкви розробляли та пропонували проекти об'єднання європейських народів.

Так, в 1306 р. французький політик і юрист П'єр Дюбуа написав трактат «Про повернення Святої землі» (1305–1307 рр.) У ньому була викладена ідея «християнської республіки», що нагадувала федерацію європейських монархій, якою керував Всеєвропейський собор світських і духовних князів на чолі з французьким королем, що означало відмову від ідеї всесвітньої імперії чи то світської, чи духовної. [1, с.26]

У середині XV ст. король Богемії Іржі Подебард виступив на підтримку політичного об'єднання християнських держав у Центральній Європі для протистояння зовнішнім загрозам. Але в цей період набирала обертів політична боротьба за відновлення могутності становища Імператора Священної Римської Імперії, а відтак будь-які інші ідеї інтеграції відкидалися. [2, с.100]

На користь створення європейської християнської «республіки» висловлювався і папа Пій II (1458–1464 рр.) Він проголосив скликання 1 червня 1459 р. в м. Мантуї з'їзду усіх європейських государів, що розцінювалося як спроба створити новий загальноєвропейський інститут (своєрідна модифікація церковних Соборів, світський європейський конкордат), який би забезпечив главенство папи в Європі, однак не против світських правителів, як це було до нього, а в згоді з ними. Вказана ідея зазнала поразки, оскільки Європа, в якій релігійна мотивація досягнення загальноєвропейської єдності дедалі більше слабшала, вже зробила свій вибір на користь світської влади і національної консолідації, що визначило її наступну історію, повну конфліктів і війн. [1, с.26]

Всі ці концепції об'єднувало те, що провідне місце в них відводилося католицькій церкві. Але за результатами Вестфальського миру зникли надії на те, що Священна Римська імперія та Католицька церква зможуть

об'єднати всю Європу. До другої половини XVII ст. Західна Європа втратила релігійну цілісність. Унаслідок Реформації і періоду тривалих релігійних воєн у частині європейських країн панівною християнською конфесією став протестантизм, тоді як у інших державах католицизм зберіг домінуюче становище. Між державами із різними релігіями встановився модус вівенді, що означало толерантне ставлення до релігійних розбіжностей хоча б у межах усієї Європи.

Отже, з настанням епохи Просвітництва церква вже не була об'єднуючим фактором європейських народів, а скоріше навпаки, була темою для полемік та дискусій. Ідеї щодо європейської інтеграції почали розвиватися в напрямку світської концепції, втративши ідентифікацію з християнством.

Але навіть в цей час просліджувалися поодинокі ідеї об'єднання європейських держав, в яких одним з критеріїв такого об'єднання була саме релігія. Так, у 1713 році Шарль де Сен-П'єр у своїй праці «Проект вічного миру» спробував обґрунтувати витоки європейської єдності (на його думку, вона заснована передусім на використанні політичної і правової спадщини, зокрема законів Юстиніана і Священної римської імперії, спільності нравів, звичаїв, релігії, науки і знань), завдяки чому Європа, на відміну від Азії і Африки, представляє собою ідеальне зібрання народів, що об'єднуються не лише назвою, але й реально представляють справжню спільноту. Також він розглянув проблему укладання договору щодо створення європейської конфедерації з дев'ятнадцяти європейських християнських держав (Сен-П'єр наголошував, що недостатньо об'єднатися двом чи трьом нехай і самим великим і могутнім державам – необхідна конфедерація, яка б об'єднала всю Європу). [1, с.35]

Але були і такі мислителі, які зовсім не враховували релігію як об'єднуючий критерій. Це такі діячі, як: І. Кант, А де Кюстін, Сен-Сімон, П'єр-Жозеф Прудон, І. Бентам та інші. Цікавою була думка Ф. Вольтера, який вважав, що у випадку створення об'єднаної Європи у ній буде декілька конфесій, проте однакові релігійні засади, спільні принципи публічного права і політики.

Отже, з плином часу завдяки діяльності просвітителів сучасна Європа майже повсюдно стала сприйматися як континент вільнодумства і прогресу, де церква відокремлена від держави, що не допускає обмежень свободи особи, слова і друку.

На сьогодні одним із найбільш визначальних правових актів, які закріплюють релігійну недискримінацію, є Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до ст. 9 якої кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3, ст. 9]. Зазначена норма міститься в усіх без винятку конституціях країн Європейського Союзу та країн-кандидатів на вступ до ЄС.

Однак в науковій літературі існує думка про те, що навіть в умовах розвитку демократичних процесів в Європі не повинна створюватися ілюзія стосовно рівнозначності всіх релігій. Складно собі уявити ситуацію, коли до Європейського Союзу увійде країна з мусульманськими або іншими віруваннями. І хоча релігія формально ніколи не була ключовою умовою для інтеграції, однак цілком очевидно, що вступ до ЄС країни з іншою релігією означатиме внесення суттєвих протиріч у процеси спільного вирішення багатьох соціально-економічних та публічно-політичних питань. Релігія формує світогляд, а відтак і політичні цінності, і уподобання людини, соціуму, нації, держави, тому в умовах спільності релігійних поглядів досягнення прийняттого консенсусу цілком можливе, а в умовах роз'єднаності та апіорній несумісності – ні. [4, с.51]

Отже, ми можемо зробити висновок, що церква відіграла ключову роль у процесі розвитку європейських країн. На певних етапах вона була причиною воєн та конфліктів, але у більшості випадків церква об'єднувала європейські народи, що особливо чітко спостерігається у період античності та Середньовіччя. Саме тривалий історичний період панування християнства й дав поштовх до формування єдиного духовного простору, у межах якого визначився морально-етичний концепт європейської цивілізації, що надалі вплинуло на критерії та принципи розвитку європейського права. Однак навіть незважаючи на значний вплив релігії на процеси становлення правової традиції Європейського Союзу, слід чітко усвідомлювати, що подальший його розвиток можливий за умов інклю-

живності політико-правового простору, а відтак право в цьому контексті покликане на забезпечення компромісу існування полірелігійного європейського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : моногр. / за ред. І. В. Яковюка. Київ, 2012. 206 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Рада Європи від 04.11.1950. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Ермакова А. С. Релігійний аспект політичної та правової інтеграції в Європі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 33. С. 188–192
4. Ермакова Г. В. Релігія як об'єднуючий фактор європейської інтеграції: історично-правовий аспект. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 48–53
5. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 4. С. 82–92.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Melnychenko M. V.¹

EUROPIAN UNION'S APPROACH ON THE LAW OF THE SEA DISPUTE SETTLEMENT

The role of dispute settlement cannot be overestimated and will never lose its importance. Peaceful settlement of international disputes is a fundamental principle of international law of an imperative character. A large number of international treaties were adopted within the international community in order to regulate issues that may arise between states and other entities.

The European Union (hereinafter – EU, Union) seeks to develop relations and build partnerships with third countries and international intergovernmental and non-governmental organizations [1, p.1]. According to Article 3(5) of the Treaty on European Union (hereinafter – TEU), the EU, while upholding and promoting its values and interests and contributing to the protection of its

---

¹ Student (5th year of study) of Economic Law Faculty Yaroslav Mudryi National Law University.

citizens, shall contribute to «the strict observance and the development of international law, including respect for the principles of the United Nations».

The EU has legal personality and, as a subject of public international law, bound to respect and comply with it. Internationally wrongful acts may cause the international responsibility of the EU. The Union has become an important treaty-making power and it is now a party to a great number of bilateral and multilateral treaties.

The United Nations Convention on the Law of the Sea (hereinafter – UNCLOS, Convention), signed in Montego Bay on 10 December 1982, which entered into force on 16 November 1994, was approved on behalf of the European Community by Council Decision 98/392/EC of 23 March 1998. Crucially, the Convention is an integral part of the EU legal order and there are many references to its provisions in the case law of the Court of Justice of the European Union (hereinafter – CJEU).

The EU puts significant importance on the settlement of international disputes by peaceful means. In fact, this approach is completely understandable when taking into consideration that one of the main EU objectives is to «promote peace, its values and the well-being of its peoples» [2]. According to the TEU, namely Article 21(1), the EU also obliged to promote multilateral solutions to common problems within the framework of the UN. Approach, which is taken by the EU in giving effect to the principle of cooperation under the Convention considerably assisted in the fulfilment of this obligation.

Detailed provisions on dispute settlement concerning the interpretation or application of the Convention are contained in Part XV of the UNCLOS. In the first instance, these provisions require States Parties to the Convention and the EU to resolve the law of the sea disputes amicably. There is, by peaceful means in accordance with the provisions on the pacific settlement of disputes in the Charter of the United Nations.

Clearly of major significance for the EU is Article 7 of Annex IX, which sets out the dispute settlement provisions that apply to international organizations [3, p. 424].

UNCLOS participation also means that a contracting party is subject to the comprehensive dispute resolution mechanism established under Article 287 of the Convention. This carries out several different procedures, including the International Tribunal on the Law of the Sea (hereinafter – ITLOS), the International Court of Justice (hereinafter – ICJ), an arbitral tribunal constituted in accordance with Annex VII, and a special arbitration tribunal constituted

in accordance with Annex VIII. The contracting parties are able to choose from these alternatives by making a declaration. Article 287(3) provides that a party to a dispute that is not covered by a declaration shall be deemed to have accepted arbitration in accordance with Annex VII.

In the case of the EU, the ICJ is not a possible option for dispute settlement. Since this Court deals with inter-state disputes only, the Union cannot be a party to the Statute of the ICJ. This restriction applies even if a dispute would fall within the core competence areas of the EU. This reality first was brought in the Fisheries Jurisdiction Case (Spain v. Canada) in the ICJ [4].

The ICJ aside, other options for dispute settlement under Article 287 of UNCLOS would be ITLOS, an arbitral tribunal under Annex VII or special arbitration under Annex VIII, which is a dedicated arbitration procedure for certain areas which require special expertise and fact-finding. However, for either of these options to apply it would require a declaration by the contracting party. Never has the EU made such a declaration, not at the time of joining the Convention nor thereafter [5, p. 1056].

It follows from abovementioned that Article 287(3) of UNCLOS applies in the case of the EU. Pursuant to that provision, a party to a dispute that is not covered by a declaration in force shall be deemed to have accepted arbitration under Annex VII of UNCLOS. This option is, therefore, the option for the EU to be involved in a dispute either as a claimant or defendant under UNCLOS. This has happened in two cases: the Swordfish Case (Chile v. European Community) and Atlanto-Scandian Herring (Den. in respect of Faroe Is. v. E. U.), though in the end, both of them were settled amicably and thus there was no final decision [6, 7].

The division of competences between the EU and its Member States often complicates international dispute settlement procedures. While it may be helpful between the Union and its Members to decide on the EU's exclusive competences with regard to a certain matter, it remains difficult for third parties to simply replace a state by the EU as the entire system of 'flag states' etc is state-based [8, p. 8].

While UNCLOS cannot change the division of competences between the EU and its Member States, which is preserved in primary community law, nevertheless, it provides a framework for the EU's legislative activities in the maritime law. By its accession, the EU has given consent to be bound by this global framework for maritime traffic, security at sea, and the protection of the marine environment.

Freedom to choose any peaceful means of dispute settlement in accordance with the Convention, as well as possibility to bind settlement of disputes under general, regional, or bilateral agreements preserves the autonomy of the EU legal system and the means of dispute settlement provided in the European Treaties.

An illustrative case that shines the spotlight on the complex issues that can arise in this regard is the Mox Plant case [9], which concerned the commissioning of a nuclear reprocessing facility at Sellafield in the UK, the international movements of radioactive materials, and the protection of the marine environment of the Irish Sea [10]. After lengthy negotiations, Ireland and the U. K. agreed to establish arbitral tribunals under both the Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic (OSPAR) and UNCLOS in order to resolve the dispute.

However, this dispute between two EC member states also touched on EC law. This, in turn, triggered Article 292 EC Treaty, which prescribes that all disputes between EC member states involving EC law should be brought exclusively before the ECJ. In other words, this dispute raised the potential overlap of jurisdiction between the two arbitral tribunals and the ECJ.

In enforcement proceedings taken by the European Commission, the ECJ criticized Ireland for breaching its duty of sincere co-operation under the European Treaties by initiating the dispute-settlement procedure laid down in the Convention on matters falling within EC shared competence.

In the sphere of EU law, the Mox Plant case is remarkable for many reasons. Most significantly, the ECJ confirmed that the Convention forms an integral part of the EU legal order and that it has exclusive jurisdiction to deal with disputes relating to the interpretation and application of the Convention, when the substance of the dispute is within the scope of exclusive or shared EU competence, and to assess a Member State's compliance with them. In the Mox Plant case, the CJEU for the first time applied Article 292 EC Treaty (now Article 344 TFEU), which safeguards its autonomy and prescribes that Member States can submit such disputes only to method of settlement provided in the Treaties [11, p. 110]. The decision clarifies the jurisdiction of the CJEU in relation to other competent courts and tribunals in relation to dispute settlement under the Convention. Therefore, Ireland had breached its duty under the EC Treaty when submitted a dispute concerning the interpretation or application of EU law to the means of settlement other than those provided in the EU treaties.

Again, this case demonstrates how Member States may rely upon the Convention in the law of the sea disputes within the Union as a part of EU law, and not as a question of international law. Furthermore, it underlines the importance of Article 282 of the Convention, which preserves the autonomy of the EU legal system and facilitates the CJEU in exercising its exclusive jurisdiction. Thus, the system for the resolution of disputes set out in the EU law is part of the dispute settlement procedures provided in Part XV of the Convention, if the substance of the dispute comes within the scope of EU competence or shared competence with the Member States.

The outcome of the *Mox Plant* case was not very welcomed, despite bringing a degree of clarity and certainty how the law on dispute settlement should apply to the EU. More specifically, the decision of the ECJ has been subject to academic criticism on several grounds including the manner in which it fetters the exercise of jurisdiction by international courts and tribunals [3, p. 444].

CJEU, in some cases, resolved and clarified the role of the EU's system of dispute settlement as it applies between Member States of the EU. Accordingly, it appears that the system set down by the Convention is well recognized and sits relatively comfortably with the European legal order.

However, this tendency of avoiding the risks to the autonomy and the exclusive character of the EU jurisdictional system may complicate the cooperation in the complex process of harmonizing the efforts of the international community in creating a unified and effective system for international dispute settlement.

References:

1. Allan Rosas, *The European Court of Justice and Public International Law* (statement by CJEU judge at the 55th CAHDI meeting, Strasbourg, 2018), p. 1.
2. Consolidated Version of the Treaty on European Union, Art. 3(1), OJ C 326, 2012.
3. R. Long (Chapter), «The European Union and Law of the Sea Dispute Settlement», J. Barrett et al. (ed.) *UNCLOS AT 30*, British Institute of International and Comparative Law, London, 2013, pp. 417–455.
4. *Fisheries Jurisdiction (Spain v. Canada)*, Case No. 432, International Court of Justice (1998).
5. E. Paasivirta, *The European Union and the United Nations Convention on the Law of the Sea*, *Fordham International Law Journal*, 2015, pp. 1059–1060.

6. Conservation and Sustainable Exploitation of Swordfish Stocks in the SouthEastern Pacific Ocean (Chile v. European Community), Case No. 7, International Tribunal on the Law of the Sea (2000).

7. Atlanto-Scandian Herring (Denmark in respect of Faroe Islands v. European Union), Case No. 2013–30, Permanent Court of Arbitration (2013).

8. Hillion, C., & Wessel, R. A. The European Union and International Dispute Settlement: Mapping Principles and Conditions. In M. Cremona, A. Thies, & R. A. Wessel (Eds.), *The European Union and International Dispute Settlement*, Oxford: Hart Publishing, 2017, pp. 7–30.

9. MOX plant (Commission of the European Communities v. Ireland), Judgement, Case No. C-459/03, [2006] ECR I-4635, ILEC 047, European Court of Justice, Grand Chamber (2006).

10. MOX Plant Case (Ireland v United Kingdom), Order, Request for Provisional Measures, Case No. 10, ICGJ 343, ITLOS (2001).

11. Комарова Т. В., *Практика Суду ЄС щодо співвідношення міжнародного права та права ЄС, Цивільний процес на зламі століть: матеріали наук.-практ. конф.*, 2016, с. 109–112.

Supervisor: Boichuk, D. S., Candidate of Legal Sciences, Assistant Department of the European Union law Yaroslav Mudryi National Law University

*Mykytenko D. O.,
Homlia I. A.¹*

THE LEGAL NATURE OF EU SANCTIONS AND THEIR PLACE IN THE FOREIGN POLICY AND SECURITY SYSTEM

Today, the European Union (hereinafter referred to as the 'EU') is increasingly using such an instrument in the international arena as sanctions or, as they are more commonly called in the EU – restrictive measures that appear in its repertoire as the most accessible form of quasi-force diplomacy. The application of EU sanctions is within the scope of the Common Foreign and Security Policy (hereinafter referred to as the 'CFSP').

At present, the question of the reasons for the application and effect of sanctions in public international law is becoming increasingly important, as sanctions refer to the particularly important tool for responding to an unstable

---

¹ Студенти 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

security situation. Therefore, the purpose of this paper is to analyze the legal nature of sanctions as specific measures under the EU's common foreign and security policy. This issue was also investigated by a number of scientists, among whom it is necessary to note: Gudkov I., Lukianets V. S, Sargasyan O. and others.

The EU has been applying sanctions since the 1980s. But today it uses them more extensively [5]. In accordance with the principles contained in the Guidelines for the Implementation and Evaluation of Restrictive Measures (Sanctions) under the Common Foreign and Security Policy [6] (hereinafter – 'Guidelines for Restrictive Measures'), restrictive measures (sanctions) can be defined as measures applied by the Council of the EU (hereinafter as the 'Council') in the framework of the Common Foreign and Security Policy for certain States, organizations and citizens, with a view to changing the policy or activity of a given State, part of a State, Government, organization or individual but to the EU foreign policy objectives set out in Article 21 of the Treaty on the Functioning of the EU (hereinafter 'TFEU') [2]. The legal basis for the application of the EU sanctions is provided by the provisions of Chapter 2 of Title V of the Treaty on European Union (hereinafter 'TEU') [1], as well as Articles 75 and 215 TFEU.

Sanctions are applied in the case when positive conditioning is not considered to be an appropriate or acceptable option. However, sanctions are applied only within the EU's jurisdiction, namely: within its territory, including airspace; vis-à-vis EU citizens, wherever they are; for companies and organizations incorporated in the laws of the Member States; any business activity wholly or partly carried on in the EU; on board ships and aircraft under the jurisdiction of the Member States.

The EU Council imposes measures to restrain either the implementation of UN Security Council resolutions (the EU accedes to all sanctions imposed by the United Nations), or in specific situations when it may also strengthen the UN sanctions by its own additions, or it may introduce sanctions entirely on its own initiative [3].

In the first case, restrictive measures against Liberia, Angola, Guinea-Bissau, the Democratic Republic of the Congo, the Central African Republic and South Sudan can be cited as an example of UN sanctions applied in the EU. Such sanctions are embedded in the appropriate sanctions regime, «legalized» by a decision of the UN Security Council. In this case, the European Union does not require any independent steps or initiatives. These are sanctions that EU countries are obliged to comply with as members of the

UN. In the second case, European sanctions that go beyond the limits and limits set by the UN can serve as an example. Sometimes referred to as «additional» (UN sanctions). These are EU sanctions against Iran, which have been introduced since 2010, against the Democratic People's Republic of Korea and against Libya (2011 [3]).

EU sanctions against Syria, Russia, Myanmar, Zimbabwe, Belarus, China, Uzbekistan and the Comoros are examples of the category of fully autonomous EU sanctions.

Personal sanctions prohibit individuals from entering the 'black list' of entry into the EU (issuing visas to them) and freeze their financial assets or prohibit them from having bank accounts in the EU countries.

Selective sanctions may include partial embargoes, bans on the export or import of certain goods – such as timber, oil, gems, cocoa, weapons or luxury goods.

Financial sanctions (bans on investments and payments or freezing of funds of state-owned enterprises), air bans on aircraft also refer to the repertoire of selective sanctions applied. They may have a broader impact on the economy than personal sanctions [4, p. 43]

Functional economic and financial sanctions of the European Union can be divided into certain categories. First of all, asset freezing is the most commonly used restrictive measure. It is applied to individuals and companies identified by the EU in accordance with established criteria. Such measures lead to practical consequences: 1) it is forbidden to transfer funds and economic resources belonging to the respective persons or companies; 2) it is forbidden to provide them, directly or indirectly, with other financial resources or economic resources [4, p. 44].

Sectoral sanctions are directed against entire sectors of the economy, which may have the following objectives: 1) to prevent the country from purchasing the goods and services needed to continue its activities that are considered illegal in the EU; 2) to exert indirect pressure on such a country, by suspending access to EU financial resources and investment for the entities of its key industries; 3) prohibition on funds transfer.

The grounds for the imposition of autonomous restrictive measures by the EU are decisions of the Council on Foreign Affairs, which are adopted unanimously on the proposal of the High Representative of the Union for Foreign Affairs or any of the Member States. Some exceptions to the unanimity rule applicable in this case are provided for in Article 31 TEU [2].

Speaking on the matter of the specific sanctions applied by the EU:

1) EU sanctions against Myanmar were imposed in 1991 due to the fact that the country's highest governing body, the State Council for Peace and Development, refused to recognize the 1990 election results. With the exception of the ban on arms shipments (still stored), they were lifted in 2012 after a change in Myanmar's political course and the transition to democratization and demilitarization of government;

2) Iran has concealed its uranium enrichment plans and has been accused by the international community of violating the 1968 Non-Proliferation Treaty. The UN sanctions on Iran were imposed in 2006, when it became clear that Tehran did not intend to cooperate with the International Atomic Energy Agency (IAEA). During the 2000s, the European Union was a major trading partner for Iran, giving it a serious lever to influence Tehran's behavior as an international player. EU sanctions have hit the Iranian economy substantially, sending a political signal to the Iranian leadership that close trade ties with Europe will not help it to seek concessions from the West on nuclear issues [4, p. 44–45]. In 2012, the EU imposed restrictions on Iranian financial institutions and imposed an oil and gas embargo. Since January 2014, the EU Council has suspended the restrictive measures against Iran, and in January 2016, when the IAEA reaffirmed Iran's fulfillment of its commitments on quantitative restrictions on the nuclear program under the Joint Comprehensive Plan of Action, the international sanctions against Iran were lifted;

3) relations between the European Union and the Syrian Arab Republic are governed by two basic agreements, namely the Partnership and Cooperation Agreement (1977) and the Stabilization and Association Agreement (2009). Prior to the introduction of anti-Syrian sanctions in 2011, the EU developed relations with Syria in a multilateral framework, both as a party to the Euro-Mediterranean Partnership and the European Neighborhood Policy. With regard to Syria, though with limited success, various European instruments have been applied, which imply a positive conditionality, which was intended to push the country's political and economic reforms in the Western spirit. But with the onset of the crisis in 2011, the EU has abandoned these efforts, focusing instead on applying sanctions [3]. Anti-Syrian sanctions were imposed on May 9, 2011 to end the violence practiced by the Bashar al-Assad regime against civilians. They have been in operation at this time, but have been supplemented many times since 2011.

In conclusion, the sanctions applied by the EU are largely seen as a political alternative to the use of military force, material incentives and diplomacy in a situation where some reaction is required to an entity's actions in the

international environment and other types of action are difficult or completely unattainable for the EU (including because of disagreement in the ranks of Member States). Sanctions seems to be a preventive, non-punitive tool. To sum up, restrictive measures cannot, in principle, serve as a punishment for certain actions. In other words, based on their nature, restrictive measures are introduced to change the policy or nature of the activities of a country, part of a country, government, organization or individual.

References:

1. Treaty on European Union (1992). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page2.
2. Consolidated version Treaty on European Union and Treaty on the Functioning of the European Union (1992, 1957). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06?test=XX7MfyrCSgkyBJ4IZinJGFfVHI4Mks80msh8Ie6
3. Gudkov I. EU sanctions on Russia: inefficiency and illegality? (2014) Moscow: All Europe. 9 (91). URL: <http://www.alleuropa.mgimo.ru/sanktsii-es-v-otnoshenii-rossii-neeifektivnostj-i-nezakonnostj-1> (in Russian)
4. Sargsyan A. M. European sanctions: from national to collective (2014)/ Modern Europe. 3. S. 43–37 (in Russian)
5. European Union Restrictive measures (sanctions) in force. URL: http://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/restrictive_measures-2016-10-11-clean.pdf.
6. Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures (sanctions) in the framework of the EU Common Foreign and Security Policy. Brussels (2012). URL: <http://europeansanctions.files.wordpress.com/2013/03/eu-guidelines-on-sanctions-2012.pdf>.

Scientific adviser: Polych V. P., Assistant Professor at the Law Department of the European Union, Yaroslav Mudryi National Law University.

Мисенко М. О.¹

ГРОМАДЯНСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У ст. 20 ДФЕС зазначено, що громадянином Союзу є кожен, хто має громадянство однієї з держав – членів, і громадянство Союзу доповнює

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

собою національне громадянство й не підмінює його [1]. У класичному вигляді під громадянством ми розуміємо правовий зв'язок фізичної особи і держави, який виражається у взаємній правах та обов'язках, тобто це належність фізичної особи до держави. Але Європейський Союз не є державою, відповідно виникає питання поєднання термінів «громадянство» і «Європейський Союз».

Питання «громадянства Європейського Союзу» досліджували такі науковці як Лепешков Ю. О., Яковюк І. В., Смирнова Є. С., Ткаченко Є. В.. Сьогодні дана тема залишається актуальною і породжує дискусії щодо правової природи Європейського Союзу, щодо прав і обов'язків громадянина ЄС, порядку набуття і припинення такого статусу, а також співвідношення громадянства ЄС з національним.

Першим дискусійним питанням є порядок набуття і припинення громадянства ЄС. На відмінну від інститутів ЄС, кожна держава-член ЄС самостійно визначає, хто є її громадянином шляхом видання спеціального акта. Оскільки підстави і порядок прийняття до громадянства кожної держави регулюється національним законодавством, відповідно і набуття громадянства Союзу реалізується неоднаково. Після громадяни держав – членів ЄС автоматично набувають громадянство Євросоюзу.

По-друге, немає положень щодо втрати громадянства ЄС. Оскільки питання набуття і втрати належать до національної компетенції, то є підстави вважати, що втрата громадянства держави-члена Євросоюзу, тягне за собою автоматичну втрату і громадянства самого Союзу.

Однією із специфічних рис громадянства ЄС є її динамічний характер. Лепешков Ю. О. вважає, що такий фактор можна розглядати як певну проміжну стадію в процесі наповнення поняття «громадянин Євросоюзу» реальним правовим змістом[3].

У Ліссабонських договорах закріплено права громадян Європейського Союзу:

1. право вільно пересуватись і мешкати на території держав-членів. Тобто, Євросоюз забезпечує відсутність контролю за особами в межах внутрішніх кордонів, і провадить спільну політику стосовно надання притулку й щодо імміграції й контролю за зовнішніми кордонами, засновану на солідарності між державами-членами ЄС;

2. право обирати й бути обраним на виборах до Європейського парламенту, а також на муніципальних виборах у державах – членах

ЄС, де мешкають громадяни Союзу, на тих же умовах, що і громадяни будь-якої держави – члена ЄС[2, с.18–19]. Тим не менш, міжнародні акти чітко не визначають, що слід розуміти під муніципальними виборами. Можливо, це було зроблено свідомо, бо і організація місцевого самоврядування, і обсяг повноважень, якими наділені структури місцевої влади, в кожній державі-члена далеко не однакові. У даній ситуації Комісія ЄС прийняла рішення про те, що під муніципальним рівнем слід розуміти нижчий рівень самоврядування у кожній державі-члена [4, с.48].

3. кожен громадянин Союзу на території третьої країни, де не представлена держава-член, громадянином якої він є, має право на захист дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на таких же умовах, що і громадяни цієї держави [3]. Варто звернути увагу лише на те, що мова йде про дипломатичний і консульський захист громадян Євросоюзу, який надається саме державою-членом, але ніяк не самим Євросоюзом. Більш того, правомірність нормативного закріплення можливості користуватися дипломатичним та консульським захистом іншої держави викликає певні сумніви з точки зору норм загального міжнародного права. Оскільки Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року взагалі не передбачає можливості надання дипломатичного захисту іноземним громадянам [3].

4. право направляти петиції до Європейського парламенту, подавати скарги Європейському омбудсману і звертатися до інститутів і консульських органів Союзу будь-якою мовою Договору й отримувати відповіді тією ж самою мовою [2, с.19]. Однак це не виняткове право громадян Євросоюзу. Їм наділені і громадяни «третьох країн», які постійно проживають в будь-якій з держав-членів ЄС, а також зареєстровані в ньому юридичні особи. Принципова відмінність в правовому становищі громадян Європейського союзу від двох останніх категорій суб'єктів, з точки зору володіння даним правом, як раз і полягає в тому, що від них (громадян Євросоюзу) абсолютно не потрібно постійного проживання на території держав-членів ЄС.

Крім прав, правовий статус громадянина Європейського Союзу, включає в себе і обов'язки, але перелік установчих договорів обов'язків, що стосуються загальноєвропейського громадянства, не передбачає. На

думку Лепешкова Ю. О., це пояснюється «прагненням надати певну стабільність правовому статусу громадянина Євросоюзу». А Яковюк І. В. пояснює це тим, що «національне громадянство до кола основних обов'язків громадянина традиційно відносить військовий обов'язок та обов'язок платити податки, відповідно намір закріплення аналогічних обов'язків за громадянами Союзу неодмінно викликало б протидію з боку держав – членів Євросоюзу, оскільки це фактично передбачало б передачу останньому реалізації низки принципових для збереження суверенного статусу державної влади прав».

Однак, крім вищезазначених є також особисті, екологічні обов'язки, у сфері культури та інші, які мають знайти своє відображення в міжнародних нормативно-правових актах, оскільки правовий статус громадянина включає в себе як права, так і обов'язки.

Отже, хоча серед науковців дискусії щодо даної теми продовжуються і до цих пір залишаються багато недопрацьованих аспектів, варто зазначити, що запровадження інституту громадянства Європейського Союзу є ваговим кроком на шляху до політичної інтеграції і побудови Європейського Союзу не лише як унікального наднаціонального об'єднання держав, а й об'єднання народів.

Список використаної літератури:

1. Договір про функціонування Європейського Союзу // Європейський Союз. – 25.03.1957 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>
2. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством. *Проблеми законності*. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. Вип. 107. С. 13–22.
3. Ткаченко Є. В. Правовий статус громадян Європейського Союзу. *Юрист України*. 2011. № 1(14). С. 17–23.
4. Лепешков Ю. А. Гражданство Европейского Союза: нонсенс или объективная закономерность в международном праве. *Белорусский журнал международного права и международ. отношений*. URL: http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/30495/1/1998_5_JLIR_lepeshkov_r.pdf

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПРОБЛЕМИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Демократія – не ідеальна, але все ж найкраща форма державного режиму серед всіх нині існуючих в теорії та практиці. Авраам Лінкольн характеризує демократію як «владу народу, створену народом та для народу». Варто зазначити, що демократія як система ідей, концепцій та цінностей може бути притаманна не лише державам, а утворенням від локального до глобального рівня, в тому числі міжнародним організаціям та інших унікальним суб'єктам права.

Незважаючи на невизначеність в установчих документах та дискусії в наукових колах, вважаємо, орієнтуючись на позиції провідних науковців і свою власну, що Європейський Союз є саме наднаціональним утворенням, унікальним суб'єктом права. І безумовно, Європейський Союз, як і кожна держава-член цього союзу сповідують ідеали та принципи демократії. Це підтверджується і наголошується в Договорі про Європейський Союз, розділ II якого так і називається – «Положення щодо демократичних принципів».

Термін «дефіцит демократії» виник незадовго до створення самого Європейського Союзу в процесі обговорення питань стосовно прийняття рішень в майбутньому та залучення до цього процесу громадян. Це – специфічне явище, що притаманне різним суб'єктам права (державам, наднаціональним утворенням тощо), яке характеризується незадовільним рівнем легітимності їх інститутів та певною невідповідністю механізмів прийняття рішень демократичним принципам, ідеям та концепціям. Тобто, «дефіцитом демократії» вважається недостатня участь громадян у здійсненні політики Союзу[3].

Європейський Союз має особливу політичну природу та інституційну структуру. Зокрема, відповідно до статті 13 Договору про Європейський Союз існує 7 установ, спрямованих на те, щоб поширювати цінності Союзу. Громадяни держав-членів можуть безпосередньо впливати на політичні процеси Європейського Союзу через єдину устано-

---

¹ Студент 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ву – Європейський Парламент, який за своєю впливовістю значно поступається парламентам демократичних держав. Це сталося в першу чергу через те, що він не має повноважень для самостійного прийняття юридично обов'язкових нормативних актів загального характеру, таке прийняття можливе лише за спеціальною процедурою разом з Радою Європейського Союзу (стаття 289 Договору про функціонування Європейського Союзу) [1]. Крім того, при співвідношенні кількості євродепутатів до кількості населення з активним виборчим правом, один член парламенту Європейського Союзу представляє інтереси понад 600 тисяч виборців. В той же час, у більшості демократичних країн це співвідношення для забезпечення демократії утримується на рівні 1:60000 [3, с.170].

Проте, варто зазначити, що Європейський Союз не є державою в класичному сенсі і навряд є можливим і доречним застосовувати до нього ті ж критерії, що і до держав, інакше ми би не говорили про унікальність такого наднаціонального утворення. До того ж, поряд з Європейським Парламентом існують і національні парламенти, які за принципом субсидіарності (розподілу компетенції) отримують значні повноваження: ті питання, які можуть ефективно вирішуватися на місцях (окрім питань виключної компетенції), перебувають в віданні національних, регіональних, місцевих органів, що є найбільш близькими до населення. Більше того, за Лісабонським договором національні парламенти отримали можливість вирішувати питання на європейському рівні шляхом перевірки законопроектів на відповідність принципу субсидіарності, а також з'явився інститут громадської ініціативи, що значно сприяв розширенню можливостей участі громадян в житті Європейського Союзу.

В наукових колах відзначається [2], що результатом «дефіциту демократії» є зневіра громадян в можливість вирішення своїх проблем та впливу на політичні рішення інституцій, втрата «європейськості», єдиного духу і відповідно зниження зацікавленості політичними процесами, виборами до Європарламенту, поява, так званих, «євроскептиків» і, врешті, збільшення настроїв по виходу з Союзу. Не погоджуючись з цими висновками, варто зазначити, що у 2019 році в Європейському Союзі пройшли чергові вибори до Європарламенту. Явка виборців склала 50,93% та є рекордною за весь час існування Європейського Союзу (на

8%, ніж 5 років тому) [4]. Це є показником зацікавленості громадян в політичному житті Союзу. Стосовно ж вирішення проблем громадян – то це здійснюється на національному та місцевому рівнях і не знаходиться в компетенції Європарламенту чи інших інституцій Європейського Союзу.

Таким чином, проблема «дефіциту демократії» дійсно існує, проте не набуває глобальних масштабів, особливо після укладення Лісабонського договору, що здійснив значний у її подолання. До того ж принцип субсидіарності, розподіл компетенцій та діяльність національних парламентів сприяють ефективному вирішенню проблем громадян, не створюючи наднаціональний парламент з десятками тисячами парламентарів і низкою матеріальних проблем разом з ними. Щодо організації протестних груп, збільшення настроїв громадян держав-членів по виходу з Європейського Союзу, то це, на нашу думку, є наслідком не «дефіциту демократії», а численних маніпуляцій, політичної боротьби та пошуку фінансових ресурсів та прихильників за межами Європейського Союзу (або дії за їх сприянням).

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11; Нац. ун-т юрид. акад. України. ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 474 с.
2. Вінникова Н. А. До питання «дефіциту демократії» в Європі: практики громадянської партисипації і політичної репрезентації в ЄС. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 32–44.
3. Кулабухова А. В. Вплив громадян на функціонування ЄС та проблема «дефіциту демократії» . *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 29. С. 166–178.
4. Official website. European election results. URL: <https://election-results.eu/turnout/>.
5. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС). *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні констатується факт активної євроінтеграційної програми в Україні до Європейського Союзу (далі-ЄС), що повинно стати головним інструментом загальної стратегії на шляху наближення України до ЄС за всіма спекторами виробництва. Україна підписала низку конвенцій, що є основоположними для вступу в ЄС, однією з яких є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року.

Питанням захисту прав людини займалося багато вчених як в Україні, так і за кордоном, серед них: О. Храбрій, М. Горинь, С. Боротничек, А. Арто, Р. Дарендоф, Л. Колаковські, Д. Коен, Л. Рестрено, Л. Завадська, К. Важна і т.д.

Впровадження в науку такого поняття «громадянське суспільство» як окремої теоретичної концепції відбулося в період XVII–XVIII ст. завдяки працям таких відомих мислителів як Ш. Монтеск'є і Дж. Локк, а також Г. Гегель, І. Кант та ін. Вони вважали, що повноцінне формування громадянського суспільства можливо лише за наданням громадянам повноважень вільної реалізації й необмеженості прав і свобод людини та громадянина та їх захисту від посягань з боку держави.

З метою здійснення заходів щодо забезпечення прав людини щорічно Україна бере участь у Діалозі з прав людини (далі – Діалог), що створює умови для широкого обміну думками та ідеями щодо реалізації прав людини в Україні, зобов'язань країни виконувати всі умови для досягнення стабільного процесу в цій сфері, особливо – цілковитого дотримання норм міжнародного права у сфері прав людини [1]. Статтею 2 Угоди про асоціацію визначено, що повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами цієї Угоди. За п. 1 ст. 4 Угоди про асоціацію, в усіх сферах, що становлять взаємний інтерес, між Сто-

---

¹ Студента 2 курсу магістратури міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ронами повинен розвиватися та зміцнюватися політичний діалог [1]. Це сприятиме поступовій конвергенції із зовнішніх питань та питань безпеки для більш глибокого залучення України до Європейської зони безпеки. Тому під час проведення Діалогу Україна має можливість продемонструвати, що вона розділяє і дотримується цінностей ЄС. Також на цьому заході обговорюється значний обсяг питань, у тому числі, безліч індивідуальних справ і виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року.

Механізм реалізації прав людини визначається як діяльність суб'єкта права, зобов'язаної сторони, законотворчого органу та наявні юридичні норми, які регулюють їх діяльність [2, с.185]. На думку Л. Завадської новий погляд на право, як на міру свободи, дає можливість зробити висновок, що в цілому механізм правового регулювання, як інструмент, певним чином повинен бути механізмом забезпечення реалізації права [3, с. 98].

Слід зазначити, що у світі існує дві точки зору щодо специфіки прав людини. Прихильники однієї теорії стверджують, що є так звані основні права і свободи людини, які є природними, тобто такими, що надані, притаманні людині з народження, а інші – надбані кожній людині з боку суспільства і держави. Друга теорія полягає в тому, що всі права надаються кожній людині суспільством і державою, тому не володіють важливими елементами невідчужуваності [4, с.7].

Повертаючись до аналізованого питання, щодо Діалогу з прав людини, ЄС та Україна підіймають питання щодо наявних порушень основоположних прав осіб, що є громадянами України, але проживають за кордоном. Так, Конституція України гарантує піклування та захист своїх громадян, що перебувають за межами держави, тому Україна заявляє про порушення прав своїх громадян в країнах ЄС. Наприклад, українці працюючі в Польщі стверджують про жорстку сегрегацію за національними ознаками. Так, компанія Lindab зобов'язала носити особливий одяг, що складався з кольорів українського прапора, на відміну від інших співробітників компанії, що носили форму залежно від відділу. При цьому, директор заводу пояснив цю ситуацію фактом необхідності виділення співробітників, які не володіють польською мовою [5]. За ч.1а ст.2 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, кожна Держава-учасниця зобов'язується не чинити щодо осіб, груп або установ будь-яких актів чи дій, пов'язаних з расовою дис-

кримінацією, і гарантувати, що всі державні органи і державні установи, як національні, так і місцеві, діятимуть відповідно до цього зобов'язання [6].

Як зазначає К. Важна, апартеїд є міжнародним злочином, заборона якого витікає з імперативних норм міжнародного права. Акти апартеїду становлять собою антилюдські діяння, які здійснюються у контексті інституціоналізованого режиму систематичного гноблення і панування однієї расової групи над іншою расовою групою чи групами, здійснювані з метою збереження такого режиму. Неодмінною ознакою злочину апартеїду є винний умисел. З огляду на сутність та особливості міжнародного злочину апартеїду, а також аналіз практики вчинення вказаного злочину, можна стверджувати, що реалізація апартеїду не можлива без залучення практично усього державного механізму [7, с.265]. Тож, з цієї справи аналізуємо, що права, особливо іноземців, порушуються досить часто, але держави повинні вчасно заявляти про порушення і вирішувати ці питання мирним шляхом.

Досить часто громадяни України не повідомляють про порушення своїх прав та про випадки їх дискримінації за кордоном. Зважаючи, в тому числі, на це, в Україні існує «глобальна» проблема, яка полягає в неефективності гарантування прав.

Що стосується проблем реалізації та захисту прав людини і громадянина в Україні на сьогоднішній день, то це, по-перше, вищезгаданий низький рівень правової культури і правової свідомості більшості членів нашого суспільства; низький рівень дотримання правопорядку (злочинності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності.

Одним із головних питань заходу Діалог є питання гендерної рівності та боротьби з гендерним насильством в Україні, тому як, Україна підписала Стамбульську конвенцію, тобто міжнародну угоду Ради Європи щодо насильства проти жінок та домашнього насильства, але не ратифікувала її, саме до чого й закликає Європейський Союз. Також за звітом Фонду ООН у галузі народонаселення, українське суспільство втрачає десятки мільйонів доларів через насильство щодо жінок [8]. Ст.3 Стамбульської конвенції дає таке визначення: «гендер» – соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків [9]. Але Рада

церков і релігійних організацій висловила свою думку з цього приводу: «Ці побоювання підкріплюються тим, що конвенція гарантує захист від дискримінації за ознакою «гендерної ідентичності» та «сексуальної орієнтації», що робить поняття «гендер» залежним не від природних статевих ознак, а від самоідентифікації особи», а саме: вони зазначають, що таке визначення може зробити Стамбульську конвенцію інструментом для популяризації в українських школах і університетах нових «гендерних ролей» та одностатевих стосунків. Але, якщо звернутися саме до цієї конвенції, то в ній нічого не зазначено щодо викладення в школах, і взагалі немає мови про сексуальну орієнтацію, окрім випадків порушення прав і захисту людей у справах, пов'язаних з насильством. Тому Стамбульська конвенція має допомогти впровадити таку систему, щоб укріпити становище найменш захищених. Як зазначив у своєму вислові Жан-Клод Мін'йон, президент Парламентської асамблеї Ради Європи: «Сьогодні мільйони жінок у всьому світі продовжують страждати від фізичного та психологічного насильства та залишаються позбавленими найважливішого з прав – права на життя без насильства. Насильство стосовно жінок та домашнє насильство не можна ані приймати, ані терпіти» [9, с.6]. Також важливою умовою цієї конвенції є те, що вона містить механізми захисту людини, щодо якої здійснюється насильство, і важливо зазначити, що мова йде не тільки про жінок, але й про чоловіків.

Наступним головним питанням цього заходу було поліпшення дотримання прав дитини. Організація Об'єднаних Націй у Всесвітній декларації прав людини проголосила, що діти мають право на особливий захист, турботу і допомогу [10]. Законодавство України також гарантує певні права та свободи, що підтверджуються законодавством, а саме: Конституцією України, Законом України «Про попередження насильства в сім'ї», Законом України «Про охорону дитинства», Сімейним кодексом тощо. В результаті чого, уряд України визначив пріоритетні напрями у сфері забезпечення прав дитини. Так, було схвалено Концепцію Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2017-2021 роки» (далі- Програма) [11]. Наслідками цієї програми має стати удосконалення державної системи захисту прав та інтересів дитини, особливо – дітей з обмеженими можливостями, створення для дітей відповідного до міжнародних стандартів середовища, забезпечення доступності для дітей гідних умов

для отримання всіх видів якісної медичної допомоги з перших годин народження та забезпечення раннього виявлення соціальних проблем, а також запобігання порушенням прав дитини шляхом удосконалення системи соціальних послуг у територіальних громадах та модернізація системи захисту прав та інтересів дітей, які вчинили правопорушення. Крім того, відповідна Програма спрямована на здійснення моніторингу результативності та оцінювання ефективності заходів, що проводитимуться під час неї. Взагалі проблема захисту прав дитини є однією з найголовніших, як визначив В. Сухомлинський: «Дитина є найвищою цінністю та він відводив головуючу роль родині й сімейному вихованню у становленні до дитини як особистості». Відповідна теза призвела до прориву у ставленні до дитини та сім'ї [12].

Тож, сьогодні Україна стоїть на шляху великих перетворень. Обраний вектор розвитку покликаний продовжувати цей процес, зважаючи на його необхідність як елемента ефективного забезпечення прав людини в рамках прагнення забезпечення основ демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://eu-ua.org/dialog-z-prav-lyudyny>
2. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні / За ред. Н. М. Оніщенко, В. О. Зайчук. – К. : Видавництво «Юридична думка», 2007. – С. 185.
3. Завадская Л. М. Механизм реализации права. М. : Наука, 1992. С.98.
4. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски решения. М. : НОРМА, 2001. – 752 с.
5. URL: <https://mind.ua/news/20180312-polskij-zavod-de-ukrayinciv-zmushuyut-nositi-zhovto-sinyu-formu-pereviryat-na-predmet-diskriminaciyi>
6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105
7. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/60.pdf>
8. Фонд ООН в області народонаселення. URL: <https://www.un.org/ru/ecosoc/unfpa/>
9. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 трав. 2011 р. та пояснюв. доп. / [Рада Європи]. – К.: КІС, 2014. – 189 с.
10. Декларація прав дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384

11. Закон України про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF>

12. Sukhomlynskyi, V. O. (1976), «How to raise a real person», *Vybrani tvory v 5-ty t. [Selected works: in 5 vol.]*, vol. 2, pp.149–418, Rad. shkola, Kyiv, Ukraine.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Можчиль А. А.¹

КОМІТЕТ РЕГІОНІВ ЄС

Комітет регіонів (далі КоР) був створений згідно з Маастрихтським Договором про Європейський Союз та розпочав свою діяльність у 1994 році. Даний орган покликаний забезпечувати участь регіонів у процесі прийняття рішень на рівні ЄС, надаючи відповідні консультації Європейському Парламенту та Раді в процесі законотворення. Згідно з ч. 3 ст. 300 ДФЄС, до складу КоР входять представники регіональних та місцевих органів, які обіймають виборну посаду в регіональних або місцевих органах влади, або політично підзвітні виборним органам. Цей консультативний орган є єдиним серед органів ЄС, члени якого базуються не в Брюсселі, а проживають у своїх регіонах, приїжджаючи в Брюссель лише на засідання Комітету [1, с. 186].

Його створення покликане забезпечити прийняття рішень, більш орієнтованих на врахування інтересів регіонів і спрямованих на наближення ЄС до народів Європи, що, в свою чергу, повинно якомога дужче відображати суть цієї організації, як союз народів. Цікаво, що Комітет Регіонів неодноразово клопотав про визнання його в якості повноправного інституту ЄС. Однак ця ініціатива не була підтримана державами-членами, і він, як і Економічно-соціальний комітет, продовжує функціонувати на правах консультативного органу (тобто допоміжного елементу інституційного механізму ЄС).

---

¹ Студентка 5 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В Установчих актах Європейського Союзу є пряма вказівка на сфери та питання в яких участь КоР є обов'язковою. Якщо спочатку до них відносились питання освіти, справи молоді, культури, охорона здоров'я, соціальна й економічна політика, то Амстердамський договір, який набув чинності в травні 1999 року, розширив коло цих питань, включивши до них охорону довкілля, розпорядження коштами з Європейського соціального фонду, професійно-технічну освіту, транскордонну співпрацю і транспорт [2, с.127–128] . Крім того, Комітет регіонів може готувати висновки і з власної ініціативи. На етапі імплементації нового законодавчого акту Європейського Союзу, КоР стежить за його впровадженням на регіональному та місцевому рівнях, і якщо імплементований законодавчий акт порушує принцип субсидіарності, КоР має право подати позов до Суду Правосуддя на цій підставі [3].

Правову основу діяльності КоР становлять Договір про ЄС та Договір про функціонування ЄС (в Лісабонській редакції), а також Регламентом КоР (Rules of Procedure).

КоР надає висновки та рекомендації, які за юридичною силою не є обов'язковими для врахування інституціями ЄС, але прийняття акту без взяття такого висновку, має наслідком визнання його в майбутньому нікчемним (ч. 3 ст. 263 ДФЄС). Це означає, що на Європарламент, Раду ЄС та Єврокомісію покладено безпосередній обов'язок консультиватися з КоР з питань, які стосуються діяльності місцевого і регіонального рівнів влади, але обов'язку враховувати точку зору Комітету в них немає.

Щодо взаємовідносин Комітету регіонів та України, то в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС закріплені положення про співробітництво між нашою державою та Європейським Союзом у сфері регіонального та територіального розвитку. Серед перспективних форм такої співпраці варто зазначити саме налагодження взаємодії між представниками місцевої та регіональної влади України та ЄС через контакти з Комітетом регіонів ЄС.

27 лютого 2015 року в Брюсселі під час зустрічі Президента КоР ЄС М. Марккули з Головою Верховної Ради України В. Гройсманом було прийнято рішення щодо створення Робочої групи (task-force) в Комітеті Регіонів для підтримки Конституційної реформи в Україні в частині децентралізації. Ключовою метою цього заходу стало обговорення перспектив впровадження реформи з децентралізації влади в Україні з 1 січ-

ня 2016 року. Дана реформа в Україні має пріоритетне значення у зовнішньому вимірі політики КоР. Діяльність Робочої групи (task-force group) пов'язана з підтримкою адміністративно-територіальної реформи в Україні, заохоченням місцевих органів влади та територіальних громад до кардинальних змін. Її завданням є сприяння зусиллям України зі створення належного розподілу повноважень, забезпечення експертизи прийнятих рішень місцевих і регіональних органів влади в Україні, пов'язаних з імплементацією положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, залучення місцевих і регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва, розвиток прикордонних та приморських регіонів України. Практичним результатом першого засідання Робочої групи КоР стало ухвалення Плану дій КоР щодо України на 2015–2017 рр.

У 2018 році в рамках Робочої групи «Комітет Регіонів-Україна» була розроблена ініціатива «Рівний-рівному». Вона спрямована на розвиток партнерських відносин між місцевими та регіональними органами влади ЄС та України, а також забезпечення обміну досвідом, що сприяє місцевому та регіональному розвитку.

Комітет Регіонів ЄС запропонував своїм членам та їх адміністраціям (місцевим та регіональним органам влади ЄС) висловити свою готовність співпрацювати з українськими колегами. Було обрано п'ять рівнозначних партнерів, що представляють два регіони України та два регіони ЄС, а також три муніципалітети – об'єднані територіальні громади – з України та три муніципалітети з країн-членів ЄС. Протягом 2018 року регіони та об'єднані громади в ході тренінгів, навчальних поїздок та стажувань обмінялись з європейськими колегами практичним досвідом реалізації проєктів розвитку територій.

13 лютого 2019 року у Брюсселі відбулося шосте засідання робочої групи Комітету регіонів ЄС-Україна з питань децентралізації, де обговорили підсумки впровадження ініціативи та подальші плани. Українські громади спільно з європейськими партнерами працювали над розвитком освітньо-культурного простору, енергоефективності, малого та середнього підприємництва, туризму і розвитку сільської місцевості [4]. Навчальні поїздки, стажування, експертна підтримка у визначенні конкретних проєктів та подальшій їх реалізації – основні складові двосторонньої співпраці. Результатом стало ініціювання запровадження ініціативи «Рівний рівному» на постійній основі.

І хоча Комітет Регіонів наразі ще залишається дорадчим органом ЄС, він все ж таки відіграє важливу роль стосовно наближення ЄС до громадськості, забезпечення участі широких мас населення до процесу прийняття рішень та вироблення політики ЄС.

Список використаних джерел:

1. Саракуца М. О., Рабінович М. Л. Участь регіонів у процесі прийняття рішень в ЄС: до постановки проблеми. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2014. Т. 1, вип. 2. С. 182–188.
2. Троицкий Е. Ф. Комитет Регионов ЕС: создание и эволюция (1993–2009 гг.). *Вестник Томского государственного университета*. 2017. №415. С. 126–129.
3. Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_641
4. Про здобутки міжрегіональної співпраці говорили на засіданні робочої групи Комітету регіонів ЄС-Україна з питань децентралізації у Брюсселі. URL: <http://km-oblrada.gov.ua/pro-zdobutki-mizhregionalnoi-spivpr/>
5. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
6. Rules of Procedure of the Committee of the Regions. URL: <https://cor.europa.eu/en/members/Documents/CoR-Rules-of-Procedure-EN.pdf>
7. Договір про Європейський Союз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
8. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2004. № 8. С. 57–68.

Науковий керівник: Маринів І. І., к.ю.н., доцент, кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Nahorna L. V.¹

CONVENTION ON THE CIVIL ASPECTS OF INTERNATIONAL CHILD ABDUCTION: ITS APPLICATION IN UKRAINE

Childhood is a special life period which must be strongly protected by every State, because every child will become an adult with all scope of

¹ Студентка 1 курсу магістратури господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

guaranteed rights including civil and political , and the impact of his or her behavior will be the result of his or her childhood. States have huge powers and tools to protect children and Ukraine is not an exception, child rights in Ukraine are guaranteed by different law norms, beginning from the highest – Constitution of Ukraine. From the moment of becoming an independent State, Ukraine has implemented huge scope of international treaties, which protect childhood and child's rights. One of these treaties is Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, which main objectives are:

«a) to secure the prompt return of children wrongfully removed to or retained in any Contracting State;

and b) to ensure that rights of custody and of access under the law of one Contracting State are effectively respected in the other Contracting States.» [1]

The role of Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction in Ukrainian legal realities is rapidly rising, so the issues of the Convention had been directly or indirectly considered by the scholars: Y. Chernyak, O. Rozgon, N. Stefaniv, Ya. Tubolceva, O. Radchuk etc.

This Convention deals only with civil aspects of child abduction and it is applicable only for members after entering into force. Ukraine has become a member on 01.09.2006 after the acceptance of The Law of Ukraine «On Ukraine's Joining Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction». For Ukraine the State recognizes as a party if this State admitted Ukraine's joining of the Convention or vice versa. Now Ukraine has some difficulties in use of the Convention only with Belarus and Austria, because they have not recognized Ukraine as the member yet.

The Ministry of Justice of Ukraine is the main organ which has to perform the regulations established in The Hague Convention and co-operate with competent authorities of other States in order to secure the prompt return of children and to achieve the other objects of the Convention. According to article 7 of the Convention the Central Authority:

“... In particular, either directly or through any intermediary, they shall take all appropriate measures –

a) to discover the whereabouts of a child who has been wrongfully removed or retained; b) to prevent further harm to the child or prejudice to interested parties by taking or causing to be taken provisional measures;

c) to secure the voluntary return of the child or to bring about an amicable resolution of the issues;

d) to exchange, where desirable, information relating to the social background of the child;

e) to provide information of a general character as to the law of their State in connection with the application of the Convention;

f) to initiate or facilitate the institution of judicial or administrative proceedings with a view to obtaining the return of the child and, in a proper case, to make arrangements for organising or securing the effective exercise of rights of access;

g) where the circumstances so require, to provide or facilitate the provision of legal aid and advice, including the participation of legal counsel and advisers; h) to provide such administrative arrangements as may be necessary and appropriate to secure the safe return of the child;

i) to keep each other informed with respect to the operation of this Convention and, as far as possible, to eliminate any obstacles to its application.»
[1]

From the time The Hague Convention has entered into force in Ukraine, The Ministry of Justice had processed over 285 applications about child's returning or returning the applicant's rights of access to the child. Also, Ukraine had sent over 93 applications to the Convention member States. The highest number of applications had been sent to Italy – 24, The USA – 7, Germany – 4, Belgium – 3, Turkey – 3, Spain – 3, Israel – 3. At the same time Ukraine had received more than 187 applications from other member States. The highest number of applications had been received from Italy, The USA, Germany, Netherlands, Cyprus, Turkey, Spain, Israel, The Czech Republic, Greece.

The Convention is valid only in case of the illicit removal or the retention of a child. According to the article 3 of the Convention, removal or retention is to be considered wrongful when the rights of custody attributed to a person, an institution or any other body are breached or when at the time of removal or retention those rights were actually exercised or would have been so exercised but for the removal or retention. The Hague Convention seizes only main procedural issues of child returning, but not the procedure of child's permanent residence determination or setting and changing trusteeship rules. Those issues can be settled only by courts or administrative organs of child's permanent residence State. Important to notice, that the Convention establishes

that relations between child and individuals which have the rights of custody are regulated under the law of the State in which the child was habitually resident. Also, the Convention is applicable to children under 16 years old.

Ukraine has special procedural document which establishes an order of Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction perform, according to this resolution the applicant whose rights are violated can request to The Ministry of Justice of Ukraine or other member State authorized organ with the application about child returning or about securing the rights of access. The application must contain all information that can help in those issues. Also, to this application must be added the documents, which contain an information connected to the violated rights; reference to violated norms; the facts, that approve child's permanent residence in Ukraine and their official translation in official language of the country in which presumably the child is, or in English or French. This resolution is also contain the parts about the child returning to Ukraine application examination; child returning from Ukraine to foreign country application examination; securing the rights of access application examination and the part about reasons of closure of the case about returning or securing the right of access to the child.

The Ministry of Justice of Ukraine can only support in child's finding and in creating of returning conditions. If the situation can not be voluntarily regulated by negotiations, in this case, only the courts of child's place of stay can make a decision. The Convention does not establish the procedure of trial, so every country uses the legislation of child's country place of stay. According to this Ukraine examine those cases following the procedure established in the Civil Procedural Code of Ukraine, the decision enforcement is regulated by the Law of Ukraine «On executive proceeding», courts also use the Constitution of Ukraine; Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children; European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children; Convention of 15 November 1965 on the Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters; The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; Declaration of the Rights of the Child (1959); The Family Code of Ukraine; the Law of Ukraine on Private International Law; the Law of Ukraine on Protection of Childhood.

Also, Ukraine has to take into account the European Court of Human Rights practice. In conformity with the case of *Maumousseau and Washington v. France*: «62. ... issue being whether a fair balance between the competing interests at stake – those of the child, of the two parents, and of public order – was struck, within the margin of appreciation afforded to States in such matters. In this connection, whilst Article 8 contains no explicit procedural requirements, the decision-making process involved in measures of interference must be fair and such as to afford due respect to the interests safeguarded by this Article (see *Eskinazi and Chelouche*, cited above)». [2]

So, one of the most important tasks to the court is to understand whether in the particular case fair balance between the competing interests at stake – those of the child, of the two parents, and of public order was respected. This decision is also reiterates that «the child’s best interest» must be firstly counted, which means that the returning of the child has to be conducted with an account of particular situation, and can not be provided automatically or mechanically. So in every court hearing the child’s interest is the main value. Talking about «the child’s best interest», it is important to quote article 24 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union:

“... 2. In all actions relating to children, whether taken by public authorities or private institutions, the child’s best interests must be a primary consideration.» [10]

This article shows us, that protecting of child and childhood is one of the most important aims of EU, so providing the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction in Ukraine contributes to ensuring and spreading the values of EU in Ukraine.

From the moment Ukraine has joined the Convention, Ukrainian courts have to apply its norms, but the thing is that the courts had not clearly understood how to do that, as a result, they applied those norms wrongly. To deal with this situation the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases in 2014 provided the synthesis of courts trial practice of the cases which use The Hague Convention.

In accordance with all above mentioned it becomes obvious, that the Hague Convention is a powerful and effective tool, which must be correctly used by Ukraine, specially because of huge number of Ukrainians marriages with foreign citizens. The State must know how to protect their people. The problem is that even after the synthesis of courts trial practice of the cases which use The Hague Convention was made, courts still have problems with

those category cases. The courts delaying trials about the child returning, at the same time executive organs can not execute the court decisions. One more problem is that it is very common when the parent whose rights were violated deprived of the opportunity to raise, see and communicate with the child.

In conformity with higher mentioned problems, Ukraine has to provide stronger policy which will tackle with such obstacles. The first steps that can be made are: 1) considering by Verkhovna Rada new law, that will provide some changes in national legislation in order to better perform the norm of The Hague Convention and to help the courts to understand the specific of those cases and act faster; 2) Establish in the legislation the term «the child interest»; 3) Give to the Children’s ombudsman more supervisory powers to control proper use of The Hague Convention.

Sources:

1. Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=24>

2. The case of Maumousseau and Washington v. France, Application no. 39388/05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%5B%5C%22child%20interest%20Maumousseau%22%5D%2C%5C%22documentcollectionid%22%3A%5B%5C%22GRANDCHAMBER%22%2C%5C%22CHAMBER%22%5D%2C%5C%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-83823%22%5D%7D>

3. Y. Chernyak, PhD in Law, Hague convention on the civil aspects of international child abduction 1980 in the system of international legal acts Ukraine (Herald of Kyiv National Taras Shevchenko University. Series: International Law, 1(43)/2015), pp. 78–82.

4. Aminat Suleymanova, Irina Moroz and Alexander Gubin, AGA Partners Law Firm: «International relocation of children in Ukraine: overview». URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-622-1600?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/7-622-1600?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1)

5. Factsheet – International child abductions. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Child_abductions_ENG.pdf

6. The legal aspects of child returning to Ukraine. URL: <https://rivnejust.gov.ua/news/2017/12/29/pravovi-aspekti-povernennya-ditini-v-ukrayinu/>

7. Міжнародне викрадення дітей. Особливості застосування Гаазької конвенції в Україні. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/mizhnarodne-vikradennya-ditey-osoblivosti-zastosuvannya-gaazkoyi-konvencyiyi-v-ukrayini.html>

8. Застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей у практиці ЄСПЛ. URL: https://protocol.ua/ua/zastosuvannya_konventsii_pro_tsivilno_pravovi_aspekti_mignarodnogo_vikradennya_ditey_u_praktitsi_espl_1/

9. Узагальнення судової практики розгляду справ із застосуванням Гаазької конвенції від 25 жовтня 1980 року про цивільно – правові аспекти міжнародного викрадення дітей. URL: https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/civil8

10. The Charter of Fundamental Rights of the European Union/ 2000. URL: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=24>

Academic Adviser: Dmytro Boichuk, PhD in Law, assistant of European Union Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University.

Ніколаєва К. В.¹

ДО ПИТАННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФЕДЕРАЦІЇ

Однією з розповсюджених форм державного устрою серед провідних держав світу є федерація. Федерація вбачається складним державним утворенням. Взагалі, серед кола науковців простежується усталена думка, що федерація – це союзна держава, утворення якої володіють певною самостійністю. З цим не можна не погодитись, але виникає досить доречне запитання щодо правових підстав можливості суб'єкта федерації виступати суб'єктом міжнародного права.

Першою тезою є міркування про те, що держава, безперечно, є повноправним суб'єктом міжнародного права, разом з тим, питання правосуб'єктності суб'єктів федерації на міжнародному рівні може бути визначено передбачено чітким висвітленням в основному документі держави – Конституції. Так, згідно з преамбулою Конституційного акту про Британську Північну Америку 1867 року, Квебек є одним зі співзасновників федерації поряд з трьома англломовними суб'єктами – Онтаріо, Новою Шотландією та Нью-Брансвік. З цього нібито випливає судження про те, що за даним Конституційним актом затверджено рівноправність суб'єктів. Це є характерною підставою вважати, що Канада є симетричною за правовим статусом суб'єктів федерації.

Якщо проаналізувати зовнішньополітичну діяльність Квебеку, то можна підсумувати, що між Квебеком як провінцією та Оттавою «цен-

---

¹ Студентки 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тром» історично склалися недоброзичливі відносини. Наприклад, уряд Ж. Лесажа ще у 60-ті роки ХХ століття казав, що Квебек – це «політичне вираження Французької Канади, і що його діяльність не співпадає з Канадою в цілому». Це пояснюється тим, що Квебек є провінцією з 80% французького населення і саме ця несхожість так би мовити з корінними жителями – канадцами і стало поштовхом до піднесення самостійності квебекської самобутності. Одним з проявів взаємодії між сторонами стала участь Квебеку у Саміті Франкофонії, де між ними було укладено домовленість про те, що на засіданнях пов'язаних з питання міжнародної політичної діяльності Прем'єр-міністр Квебеку може бути присутнім. А на засіданнях з питань міжнародної економічної діяльності, лише з дозволу Прем'єр-міністра Канади. Також уряд Канади надав право Квебеку бути рівноправним членом Постійної делегації при ЮНЕСКО.

Протилежним поглядом є те, що держава як суб'єкт федерації може виступати від свого власного імені на міжнародній арені. Прибічники цього погляду вважають, що держава є єдиною, і має представляти інтереси держави самостійно, але беручи до уваги інтереси суб'єктів федерації. Інші науковці доводять, що такий механізм взаємодії держави та її утворень, обмежує права останніх на самовизначення.

Вітчизняна література вказує на те, що члени федерації зберігають за собою певну внутрішньодержавну самостійність, але, як правило, не мають конституційного права самостійно брати участь у зовнішніх відносинах, і як наслідок, не є суб'єктами міжнародного права. Ця ідея наголошує на тому, що тільки держава як суб'єкт федерації може виступати на міжнародній арені від власного імені.

Яскравим прикладом союзної держави є Російська Федерація, яка в Конституції чітко висловила, що суб'єкти федерації мають певну самостійність. Проаналізувавши статтю 79, можна дійти висновку про те, що суб'єкти федерації у свою чергу можуть мати міжнародні і зовнішньоекономічні зв'язки з суб'єктами іноземних держав, а також брати участь у діяльності міжнародних організацій, але у межах органів, спеціально створених для цієї мети. Все ж таки суб'єкти федерації мають не стовідсоткову правосуб'єктність, проте Російська федерація наділила їх певним обсягом правосуб'єктності.

Деякі суб'єкти федерації мають відносну самостійність на представлення своїх інтересів у світі лише за згодою держави. Якщо проаналізувати європейські Конституції, то яскравим прикладом для підтверджен-

ня цієї тези є Конституція Федеративної Республіки Німеччини. Відповідно до статті 32, Конституція Німеччини обмежує право земель на підтримання відносин з іноземними державами. Будь-яке укладення договору, що зачіпає особливе становище будь-якої із земель, тою мірою, якою вони володіють законодавчою компетенцією, землі можуть укладати договори з іноземними державами, але виключно за згодою Федерального уряду. Цей шлях є більш демократичніший, ніж той, що повністю виключає самостійність суб'єкту федерації.

Аналізуючи усю згадану інформацію, можна дійти висновку, що самостійність суб'єкту федерації все ж таки залежить від держави, та від того яким обсягом правосуб'єктності вона наділить їх. Обов'язково це прописується в Конституції держави чи у керівних угодах між державою та суб'єктами федерації. Наявність згоди чи дозволу держави на здійснення тієї чи іншої правомочності також є підставою для реалізації суб'єктом федерації права на самовизначення.

Отже, можливість представляти інтереси федерації, взаємодіяти з іноземними державами чи організаціями, укладати договори чи здійснювати інші правомочності на міжнародному рівні залежить тільки від дій держави як первинного осередку нації, бо саме суб'єкт федерації перебуває під юрисдикцією держави.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Новіков Є. А.¹

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Підтримка інноваційної сфери є дуже важливим елементом у розбудові сучасної розвинутої країни. Досвід Великобританії може слугувати не поганим прикладом для наслідування, з точки зору підтримки інновацій та трансферу технологій.

---

¹ Кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпеченні інноваційного розвитку НАПрН України

У Великобританії після виходу в світ «Білої книги з питань конкуренції у Великобританії» в 1998 р, було засновано безліч політичних ініціатив і потоків урядового фінансування з метою стимулювання зв'язків між науковою базою в університетах і промисловим сектором Великобританії, що значною мірою змінило підхід, за допомогою якого Великобританія організовує свою діяльність у сфері передачі технологій. Якщо у минулому великі університети з метою управління та комерціалізації прав на інтелектуальні технології створювали окремі комерційні підрозділи (університетські компанії), то нині більшість з них мають інтегровані служби в рамках університетів. Стимулювання зростання і розвитку подібних служб відбувається шляхом спрямування урядових коштів безпосередньо до університетів через Фонд інновацій вищої освіти (HigherEducationInnovationFund), фінансування якого на 2007/08 фінансовий рік було збільшено на 110 млн.ф.ст. [1, с. 368]. У минулому ці кошти розподілялися за допомогою проведення тендерів, а зараз за допомогою «формульного фінансування».

Підтримка трансферу технологій підприємств Англії здійснюється через EEN, яка відіграє роль посередника між суб'єктами господарювання – членами цієї організації і державою, а також зводить представників бізнесу один з одним, покращуючи таким чином їх можливості.

Пріоритетом державної політики на національному та регіональному рівні є зведення разом господарюючих суб'єктів – комерційні підприємства і академічне середовище та створення сприятливих умов для їх співпраці.

Крім того, Британія входить до Наукової Інноваційної Мережі (ScienceandInnovationNetwork) разом з ще 27 країнами. До глобальних завдань цієї організації належать: поліпшення політики Британського уряду в галузі науки й інновацій на підставі міжнародного досвіду організації; стимулювання стратегічного партнерства в галузі науки й інновацій на рівні країни; створення глобальних міжнародних мереж у галузі науки й інновацій [2].

Система трансферу технологій Великобританії, що отримала державну підтримку на всіх рівнях, включає в себе такі елементи:

– партнерства у сфері трансферу знань, мета яких полягає в допомозі виробничим підприємствам отримати вигоду від знань та їх експертизи, отриманих від інших бізнесів і академічного середовища.

Частково такі партнерства фінансуються через державні гранти, частково малими і середніми підприємствами;

- інтернет-портали (Virtual supportnet works), які організовані для науково-технічної кооперації та створюють можливість ділитися суб'єктам один з одним технічними ідеями. Такі портали, як правило, розділені за секторами науки;

- EEN – система, що надає допомогу представникам бізнесу на території Євросоюзу в частині законодавства, пошуку партнерів, доступу до національних інноваційних мереж, а також зводить разом покупців і продавців інноваційних технологій і допомагає в просуванні таких технологій;

- центри інновацій – здійснюють підтримку інноваційних компаній, надаючи експертизу проєктів, допомогу в стратегічному плануванні, технологічну допомогу, допомогу в пошуку виробників і ринків для інноваційних продуктів тощо;

- наукові парки – збирають разом виробників, надаючи їм приміщення, технологічну експертизу і різні бізнес-сервіси, включаючи консультації щодо захисту прав інтелектуальної власності. Зараз в Британії понад 100 наукових парків (105 на початок 2014 р.), в яких діє близько 4000 компаній;

- бізнес-кластери – у Великобританії для становлення системи ТТ істотну роль відіграли так звані клуби, що складаються з вищих навчальних закладів, наукових інститутів, лабораторій та комерційних промислових компаній. Такі клуби (фактично консорціуми) створювалися для спільних досліджень на доконкурентній стадії розробок, щоб об'єднати зусилля щодо НДДКР, а також зміцнити зв'язки між академічним середовищем та індустрією. Ці клуби тоді перебували у віданні Департаменту торгівлі та промисловості (Department of Trade and Industry), який надавав підтримку понад 100 клубам з різних галузей;

- технологічні брокери – посередники між розробниками (продавцями) і комерційними компаніями (покупцями) інноваційних розробок. У 1981 р. розрізнені структури об'єднані в одну – Британську технологічну групу (British Technology Group). Основною метою Групи є ліцензування та комерціалізація інноваційних розробок, фінансованих державою;

- центри трансферу технологій при університетах – у багатьох британських університетах є свої центри трансферу технологій, які займаються комерціалізацією розробок цих університетів.

Виходячи з наведеного робимо висновок, що досвід Великобританії з підтримки інноваційної сфери ґрунтується на допомозі суб'єктам інноваційної системи. Саме на різні на такі суб'єкти покладались основні завдання з реалізації інноваційного потенціалу Великобританії, що у підсумку надало чималого поштовху економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Перерва П. Г., Коциски Д., Сакай Д., ВерешнеШомоши М. Трансфер технологій. Монографія. Х.: Віровець А. П. «Апостроф», 2012. 668 с.
2. Th United Kingdom Science Park Association URL: <http://www.ukspa.org.uk/our-association/about-us> (last accesse12.01.2018).

Окладна М. Г.¹

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ США: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Захист держави від ворогів як зовнішніх, так і внутрішніх є найвищим пріоритетом державної влади. Для ефективного виконання цього завдання уряду потрібна чітка і послідовна стратегія національної безпеки.

З моменту завершення «холодної війни» і руйнації Організації Варшавського договору багатьом країнам Європи бракувало ефективної стратегії національної безпеки, яка б належним чином відображала реальність нової ери. Сучасна геополітична ситуація суттєво відрізняється від епохи «холодної війни», коли держави, що належали до того чи іншого військово-політичного блоку, мала чіткий, узгоджений і широко підтримуваний суспільством план, зміст якого було зосереджено на стримуванні потенційного ворога. Руйнація біполярного світу змінилася утвердженням пануванням США як єдиної наддержави, яка представляла собою глобальну військову силу, найпотужнішу економічну систему, культурний вплив якої на решту світу був неперевершеним.

---

¹ Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Відродження Росії, амбіції Китаю на світове лідерство, з одного боку, і поступове ослаблення військової і економічної могутності, що на думку експертів, суттєво підриває глобальну владу і вплив США, з другого боку, змушують американців вдатися до оновлення власних стратегій безпеки. Якщо після терористичних атак 11 вересня 2001 р. серед загроз національній безпеці на перше місце стали ставити тероризм, то протягом останніх десяти років головною турботою національної безпеки США знову стає довгострокова стратегічна міждержавна конкуренція насамперед з Китаєм, Росією, Іраном і Північною Кореєю, які кидають виклик американській гегемонії у відповідних регіонах світу. Особливу стурбованість викликає модернізація збройних сил Китаю і Росії, які дедалі успішніше конкурують зі США у повітрі, на землі, морі, космосі і кіберпросторі.

Протиція стратегічним конкурентам – це принципово інше завдання, аніж нейтралізація регіональних противників, які були в центрі уваги попередніх Стратегій. Комісія Конгресу США, проаналізувавши нову Національну оборонну стратегію США, яку в січні 2018 р. представив Пентагон, дійшла висновку, що Збройні сили США можуть понести неприйнятно високі втрати в живій силі і втрати найважливіших активів у випадку війни проти Китаю або Росії. США може бути важко здобути перемогу і вони, можливо, програють її. Американським військовим сьогодні не вистачає інновацій та переваг, необхідних, щоб випередити Китай і Росію в гонці озброєнь, що нагадає «холодну війну», зазначено в доповіді. Це й не дивно – за офіційними даними в 2017 р. 62% палубних винищувачів ВМС США F/A-18 Hornet и Super Hornet не могли літати; ВМС США потребують 350 кораблях, а мають лише 273; сухопутні війська скорочені до найменшої з часів передодня Другої світової війни чисельності; навички, необхідні для планування і проведення військових операцій проти таких супротивників, як Китай і Росія, атрофувалися. І це при тому, що оборонний бюджет США (716 млрд доларів в 2018 р.) в чотири рази більше китайського і в десять разів перевершує російський. Сьогодні Росія і Китай здатні кинути реальний виклик США, їх союзникам і партнерам у куди більшому масштабі, ніж будь-який інший потенційний противник з часів «холодної війни». Відповідно постає завдання щодо оновлення національної стратегії безпеки. Завдання нової стратегії 2018 р. має досягатися через конкуренцію, стримування і перемогу.

США вдаються до використання інтегрованих засобів підтримання свого лідерства в світі, успішно використовуючи для цього різноманітні альянси. Сьогодні США в сфері національної безпеки все частіше оперують поняттям «інтегрована сила», що поєднує в собі як складові поняття «жорстка» та «м'яка» сила. Інтегрована сила потребує розробки стратегій, які адекватно відповідають на нові загрози і виклики, що водночас не означає відмову від перевірених стратегій, які довели свою ефективність у нейтралізації традиційних загроз.

Інтегрована сила як стрижень нової американської стратегії національної безпеки передбачає відмову від штучних бар'єрів між обороною, внутрішньою безпекою, політикою в області дипломатії, енергетики тощо. Для підвищення безпеки та стійкості критичної інфраструктури США оцінювання ризиків здійснюється у шести ключових сферах: національна безпека, енергетика, банківська справа та фінанси, охорона здоров'я та безпека, комунікації та перевезення.

Використовуючи концепцію інтегрованої сили як основи, стратегія формулює наступні цілі американської політики в сфері безпеки:

- зміцнення державного суверенітету, як передумова для реалізації всього комплексу національних інтересів;

- захист американців в усьому світі, що допускає застосування військової сили, знищення глобальних терористичних мереж, перешкоджання к доступу до ядерної, біологічної та хімічної зброї. Готовність суперників відмовитися від агресії значною мірою залежить від їх сприйняття США, сили і життєздатності утворених ними альянсів і партнерських відносин. Відтак пріоритет надається політиці стримування, але якщо вона не дає бажаного результату, то збройні сил мають бути готові до проведення наступальних військових операцій в будь-якому регіоні світу. Разом з тим слід враховувати той факт, що забезпечення миру шляхом сили вимагає, щоб об'єднані збройні сили здатні попереджувати конфлікти або принаймні стримувати їх розвиток за умови їх повсякденної готовності до війни. Боездатність збройних сил матиме стійкий характер за умови проведення регулярних операцій;

- збільшення інвестицій в програми по забезпеченню національної безпеки. Існує думка, що без тривалих інвестицій для відновлення готовності і модернізації технічного оснащення збройних сил, які б відповідали вимогам сьогодення, Сполучені Штати швидко втраять перевагу в сфері безпеки і оборони: не можна очікувати успіху в боротьбі у за-

втрашніх конфліктах із застарілою зброєю та військовою технікою. Справа в тому, що розробки нових технологій (штучний інтелект, автономія, робототехніка, спрямована енергія, гіперсоніка і біотехнологія), які значною мірою визначатимуть успіх у війнах майбутнього, успішно проводяться країнами-конкурентами США, а також недержавними комерційними структурами, що посилює ризик їх використання терористичними угруповуваннями, транснаціональними злочинними організаціями, кібер-хакерами. Отже, пріоритетного характеру набувають масштабні та довготривалі інвестиції, спрямовані на розвиток стійких, життєздатних, об'єднаних мереж в кібер-просторі та інформаційних системи від тактичного рівня до стратегічного планування. США також мають модернізувати свій ядерний потенціал і багатшарову протиракетну оборону, збільшити потужність свого підводного флоту і морського транспортування, а ВПС повинні ввести в дію більше розвідувальних літаків, а також винишувачів і бомбардувальників дальньої дії з стелс-технологією. Армія повинна отримати високоточні ракети з великим радіусом дії, а також наростити протиповітряні сили і матеріально-технічне забезпечення. Особливий наголос має бути зроблений на тому, що модернізація не повинна визначатися виключно апаратними засобами; вона вимагає змін у тому, як в сучасних умовах Сполучені Штати організують і використовують свої збройні сили. Необхідно передбачити наслідки застосування ворогами та конкурентами Америки нових технологій на полі бою, виявляти потенційні військові проблеми, що очікуються в майбутніх конфліктах, і шукати шляхи їх вирішення. Американська армія має бути адаптована до стану невизначеності, яка існує в сучасному мінливому глобальному стратегічному середовищі;

– сприяння зростанню економічної потужності США, що в свою чергу потребує захисту інтелектуальної власності від промислового шпionажу, збереження лідерства в сфері наукових досліджень і розробки новітніх технологій, подолання торговельних дисбалансів, надання допомоги країнам, що розвиваються, в їх приєднанні до світової економіки, створення нових ринків;

– попередження конфліктів наскільки це можливо насамперед шляхом стримування екстремістських режимів і боротьба з ідеологіями, які їх виправдовують;

– посилення світового лідерства США, його легітимності шляхом створення і підтримання життєздатності союзів і альянсів як основи

глобальної безпеки, модернізація світових і регіональних установ, діяльність яких сприяють забезпеченню національної безпеки. Сполучені Штати готові до реалізації своїх союзних зобов'язань, але разом з тим очікують, що союзники та партнери в свою чергу внесуть справедливий внесок у забезпечення взаємовигідної колективної безпеки, включаючи ефективні інвестиції в модернізацію їх власних оборонних можливостей. Кожен союзник і партнер є унікальними. Для забезпечення здатності об'єднаних сили діяти узгоджено з метою послідовного та ефективного досягнення військових цілей необхідна тісна взаємодія союзників і партнерів. Забезпечення такого рівня взаємодії є пріоритетом для оперативних концепцій, модульних силових елементів, комунікацій союзників. Відповідно виникає потреба в організації і проведенні регулярних двосторонніх та багатонаціональних військових навчань високого класу. Існує думка, що для стримування Росії США необхідно продовження розширення НАТО в районі Балтійського моря. Критично важливим є підтримання сприятливого регіонального балансу сил в Індо-Тихоокеанському регіоні, Європі, Близькому Сході та Західній півкулі. При цьому США мають добиватися справедливого розподілу обов'язків, насамперед фінансових, в сфері безпеки і оборони між союзниками по НАТО;

- сприяння поширенню демократичних інститутів в світі, що сприятиме створенню нових союзників, а також посилюватиме позиції Сполучених Штатів в світі, робитиме Америку більш безпечною і заможною;

- покращення стану професійної військової освіти. Наголос робиться на забезпеченні інтелектуального лідерства та військового професіоналізму в мистецтві та науці воєнних дій, здатності використовувати новітні технології та методи протидії конкурентам, розвитку лідерських якостей та компетентностей в питання прийняття управлінських рішень;

- забезпечення безпеки кордонів шляхом удосконалення міграційного законодавства, будівництва прикордонних мурів, використання багатопланового захисту і передових технологій, збільшення кількості персоналу, обмін розвідувальними даними із союзниками і партнерами, а також інші заходи, спрямовані на попередження проникнення на територію США осіб, які представляють загрозу для їх безпеки.

Невиконання вказаних цілей призведе до послаблення глобального впливу США, підриву єдності серед союзників і партнерів США, скорочення доступу до ринків, які призведе до зниження добробуту і рівня життя американців.

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕЧНОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ЯК КРОК НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сьогоднішній день питання набуття Україною статусу держави-члена Європейського Союзу є найактуальнішим, адже Україною було укладено угоду про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році. Договір про Європейський Союз закріпив можливість для будь-якої європейської держави, яка поважає цінності, вказані в статті 2, а саме: поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини, подати заявку з метою стати членом Союзу. Держава-заявник направляє свою заявку до Ради, а Рада постановляє по ній односторонньо після консультації з Комісією та після схвалення Європейського парламенту, який виносить своє рішення більшістю членів, що входять до його складу. Враховуються критерії відповідності, схвалені Європейською Радою.

Поняття вказаних критеріїв, які мають назву Копенгагенські критерії, закріплено на законодавчому рівні. Ними є критерії вступу країн Центральної та Східної Європи до ЄС, які були прийняті у червні 1993 року на засіданні Європейської Ради в Копенгагені і підтверджені в грудні 1995 року на засіданні Європейської Ради в Мадриді. Відповідно до положень Методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм, до критеріїв належать: 1) стабільність інститутів, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав національних меншин (політичні критерії); 2) наявність дієвої ринкової економіки та здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС (економічні критерії); 3) здатність узяти на себе зобов'язання, що випливають із членства в ЄС, включаючи суворе дотримання завдань політичного, економічного, валютного союзу («членські» критерії).

Необхідно зазначити, що Уряд у 2015 році затвердив постановою № 1106 План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною,

---

¹ Студентка 1 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Так, стосовно відходів в Плані заходів міститься численна кількість положень, серед яких: розроблення проекту національної стратегії управління відходами до 2030 року до 20 березня 2018 р. Уряд України 8 листопада 2017 року схвалив Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року. Даний документ окреслює коло проблем, пов'язаних з утворенням, накопиченням, зберіганням, переробленням, утилізацією та захороненням відходів від Кабінету Міністрів України.

Україна не має на сьогодні єдиного нормативно-правового акту, який би визначав перелік відходів за критерієм ступеня їх шкідливості. Проте, діє чинний Класифікатор відходів ДК 005–96, де відходи нумеруються та мають присвоєний код. На рівні ж ЄС було запроваджено єдиний для всього Співтовариства Список відходів, який охоплює відходи, вказані в Європейському Каталозі Відходів, а також небезпечні відходи. Такий список диференціює відходи в залежності від критерію – ступеня шкідливості.

Відповідно, Україна потребує удосконалення законодавства в частині класифікації відходів за їх небезпечністю, тим паче, що Національною стратегією управління відходами в Україні до 2030 року передбачено розроблення альтернативної класифікації відходів на основі їх властивостей, якісних та кількісних показників для відповідності вітчизняного законодавства нормам права Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2012. №24. С. 37–49.
2. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. *Вісник Нац. акад. прав. наук України*. – Харків : Право, 2012. – №4. – С. 29–42.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри Права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

Категорія «юридична відповідальність» завжди пов'язана з практикою, потреби якої покликана задовольняти теорія, перш за все в питаннях вдосконалення законодавства та правозастосування. Правова природа цієї категорії в науці, незважаючи на значний масив досліджень, й досі не має єдиної концепції для усвідомлення цього багатограного явища.

Категорія «відповідальність» як соціальне явище було закладено в моральних нормах первіснообщинного ладу. У античних філософів ідея відповідальності входила до критеріїв «справедливість», «розумність» як необхідна поведінка, як неухильне слідування законам.

Згодом виникає нове розуміння і сприйняття відповідальності як вчення про добродетності. Так, у вченні Геракліта про Логос як загальну і єдину основу світу поставлено основну етичну проблему – відношення того, як поводять себе реальні люди, до того, як вони повинні себе поводити .

Аристотель, у свою чергу, дії людини розподіляв на дві групи: довольні і недовільні. Добродетесні дії завжди є довольними, для їх аналізу Аристотель вводить поняття наміру. Моральному індивіду властива потреба прийняти всю відповідальність за прийняті рішення. Людину Аристотель визначає не лише як розумну істоту, але й як істоту політичну. Індивіда він розглядає через його відношення з іншими людьми і перш за все з державою. Моральність же для Аристотеля полягає у тому, що людина, маючи свободу вибору, живе і діє в рамках норм поведінки, корисних для держави, гармонійність в якій досягається завдяки добродетесності і щастю громадян.

Отже, відповідальність як соціальна категорія відображає двосторонній зв'язок індивіда і суспільства, членом якого він є, щодо встановлених нормативів поведінки.

При цьому відповідальність завжди і нерозривно пов'язана з необхідністю дотримання приписів, правил поведінки, підкорення, узгодження своєї поведінки з об'єктивними законами природи та суспільства.

---

¹ Студентка 1 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Тому, відсутність необхідності у дотриманні норм, приписів виключає відповідальність.

Відповідальність як соціально-правова категорія має активний характер, передбачаючи примусовий вплив на правопорушника, різновидом якої є юридична відповідальність, що настає у випадку порушення норм права.

Соціальна та юридична відповідальність співвідносяться як загальне та особливе, маючи спільні риси: є засобом гарантування прав людини та суспільних інтересів; виробляють повагу до прав та свобод людини і є проявами культури суспільства; встановлюються певними суб'єктами та гарантуються певними засобами; переслідують досягнення певної мети (наслідки для порушника) та мають функціональну спрямованість; мають динамічний характер, розвиваються та трансформуються разом із суспільними відносинами; існують у певній сфері та регламентуються певним різновидом соціальних норм. При цьому наявність зазначених спільних рис не заперечує самостійного характеру юридичної відповідальності як основного різновиду соціальної відповідальності.

Відрізняючи юридичну відповідальність від інших видів соціальної відповідальності можна виділити її характерні ознаки: відносини між державою та особою, яка порушила правову поведінку; за своїм характером є вужчою ніж соціальна відповідальність; складається з норм матеріального та процесуального права (процесуальне право лише регулює порядок і умови покладання, застосування юридичної відповідальності за правопорушення); застосовується за невиконання або порушення правових норм і має наслідком покарання. Ці відносини заздалегідь передбачені нормами права, регламентуються ними, тому є правовими; процес попереднього розслідування та вирішення справ про правопорушення, порядок здійснення призначеної міри покарання також регламентується спеціальними (процесуальними) юридичними нормами; є однією з форм прояву державного примусу. Юридична відповідальність матеріалізується у специфічному державному впливі (покаранні) та реалізується, як правило, за допомогою застосування заходів державного примусу; настає внаслідок порушення формально визначених юридичних правил чи основаних на них індивідуальних приписів.

При застосуванні юридичної відповідальності повинна бути точно зафіксована порушена правова норма, а міра покарання визначається в рамках встановленої для конкретного випадку санкції. Ці заходи і санк-

ції мають уніфікований характер (штраф, відшкодування шкоди) і застосовуються як в одній, так і в інших галузях права. Таким чином, встановлюючи межі та визначаючи види й заходи відповідальності, законодавством повинна передбачатися галузева специфіка функціонування виробництва, умови життя й побуту тощо. Вплив зазначених факторів буде важливим під час визначення характеру правопорушення, встановленні ступеня вини, визначенні розмірів збитків.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що теоретичне осмислення категорії «юридична відповідальність» як соціально-правового явища має безпосереднє відношення до вироблення її науково обґрунтованої концепції, спрямованої на систематизацію та вдосконалення законодавства про відповідальність і реалізацію у правозастосовчій практиці, що позитивно позначиться на стані законності і правопорядку в цілому.

Список використаної літератури:

1. Теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / За ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. – 368с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.3: Загальна теорія права / редкол. О. В. Петришин (голова) та ін. Харків : Право, 2017. 952с.
3. Кашанина Т. В. Структура права : монографія. М.: Проспект, 2013. 584с.

Науковий керівник: Хаустова М. Г. доцент кафедри теорії права і філософії і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Pashkova K.¹

HUMANIZATION OF WARFARE IN THE INTERNATIONAL SPACE: ORIGIN AND DEVELOPMENT

The relevance of the issue of humanization of warfare should not be underestimated: despite the fact that in the modern world there are more opportunities to avoid or abandon the conflict, there are also more reasons to

---

¹ student of the Yaroslav Mudryi National Law University international law faculty Ukraine, Kharkiv

start it. In this context, even powerful globalization processes do not guarantee the peaceful settlement of disputes. This is evidenced by dry statistics: according to the annual publication of the Stockholm international peace research Institute, the number of conflicts in the world has increased to 50, 11 of which are wars. It is important to say, compared to the past, today conflicts have become more complex and interrelated. Civil, trade, wars against terrorism, hybrid and information – now all these types of wars exist and require their settlement. However, when it comes to the use of weapons, the most important thing is not the victory of one of the parties, but the protection of those who are uninvolved.

Indeed, with the increasing number of armed conflicts, the issue of protecting civilians requires more attention and its improvement. Such scientists as G. Grotius, J. Pictet, J.-J. Rousseau, F. F. Martens, I. I. Lukashuk and others were engaged in the problem of humanization of wars in their works. However, the analysis of the works of these scientists does not allow to comprehensively solve this problem regarding the future. The genesis of the study of the protection of civilians in war dates back to the 14–16 century, when a system of so-called «cartels and capitulations» was formed between the commanders of hostile armies. During this period, 290 agreements were concluded, containing provisions prohibiting the participation of women and children in war, as well as the inviolability of the wounded, respect for their person and property. [3]

Such provisions are not only contained in agreements or doctrines. Bertrand Dügeclaine and Jeanne D'Arc demanded respect for women, children and peasants (farmers) from their troops. The same principle was followed by French commanders who forbade the robbery and ill-treatment of non-combatants, including children. The Spanish jurist F. Vittorio, in his work «Relectiones Theologicae» (1557), condemned the murder of innocents, prisoners, and those who laid down their weapons. Around this time, orders of the monks began to assist and heal the wounded and the sick, regardless of their affiliation with one side or another.[1]

In the 17th-18th centuries, there was a certain humanization of the war, as countries began to form centralized armies rather than employ mercenaries. Based on this, we can conclude that less civilians, including children, have been involved in armed confrontation.

Nonetheless, the scientific breakthrough that took place in the 19th century brought not only benefit to humanity but also harm, in particular way in the

use of chemical and firearms during armed conflicts, which outlined all the achievements on the way to the humanization of wars and the protection of the civilian population.

The first international organization created to neutralize conflict between the parties in the field of protection of the population, search for missing persons, organization of medical assistance, control of treatment of prisoners of war was in 1863 the Red Cross. This international committee emerged after a Swiss businessman and writer, Henri Dunan, wrote a work in memory of the Battle of Solferino, which called for help to reduce the suffering of the military and protect civilians.

The establishment of the International Committee of the Red Cross was the basis for the adoption of the Geneva Convention of 1864 and the development of international humanitarian law. This document was extremely important for international relations and law, as it became the first legal act that enshrined the norms of humanization of war. Nevertheless, the decision still needed to be held accountable for the violation of the articles of this Convention, which was not addressed in this document. [4]

The next step in the development of international humanitarian law before the First World War was the adoption of the Hague Conventions of 1899 [4] and 1907 [5] and the Geneva Convention of 1906. In total, 13 conventions were adopted: on the peaceful resolution of international conflicts; on the limitation of cases of use of force to recover contractual obligations; the beginning of hostilities; on the rights and obligations of neutral states and persons in the land war (which also contained certain guarantees given to civilians during the war (Articles 23, 28, 43–47, 50–53) [2]; commencement of hostilities; conversion of merchant ships to war; establishment of automatic submarine contact mines; bombing by naval forces during wars; norms developed nor in these documents, was reflected and developed in the Geneva Conventions for the Protection of War Victims (1949) and the Additional Protocols (1977).

Also important for the movement for the humanization of the wars was the formation of the United Nations in 1945, which focused, inter alia, on protecting human rights and providing humanitarian assistance to victims of conflict.

Today, there are a large number of organizations that monitor the compliance with the articles of the above conventions and instruments, as well as maintain statistics on the number of military conflicts, their casualties and

the amount of casualties, such as: the United Nations (UN); Council of Europe (CoE's security management activities cover a variety of issues, including capacity building, investigative and judicial procedures, as well as advisory and training tasks. An important area of CoE action is the establishment of security standards. The CoE also ensures the accountability of the sector's activities the security of the participating countries and performs an important legal function when it comes to human rights abuses.); Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI); Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE); United Nations Interagency Special Group on Security Reform (IASSRTF); The European Court of Human Rights [8] (almost 23% of the violations examined concerned the prohibition of torture and inhuman or degrading treatment, and 15% concerned the right to liberty and security. Only 30% of the violations were serious violations of the Convention (the right to life or the prohibition of torture and inhumane treatment), the International Committee of the Red Cross and Red Crescent (ICRC) and others.

In summing up the discussion on the issue, it is extremely important to say that the need to improve the already existing and develop new rules of international humanitarian law on the protection of the civilian population, in particular, and the protection of children, as the most vulnerable group of civilians, will always continue to be urgent. International organizations have gained a great importance in developing the concept of humanization of wars, without which it is impossible to imagine the effectiveness of international humanitarian law. The issue of making responsible those who violate international law, remains an unsolved problem which is caused by one of the basic principles of international law – bona fides.

References:

1. Арцибасов И. Н. Лукашук И. И. Право вооруженных конфликтов // Курс международного права в 7 т. Том 6. Отрасли международного права. М.: Наука, 1992. 297 с.
2. Положение о законах и обычаях сухопутной войны // Международное право. Ведение военных действий: Сборник Гаагских конвенций и иных международных документов. – 4-е изд., дополн. – М.: Международный комитет Красного Креста, 2004. – 372 с. – С. 22–34.
3. Руссо Жан-Жак. Об общественном договоре. – Трактаты, кн. I. – М.: Наука, 1969. – 157 с.

4. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/120?OpenView>.

5. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 6 July 1906. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/180?OpenView>.

6. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenView>.

7. Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of war on Land. The Hague, 29 July 1899. URL: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/150?OpenView>.

8. European Court of Human Rights, March 2016. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2015_ENG.pdf

Scientific advisor: Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor at the Department of the law of European Union of the Yaroslav Mudryi National Law University, Tragniuk O.

*Penkina A. V.*¹

IMPACT OF THE EUROPEAN UNION ON THE LEVEL OF THE ECONOMY OF ITS MEMBER STATES

From the speech of British Prime Minister Winston Churchill in 1946 to present days, peace and prosperity have always been put forward as two main goals of the European integration. These tasks were stated in the Declaration of the Minister of Foreign Affairs of France Robert Schumann on May 9, 1950. The European Coal and Steel Community's in West Germany, France, Italy, the Netherlands, Luxembourg and Belgium had a twofold aim, namely: «To promote living standards in peaceful ways». At the same time, the Treaty of Rome in 1957, in Article 2, fixed the main goal of the European integration – to improve living standards.

This task was the prerogative of the European Community during the twentieth century. The stated goal can be interpreted as saying that the

---

¹ Student of the International Law Faculty in the Yaroslav Mudryi National Law University

European economy should become «the most competitive and knowledge-based economy in the world, capable of sustainable growth through increased jobs and greater social cohesion» [1].

Has the accession of the European Union (hereinafter referred to as the EU) increased the economic performance of the Member States? This question remains open.

However, a recent study conducted by the Danish government has shown that the EU membership made its country citizens significantly financially viable. At the same time, the Netherlands Bureau of Economic Policy Analysis has found that the EU membership also had a positive impact on the country's economic situation [1].

It is worth noting that, in addition to surveys of countries with above-average economies, Member States with lower levels should be monitored. This will give us more objective rating.

At the same time, there are certain economic benefits from the EU Member States. Firstly, the EU is one of the most powerful economic associations in the world. This view is confirmed by the fact that the number of people and citizens of the EU reaches almost 500 million (approximately 7.3% of the world population, which accounts 23% of nominal world Gross Domestic Product (GDP)). Secondly, free trade and the elimination of non-tariff barriers have helped to reduce costs and prices for consumers. Moreover, trade with the EU provides jobs and increase income. According to studies, in ten years the single market has increased EU GDP by €877 billion [1].

Less prosperous countries, such as Ireland, Portugal and Spain, have achieved certain economic growth since joining the EU. Due to the report, during the period from 1980s to the present days there was a growth of GDP per person of the EU Member States at the expense of «donor countries» (i.e. France, Germany) [1].

Since 2007, we can see a worsening economic situation in the EU. This is especially true with the southern European member states, such as Greece, Italy, Portugal and Spain. Economists point out that, nowadays, the EU's economic problems include the following: high level of unemployment, economic crises and worsening social conditions.

Furthermore, the question that arises is how this could affect on the economic situation of Ukraine in its possible accession to the EU in the future.

The EU-Ukraine Association Agreement (hereinafter referred to as the Agreement) defines a new model for relations between our country and the

EU on the principles of «political association and economic integration» [2]. This serves a strategic benchmark for social and economic reforms.

The Deep and Comprehensive Free Trade Area between Ukraine and the EU provides a legal framework for the free movement of goods, services, capital and partly labor between Ukraine and the EU. It also facilitates Ukraine's gradual entry into the EU common market.

The problem of economic integration of our country is one of the priority tasks. Taking into account that Ukraine is one of the largest European countries, in terms of territory, integration with Europe and, first and foremost, with the EU member states is quite important for it. The main function of the European integration is the consolidation of Ukrainian society. Traditionally, Ukrainian citizens' attitude have been always clear towards foreign policy priorities. The new model of relations with the EU, namely the Association Agreement, provides changes in both models and mechanisms for deepening into bilateral relations [2].

Basing on the views of Ukrainian and foreign scholars and experts on the agreement, there are two different points of view. On the one hand, supporters of Ukraine's accession to the European Union emphasize the future economic benefits of the new integration project. On the other hand, several scholars and experts draw attention to the negative consequences of these accession. In particular, it could take place, in case, if it is necessary to delegate certain sovereign rights to the EU regulators.

Therefore, Ukraine extremely needs integration processes which will enhance its economy. However, the processes of the European integration must take place gradually, step by step, in order to avoid negative consequences of the Ukrainian economy. Summarizing, the process of Ukraine's integration into the EU is a perspective direction for our country as a whole.

References:

1. Scope and role of economic research, and main macroeconomic models and research tools. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/economic-research_en
2. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part on June 27, 2014. URL: http://publications.europa.eu/resource/cellar/4589a50c-e6e3-11e3-8cd4-01aa75ed71a1.0006.03/DOC_1

Supervisor Komarova T. V., Doctor of Law, associate professor of the Department of the EU Law of Yaroslav Mudryi national law university

CATALAN DECLARATION OF INDEPENDENCE: INTERNATIONAL LAW PRINCIPLES CONFLICT

Considering that the doctrine concerning the issue of self-determination of peoples is only partially developed, which is proven by at least the fact that in the doctrine of international law there is no definition of a people as a subject of the right to self-determination; needless to mention that the mechanism of realization of peoples' right to self-determination is not defined because of the rareness of cases of full implementation of this right; having concerns about the state of international order, given the situation, in particular, in Ukraine, it becomes a duty of scientific community to determine the terms «separatism» and «National Liberation Movement» and, as a consequence, differentiate them.

The main thesis of present article is that at the very moment the modern Catalan independence movement began it engendered the collision of international law principles, like peoples' right to self-determination and territorial integrity of the state. The purpose of the article is to analyze the way mentioned principles are presented in the original international legal acts, to review both Catalan Independence Movement and Spanish Constitutional Court visions of the situation, to find other international cases corresponding this particular case.

International law principles started being considered binding after they were stated in The Charter of the United Nations[1]. The principle of the sovereign equality of the states is outlined in the article 2 and covers both the respect of state sovereignty and judicial equality of states. Same principle found later references in the principle of inviolability of frontiers and the principle of territorial integrity of the state presented in Conference of Security and Co-operation in Europe Final Act[2].

Discussed principle is being explained in the Preamble of the 1970 Declaration on Principles of International Law[3]. Part 2 of the paragraph 6 proclaims the elements which are understood under sovereign equality, e. g. judicial equality, rights inherent in full sovereignty possession, respect for the personality of other states, inviolability of the territorial integrity and political

---

¹ Студентка 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

independence of the state, right freely to chose and develop systems in various spheres, the duty of full compliance of state's international obligation and living in peace with other states. Essential to clarify that state's sovereignty, besides permanent population and defined territory, involves both external and internal sovereignty[4]. And to internal sovereignty comprehensive jurisdiction of single government for each state is inherent.

Spanish Constitutional Court refers to that fact in its decision ruling the holding of referendum in Catalonia unconstitutional. That is greatly overviewed at the work of Dr Asier Garrido-Muñoz[5]. He writes that according to Article 1 of the 1978 Spanish Constitution[6], «national sovereignty belongs to the Spanish people from whom all State powers emanate». Article 2 refers to the «indissoluble unity of the Spanish Nation, the common and indivisible homeland of all Spaniards» while it protects «the right to autonomy of the nationalities and regions of which it is composed and the solidarity among them all». The capacity to hold referendum is regulated by Article 92 of the Constitution. Thereof it becomes clear that the decision to call for such a consultation is an exclusive competence of the State.

Returning to Article 1 of the UN Charter we find the principle of equal rights and self-determination of peoples, mentioned as a purpose but generally overlooking as one of the principles[1].

As for the 1970 Declaration on Principles of International Law «the establishment of a sovereign and independent State, the free association or integration with an independent State or the emergence into any other political status freely determined by a people constitute modes of implementing the right of self-determination by that people»[3].

In accordance with part 2 of article 5 every state is obliged to promote realization of the principle of equal rights and self-determination of peoples[3].

Faithfully performing part 3 and part 5 of the 1970 Declaration every state has to respect and observe human rights and fundamental freedoms, to refrain from any forcible action which deprives peoples referred to above in the elaboration of the present principle of their right to self-determination and freedom and independence.

Referring to same parts, based on practice (the provision on the self-determination of peoples concerned primarily the peoples who suffered from occupation; henceforth, this principle was extended to the colonial peoples) and Kosovo Independence case we conclude that one of the main features of a people fighting for their independence is suffering from aggression. Kosovo

Declaration of Independence recalls «the years of strife and violence in Kosovo, that disturbed the conscience of all civilized people»[7].

Following same scenario Catalan Declaration of Independence contains the remainder of Spanish state's denial of the recognition of Catalonia as a nation, the concidation of a limited autonomy, and profoundly unjust economic treatment, and linguistic and cultural discrimination. It claims that «the institutions of the State have rebuffed all negotiations, have violated the principle of democracy and autonomy, and have ignored the legal mechanisms available to the Constitution»[8]. Catalan government accuse Spanish State of infringing civil and political rights of Catalan citizens by orchestrating brutal police operation of a military nature and style, and contravening the international agreements.

As reported by Dr Asier Garrido-Muño, Spanish Constitutional Court also appeals to this principle, in particular paragraph 7 of part 5. In relation to international law, the Court criticised the references made in the preamble to the right to self-determination of the Catalan people. While acknowledging that «all peoples» have a right to self-determination, it emphasises that such a right is limited to very specific circumstances and does not encompass a right to secession. In particular, it evoked the safeguard clause that protects «the territorial integrity or political unity» of states «conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples and thus possessed of a Government representing the whole people belonging to the territory without distinction of any kind». In another passage, it ruled that the Catalan Law further violated basic constitutional principles which are «at the same time common values of the EU Member States which underpin the EU itself»[5].

Finally, If referring to the International Court of Justice Advisory Opinion of 22 July 2010 as to the most known case of full realisation of discussed right, in particular article IV. The Question Whether the Declaration of Independence is in Accordance with International Law, one finds out that, during the second half of the twentieth century, many new States have come into existence as a result of the exercise of a right to independence for the peoples of non-self-governing territories and peoples subject to alien subjugation, domination and exploitation. «There were, however, also instances of declarations of independence outside this context. The practice of States in these latter cases does not point to the emergence in international law of a new rule prohibiting the making of a declaration of independence in such cases»[9].

The Court recalls that the principle of territorial integrity is an important part of the international legal order referring to Article 2, paragraph 4 of the Charter of the United Nations[1], General Assembly resolution 2625 (XXV), entitled «Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations»[3], and Article IV of the Final Act of the Helsinki Conference on Security and Co-operation in Europe of 1 August 1975 (the Helsinki Conference)[2].

The main point is that «thus, the scope of the principle of territorial integrity is confined to the sphere of relations between States»[9].

Thereby Catalonia gaining or not gaining independence anyway leads to the violation either of one or another international law principle. International law principles have to be applied in complex otherwise the entire international order is put under the thread. One principle cannot be applied to the detriment of other principles. This automatically breaks the whole system of principles of international law. In this manner the above mentioned conflict might be considered as one of the possible reasons of Catalan independence issue suspended state.

Список використаних джерел:

1. United Nations, Charter of the United Nations, 24 October 1945, 1 UNTS XVI, URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>
2. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE) : Final Act of Helsinki, 1 August 1975, URL: <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>
3. UN General Assembly, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations, 24 October 1970, A/RES/2625(XXV), URL: <https://cil.nus.edu.sg/wp-content/uploads/formidable/18/1970-Declaration-on-Principles-of-International-Law-Concerning-Friendly-Relations.pdf>
4. Organization of American States (OAS), Convention on Political Asylum, 26 December 1933, URL: <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>
5. Catalan independence in the Spanish Constitution and Courts, Asier Garrido Muñoz, available at: <https://oxcon.ouplaw.com/page/Catalan-independence/catalan-independence-in-the-spanish-constitution-and-courts>
6. Constitution Passed by Cortes Generales in Plenary Meetings of the Congress of Deputies and the State held on October 31, 1978 Ratified by Referendum of the

Spanish People on December 7, 1978 Sanctioned by His Majesty the King before the Cortes Generales on December 27, 1978, URL: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf

7. Full text: Kosovo declaration, BBC News Online, Sunday, 17 February 2008, URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249677.stm>

8. The Catalan Declaration of Independence Unofficial English Translation, Global Research, October 30, 2017, URL: <https://www.globalresearch.ca/the-catalan-declaration-of-independence/5615727>

9. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo (Request for Advisory Opinion), General List No. 141, International Court of Justice (ICJ), 22 July 2010, available at: <https://www.refworld.org/cases,ICJ,4c5151002.html>

10. Yakoviyk I. V., Okladna M. G., Orlovskyy R. R. Separatism in the United Europe: old problem with a new face. *Problems of Legality*. 2018. № 140. P. 131–143.

Науковий керівник: Трагнюк О. Я., к. ю. н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Петренко Ю. В.¹

PESCO ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНІЦІАТИВА З ІНТЕРВЕНЦІЇ: ЄДИНА МЕТА ТА РІЗНЕ БАЧЕННЯ ІДЕЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОБОРОНИ

Актуальність теми статті зумовлена сучасним станом системи європейської безпеки в контексті глобальних загроз сьогодення. Перед обличчям нових викликів, які постали перед європейською спільнотою, цілком очевидним є той факт, що для гарантування миру та безпеки необхідно об'єднати зусилля та можливості якомога більшої кількості держав-членів Євросоюзу. Беручи до уваги прагнення відігравати на світовій арені сильну та передусім єдину роль, співпраця є не просто можливістю, а обов'язком держав-членів ЄС.

В останні два роки в ЄС було запущено дві нові ініціативи в галузі безпеки та оборони: Постійне структурне співробітництво (Permanent

---

¹ Аспірант кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Structured Cooperation – PESCO) та Європейську ініціативу з інтервенції (European Intervention Initiative – EI2).

PESCO – це постійний формат для поступового посилення військової співпраці держав-членів Євросоюзу, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії, та які готові взяти одна щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері. Це амбітний, зобов'язуючий та інклюзивний проект в інституційних рамках ЄС для забезпечення безпеки і оборони території ЄС та його громадян. Мета створення PESCO – поглиблення і розширення співпраці у сфері безпеки і оборони, що, в свою чергу, сприятиме посиленню обороноздатності Євросоюзу і дозволить спільно протистояти військовим загрозам.

11 грудня 2017 року Рада ЄС кваліфікованою більшістю затвердила створення PESCO. До програми приєдналося 25 із 28 країн-членів ЄС. Не підтримали ініціативу Великобританія, Данія і Мальта.

Наразі PESCO працює над впровадженням 34 проєктів та виконанням 20 зобов'язань, які держави-члени взяли на себе у сфері безпеки та оборони [1].

Поряд із посиленням безпекової та оборонної складової на рівні ЄС, Франція ініціювала паралельно зміцнити міждержавну співпрацю у сфері оборони, що здійснюватиметься поза рамками існуючих структур ЄС [2]. У своїй Сорбоннській промові про реформу ЄС 26 вересня 2017 року Емманюель Макрон висунув ідею створення Європейської ініціативи з інтервенції [3].

25 червня 2018 року названа ініціатива почала набирати обрисів: міністри оборони Франції, Німеччини, Бельгії, Великобританії, Данії, Нідерландів, Естонії, Іспанії та Португалії підписали меморандум про наміри щодо створення EI2. 7 листопада 2018 року у Парижі була сформована коаліція збройних сил 9 європейських країн – Європейська ініціатива з інтервенції. Проєкт передбачає співпрацю між учасниками у питаннях планування, аналізу нових військових і гуманітарних криз, а також можливих військових заходів у відповідь на ці кризи.

Основна мета Європейської ініціативи з інтервенції – створення об'єднаного військового контингенту європейських країн для швидкого втручання у кризові ситуації в безпосередній близькості від кордонів ЄС [3].

Наразі до Європейської ініціативи з інтервенції входять Франція, Німеччина, Данія, Бельгія, Нідерланди, Іспанія, Естонія, Португалія,

Велика Британія та Фінляндія. Їх сукупні оборонні спроможності становлять 4/5 спільних видатків на оборону держав-членів ЄС [4]. Ініціатива відкрита для приєднання інших держав.

Варто відмітити, що до складу EІ2 входить Велика Британія, яка залишає Євросоюз, Данія, яка не бере участі в Спільній політиці безпеки та оборони ЄС, та Фінляндія, що не є членом НАТО.

Незважаючи на вихід Великобританії з Європейського Союзу, країна має намір бути партнером європейських держав в питаннях безпеки та оборони. Велика Британія не є учасницею PESCO, однак бере участь в Європейській ініціативі з інтервенції. Це зумовлено тим, що PESCO передбачає посилення співпраці з питань безпеки та оборони в рамках ЄС, натомість EІ2 надає перевагу суто міждержавній співпраці.

Для того, щоб розкрити особливості правової природи Європейської ініціативи з інтервенції, слід провести порівняльну характеристику вказаної ініціативи з PESCO.

Передусім слід підкреслити, що співпраця держав-членів ЄС як в рамках PESCO, так і в межах Європейської ініціативи з інтервенції, має міждержавний характер і здійснюється виключно на міждержавній основі. Це дозволяє діяти спільно, не зачіпаючи національного суверенітету держав-учасниць.

Обидва проекти ставлять на меті зміцнення автономії європейських країн та формування «спільної стратегічної культури», тобто вироблення загальних норм, ідей та моделей поведінки учасників політики безпеки і оборони. Водночас між ними існує ключова відмінність: PESCO розглядає ці цілі в рамках ЄС, а Європейська ініціатива з інтервенції – у ширшому європейському контексті. Так, PESCO передбачає членство країн ЄС, в той час як Європейська ініціатива з інтервенції є більш відкритою для інших держав, які мають ресурси та політичну волю для військових дій незалежно від Північноатлантичного Альянсу [1].

Функціональний фокус PESCO ширший (понад 30 проектів, які варіюються від спільної розвідувальної школи до ініціативи військової мобільності), Європейської ініціативи з інтервенції – вузький (посилена співпраця у чотирьох сферах) [1].

PESCO є постійним, структурованим і обов'язковим, існують чіткі правила ухвалення рішень на рівні держав-членів ЄС. Натомість Європейська ініціатива з інтервенції втілює гнучкість та прагматичність, це суто міждержавний форум [1].

Одним із пріоритетів Європейської ініціативи з інтервенції полягає у максимальному скороченні процесу ухвалення військових рішень, що неможливо досягти у форматі PESCO через складні процедури інституцій ЄС [5]. На відміну від PESCO, основний акцент у Європейській ініціативі з інтервенції робиться не на покращенні функціонування діючих механізмів ЄС, а на оперативній готовності держав-членів бути залученими до військових операцій в будь-якому регіоні світу [5]. Це спільний військовий проект між 10 європейськими країнами, створений поза інституційними рамками ЄС і НАТО.

Фактично, відмінність між Європейською ініціативою з інтервенції та PESCO втілює різні бачення ідеї європейської оборони Францією (прагматичне посилення обороноспроможності) та Німеччиною (поглиблення інтеграції) [1]. Тоді як Німеччина прихильна до зміцнення механізму ЄС, Франція розглядає Євросоюз лише як один з можливих форматів співпраці [2].

Проаналізувавши особливості правової природи PESCO та Європейської ініціативи з інтервенції, варто замислитися: чи не конкуруватимуть вони між собою? Цілком ймовірно, що їх паралельне функціонування створить дилему для інших держав-членів, якому формату надати перевагу. Передусім мова йде про вибір між зміцненням безпеки в рамках ЄС чи наданням переваги міждержавній співпраці. Відповідь на ці питання покаже майбутній розвиток подій.

При цьому важливо не втратити позитивну динаміку останнього часу, пов'язану передусім із запуском PESCO, Європейської ініціативи з інтервенції та створенням Європейського оборонного фонду. Безумовно, від здатності зберегти та примножити існуючі здобутки залежить майбутнє спільної безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Фахурдінова М. Чи зможе ЄС себе захистити: дві програми європейської оборони та шанс для України. *Європейська правда*, 24 травня 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/05/24/7096511/> (дата звернення: 22.09.2019).
2. Сіденко В. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС. Київ: Заповіт, 2018. 214с.
3. Initiative for Europe: speech by M. Emmanuel Macron, President of the French Republic, 26 September 2017. URL: <http://international.blogs.ouest-france.fr/>

archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html (дата звернення 24.09.2019).

4. Денисенко С. Зовнішньополітичний вимір виборчого циклу 2019: невідзначеність в середині, непевність ззовні. URL: <http://sg-sofia.com.ua/zovnishnopolitichnij-vimir-viborchogo-ziklu-2019> (дата звернення: 25.09.2019).

5. Куроп'ячник О. Європа мріє про континентальну безпеку без залучення США. URL: <https://www.mfa.ua.org/uk/publications/ievropa-mriie-pro-kontynentalnu-bezpeku-bez-zaluchennia-ssha> (дата звернення: 27.09.2019).

6. Яковюк І. В., Орловський Р. Р. Європейське оборонне співтовариство: вигоди становлення інтеграції в оборонній сфері. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 264–277.

7. Bytiak, Y. P.; Yakoviyuk, I. V.; Getman, E. A.; Tragniuk, O. Y.; Shestopal, S. S. (2018). Cooperation of former Soviet Union countries and Ukraine with the European Union. *ORBIS*. Vol.: 14. Issue: 41. pp 46–54.

Науковий керівник: Трагнюк О. Я., к.ю.н., доцент кафедри права Європейсько-Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Потьомкіна О. В.¹

РОЗБУДОВА ПОТУЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність євроінтеграційної тематики щодо України не варто недооцінювати. Вхідження в Європейський Союз, до складу якого входять держави-лідери на ринку міжнародної торгівлі, держави-лідери за показниками ВВП, держави-лідери за соціальною забезпеченістю тощо – це абсолютний прорив України як відносно молодій незалежній державі, що знаходиться в Східній частині Європи, як країни пост-радянського простору, яка прагне до інноваційних перспектив на майбутнє.

Задля того, аби розглядати частину євроінтеграції України в лоні саме розбудови потужної оновленої інфраструктури, потрібно визначитися з недоліками й перевагами такого політико-економічного кроку.

І першим несприятливим фактором є перенавантаження ЄС. За однією з теорій, ефективність Європейського Союзу матиме властивість

---

¹ Студентка 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

зменшуватися з розширенням його членського складу. Порівняти цей процес можна з функціонуванням колишнього СРСР, однак, із політичної точки зору, не можна прирівнювати ці два союзи хоча б з поваги до націй, що жили під ярмом комунізму. На відміну від СРСР, будь-яка країна має повне право виходу з ЄС відповідно до Ст. 50 Договору про Європейський Союз [1].

Наступне, це фактор реформування ЄС. Тобто і досі не створено сталого економічного простору, мобільного ринку праці, гальмується внутрішній ринок товарів та послуг, загальмоване реформування пенсійної та податкової систем, а також відсутність спільного транспортного ринку.

Наступним фактором є запровадження єдиної валюти – євро. На даному етапі євроінтеграції така процедура є неможливою через крихкий курс національної гривні.

До таких факторів належать також націоналістичні й ізоляційні настрої, втілені в негативно налаштованому суспільстві до нових потенційних членів ЄС через масові міграційні процеси, передумовою для яких розглядається вступ претендентів до Європейського Союзу.

Лише розвиток всередині держави конкурентноспроможного економічного потенціалу на рівні з відмовою від частини державного суверенітету й передачею деяких повноважень державної влади наднаціональним виконавчим органам є ключовими проблемами для України в рамках євроінтеграції. А отже, членство в на стільки глобально охопленій кооперації європейських країн долучить Україну до списку розвинутих і впливових держав континенту. А можливо це лише за досягнення та реалізації всіх до єдиного Копенгагенських критеріїв.

Проблема інтеграційних процесів транспортної системи до ЄС набула широкого обговорення як у наукових, так і у професійних колах. У цьому сенсі слід відмітити праці Захарової О., Кузьменко Ю., Мандрик Л., Погребицького М. [3], Прейгер Д., Сирийчик Т. та ін [4]. Особливості інтеграції України в світовий економічний простір досліджували у своїх наукових працях такі вітчизняні вчені-економісти та практики як Дикань В., Винников В., Кислий В., Біловодська О., Олефіренко О., Соляник О. Проте питання інтеграції України до ринку транспортних послуг країн ЄС потребує подальших досліджень.

Із огляду на дослідження вищевказаних науковців та звіти Міністерства інфраструктури України, механізм підготовки інфраструктури до

вступу в ЄС проходить інтенсивно. Спостерігається давно необхідна реструктуризація транспортного комплексу України, його поетапна інтеграція в загальноєвропейські та світові транспортні системи. Безперечно, євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, де подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між державою та Європейським Союзом встановлюється на основі політичної асоціації та економічної інтеграції [2, с. 27].

Українська інфраструктура продемонструвала свою відданість європейському напрямку, тобто, Україна за допомогою низки правильних ефективних реформ не лише продовжує розширювати сполучення з ЄС, а й завдяки впровадженню нових принципів продовжує розбудовувати європейську інфраструктуру всередині країни. На даному етапі можна спостерігати хороші темпи розвитку транспортного сектору, чим варто завдячити європейським партнерам за всебічну підтримку і допомогу. Отже, в результаті маємо плідний спільний українсько-європейський тандем [3, с. 12], [4, с. 92].

Модернізація національного промислового господарства на заключному етапі своєї розробки не лише має надати Україні певний історичний, економічний, управлінський досвід, але й повинна зробити її невід'ємною зв'язною частиною Євросоюзу.

Наступним кроком є адаптація української законодавчої бази для внутрішніх водних шляхів до законодавства ЄС; затвердження програми розбудови здатності центральних органів виконавчої влади, відповідальних за формування та реалізацію політики на внутрішніх водних шляхах, а також відповідних підприємств, установ і організацій здійснювати свої повноваження у сфері управління та забезпечення діяльності на внутрішніх водних шляхах; затвердження пакету програмних документів щодо розвитку внутрішнього водного транспорту; затвердження й запровадження короткотермінового плану заходів з підвищення кваліфікації фахівців; розробка та затвердження комплексного плану розвитку річки Дніпро. Врегулювання питання про внутрішнє судноплавство, про водні трансфери суттєво розвантажить дорожню-транспортну напругу, а технологічні інновації щодо оновлення суден значно їх прискорять [8].

Важливий стратегічний момент – Україна вже отримала право залучатися разом із державами-членами до спільних ЄС проєктів, що пов'язані з транскордонною інфраструктурою [7]. За приклад можна

взяти роботи над сполученням Київ – Мінськ – Рига – Вільнюс – Таллін, що напрямку з'єднує 5 столиць – 5 європейських держав [9].

Отже, головною метою Міністерства інфраструктури України є:

- прийняття базових євроінтеграційних законів у сферах залізничного, внутрішнього водного й автомобільного транспорту, перевезення небезпечних вантажів та надання послуг поштового зв'язку;
- оновлення та розробка нових підзаконних актів із метою адаптації національного українського законодавства до актів права ЄС;
- інтеграція національної транспортної мережі до загальноєвропейської через низку будівельних робіт, політичних та економічних інкорпорацій;
- реалізація інфраструктурних проєктів, що передбачені Індикативним інвестиційним планом з розширення Транс'європейської транспортної мережі;
- співробітництво в рамках Транспортної панелі Східного Партнерства.

Отже, розбудова Україною міжнародних залізничних зв'язків і шосе, що стирають ці кордони, безвізовий режим і одна грошова валюта тощо – це серйозні кроки на шляху до такого етатичного явища як екуменополіс, адже Європейський Союз у перспективі – це могутня потенційна наддержава, що колись таки поглине суверенітет своїх держав-членів, але наразі під своєю протекцією посприяє становленню України як потужного міжнародного агента.

Список використаної літератури:

1. Договір про Європейський Союз | від 07.02.1992 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Винников В. В. Логистические мультимодальные транспортные технологии в системе транспортных коридоров. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2013. №26 С. 19.
3. Погребницький М. Л. Державне регулювання ринку транспортних послуг: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління». – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
4. Сирийчик Т., Фургальські А., Клімкевич Ч., Камола М., Дяченко Т., Пу-гачов М., Філіпенко О. Транспортна політика України та її наближення до норм Європейського Союзу / За ред. М. Свенчіцкі. К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2015. – 102 с.

5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони | від 16.09.2014 URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

6. Пріоритети з імплементації Угоди про асоціацію на 2019 рік URL: <https://mtu.gov.ua/content/prioriteti-z-implementacii-ugodi-pro-asociaciyu-na-2017-rik.html>

7. 39 українських інфраструктурних проєктів, що передбачені «Drive Ukraine 2030», включені до Індикативного плану розбудови Транс'європейської транспортної мережі, – Володимир Омелян URL: <https://mtu.gov.ua/news/30611.html>

8. В Міністерстві інфраструктури проведено презентацію нового проєкту технічної допомоги «Сприяння транспортному розвитку річки Дніпро» URL: <https://mtu.gov.ua/news/30705.html>

9. Україна приєдналася до проєктів у рамках механізму «З'єднання Європи» (Connecting Europe Facility), – Володимир Омелян URL: <https://mtu.gov.ua/news/30792.html>

10. Інфраструктура України поступово модернізується та інтегрується до ЄС, – Володимир Омелян URL: <https://mtu.gov.ua/news/30795.html>

11. Наша мета – прийняти всі євроінтеграційні закони до кінця цього року, – Владислав Криклій URL: <https://mtu.gov.ua/news/31145.html>

12. Однією з головних цілей реформи внутрішнього водного транспорту є імплементація законодавства ЄС, – Владислав Криклій URL: <https://mtu.gov.ua/news/31157.html>

13. Євроінтеграція URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Evrintegraciya.html>

Науковий керівник: Полич В. П. асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Проскурякова Н. А.¹

ВПЛИВ ПРАВА ЄС НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ

Ні для кого не секрет, що на сьогодні світова спільнота знаходиться під сильним впливом глобалізаційних процесів, вплив держави поступово ослаблюється, натомість, роль міжнародних міжурядових органі-

---

¹ Курсант 1 курсу магістратури Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби Безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

зацій у регулюванні важливих загальних світових процесів навпаки – посилюється.

Здійснюваний протягом повоєнних десятиліть на європейському континенті повномасштабний процес глибокої політичної, економічної та правової інтеграції між провідними країнами Європи завершився на початку 90-х років XX ст. створенням Європейського Союзу (далі – ЄС) – універсальної форми міжурядової співпраці цих країн та наднаціонального економічного та правового регулювання. У цьому добровільному наддержавному утворенні зберігається повага до традиційних національно-правових цінностей, державного суверенітету, територіальної цілісності та незалежності у прийнятті важливих внутрішньодержавних рішень. [1, с. 205]

Однак, чи насправді на сьогодні такі тенденції є позитивними, а входування України до Європейського союзу таким необхідним?

Україна – відносно молода і доволі перспективна держава, яка в процесі свого розвитку переймає кращі традиції державного управління від провідних держав – членів ЄС. Особливий вплив на розвиток державництва в Україні відіграє саме Франція, тому дослідження інтеграційних процесів права ЄС у правову систему Франції для України набуває особливо актуального звучання.

На момент входування Франції до європейських співтовариств у цій країні ще діяла конституція 1946 р., Преамбула якої містила положення про те, що: «Франція погоджується на умовах взаємності з обмеженнями свого суверенітету, які є необхідними для організації та захисту миру». А ст. 28 встановлювала таке: «Оскільки належним чином ратифіковані та опубліковані дипломатичні договори мають силу, що є вищою за силу внутрішніх законів, їхні положення можуть бути скасовані, змінені чи призупинені тільки внаслідок правильної денонсації, заявленої дипломатичним шляхом».

Конституція 1958 року майже продублювала це положення вказавши зокрема на те, що норми міжнародних договорів мають вищу юридичну силу аніж закони Республіки.

До 1992 року Конституція Французької республіки діяла без змін, а у 1992 році був виданий Конституційний закон, який «вносив» у конституцію новий розділ «Європейські співтовариства та Європейський союз». Цей закон є логічною імплементацією у Французьке законодавство Договору про ЄС. [2]

У статті 78 цього розділу зазначається, що Французька Республіка бере участь у європейських співтовариствах та ЄС.

На умовах взаємності та відповідно до вимог, що випливають з договору про ЄС Франція передала компетенцію, необхідну для заснування європейського економічного та валютного союзу, а також спростила правила перетину зовнішніх кордонів держави громадянам держав-членів ЄС.

Так само Французька республіка надала право брати участь у муніципальних виборах громадянам держав-членів Євросоюзу, що є проживаючими на території країни (ст. 78.3). Саме стаття 78.4 встановила, що Рада міністрів зобов'язана передавати на розгляд Національної асамблеї та Сенату з часу їх надходження до Ради Євросоюзу проекти актів співтовариства, що містять нормативні положення.

Аналізуючи все вищенаведене можна зробити висновок про те, що загалом утворення такої міжнародної організації як Євросоюз в цілому є позитивним явищем, адже завдяки відкритості ринків можна казати про поліпшення економічної ситуації в окремих країнах, до того ж можливість консолідації військового потенціалу у разі виявлення агресії по відношенню до держави-члена ЄС також є досить позитивним моментом. Однак аналізуючи конституційні зміни Франції після вступу до ЄС можна говорити про певні обмеження, так наприклад положення про право брати участь у муніципальних виборах не громадянам Франції, на мою думку є досить негативним явищем, з огляду хоча б на те, що у Французькій республіці підвищений рівень місцевої автономії.

Щодо України, то у нинішній геополітичній ситуації вступ до ЄС – невідворотний, однак я вважаю що діяти треба дуже помірковано, хоча б через те, що наша Конституція на відміну від Французької не містить обмежень щодо примату міжнародного права і в Україні ратифікація того чи іншого міжнародного договору автоматично ставить його норми вище за норми національного права.

Таким чином, можна сказати що глобалізаційні процеси на сьогодні є звичайним явищем і Україні для того аби розвиватися доведеться адаптуватися до такого стану речей, а отже ставати частиною Міжнародних організацій і відповідно змінювати національне законодавство у відповідності до вимог Міжнародних співтовариств. Однак на сьогодні доцільним буде впровадити нормативний механізм захисту державного суверенітету, який нехай не імперативно, а хоча б на умовах певної дис-

позитивності забезпечить державу від посиленого втручання у державотворення Міжнародні організації навіть такої прогресивної як ЄС.

Список використаних джерел:

1. Козак О. Інтеграційний вплив права Європейського Союзу на правові системи держав-членів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. – 2016. – № 855. – С. 205–210.
2. Договір про ЄС, Маастрихт, 7 лютого, 1992 року. URL – https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
3. Конституція Французької Республіки від 3 червня 1958 року URL – http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/france/france-r.htm

Науковий керівник: Яковюк І. В., д.ю.н., професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Расівська В. П.¹

РЕГУЛЮВАННЯ ДОМІНУЮЧОГО СТАНОВИЩА НА РИНКУ З ОГЛЯДУ НА ПРАКТИКУ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА У РОЗРІЗІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Детальне правове регулювання конкуренції є важливим з тієї причини, що суб'єкти господарювання, намагаючись набути переваг у конкурентній боротьбі, можуть вдаватися до незаконних дій, які завдають шкоду їх конкурентам і дана проблема, найчастіше, не обмежена кордонами однієї держави, саме тому має місце законодавство, яке б регулювало таку діяльність у багатьох державах одночасно.

Перш ніж розмірковувати про наявність чи відсутність відповідностей у регулюванні конкуренції та питань зловживання домінуючим становищем в українському законодавстві й законодавстві Європейського Союзу (далі – ЄС) та існуванні проблем, пов'язаних з імплементацією європейського законодавства, варто сказати декілька слів щодо ситуації у адаптаційній діяльності загалом.

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Рушійною силою для застосування Україною норм та механізмів регулювання як конкуренції, так і всього суспільного ладу ЄС стала Угода про асоціацію України з ЄС, відповідно до якої Україна поставила ціллю сприяти поступовому зближенню із державами ЄС, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах, взявши на себе обов'язок забезпечення поступової адаптації законодавства України до актів ЄС відповідно до напрямів, визначених у даній Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання [1].

Після підписання даної угоди та отримання амбіціями України нормативного закріплення, стало зрозуміло, що конкурентна політика країн ЄС є досить узгодженою, що означало лише те, що залучені державні органи повинні були рухатись досить швидко та оперативно, задля досягнення мети, щоб конкурентна політика не стала наріжним каменем європейської інтеграції. Спільні норми щодо регулювання питань конкуренції були впроваджені у 1957 році, одночасно зі створенням Європейського Економічного Співтовариства, яке згодом трансформувалось у Європейський союз. У Римській угоді 1957 р. про створення Європейського Економічного Співтовариства, яка визначає спільні правила Співтовариства, статті 81–89 регулюють питання конкурентної поведінки підприємств, демпінгу та державної допомоги [2]. Зокрема, статті 81–82 Римського договору визначили базисні правила щодо заборони узгоджених дій, направлених на усунення конкуренції, зловживання монополієм (домінуючим) положенням, а також визначили їх основні види. Імплементация даних положень стала правовою основою для забезпечення прозорості антимонопольних органів.

Основою, на якій ґрунтується антимонопольне право ЄС, є положення, включені до статей 101 і 102 Договору про функціонування ЄС [3], відповідно до яких існує заборона угоди між двома або більше незалежними операторами ринку, які обмежують конкуренцію. Це поширюється як на горизонтальні угоди (між фактичними чи потенційними конкурентами, що працюють на тому ж рівні ланцюга постачання), так і на вертикальні угоди (між фірмами, що працюють на різних рівнях, тобто угоди між виробником і дистриб'ютором) [4]. Передбачено тільки окремі винятки. Прикладом незаконних дій, що порушують ст. 101 є створення картелю конкурентами, яке може передбачати фіксацію цін або спільне використання на ринку та заборона фірмам, які мають домінуюче

положення на ринку, зловживати цією позицією. Наприклад, встановлюючи несправедливі ціни, обмежуючи виробництво, або відмовляючись від нововведення на шкоду споживачам.

Питання монопольного (домінуючого) становища та зловживання ним регулюється у нашій державі Законом України «Про захист економічної конкуренції». Даний закон враховує відповідні положення актів законодавства ЄС та містить умови, за яких суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару та визначення зловживання таким становищем. Відповідно до цього закону, за умови отримання дозволу на узгоджені дії, дозволено займати монопольне (домінуюче) становище на ринку, проте заборонено зловживання ним [5].

Щодо європейського законодавства, то положення Статті 82 Договору про заснування Європейської Спільноти не містять визначення зловживання домінуючим становищем [2]. Таке визначення зловживання, яке пізніше отримало назву «концепції зловживання домінуючим становищем», було сформульоване прецедентною практикою Європейського Суду Справедливості [6, 7].

Положення Статті 82 Договору передбачають заборону дій, які становлять собою зловживання домінуючим становищем. Таким чином, оскільки сама по собі наявність домінуючого становища не підпадає під встановлену в Статті 82 Договору заборону, така заборона, відповідно, не повинна поширюватись на ті дії суб'єкта господарювання, який володіє домінуючим становищем, які, з точки зору економічної теорії, розглядаються як розумні та нормальні для умов конкурентного ринку. У такому випадку ці зазначені дії слід, в контексті монопольного ринку, розглядати як умови типу «as if»: тобто умови, які існують на такому монополізованому ринку, оцінюються та розглядаються з позиції «чи могли б існувати подібні умови та чи могли б вони бути прийнятними для такого ринку, в тому числі з точки зору забезпечення його ефективного функціонування, якби на такому ринку існувала ідеальна (або близька до неї) конкуренція (тобто якби такий ринок був конкурентним)?». Загальною філософією, яка лежить в основі такої політики, є розуміння того, що лише умови, які відповідають умовам моделі «ідеальної конкуренції» (або умовам, якомога ближчим до такої моделі) є прийнятними (бажаними) для ринку, оскільки лише такі умови здатні забезпечити ефективне функціонування ринкової системи. Що стосується

монополій (монопольного ринку) то вони, повертаючись до практики, зазвичай, розглядаються як явище, яке, залишаючись нерегульованим, має неодмінним наслідком свого існування усунення ефективного функціонування ринку [7].

Що стосується положень статті 82 Договору про заснування Європейського Співтовариства, то вони оперують досить загальними категоріями, які, втім, тісно пов'язані із уже згадуваною мною «концепцією зловживання домінуючим становищем». Тому при визначенні того, чи буде деяка ринкова поведінка суб'єкта господарювання, який займає домінуюче становище на ринку, становити собою «зловживання» в розумінні Статті 82 Договору, Суд справедливості оцінює обставини кожної конкретної справи для визначення того, в якій мірі вчинені дії відповідають згаданій концепції зловживання. Я вважаю, що доцільним було б здійснювати таку оцінку, й українськими судами, спираючись на загальний стан конкуренції на ринку й на те, чи дійсно є поведінка суб'єкта такою, що обмежує конкуренцію (за умови її наявності) чи лише становить собою нечесну поведінку та тягне за собою відповідальність; а також намір такої особи займати домінуюче становище й наслідки, які має така поведінка.

Підсумовуючи, можемо бачити доцільність різнобічного погляду на проблему, яка постає перед судом та доцільність використання у нормах детального опису дій, що дозволені або заборонені у співтоваристві, проте важливим моментом є відсутність детального понятійного апарату в актах Європейського Союзу, на відміну від українського, через що визначення певних діянь формується, виходячи з практики. Доцільним для України є запозичення саме такого досвіду, оскільки існування детальної понятійної бази дозволяє лише більшіти навантаження на суди, що ніяк не сприяє, а тільки заважає детальному розгляду справ. Вищезазначене дає розуміння того, що імплементацію європейського законодавства не слід розглядати як просте механічне перенесення європейських норм у вітчизняний контекст, важливим є саме аналізування їх практичного застосування та формування належних висновків.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Договір про заснування Європейської Спільноти; URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017

3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями; URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06

4. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

5. Про захист економічної конкуренції; Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001 р., № 12, стаття 64

6. Рішення Суду від 9 листопада 1983 року у справі 322/81 NV Nederlandsche Banden Industrie Michelin v Commission of the European Communities ; URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61981CJ0322>

7. Рішення Суду від 14 лютого 1978 року у справі 27/76 United Brands Company and United Brands Continentaal BV v Commission of the European Communities; URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61976CJ0027>

Науковий керівник: Бойчук Д. С., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Romanenko S.¹

REFUGEE AND MIGRANT CHILDREN RIGHTS IN EUROPEAN UNION

The relevance of the migration problem began in European Union in 2015. Millions of families had left their homes because of conflict, persecution and poverty in countries such as Syria, Afghanistan, Iraq, Somalia and Sudan.

The term «crisis» in relation to refugees and migrants was used for the first time in April 2015, when a series of marine disasters occurred in the Mediterranean Sea. Migration was caused by economic, political, demographic and national legal instability. The culmination of migration to Europe was at the end of 2015 when almost 2 million refugees and migrants moved to Europe searching for a new life. One third of refugees and migrants who had arrived

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

to Europe were children. Moreover, according to the UNICEF research, there are one in 200 children is a refugee, 50 million children in total in migration worldwide – 28 million (more than 50 percent) have fled violence and insecurity. [1, p. 11, 14]

Children in migration suffered during their trip to and in Europe. Most of them were arriving to European Union with clear signs of injuries from physical, sexual and physiology abuse. Nevertheless, children in migration are constantly exposed to such risks of abuse during not only their trip, but also including in transit centers and receptions.

It is fundamental to make sure that any child who needs protection receives it and that, all children are treated as children primarily, regardless of their immigration status, citizenship, background, whatever the child is alone or accompanied by his or her parents. [2, p. 120] According to Article 24 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, children have the right to such protection and care as is necessary for their well-being. A child's best interest must be a primary consideration in any action taken relating to them. Other articles of the charter devote specific articles to child protection, such as the prohibition of child labor, and there are also common articles that concerns protection of all human beings, including persons under 18, such as prohibition of slavery, torture and inhuman or degrading treatment or punishment, abuse of rights.

Refugee and Migrant Children rights in European Union are governed by Charter of Fundamental Rights; European Convention on the Exercise of Children's Rights; Directive on the right to family reunification; UN Convention on the rights of the child, ratified by all EU member States; The European Social Charter; Convention against Discrimination in Education; Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, etc.

European Court of human rights has explained and interpreted different provisions concerning children's rights. The best interests of the child must be sufficiently reflected in the reasoning in the decisions of the domestic authorities – that criteria was mentioned in *El Ghatet v. Switzerland* case. Prohibition of inappropriate long detention minors with or without parents was reviewed in several cases such as *Muskhadzhiyeva and Others v. Belgium*, *S. F. and Others v. Bulgaria*, *Bilalova v. Poland*, *A. M. and Others v. France*, etc. [3, p. 1–3]

Children's fundamental right to education, regardless of their migration status, is recognized in virtually all aspects of EU migration law. However, the children of EU migrants who move to another EU Member State under free movement law or the children of migrant worker have more favorable conditions than asylum-seeking children under European law. They have a right to be admitted to that state's general educational, apprenticeship and vocational training courses under the same conditions as nationals. The educational rights of asylum-seeking children are weaker in the way that they must be granted access to the host state's education system on similar, but not necessarily the same terms as those that apply to nationals.

Right of migrant children's to have access to education under article 14 of the European Convention on the Legal Status of Migrant Workers was interpreted in *Ponomaryovi v. Bulgaria* case. In that case, Bulgarian authorities obligated Russian migrant parent to pay fees for admitting their two children to that state's secondary school. The Court concluded that imposing fees for secondary school in their case had been discriminatory and thus contrary to Article 14 of the European Convention of human rights, which provides migrant children's right to access on the same basis and under the same conditions as nationals.[4, p. 54–57]

The right to family reunification is protected under Articles 9 and 10 of the Convention on the Rights of the Child. Article 9 obliges states to ensure that, «a child shall not be separated from his or her parents against their will, except when ... such separation is necessary for the best interests of the child». The Article 10 provides that, «applications by a child or his or her parents to enter or leave a State Party for the purpose of family reunification shall be dealt with by States Parties in a positive, humane and expeditious manner».

Convention relating to the Status of Refugees is silent on the issue of family reunification. However, the Final Act of the UN Conference of Plenipotentiaries states that, «the unity of the family ... is an essential right of the refugee». Moreover, that right was reviewed in *Gonzalez v. Guyana* and *El Dernawi v. Libya* case. *El Dernawi* is a Libyan man who was granted asylum in Switzerland. His wife and children, who were still in Libya, were granted family reunification but they were unable to leave Libya as the authorities had confiscated their passports. The actions of the Libyan authorities constituted as a barrier to the family being reunited in Switzerland. Nevertheless, «a person granted refugee status under the 1951 Convention on the Status of Refugees, could not reasonably be expected to return to his country of origin».

While European law guarantees children's rights, a lot still remains to be done.

First of all, the EU has an obligation to promote the protection of the rights of the child, in line with the Treaty on European Union. In 2006, the European Commission proposed a strategy for protecting the rights of the child, and in 2011 adopted the 'EU Agenda for the rights of the child'. [5, p. 6–10]

The 'EU Agenda for the rights of the child' posted by European Commission presents general principles that should ensure that EU actions respect the rights of children. In addition, it focuses on a number of concrete actions in areas where the EU can bring real added value, such as child-friendly justice, protecting children in vulnerable situations and fighting violence against children both inside the European Union and externally.

The Commission proposals prohibit the detention of children seeking asylum if it is not in their best interests and only after an exhaustive assessment of all possible alternatives. A number of necessary guarantees and procedural guarantees have also been introduced regarding access to judicial review and legal representation. Finally, the proposals explicitly prohibit the detention of unaccompanied asylum-seeking children.

The 'EU Agenda for the rights of the child' provides 116000 hotline for missing children offers help, support and a potential lifeline for missing children and their parents. The Commission will continue to monitor the implementation of the hotline for missing children in all Member States and to make sure that all hotline is fully operational.

The Commission is fighting with harmful content and conduct, such as cyber-bullying and grooming, for vulnerable children. It monitors how extended standards for protection of children from traditional TV programs (including Internet) is applying by the Member States into their national law.

The Commission's 2010 Action Plan on Unaccompanied Minors defines specific actions that should be done during the time when the child is found until a durable solution is found, provides special care to unaccompanied asylum-seeking children to avoid the disappearance of unaccompanied children who are in the care of public authorities. [6, p. 5–9] Moreover, international community tries to solve a problem with physical, sexual and physiology abuse, which is committing to a migrant children during their way to a safe country without parents or care givers. UNICEF in July 2017, in collaboration with its partners, has developed a roadmap that includes guidelines for the care of refugee and migrant children (during the transit alone or accompanied by his or her parents) and their protection.

The roadmap emphasizes the need to identify children, register them using child-friendly procedures, and build trust with children at the earliest possible stage. Immediately assigning a child to a trained guardian, engaging intercultural mediators, and participating communities are critical measures that help build trust relationships and protect children from smugglers, traffickers, and lighten the burden on families.[7]

The main goal for creating such Roadmap in European Union was that all children including unaccompanied and separated boys and girls arriving to Europe would be identified, properly registered and referred to national child protection systems. Children won't be deprived of their rights due to an erroneous age determination. All European states will establish harmonized domestic statutory guidance on holistic methods for age assessment and implement a statutory appeal remedy for age assessment decisions

In addition to working to protect refugee and migrant children in Europe, UNICEF also works in their origin countries to help to reduce the burden of poverty, overcome the lack of education, conflict and insecurity that lead to the global displacement of refugees and migrants. UNICEF works with partners at the national level to provide the immediate needs of children, including safety, protection, medical care, nutrition and education.

Ombudsman is a person who is entrusted with the functions of monitoring the observance of justice and the interests of certain civic groups in the activities of executive bodies and officials. Nowadays, there are separate children's ombudsmen in many countries, and the European Network of Ombudsmen for Children was created in 1997. The role of such ombudsmen is to ensure full compliance with the Convention on the Rights of the Child, while maintaining complete independence from the state and state authorities. The Ombudsman for Children usually protects and promotes the interests / rights of children in relations with public and private bodies and analyzes the development conditions in which children grow up. By 2018, it had grown to include 42 institutions in 34 countries within the Council of Europe, 23 of which EU countries. Membership is limited to institutions in the 47 member states of the Council of Europe. The authority of the network is to promote and protect the rights of children.

Progress has been made on the Action Plan on Unaccompanied Minors, on the 'EU Agenda for the rights of the child', on creating the European Network of Ombudsmen and Roadmap, made by UNICEF in July 2017, in collaboration

with its partners. There is also a wealth of knowledge and good practice in the Member States on the protection of children in migration, which should be widely shared. However, further tangible improvements to the protection of all children in migration are needed to adequately address the current challenges.

Endnotes:

1. Uprooted the growing crisis for refugee and migrant children United// Nations Children's Fund (UNICEF), September 2016.

2. Буроменський М. В. Міжнародний і національний захист прав людини та права біженців / М. В. Буроменський, В. М. Стешенко, В. Г. Куць. – Х., 2004. – 198 с.

3. Accompanied migrant minors in detention // European Court of human rights, October 2019.

4. Handbook on European law relating to the rights of the child// European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, 2015, p. 260

5. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions on an EU Agenda for the Rights of the Child Brussels, 15.2.2011 COM(2011) 60 final .

6. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on an Action Plan on Unaccompanied Minors (2010–2014), COM (2010) 213 final

7. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), The Way Forward to Strengthened Policies and Practices for Unaccompanied and Separated Children in Europe, July 2017, URL: <https://www.refworld.org/docid/59633afc4.html>

Candidate of legal sciences, assistant department of European Union law Yaroslav Mudryi National law university Boychuk D. S.

Русінка А. В.¹

АДАПТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Дана тема є надзвичайно актуальною, оскільки загальносвітові глобалізаційні процеси поряд з іншим мають все більший вплив на розвиток

---

¹ Студент 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

вітчизняного кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Україна прагне вступити до Європейського Союзу, для цього їй необхідно привести у відповідність своє законодавство до права ЄС. Слід зазначити, що датою початку процесу адаптації законодавства прийнято вважати 1998 р., оскільки тоді вступила в силу Угода про партнерство та співробітництво між Україною та державами-членами ЄС. Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, (далі Угода про асоціацію), підписаної 27 червня 2014 р., Україна остаточно обрала напрями розвитку. Угодою окреслено широкий спектр напрямів співробітництва, переважна більшість з яких стосується питань спрощення переміщення людей і товарів та розвитку економіки. Проте, очевидним є те, що нормальне існування та розвиток економіки може відбуватись лише в умовах, коли суспільство почуває себе захищеним від злочинності.

Перед Україною стоїть виконання важливих завдань. В першу чергу, це імплементація низки положень нормативних актів ЄС, при цьому мова йде і про тісне співробітництво у рамках Організації Об'єднаних Націй (ООН), ОБСЄ та Ради Європи (РЄ). Адже положення ключових документів, укладених в межах цих структур, також мають бути використаними в ході адаптації законодавства ЄС. По-друге, нашій державі необхідно внести низку змін в кримінально-процесуальне законодавство для проведення у відповідність його європейським стандартам з прав людини.

Орлеан А. М., проаналізувавши текст Угоди про асоціацію, виокремлює основні напрямки щодо побудови відносин в сфері кримінальної юстиції. Насамперед, це максимальне наближення вітчизняних стандартів роботи правоохоронних та судових органів до європейських. Сьогодні ми вже спостерігаємо суттєві зміни у сфері кримінально-процесуальних відносин, ґрунтовну перебудову структури та функцій вітчизняних правоохоронних та судових органів, які знаходять своє відображення в новітньому законодавстві, а саме – законах України «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про прокуратуру», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про державне бюро розслідувань», «Про Національну поліцію», «Про пробацію». Другим напрямом є протидія або, мовою Угоди про асоціацію, «боротьба» із злочинністю та корупцією. Пріоритетними для протидії, насамперед, визначено злочини

транснаціонального характеру, а також терористичні, корупційні та ті, що вчиняються організованими злочинними групами. Окремо в Угоді про асоціацію зазначено, що співробітництво сторін спрямовується на вирішення таких злочинів, як: незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів; торгівля людьми; незаконний обіг наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин; торгівля вогнепальною зброєю; контрабанда товарів; економічні злочини, зокрема злочини у сфері оподаткування; корупція як у приватному, так і в державному секторі; підробка документів; кіберзлочинність. Сторони посилюють двостороннє, регіональне та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво із залученням Європолу.

Шило О. Г. виокремлює основні сфери кримінального процесуального законодавства, які потребують реформування для приведення їх у відповідність праву ЄС. Мова йде про створення належної правової основи боротьби з кіберзлочинністю, посилення взаємодії органів досудового розслідування і суду України із компетентними органами держав-членів ЄС щодо співробітництва у формі надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах та екстрадиції, застосування усіх можливих механізмів боротьби з тероризмом і відвернення існуючої загрози міжнародного тероризму, усунення корупційних ризиків кримінального процесуального законодавства України, що створюють умови для корупційних практик осіб, які здійснюють кримінальне провадження.

Слід зазначити, що кримінальне процесуальне законодавство України містить також низку положень, які не відповідають європейським стандартам з прав людини й потребують відповідного реформування. Зокрема положення КПК суперечать п. 15 Рекомендації N Rec (2003) 20 про нові підходи до злочинності серед неповнолітніх і про значення правосуддя у справах неповнолітніх, у якому зазначається, що неповнолітні не можуть перебувати під вартою у поліції довше, ніж сорок вісім годин, а для самих молодих даних строк має бути по можливості знижений, вітчизняне ж законодавство дозволяє таке затримання до шістдесяти годин. Не узгоджується з положеннями європейських стандартів захисту прав і свобод людини зміст ст. 197, 492 КПК, що передбачають можливість продовження строку досудового тримання під вартою неповнолітнього аж до дванадцяти місяців, а відповідно до п.16 вищезгаданої рекомендації такий строк не може перевищувати шести місяців.

Ще однією законодавчою нормою, котра не повністю відповідає європейським стандартам забезпечення прав людини, є положення ч. 2 ст. 233 КПК. Зміст цієї норми щодо визначення терміна «житло» є обмеженим через використання у ньому словосполучення «яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи». Ця формальна умова звужує поняття «житло», а тому і зменшує гарантії права особи на недоторканість житла.

Європейський Союз вважає одним із найефективніших кримінально-правових інститутів конфіскацію майна. Основна мета конфіскації за нормативними актами ЄС – конфіскація засобів учинення злочинів та доходів, отриманих у злочинний спосіб. Зазначимо, що національне кримінальне законодавство щодо конфіскації майна змінювалось багато разів, здебільшого з метою адаптації до права ЄС та на вимогу ЄС. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) у редакції, чинній станом на 1 вересня 2001 р. конфіскація майна передбачалась лише як додаткове покарання. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» 18 квітня 2013 р. до Кримінального кодексу України були внесені дуже вагомі зміни щодо конфіскації майна. Зокрема, розділ XIV КК України «Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування» було перейменовано на «Інші заходи кримінально-правового характеру» та доповнено статтями, що регулюють визначення і порядок застосування спеціальної конфіскації.

Отже, можна зробити висновок, що Україна всіма зусиллями намагається привести своє законодавство в сфері кримінальної юстиції у відповідність до законодавства ЄС. Вона істотно змінила правове регулювання діяльності окремих існуючих інституцій у сфері кримінальної юстиції, внесла зміни до низки законодавчих актів, виконала вимоги ЄС до адаптації кримінального законодавства України щодо конфіскації майна до права ЄС. Однак, в сфері даного законодавства продовжують діяти норми, які не узгоджуються з європейськими стандартами. Прикладом цього є положення кримінального процесуального кодексу. Тому, оскільки був обраний європейський напрямок розвитку, необхідно продовжувати реформування.

Список використаної літератури:

1. Орлеан А. М. Адаптація законодавства України у сфері кримінального судочинства до законодавства ЄС: визначення основних напрямів.
2. Шило О. Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. №2. С. 109–122.
3. Лоскутов Т. О. Аналіз окремих положень Кримінального процесуального кодексу України крізь призму європейських стандартів забезпечення прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. №11 (215). С. 91–95
4. Бідна О. І. Вимоги Європейського Союзу до адаптації кримінального законодавства України щодо конфіскації майна до права ЄС. *Проблеми законності*. 2016. – Вип. 135. С. 179–188.
5. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.]; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360с.
6. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2012. №24. С. 37–49.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Свириденко А. С.¹

ДО ПИТАННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НАД НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ ЙОГО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

Ще з ХХ століття, чи не раніше, після низки світових потрясінь, держави стали на шлях міжнародної співпраці, пов'язаної з вирішенням широкого кола питань. Почався процес розбудови світового порядку в такому вигляді, в якому ми, сучасники, його можемо бачити, та дедалі більше зростання впливу інтеграційних процесів, в основі яких – міжнародне співробітництво у сприянні миру та безпеці, захист прав людини і громадянина, економічна, політична, наукова та інші взаємодії між

---

¹ Студента 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

державами. Низка держав обрали вектор свідомої співпраці один з одним, покладаючи на себе взаємні зобов'язання. Прикладом такого феномену виступає Європейський Союз, який представляє собою впливове економіко-політичне об'єднання. Тож, актуальним вбачається аналіз функціонування наддержавної правової системи Європейського Союзу та національних систем держав-учасниць.

Європейський Союз був утворений підписанням Маастрихтського договору в 1992 році, де у ст.3 визначено його структуру та зазначається, що «основою Союзу є Європейські співтовариства», що існували задовго для регулювання окремих питань у сфері економіки та енергетики [1]. Першою була інтеграція держав у Європейське співтовариство вугілля і сталі, за сприянням французького економіста Жана Моне та міністра закордонних справ Роберта Шумана ще з 1950 року, втілена в життя у Паризькому договорі 18 квітня 1952 року. До такого об'єднання, на момент створення, входило лише 6 держав: Франція, ФРН, Бельгія, Голландія, Люксембург та Італія. Наступним кроком було підписання двох Римських договорів у 1957 році, які започаткували появу Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії. Підсумовуючи, слід зазначити, що до підписання в 1992 році угоди про створення Європейського Союзу, у компетенції цих інтеграційних утворень були питання щодо економічних та соціальних проблем, які перебували у віданні національних суверенних держав.

Відступаючи від історичного екскурсу, слід звернутися до теорії міжнародного права та здійснити аналіз значення принципів права в цій системі, що лежать у підґрунті нормотворчого процесу, як основоположних засад функціонування права. Вони мають велике значення і для теорії та практики міжнародного права, адже вся міжнародна спільнота має дотримуватися цих засад з метою забезпечення ефективного та справедливого функціонування своїх інститутів. Так, С. В. Черниченко під принципами міжнародного права пропонує розуміти загальновизнані норми міжнародного права найбільш загального характеру, які, в основному, носять імперативний характер та містять зобов'язання *erga omnes*, тобто зобов'язання стосовно всіх і кожного з членів міждержавного співтовариства [2, с.60]. У свою чергу І. І. Лукашук вважає, що принципи міжнародного права – це узагальнені норми, що відображають характерні риси, а також головний зміст міжнародного права і мають вищу юридичну силу [3, с.85]. Безсумнівно, формулювання Б. Л. Зимненко про

те, що будь-який принцип є загальновизнаною нормою міжнародного права, але не кожна загальновизнана норма є загальновизнаним принципом міжнародного права, вбачається таким, що має підґрунтя [4].

Загалом, принцип правовладдя, як його часто називають, не має значних розбіжностей у розумінні цього поняття чи то на національному, чи на міжнародному рівні. В будь-якому випадку, цей принцип означає повагу до права загалом. Правовладдя, на міжнародному рівні, стосується, в основному, але не виключно, держав та міжнародних міждержавних організацій. Але відмінність такого роду не відмінняє природу та концепцію цього принципу. Важливою особливістю правовладдя на національному рівні є те, що воно встановлює певну ієрархію між суб'єктами національної системи права, регулюючи відносини між громадянином та державою. Чого не можна сказати про міжнародне право, адже міжнародна спільнота складається з великої кількості держав, які не мають верховної влади одна над одною та не підкоряються світовому уряду, натомість – взаємодіють на рівних правах.

Говорячи про статус принципу верховенства права, як Преамбула, так і стаття 2 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) проголошують те, що, верховенство права – це одна з базових цінностей, поділюваних Європейським Союзом і його членами [5]. Також, у документі від 2014 р. «Нові принципи для зміцнення верховенства права» Європейська комісія зазначає, що «принцип верховенства права неухильно стає домінуючою організаційною моделлю сучасного конституційного законодавства і міжнародних організацій», «регулює здійснення державної влади» [6]. Великого значення для утвердження принципу «правовладдя» (Rule of Law) має Венеційська комісія. Вона підсумувала значення принципу верховенства права (або «правовладдя»), базуючись на міжнародних нормативно-правових актах учасників цієї комісії [7].

Слід сказати, що Рада Європейського Союзу, яка є третьою із семи інституцій Європейського Союзу, у 2013 році почала запроваджувати Діалог щодо правовладдя, а також підкреслила, що «поважання правовладдя є передумовою захисту засадничих прав» [8].

У випадку Європейського Союзу: правова система носить специфічний наднаціональний характер, тому принцип верховенства права також трактується та пристосовано дещо інакше. Передумовою для закріплення «правовладдя» права Європейського Союзу над національними правовими системами його держав-учасниць стала практика Суду Європей-

ського Союзу (на той час – Суд Європейських Співтовариств). До прикладу, справа № 6/64 Фламініо Коста (Flaminio Costa – позивач) проти ЕНЕЛ (Ente Nazionale Energia Elettrica – відповідач) вбачається важливою практикою в питанні визнання верховенства права Європейського Союзу [9]. Позов, у першу чергу, стосувався трактування статей 37, 93, 53, і 102 Договору Європейського економічного співтовариства, для подальшого вирішення спору між власником акцій компанії ЕНЕЛ – Фламініо Костою та самою компанією. Спершу, Італійський суд мав наміри самостійно визначити співвідношення між національним правом та правом ЄС, але зупинився на вирішенні справи по суті. Суд Європейського Союзу спочатку виніс рішення, за яким Право Європейських Співтовариств являє собою окрему правову систему, в якій надає права фізичним особам та покладає обов’язки на держав-учасниць щодо реалізації цих прав. Водночас, ці права мають бути належно захищені судом. Суд аргументував це тим, що країни свідомо пішли на співпрацю та створення Співтовариств, передаючи частину своєї компетенції. Статус Європейського Союзу, як специфічного утворення, розглянуто у справі Суду Європейського Союзу № 26/62 «Van Gend en Loos», де Європейський Союз визначено як особливий міжнародно-правовий порядок. Тобто держави мають імплементувати право Європейського Союзу або видавати акти, засновані на ньому [9]. Пряме застосування норм права Європейського Союзу в країнах-учасниках, яке є обов’язковим, зазначено у статті 189 Договору Європейського економічного співтовариства [1].

Практика Європейського Суду визначила такі ознаки принципу правовладдя саме для правової системи Європейського Союзу:

- 1) ієрархічність приписів права;
- 2) судовий нагляд;
- 3) право на судові засоби захисту;
- 4) принцип рівності та пропорційності та інші.

В основному, саме судова практика Європейського Суду закріпила природу застосування принципу правовладдя в системі права Європейського Союзу, а саме: 1) пряма дія права Європейського Союзу з виконанням певних умов, серед яких, по-перше, безумовне визнання та застосування певної норми права національними судами, а по-друге, що вже було згадано вище, норма права Європейського Союзу надає права фізичним і юридичним особам; 2) інтеграція права Європейського Союзу у своє національне право; 3) належний юридичний захист прав, які

надані нормами даної правової системи. Виявом прямої дії права Європейського Союзу є, наприклад, можливість захисту фізичною особою своїх прав у національному суді. Щодо міжнародних договорів, то вони можуть бути наділені прямою дією, а також мати пряме застосування. Мова йдеться стосовно договорів про захист миру і безпеки, політичних договорів, угод у сфері економіки і т.д.

Загалом, верховенство права Європейського Союзу є обґрунтованим Європейським Судом, адже його норми створені шляхом дискусій та переговорів особисто держав-учасниць цього об'єднання, без втручання третіх сторін. Отже, це забезпечує діяльність Європейського Союзу як утворення наднаціонального статусу, яке має власні органи, інститути та побудовано на їх певній ієрархії, що може бути розглянуто з точки зору прикладу втілення правовладдя Європейського Союзу над державами-учасницями.

Список використаних джерел:

1. Treaty establishing the European Economic Community. URL: https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf;
2. Міжнародне право, підручник для студентів під ред. А. А. Ковальова, С. В. Черниченко. – Москва, ОМЕГА-Л, 2006. – 831 с.
3. Лукашук І. І Міжнародне право, Волтерс Клувер, 2005. 432 с.;
4. Зимненко Б. Л. Міжнародне право і правова система Російської Федерації. URL: file:///C:/Users/Ansviridka/Downloads/zimnenko_bl_mezhdunarodnoe_pravo_pravovaja_sistema_rossijskoj_federacii_obshhaja_chast.pdf
5. Договір про Європейський Союз. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU57010D?an=54>;
6. A new EU Framework to strengthen the Rule of Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0158:FIN:EN:PDF>;
7. Venice Commission. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/events/>;
8. Rule of law quotes. URL: <https://www.brainyquote.com/topics/rule-of-law-quotes>;
9. Hummer W., Simma B., Vedder C., Emmert F. Europarecht in Fällen.
10. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. Вісник Національної академії правових наук України. Харків : Право, 2012. №4. С. 29–42.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ НА ВІДПОВІДНІСТЬ КОПЕНГАГЕНСЬКИМ КРИТЕРІЯМ

Дискусія щодо шляху розвитку України протягом всього періоду незалежності, починаючи з 1991 року, ставить перед політичною наукою актуальну проблему – який вектор розвитку політичної системи України. Наскільки політична система України відповідає декларованому українською державою курсу на європейську інтеграцію? Як реальна зовнішня політика України співвідноситься з інтересами ЄС і як вона впливає на розвиток міжнародних відносин?

Прагнення України вступити до ЄС говорить про обрання демократичних стандартів розбудови сучасної держави. Перш за все йдеться про верховенство права та безумовний захист прав і свобод людини, які є базовими принципами світового співтовариства. Проте вступ до ЄС не є самоціллю. Радше його можна назвати засобом для досягнення демократичних перетворень держави. Реальність намірів України щодо вступу до ЄС потребує детального аналізу й співставлення законодавчо-правових, економічних, соціальних, екологічних та інших сфер нашої країни з параметрами ЄС, а також оцінки їх відповідності євроінтеграційним принципам. Слід відмітити, що рівень відповідності законодавчо-правових актів вимогам ЄС є індикатором відповідності політичної системи та влади держави рівням міжнародних стандартів.

Умови вступу до ЄС були встановлені засіданням Європейської Ради у Копенгагені 22 червня 1993 року. В загальному вигляді вимоги до країн-кандидатів можна виразити наступним твердженням: «Асоційовані держави Центральної та Східної Європи, які висловили таке прагнення, можуть стати членами Європейського Союзу. Вступ відбудеться як тільки асоційована держава зможе взяти на себе обов'язки членства, задовольнивши необхідні політичні та економічні вимоги». Назва зазначених вимог – Копенгагенські критерії, що містять наступні елементи: політичний критерій передбачає стабільність інститутів, що є гарантами демократії, верховенства права, прав людини і поваги та захисту прав меншин;

---

¹ Студент 5 курсу інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

економічний критерій включає в себе вимогу щодо існування діючої ринкової економіки, а також спроможність впоратися з конкурентним тиском та ринковими силами в межах Європейського Союзу; критерій членства ставить перед державою завдання взяти на себе обов'язки членства, включно з дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу [1, с. 283–289].

Критерії потребують від держави дотримання демократичних принципів, принципів свободи і поваги до прав людини, адже Союз заснований на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Такі цінності є спільними для держав-членів в рамках спільноти, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків [2].

Копенгагенські критерії є неподільними, є цілісною системою, яка потребує виконання всіх обов'язкових елементів. Дані сфери реформування є взаємопов'язаними, адже успіх однієї із складових залежить від належного прогресу двох інших. Досвід говорить, що головною підвалиною для європейської інтеграції України є не формальні обіцянки, а сутнісні перетворення, що у першу чергу потрібні самій Україні. Останнім часом більш-менш викристалізувались конкретні напрями, в яких треба рухатись, та проблеми, які треба вирішувати. На відміну від попередніх років, бачення цих напрямів і проблем практично співпадає в ЄС та в Україні, що, безперечно, свідчить про значний прогрес у сунках.

Прийняття нової країни до складу ЄС передбачена Договором про ЄС у ст.49: «Будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в ст. 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі».

Протягом історії ЄС тільки декільком країнам було відмовлено в набутті членства: Марокко не відповідала засадничому географічному критерію членства, Іспанії і Туреччині на заваді став авторитарний режим, що правив в цих країнах під час подання заявок – після того, як автократії поступилися місцем цілком легітимним демократичним урядам – ЄС розпочав з цими країнами переговори про вступ [3].

Що стосується України, то на теперішній час вже виконано низку вимог щодо відповідності політичному критерію, а саме: на рівні Кон-

ститутції України закріплені гарантії захисту політичних, економічних та соціальних прав. Встановлено демократичні інститути та незалежні органи правосуддя, органи конституційної юрисдикції, що створюють умови для нормального функціонування державних установ; ратифіковано низку міжнародних нормативних актів, наприклад, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; схвалено низку нових законів, що стосуються вдосконалення виборчого процесу; скасовано смертну кару; ухвалено Закон України «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини»; проведено судову реформу тощо. Проте не до кінця реалізовано механізми заходів щодо забезпечення дотримання прав і свобод людини, що проголошуються Конституцією України. Крім того необхідно вдосконалити політику боротьби із корупцією, а також усунути прогалини і розбіжності галузевого законодавства.

Основними складовими політичного критерію є:

- Забезпечення свободи парламентських та президентських виборів і виборів до місцевих органів влади;
- Створення та розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних засобів масової інформації;
- Прийняття законодавства, що надійно захищає права меншин, створення відповідних установ;
- Посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією;
- Вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів;
- Створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції та внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення функціонування судів;
- Захист особистих прав і свобод людини [4].

Економічний критерій, в свою чергу, також має низку підкритеріїв, це, зокрема, вимога щодо існування ринкової економіки, яка оцінюється з точки зору аналізу рівноваги між попитом та пропозицією зумовленою вільною грою ринкових сил, лібералізацією цін і торгівлі, відсутності значних перешкод для виходу на ринок, наявності належної правової бази, що включає регулювання права власності, досягнення макроекономічної стабільності, наявності широкого консенсусу щодо основ економічної політики тощо. Наступним елементом економічного критерію виступає спроможність впоратися з конку-

рентним тиском та дією ринкових сил у межах Європейського Союзу, причому така складова економічного критерію має бути задоволена у середньостроковій перспективі – 5 років. Оцінка відповідності враховує наявність діючої ринкової економіки з рівнем макроекономічної стабільності, достатнім для того, щоб економічні суб'єкти приймали рішення в умовах стабільного і передбачуваного клімату, достатність кількості людських й матеріальних ресурсів, включаючи інфраструктуру (енергопостачання, телекомунікації, транспорт та ін.), ступінь впливу політики Уряду і законодавства на конкурентоспроможність через торговельну політику, політику конкуренції, державну допомогу, підтримку малих та середніх підприємств тощо, рівень і темпи торговельної інтеграції країни з Європейським Союзом перед розширенням, достатня частка малих фірм у структурі економіки, оскільки малі фірми, як правило, отримують більшу вигоду від спрощеного доступу на ринок, а домінування великих фірм може означати більшу інертність у пристосуванні до умов ринку [4].

Критерій членства, або як його ще називають – законодавчий критерій, представляє собою готовність держави брати на себе зобов'язання, що логічно випливають із членства у Європейському Союзі, що в свою чергу включає в себе необхідність приведення національного законодавства у відповідність загальносоюзних актів. ЄС конкретизував 31 критерій членства, кожен з яких відповідає положенням *acquis communautaire* («спільного доробку ЄС») [5]. Передбачається здійснення спільної, єдиної зовнішньої політики, а також політики сфери забезпечення безпеки. Для відповідності України даному критерію слід здійснити низку практичних дій, щодо кожного з пунктів *acquis communautaire*, до яких можна віднести: забезпечення цінової стабільності, стабільності національної валюти, подолання дефіциту бюджету, державного боргу, проведення гармонізації українського законодавства з нормативними актами ЄС у сфері енергетики, промисловості, екології, забезпечити відповідність стандартів промислової продукції європейським та ін.. Важливим є також те, що перспективи успіху процесу інтеграції до Європейського Союзу залежать не лише від виконання Україною вимог, які висуваються до країн-кандидатів (у політичній, соціально-економічній, правовій сфері), але і від політичного консенсусу, координації дій усіх гілок влади, що у свою чергу стане запорукою прийняття необхідних політичних рішень [6].

Наразі Україні належить подолати складний шлях досягнення критеріїв, необхідних для повноправного членства в ЄС. Рух нашої країни має бути підкріплений сподіванням, що двері загальноєвропейського дому насправді відкриті для кожної європейської держави, яка відповідає копенгагенським критеріям. Майбутні члени повинні не лише забезпечити імплементацію до національного законодавства комплексу європейських правових норм і стандартів, а й застосовувати їх на практиці. Успіх інтеграційного процесу залежить, в першу чергу, від нашої держави – наскільки швидко вона зможе виконати всі умови ЄС, визначені для країн-кандидатів на вступ у Спільноту. Тому необхідно чітко і послідовно дотримуватись виконання зазначених умов, які визначені в інтеграційній стратегії як основи напрямку інтеграційного процесу. Перспектива членства у Євросоюзі є потужним стимулом для проведення радикальних реформ в Україні.

Наразі, ситуація в Україні склалася наступним чином. Процес самоідентифікації громадян України як європейців, причетних до культури і історії європейського співтовариства є складним і тривалим, але факти говорять самі за себе – значна кількість українців ідентифікують себе як представників європейської спільноти, що говорить про готовність української нації до змін. Проте рівень відповідності як законодавства, так і правової культури в Україні є значно нижчим вимог ЄС, тому складно однозначно стверджувати, що в найближчий час ми станемо повноцінним членом Європейського Співтовариства.

Список використаної літератури:

1. Зажигаяев Б. В. Украина: рівень відповідності критеріям для кандидатів на вступ в ЄС (Кандидат Україна). Електронний ресурс: режим доступу – <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/p05/ar006034.pdf>

2. Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 года): текст с изменениями и дополнениями от 13 декабря 2007 года.. // Документ 994_029, чинний, поточна редакція – Редакція від 13.12.2007. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page3 24.10. 2012.

3. Міхель Д. О. Копенгагенські критерії як чинники розбудови демократичних процесів та наближеності до європейського рівня життя в Україні. *Наукові праці. Політологія.* – 2010. – Випуск 137. Том 149. – С.153–157

4. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України : / І. І. Жовква, Г. М. Немиря, Г. М.

5. Петров Р. А. «Acquis вступу» як складова феномена права Європейського

Союзу [Електрон. ресурс] / Р. А. Петров. – 21 с.

6. Трагнюк О. Я. Адаптація права України до права ЄС як складова механізму євроінтеграції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 10. Харків : Право, 2005. С. 139–141.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Скідан Н. В.¹

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК У ВЛАДНИХ СТРУКТУРАХ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЩОДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Сьогодні ідея гендерної рівності набуває ще більшого поширення, у зв'язку з чим кожна демократична країна впроваджує відповідні положення не тільки у власне законодавство, шляхом імплементації відповідних міжнародних договорів, а й у свідомість своїх громадян. Тому, починаючи з ХХ століття міжнародна спільнота почала активний нормотворчий процес у цій сфері. Так, у ст. 119 Римського договору (1957 р.) визначено, що «чоловіки і жінки повинні отримувати рівну оплату праці за рівноцінну роботу», «рівна оплата праці без дискримінації на основі статі». У ст. 2 Маастрихтського договору (1992 р.) визначені цінності, що характеризуються «плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків». Далі у ст. ст. 118, 119 Амстердамського договору (1997 р.) було прописано ідеї «рівності між чоловіками і жінками щодо можливостей на ринку праці та стосовно ставлення на роботі», «рівного ставлення до чоловіків і жінок стосовно працевлаштування і зайнятості, включаючи принцип рівної оплати праці за однакову роботу», «забезпечення повної рівності між чоловіками і жінками у робочому житті». Окремі норми про заборону дискримінації містяться в Хартії фундаментальних прав ЄС (2000 р.), Лісабонському договорі (2007 р.), а також у інших резолюціях Європейського Парламенту, директивах і резолюціях Ради Міністрів ЄС. Попри

---

¹ Студента 1 курсу магістратури слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

закріплення ідеї гендерної рівності в такій кількості нормативних актів, навіть у країнах ЄС існують проблеми щодо її забезпечення та реалізації, тому в цьому дослідженні треба звернутися до аналізу механізмів впровадження рівності жінок і чоловіків, які існують у законодавстві ЄС та його державах-членах.

Так, гендерна рівність означає, що чоловіки та жінки користуються рівними правами, можливостями та ставленням в усіх сферах життя. Декларується, що права, обов'язки, соціальний статус людей та доступ їх до ресурсів не залежать від їх статі. Це не означає, втім, що чоловіки та жінки є однаковими чи мають бути однаковими, або що всі заходи на ринку праці мають забезпечувати однакові результати. Гендерна рівність передбачає, що всі чоловіки та всі жінки можуть вільно розвивати особисті здібності та приймати життєві рішення без обмежень, зумовлених стереотипами чи упередженнями щодо гендерних ролей або характеристик чоловіків і жінок [1, с. 48].

Також варто звернути увагу на те, що існує й таке поняття як гендерна справедливість, яке означає справедливе ставлення до жінок і чоловіків згідно з їхніми відповідними потребами та інтересами. Це може включати рівне ставлення або ставлення, яке є різним, але вважається еквівалентним у плані прав, пільг, зобов'язань і можливостей [1, с. 49].

Проте у контексті даного дослідження особливої уваги потребує визначення поняття «дискримінація», оскільки саме воно розкриває сутність проблематики цієї роботи. Так, дискримінацію визначено у Конвенції № 111 як: будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження, що призводить до знищення чи порушення рівності можливостей чи ставлення у світі праці та занять (ст. 1 (1a)).

Дискримінація може бути де-юре (це означає, що дискримінація існує в законодавстві) або де-факто, тобто реальною. Також виділяють пряму та непряму дискримінацію. Зокрема, пряма дискримінація за ознакою статі має місце, коли нерівне ставлення до жінок і чоловіків впливає безпосередньо із законів, правил або практики, де прямо розрізняються жінки та чоловіки (наприклад, із законів, які не дозволяють підписувати контракти жінкам, але дозволяють робити це чоловікам). Непряма дискримінація за ознакою статі має місце, коли правила і практика, що виглядають гендернонейтральними, на практиці призводять до того, що

через невідгідне становище потерпають першою чергою особи однієї зі статей. Часто це вбачається не одразу, а лише після аналізу фактичних ефектів політики або правових норм, тобто того, що відбувається в реальності в результаті таких норм і практики [1, с. 52–53].

Звернемо увагу на дану проблему крізь призму її існування на рівні владних структур країн-членів Європейського Союзу. У політиці забезпечення гендерної рівності Європейська Комісія застосовує так званий подвійний підхід: втілення політики «гендерної пріоритетизації» та ініціювання спеціальних заходів. Так, «гендерна пріоритетизація» (або гендерний мейнстрімінг) – це визнана на глобальному рівні стратегія втілення політики гендерної рівності. Гендерна пріоритетизація передбачає (ре)організацію, вдосконалення, формування та оцінку політичних процесів у такий спосіб, щоб учасники та учасниці процесу прийняття політичних рішень використовували гендерний підхід в усіх галузях політики і на всіх етапах. Існуючі відмінності між чоловіками та жінками враховуються для визначення негативних наслідків, а не підтримки нерівностей чи ієрархій, які склалися в суспільстві. У свою чергу, спеціальні заходи в гендерній політиці на рівні ЄС – це законодавство, інформаційно-просвітницькі кампанії, фінансові програми. Мета цих заходів полягає в розв’язанні конкретних проблем, таких як: різниця в оплаті праці, брак представництва жінок, наприклад, у певних сферах зайнятості тощо. З огляду на це, Європейська комісія пропонує цільові ініціативи для покращення ситуації, пропагує більшу участь жінок у виборах до ЄП та інших сферах [2, с. 10–11].

Проте останнє дослідження, яке провів Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) визначило, що Індекс гендерної рівності в країнах ЄС демонструє мінімальний прогрес у дотриманні рівних прав чоловіків і жінок на професійний і соціальний розвиток. Індекс гендерної рівності ґрунтується на показниках у шести ключових сферах: праця, гроші, знання, час, влада, здоров’я, а також у двох додаткових – насильство проти жінок та супутні нерівності. Так, на верхівці Індексу продовжують перебувати Швеція з показником 83,6 та Данія – 77,5. Найбільшого покращення потребують Греція та Угорщина, оскільки показник цих країн є нижчим за 52 [3]. Наприклад, з 01.01.2019 р. у Франції скоєно щонайменше сотню актів феміциду, а за минулий рік випадків убивств дівчат та жінок з мотивів сексизму або гендерного насильства було зафіксовано 121 [4].

Сьогодні найбільше проявів дискримінації існує у владних структурах, залучених до прийняття рішень. Водночас у цій-таки сфері спостерігається найбільший темп зростання, що пов'язано переважно зі збільшенням представництва жінок у правліннях великих компаній. Утім, і таке зростання стосується небагатьох європейських держав. Франція залишається єдиною країною, де кількість жінок у керівних органах компаній сягає 40% [3].

У зв'язку з цим окремої уваги потребують компенсаційні дії або позитивні заходи (affirmative actions), які визнаються позитивним механізмом залучення жінок до політики. Такі заходи спрямовані на конкретну групу й покликані усунути дискримінацію й запобігати їй, а також компенсувати збиток, завданий поточним ставленням, поведінкою та структурами, ґрунтованими на стереотипах щодо поділу соціальних ролей між чоловіками та жінками. Компенсаційні дії необхідні, щоб кожен відчував себе в рівних умовах, особливо там, де історично вкорінилася соціально-економічна нерівність як наслідок тривалого пригноблення однієї групи іншою.

Так, компенсаційні дії на користь жінок можуть охоплювати широкий спектр заходів, зокрема такі коригувальні дії як: визначення завдань, цілей або квот участі жінок у видах діяльності чи секторах або на рівнях, з яких вони раніше виключалися, й де вони досі недостатньо представлені; надання послуг із працевлаштування, орієнтації й консультивання, залучення спеціалістів із гендерних питань, обізнаних із особливими потребами працюючих і безробітних жінок; заходи щодо забезпечення швидкого кар'єрного зростання, в тому числі, наставництво та залучення до вже створених мереж; інформування та заохочування роботодавців щодо наймання та просування жінок, особливо в зазначених секторах і категоріях та інші [5, с. 83].

Окрім цього, одним з механізмів подолання дискримінації жінок у сфері політики є лобіювання жіночого представництва, мережева і менторська підтримка жінок. Європейське жіноче лобі (ЄЖЛ) (European Women's Lobby) – це найбільша парасолькова організація жіночих об'єднань у ЄС, які працюють з питаннями жіночих прав і рівних можливостей жінок і чоловіків. Членство у ЄЖЛ поширюється на організації в усіх 28 країнах-членах ЄС і в трьох країнах-кандидатах, а також на 20 загальноєвропейських організацій. ЄЖЛ засновано 1990 року і нині нараховує більше як 2500 організацій у 31 країні. Серед напрямів роботи

організації один стосується просування жінок у політику. Тут показова ідея поширення так званого менторства – одного з механізмів залучення жінок у політику. ЄЖЛ, зокрема, започаткувало мережу європейського політичного менторства (European Political Mentoring Network). Проект менторства було розроблено спеціально під вибори до Європарламенту 2014 року в рамках «50/50 кампанії» ЄЖЛ, мета якої – збільшити представництво жінок в інституціях на рівні ЄС. Загалом ЄЖЛ тісно співпрацює з ЄС, Радою Європи й ООН у сфері пропагування ідей гендерної рівності та збільшення кількості жінок у політичних структурах [6].

Отже, попри те, що існує чимала кількість проблем у площині забезпечення рівності жінок та чоловіків у всіх сферах життєдіяльності, вже вироблено та запроваджено, навіть на законодавчому рівні країн-членів Європейського Союзу, чимало шляхів для їх подолання. Проте вважаємо, що законодавчого врегулювання у цьому питанні недостатньо, тому що необхідні і зміни у правосвідомості усіх правозастосувачів та кожного з них окремо. Це пов'язано з тим, що для впровадження та потужної дії Європейських стандартів щодо гендерної рівності, окрім законодавчих підходів, має змінитися й усвідомлення таких ціннісних підвалин безпосередньо населенням.

Список використаних джерел:

1. Азбука прав працюючих жінок і гендерної рівності (друге видання) (українською мовою). – Київ: Міжнародна організація праці. – 2010 р. С. 244.
2. Марценюк Т. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. – Київ, 2015. С. 44. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf
3. Єврокомісія виявила слабкий прогрес у сфері гендерної рівності в ЄС. – Мультимедійна платформа іномовлення України «УКРІНФОРМ». – 15.10.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2799669-evrokomisia-viavila-nizkij-progres-u-sferi-gendernoi-rivnosti-v-es.html>
4. У Франції через гендерне насильство цьогоріч загинули вже близько сотні жінок. – Мультимедійна платформа іномовлення України «УКРІНФОРМ». – 04.09.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2772805-u-francii-cerez-genderne-nasilstvo-cogoric-zaginulo-vze-blizko-sotni-zinok.html>
5. Карбонезе В. Комплексний гендерний підхід у державній службі зайнятості України. – Київ: Міжнародне бюро праці. – 2011. С. 114. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_184027.pdf

6. Марценюк Т. Механізми збільшення кількості жінок у політиці. – Ресурс гендерного знання «Гендер в деталях». – 04.02.2019 р. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/mehanizmi-zbilshennya-kilkosti-zhinok-u-polititsi-134918.html>

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Солдатенко Ю. О.¹

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІСУ В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

З розвитком інтеграційних процесів в Україні дедалі більше набуває значення реалізація політики безпеки, а саме забезпечення належного рівня правопорядку та боротьба з організованою злочинністю як в Україні, так і ЄС зокрема. Наразі Україна активно взаємодіє з європейськими організаціями, в тому числі зі спеціалізованими агенціями ЄС, а саме Європейським поліцейським офісом (далі – Європол) [9, с. 384].

Європейському поліцейському офісу відведено особливе місце в організаційному механізмі Європейського Союзу, що зумовлено основною функцією – організацією міждержавної співпраці в сфері протидії злочинності та реалізацією кримінальної політики ЄС. Але крім того, Європол компетентний встановлювати співробітництво з третіми державами, які не входять до складу ЄС шляхом укладання угод про оперативне та стратегічне співробітництво з метою попередження та протидії транснаціональній злочинності шляхом обміну оперативними даними та технічною інформацією. [4, с. 150].

Тож метою даної статті є дослідження становлення та розвитку поліцейської співпраці України та Європолу у сфері боротьби зі злочинністю, визначення основних засад міжнародного співробітництва і принципів правового регулювання відносин між Україною та Європолом.

---

¹ студентка 5 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Питання співпраці України та ЄС у сфері боротьби зі злочинністю розглянуто в роботах таких вітчизняних вчених, як Чорнозуб Л. В., Сірант М. М., Грицаєнко Л. В., Черноус Ю. М., Овчаренко О. М., Передерій О. С., Слюсаренко Ю. А., Маринів І. І., Макаруха З. М та ін. Здебільшого в дослідженнях вивчається правова природа Європолу і становлення поліцейської співпраці між Україною та Європоллом, однак правове регулювання на новітньому етапі розвитку на сьогодні є недостатньо вивченим.

Співпраця з цією міжнародною організацією була започаткована Верховною Радою України, яка ратифікувала Угоду про стратегічне співробітництво між Україною та Європоллом Законом України №2576-VI від 05.10.2010 р. Відповідно до статей 2, 3 Угоди передбачена співпраця шляхом обміну стратегічною і технічною інформацією про стан і розвиток злочинності, нові форми протидії злочинності, методи проведення поліцейських розслідувань і криміналістичних експертиз, канали переведення грошових коштів, які отримані злочинним шляхом тощо [1, ст.1].

Наступним кроком співпраці стало укладення Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво, яка була ратифікована Законом України №2129-VIII від 12.07.2017 р., яка надала можливість Україні не тільки здійснювати обмін інформацією, але й безпосередньо брати участь у спільних оперативних заходах із розслідування міжнародних кримінальних злочинів, які вчиняються як на території України, так і держав-членів ЄС [3, с. 83].

Основними напрямками співробітництва України і Європолу є активізація обміну оперативною інформацією в рамках кримінальних проваджень та створення можливостей для спільних заходів з розслідування злочинів та пошуку осіб, причетних до скоєння злочинів. Окрім обміну, співробітництво може включати обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [2, ст. 4].

Першою формою співробітництва за угодою є обмін інформацією. Обмін розвідувальними даними з державами-членами відбувається на двох рівнях: стратегічному (аналіз злочинності, оцінка загрози) та оперативному (надання експертних знань і технічної підтримки для потреб у поточних справах). У порівнянні з поліцейськими службами держав-членів дана

агенція має лише обмежені повноваження, такі як ініціатива розслідування або можливість брати участь у роботі спільних слідчих груп.

Наступною формою співробітництва є взаємодія експертів з України з групами аналізу. Експерти мають право бути присутніми на засіданнях груп аналізу та отримувати від Європолу за запитом інформацію стосовно опрацювання пов'язаних з аналізом робочих файлів, а також отримувати результати аналізів, що стосуються України.

Також, відповідно до ст. 18 Угоди, Україна і Європол пропонують одна одному надання підтримки у створенні та функціонуванні спільних слідчих груп. Слід зазначити, що організаційні умови участі персоналу Європолу в операціях визначаються за домовленістю керівництва Європолу і держави, на території якої реалізується певний захід. Таким чином, персонал Європолу має право брати участь у діяльності спільних слідчих груп і бригад, що розслідують підвідомчі Європолу злочини на території будь-якої держави-члена ЄС. Разом із тим персоналу Європолу заборонено безпосередньо брати участь у реалізації примусових заходів, оскільки це належить до компетенції національних служб. [7, с. 63].

З метою підтримання постійного зв'язку між Європолем і відповідними компетентними органами країн-учасниць кожна держава визначає, який з її національних правоохоронних органів виступатиме центром зв'язку, що підтримуватиме прямі контакти з Європолем. [5, с. 92]. Відповідно до ст.6 Угоди в Україні визначено Національний контактний пункт, яким виступає відділ по взаємодії з Європолем Національної поліції України. Він є центральним пунктом під час здійснення контактів щодо: перегляду, виправлення та/або видалення персональних даних; передачі персональних даних від юридичних осіб приватного права, створених в Україні, а також інформації від фізичних осіб, які проживають в Україні, до Європолу. Існування Національного контактного пункту не виключає можливості прямого обміну інформацією між компетентними органами (Національна поліція України, Міністерство внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України тощо) і Європолем [8, с. 33].

Угода визначає, що основними принципами, відповідно до яких здійснюється інформаційний обмін є принцип відповідності цілям угоди та принцип забезпечення безпеки і конфіденційності інформації. Задля забезпечення дотримання принципу відповідності угоди, Україна і Європол визначили особливий правовий порядок забезпечення збереження та коректного використання сторонами інформації [2, ст. 10].

Принцип забезпечення безпеки і конфіденційності інформації полягає у тому, що як Україна, так і Європол беруть на себе зобов'язання захищати та охороняти інформацію з обмеженим доступом, забезпечувати належний рівень фізичного захисту приміщення, у якому зберігається інформація, забезпечувати обмеження доступу і володіння інформацією тими особами, яким відповідно до покладених на них службових функцій та обов'язків необхідно ознайомлюватися з такою інформацією та здійснювати її обробку, організувати необхідну базу перевірок осіб для секретної роботи з даними, забезпечити рівень секретності, забезпечення захисту і охорони інформації з обмеженим доступом, вживання заходів щодо нерозголошення інформації з обмеженим доступом третім сторонам без попередньої письмової згоди Сторони, що надала таку інформацію [8, с. 33–34].

Отже, на підставі дослідженого можна сказати, що укладення Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво [2] сприяло поглибленню співробітництва України і ЄС в сфері боротьби зі злочинністю, завдяки чому здійснюється ефективна діяльність щодо виявлення, припинення і попередження злочинів. Крім того, удосконалення існуючих та впровадження нових форм взаємодії України і Європейського поліцейського офісу є кроком до виведення міжнародної співпраці з питань безпеки на новий рівень, що, безумовно, має позитивний вплив на процес європейської інтеграції України і вступу до ЄС.

Список використаної літератури:

1. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про та стратегічне співробітництво: Закон України від 05.10.2010 р. №2576-VI // Відомості Верховної Ради. – 2011. – 6. – Ст. 48–49.
2. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: Закон України від 12.07.2017 р. №2129-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – 33. – Ст. 361.
3. Овчаренко О. М. Новий етап співробітництва України і ЄС у сфері протидії злочинності. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. – Х. : Право, 2011. – Вип. 21. – С. 79–88.
4. Чорноус Ю. М. Завдання міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2011. – №25. – С. 144–152.
5. Грицаєнко Л. В. Органи Європейського Союзу з боротьби зі злочинністю та правові засади їх співробітництва з Україною. *Вісник Національної академії прокуратури України*. – 2012. – №1. – С. 91–95.

6. Сірант М. М. Поліцейське співробітництво України і Європейського Союзу – правовий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. – 2016. – № 850. – С. 353–360.

7. Передерій О. С., Григоренко Є. І. Зміни правового статусу Європейсько-го поліцейського офісу в контексті трансформації інституційного механізму Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. – 2013. – № 1042, вип.1. – С. 61–63.

8. Передерій О. С. Взаємодія України і Європейського поліцейського офісу в контексті реалізації спільної з Європейським Союзом політики безпеки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Право* – 2017. – Вип. № 24 – С. 32–34.

9. Чорнозуб Л. В. Співпраця України та Європолу у боротьбі зі злочинністю. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м.Одеса, 19 трав.2017 р) : у 2-х т. / Нац. ун-т «Одес. Юрид. акад»*. Півден. регіон. центр Нац. акад. прав. Наук України. – Одеса : Гельветика. – Т. 2. – С. 383–385.

10. Устименко О. С. Співробітництво України з Європолем та Євроюстом. *Сучасний рух науки: тези доп. III міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції, 1–2 жовтня 2018 р.* – Дніпро, 2018. – С.648–652. – URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3981>

11. Маринів І. І., Мохончук П. С. Роль агенції Європейського Союзу з правоохоронного співробітництва в боротьбі з міжнародною організованою злочинністю / І. І. Маринів, П. С. Мохончук // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право* – 2019. – № 55, том 2 – С. 157–159.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Степанюк Д. Р.¹

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Різноманітні моделі місцевого самоврядування провідних Європейських країн, історія їх становлення та розвитку, подальші напрями вдо-

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

сконалення сьогодні являються предметом дослідження багатьох науковців. Вивченням даного питання займалися О. Батанов, О. Євтушенко, Т. Лушагіна, В. Шарий, О. Чумакова, П. Любченко, І. Жилінкова, Ю. Мальчин, В. Чумак, В. Гладій, В. Роман, Н. Мішина, І. Костенок та інші. Актуальність подальшого дослідження цих питань зумовлена, по-перше, тим, що на конституційному рівні закріплений європейський курс розвитку України, по-друге, важливістю орієнтуватися на досвід розвинених країн, які досягли ефективної організації місцевого самоврядування.

Наявність дієвого місцевого самоврядування є необхідною та важливою умовою нормального функціонування людей у демократичній державі. Наприкінці ХХ ст. міжнародна спільнота визнала значимість ролі місцевого самоврядування, що підтверджується прийняттям Європейської хартії місцевого самоврядування та Всесвітньої декларації місцевого самоврядування, норми яких є схожими.

У преамбулі Європейської хартії зазначено, що органи місцевого самоврядування є однією з головних підвалин демократичного режиму, а право громадян на участь в управлінні державними справами, яке є одним з демократичних принципів, найкраще реалізується на місцевому рівні [1]. Таким чином, всі країни-члени Ради Європи та Європейського Союзу керуються загальними демократичними принципами організації місцевого управління, а саме: верховенства права, автономії органів місцевого самоврядування, законності їх діяльності, відповідальності посадових осіб органів місцевого самоврядування тощо.

Для прикладу розглянемо моделі організації та тенденції розвитку місцевого самоврядування у Франції, Німеччині та Польщі.

Науковці називають континентальну модель місцевого самоврядування саме французькою, оскільки у Франції яскраво представлене поєднання представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування та представників державної адміністрації. Однак якщо раніше представники виконавчої влади на місцях – мери та префекти були наділені значним обсягом повноважень, то в умовах сучасного процесу децентралізації за ними залишилися лише окремі функції контролю. Більшість інших функцій були передані саме органам місцевого самоврядування [2, с. 33].

Адміністративно-територіальний устрій Франції складають комуни, кантони, округи, департаменти та регіони. Однак кантони та округи не

мають власних органів місцевого самоврядування, вони є територією для організації проведення виборів та для функціонування окремих спеціалізованих органів [3]. Водночас органами місцевого самоврядування на рівні комун є муніципальна рада та мер. Рада обирається жителями комуни. Мер обирається радою з числа її представників та, разом з його заступниками, складають виконавчий орган ради – муніципалітет. На зазначеному рівні відсутні представники державної влади, а тому науковці відмічають, що мер має подвійну природу: з одного боку, він є головою муніципалітету, а з іншого боку, він підконтрольний уряду здійснює певні функції державної влади на місцях. Крім того, поширеною є практика міжкомунальної співпраці, наприклад, у формі об'єднання комун [4].

Основну ланку місцевого самоврядування складають департаменти. Місцеве самоврядування на цьому рівні здійснюється Генеральною радою, яка є виборним органом, та префектом, який є державним службовцем та відповідно представляє державну владу на місцях. Регіональна система організації влади на місцях є дуже схожою на організацію місцевої влади на рівні департаменту, однак, на відміну від префекта департаменту, префект регіону має більш широкі повноваження.

Система місцевого самоврядування у Польщі представлена на трьох рівнях – гміни, повіти та воєводства, які є незалежні один від одного, здійснюють повноваження, закріплені за кожною ланкою окремо в законі, та можуть співпрацювати шляхом укладення договорів або об'єднуючись. При цьому значний обсяг повноважень у вирішенні місцевих питань належить гмінам, а повіти та воєводства виступають як допоміжна ланка. Тобто використовується принцип субсидіарності, а не поглинання, коли кожний вищий орган виконує ті функції, які не може виконати нижчий. Державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюють прем'єр-міністр, воєводи та рахункові палати. Однак самі органи залишаються незалежними у своїй діяльності, перевіряється лише законність їх діяльності, економічність та доцільність [5]. На місцевому рівні у Польщі набуває популярності використання партисипаційного бюджету – жителі гміни самостійно визначають, шляхом голосування, на які цілі витратити певні бюджетні кошти [6].

Німеччина є федеративною республікою, а тому німецькі землі мають різні органи місцевого самоврядування, регулювання становлення та функціонування яких здійснюється на рівні законодавства окремих земель.

Реформування місцевого самоврядування почалось ще у 1970-х роках і було спрямовано на децентралізацію влади. Місцеве самоврядування в Німеччині представлене на рівні земель, округів та громад [7].

Жителі кожної землі наділені правом самостійно обрати модель організації місцевого управління, залежно від того, чи хочуть вони передати владу раді, або сильній посадовій особі, наприклад, бургомістру. Крім того, громадяни набувають права вимагати від ради проведення зборів громадян, інформувати раду про проблеми, що виникли у громаді та вимагати їх вирішення, виділення часу на проведення діалогу між жителями та владою, коли перші можуть ставити запитання посадовим особам, висувати певні пропозиції [8]. Успіх функціонування німецької системи місцевого самоврядування обумовлений саме активною участю населення у вирішенні питань місцевого значення, наявністю відносин партнерства між громадянами та владою [9].

Оскільки ці країни є членами ЄС, слід також виокремити певні особливості. Зокрема, відповідно до положень ст. 19 Договору про заснування Європейської Спільноти кожен громадянин ЄС має право обирати та бути обраним на місцевих виборах у країні-члені перебування, на тих же умовах, що й громадяни відповідної держави [10]. Дане положення деталізується у національному законодавстві, наприклад, у Конституції ФРН (ст. 28), Виборчому Кодексі Польщі (ст. 10) тощо. Науковці зазначають, що політика надання іноземним громадянам, що постійно проживають на певній території, виборчих прав є значним кроком вперед у наблизенні особи до громади та місця, де вона проживає [11]. Для України на сьогодні є необхідним та доцільним кроком наблизити вітчизняне законодавство, що регулює політичні права іноземців, до норм Європейського Союзу.

На сьогодні досвід розвитку місцевого самоврядування країн-членів ЄС є важливим для врахування Україною, яка взяла курс на євроінтеграцію. Крім того, врахування даного досвіду допоможе Україні відтворити таку модель організації влади на місцях, за якої будуть ефективно задовольнятися потреби населення: надання швидких та якісних публічних послуг, швидке вирішення питань місцевого значення тощо.

Щодо тенденцій розвитку місцевого самоврядування в європейських країнах, то на прикладі Франції, Польщі та Німеччини можемо побачити, що процес децентралізації влади, який розпочинався ще з 1970-х років минулого століття, залишається актуальним досі. Організація місцевого

самоврядування характеризується наявністю самостійного кола повноважень органів місцевого самоврядування у вирішенні питань місцевого значення, яке продовжує розширюватися, наявністю стійкої матеріально-фінансової основи, яка дозволяє ефективно функціонувати зазначеним органам та складається як з власних джерел надходження, так і з коштів, наданих державою. На сьогодні поширення набуває також впровадження партисипативного механізму на місцях, коли громадяни виступають партнерами з органами влади. Крім того, актуальним залишається процес укрупнення певних територіальних одиниць та їх об'єднання як наслідок співробітництва або ефективної організації здійснення місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15. 10. 1985 р. // Рада Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення : 01. 11. 2019)
2. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. С. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с.
3. Ворона П. В. Особливості місцевого самоврядування Франції на прикладі регіональних адміністративно-територіальних одиниць – департаментів: досвід для України // Державне будівництво. – 2008. –№ 2.
4. Чорнорук А. М. Організація публічного управління на місцевому рівні у Франції: досвід для України. // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2014. – Вип. 2.
5. Королевська А. В. Польська система місцевого самоврядування // Політикус. – 2016. – Вип. 3. – С. 56–59.
6. Ярошук О. Місцеве самоврядування в Польщі: досвід дільниць і гмін // Громадський простір. 11.05.2015. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=mistseve-samovryaduvannya-v-polschi-dosvid-dilnyts-i-hmin> (дата звернення: 01. 11. 2019)
7. Гладій В. І. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи України // автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец.: 23.00.02. – Івано-Франківськ. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. – 238 с.
8. Чумакова О. В. Основні тенденції розвитку місцевого самоврядування в державах-членах Європейського Союзу // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2011. – Вип. 1. – С. 147–153.
9. Чорногор Я. О. Місцеве самоврядування в ФРН: взаємодія влади і громади. *Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історич-*

ні засади державотворення: зб. наук. праць. – К.: Вид-во «Фенікс». – С – . 198–205.

10. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (дата звернення: 02. 11. 2019)

11. Іванчо В. І. Право іноземців на участь у муніципальних виборах в окремих країнах Європейського Союзу. *Visegrad Journal on human rights*. – 2014. – № 1. – С. 54–60.

12. Яковюк І. В. Європейський регіоналізм у контексті розбудови Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.* Харків : Право, 2004. № 8. С. 57–68.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейсько-го Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Striebul Yev.¹

DECISIONS OF COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION AND ITS IMPACT ON THE LAW OF THE EUROPEAN UNION

The expansion of the law of the European Union has been the most important part of the process of European integration since 1952, when Court of Justice of the European Union (CJEU) was established as a court called the Court of Justice of the European Coal and Steel Communities. Throughout its history, CJEU has been gathering the power and impact on law of the European Union. Moreover, it is a clearest proclaiming of moving of sovereignty from member states to the European Union.

Nowadays, when European Union is facing many problems such as Brexit, migration, security, economic issues. Awareness of the place of CJEU and its decisions becomes extremely important. Not only because CJEU can help to resolve this situation, but because CJEU was a clause for some of this problems, for example the statues of CJEU was one of the reasons for Brexit. Therefore, we can say that CJEU ought to be reformed. But way of reforming depends on approach to the integration which the rulers of the European Union should chose. If leaders of the European Union supports closer integration within

---

¹ 5-years student of faculty of corporative law of the Yaroslav Mudry National law university.

Union, it will lead to a situation when powers and impact of CJEU would be comparable with the powers and impact of the Supreme Court of the United States[6:p-49]. However, if they choose opposite approach, CJEU will lost its powers.

This topic has been researching by many foreign: Timothy Moorhead, Geoffrey Gareth, and Neil MacCormic and Ukrainian scientist such as Komarova Tetyana.

In the article the structure and impact of the CJEU was researched, also the history, key decisions and legal aspects of functioning were briefly viewed. The crucial place of the CJEU in the system of institution of the European Union was also highlighted.

Now, in purpose to understand the structure and jurisdictional aspects of the CJEU we should start from review of the legal sources. The CJEU was established by the article 19 of the Treaty on European Union (TEU). Which provide that, the CJEU must consist of the Court of Justice, the General Court and possibility of establishing of specialized courts and tribunals is also mentioned. The court should guarantee that in the application or interpretation of the Treaties the law is respected. Also this article says, that the CJEU, in accordance with the law of the European Union is capable to made a decisions on actions brought by either, natural or legal person, an institution of the European Union or by a Member State. In addition, it can made preliminary rulings, in case when it receives such request from courts or tribunals of the Member States, or also it can check the validity of legal acts, which were adopted by the European institutions. As well, the CJEU may act in others cases mentioned in constituting treaties[8;c-80].

As we can see by the Treaty on European Union CJEU was divided into two parts; the Court of Justice and the General Court. It is an important thing, because the impact of these two courts on the law of European Union is strongly different. Without any doubt, we can say that impact of the Court of Justice is so much stronger than impact of the General Court. Article 256 of the Treaty on Functioning of European Union (TFEU) makes the distinction between both courts more clear. So, according to this article the General Court have jurisdiction to resolve as a court of first instance actions or proceedings are counted in Articles 263, 265, 268, 270 and 272 (TFEU), but also there is an exception of those belongs to a specialized court which can be set up under Article 257 and those reserved in the Statute for the Court of Justice. The Statute of CJEU might provide that the General Court can have jurisdiction

for other classes of action or proceeding. Moreover, judgments given by the General Court under this article can be subject to a right of appeal to the Court of Justice on points of law only, under the conditions and within the limits laid down by the Statute[7:p-8].

We can conclude from this article that the Court of Justice has exclusive jurisdiction in a most important type of cases such as between institutions of the European Union, and suits brought by member states against the Council or European parliament. In most of other cases, the General Court has jurisdiction as a court of first instance unless the case was brought by European Central Bank, member state or European Union Institutions. In addition, we must highlight that the Court of Justice has the higher status than the General Court because the Court of Justice considers an appeals to the decisions of the General Court in all cases[7:p-9].

Furthermore, some jurisdiction meters are mention in the Statute of CJEU. For example, the jurisdiction of former European Union Civil Service Tribunal was added to the jurisdiction of the General Court by the article 50a of the Statute of the CJEU. So, since 2016 General Court resolves the disputes between the European Union and its civil employees. However, some scientists recon that the General Court did not get new jurisdiction because the European Service Civil Tribunal was doubling the jurisdiction of the General Court.

Now, when we have got acquainted with the structure and jurisdiction of the CJEU we can go to the case law with aim to understand the impact of the CJEU. First of all in this meter we ought to talk about the principle of the direct effect of European law, which was established by the CJEU in a the judgment *Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen* (1963)[1]. This principle allows individuals to directly invoke provisions of law of the European Union before the national court, also court established that this principle has either horizontal and vertical effects, horizontal effect means that persons are able to apply union legislation in relationships between themselves, vertical effect means that person can use European legislation in relations with member state[7:p-57].

This principle is important because it allow almost limitless dominancy of European Union law over the domestic law of the member states, and also extends the authority of European Union institutions including the CJEU. Secondly, CJEU established some criteria to the European Union legislation under which they have direct effect. So, it ought to be unconditional, create rather negative obligations, clear also it must not depends on implementing

by the member states and should not contain any reservation from member states [7:p-58].

The another famous example of CJEU impact on law of the European Union we can found in a CJEU judgment in case *Costa v ENEL*, in this decision court established the principle of supremacy of the European Union law over the domestic legislation of member states. This principle means that in case of conflict between the domestic law of member state and the European Union law, European law shall prevail and provisions of domestic legislation should not to be implied. In this judgment, court, despite the fact that primacy of the union law did not directly established by Rome treaty, court gave advantage to the union law[2]. The court justified its opinion proclaiming that law of the union, established by a treaty is an independent source of law, which cannot be set aside by national law of the member states because of its nature and also because member states limited their sovereign rights by creation of new law body which binds them. In addition it important to mention that the CJEU has been developing this principle in other decisions. For example in a judgment in case *Amministrazione delle Finanze v Simmenthal SpA* (1978) [6] court established obligation to the member states to cancel official acts of the national law which are contradictory to the law of the Union. Other interesting example is in the case *Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentación SA* (1990)[5]. In which court create a duty to the member states that they ought to apply and interpret national law in the way that does not create a conflict between domestic law and Union law. And moreover, this principle which was created by the CJEU was added to the consolidated version of the treaty on the functioning of the European Union by the declaration concerning primacy in Lisbon. Furthermore, this declaration mentioned that this principle is a well-settled case law of the CJEU and this declaration, in our opinion was the recognition of the influence of the CJEU.

The examples, which we have mentioned above regards only to the main pillars of functioning and existence of the European Union, but the CJEU, have influence also on more sophisticated sides of existence of the Union, and they are also important.

For example, in 2011 the General Court made a decision in a case *FIFA and UEFA v Commission*. In which court set that member states are able to prohibit exclusive broadcast of all EURO and World Cup matches on pay televisions. From the first look, it may seem not so important, but if we look to how the General Court justify its judgment, we would change opinion.

Therefore, the court said that when some sport competition is, in the scope, of the major importance for society of the member state, the limitation on freedom to provide services, which is a crucial for the join market of the European Union, is justified by the right to information and by the necessity to ensure public access to broadcasting of those invents[4]. As we can see in this judgment the General Court put one of the rights above the other one, despite its importance to the Union, and we reckon that this case can be applied not only in cases related to the broadcasting.

And one more decision that is important to be mentioned, because of its relevance, is the judgment of the Court of Justice in the case *Wightman and Others v Secretary of State for Exiting the European Union*. In this case court decided that if member state in accordance with article 50 of the TEU has notified the European Council about its intensions to exit from the European Union, as actually United Kingdome has done. This state is capable to withdraw such notification. And this possibility exist as long as withdrawal agreement has not entered into force. So, in this case we can see that the CJEU created a possibility to easily stop Brexit from the side of the European Union if UK would have a wish[3].

In conclusion, we can say that despite the fact that we just have briefly reviewed the structure and jurisdiction of the Court and have taken to consider only a few bright judgments of the Court of Justice of the European Union we made clear that the CJEU not only conclude that member state has failed to fulfill its obligations. But also creates a new principles and a new sources of the law of the European Union. And moreover makes a strong influence on the difficult situations which the European Union is facing.

The list of used sources:

1. Judgment in Case 26/62 *Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen* [1963] ECR 1
2. Judgment in Case 6/64 *Costa v ENEL* [1964] ECR 585
3. Judgment in Case C-621/18 *Wightman and Others v Secretary of State for Exiting the European Union*
4. Judgments in Cases T-385/07, T-55/08 and T-68/08 *FIFA and UEFA v Commission*
5. Judgment in Case C-106/89 *Marleasing* [1990] ECR I-4135
6. Judgment in Case Case 106/77 *Italian Finance Administration v Simmenthal* [1978] ECR 629

5. Rasmussen, On Law and Policy in the European Court of Justice: A Comparative Study in Judicial Policymaking (Martinus Nijhoff Publishers, The Hague 1986)

6. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration in the European Union Author(s): Geoffrey Garrett, R. Daniel Kelemen and Heiner Schulz Source: International Organization, Vol. 52, No. 1 (Winter, 1998), pp. 149–176

7. The Legal Order of the European Union The Institutional Role of the Court of Justice. Author Timothy Moorhead, First published 2014 by Abingdon p.–162

8. Комарова Т. В. Суд Європейського Союзу: еволюція структури / Т. В. Комарова // Юридична осінь 2012 року : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (13 листоп. 2012 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. – С. 79–82.

Science supervisor: Ph D Boychuk Dmytro, assistant on the department of the law of the European Union of the Yaroslav Mudry National law university

Сушко Ю. О.¹

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ІТ-КОМПАНІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

Питання регулювання діяльності транснаціональних компаній/ корпорацій (далі – ТНК) не є новим для міжнародного права. Десятиліттями, відбувається значне прискорення процесів глобалізації, з'явилися і глобально поширилися нові технології, що започаткували радикальні перетворення у багатьох сферах суспільного життя. Все це суттєво позначилося на становищі ТНК у міжнародних відносинах та змушує здійснити переоцінку їхньої ролі і значення у сучасному світі.

Разом із цим, варто відзначити, що поза межами міжнародно-правового дискурсу щодо взаємозв'язків бізнесу та прав людини, залишається діяльність транснаціональних компаній у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, вплив яких на суспільні відносини (а отже, й на права людини) є набагато глибшим та масштабнішим, порівняно з іншими ТНК [1, с. 340–341].

---

¹ Студентка 2 курсу міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Іншими важливими у сьогоднішньому світі міжнародними документами щодо впливу бізнесу на права людини є Норми щодо обов'язків транснаціональних корпорацій та інших підприємств у сфері прав людини. І хоча Норми не були втілені в офіційному документі Комісії з прав людини, вони є цікавими, зважаючи на теоретичну новизну та подальший вплив на розробку актів різних міжнародних організацій та органів [2, с. 226]. До даного документу також варто додати Тристоронню декларацію принципів щодо багатонаціональних підприємств та соціальної політики Міжнародної організації праці 1997р., Глобальний договір ООН 2000 р., ініційований Генеральним секретарем Кофі Аннаном.

Про значні можливості компаній втручатися, перш за все, у право на недоторканність приватного життя та про серйозні факти такого втручання йдеться у багатьох авторитетних документах на міжнародному та національному рівні. Наприклад, у звіті Верховного комісара ООН з прав людини 2015 р. під назвою «Право на недоторканність приватного життя у цифрову епоху» відзначена велика роль корпорацій як у підтримці, так і втручаннях у приватність та свободу вираження, яка зумовлена різноманітними чинниками. Зокрема ТНК є власниками та операторами багатьох мереж, управляють сайтами з контентом, створеним користувачами, є активними гравцями на ринку послуг щодо нагляду за людьми, надають апаратні засоби і програмне забезпечення урядам, надають послуги онлайнсховищ даних, зберігають величезні обсяги даних своїх користувачів та фактично здатні сприяти, регулювати та ставити під загрозу їхню приватність [3]. Що ж стосується самостійних порушень, то тут промовистим є підготований у межах Комітету у справах торгівлі, науки і транспорту Сенату США «Огляд галузі брокерів даних: збір, використання і продаж даних споживачів для цілей маркетингу». У ньому, з-поміж іншого, відзначено, що компанії-брокери даних накопичили величезні обсяги деталізованої інформації про сотні мільйонів споживачів із найрізноманітніших джерел, активно співпрацюють з приватним сектором, збільшуючи кількість таких даних, та реалізують свою діяльність «за завісою секретності». Це означає, що персональні дані практично будь-якого користувача Інтернету широко використовують треті особи без його відома, згоди чи наявності інших законних підстав. У відповідь на міркування представників технологічних компаній про те, що приватність приречена на зникнення або є лише ілюзією, від якої варто відмовитися, необхідно наголосити, що йдеться не лише про індивиду-

альні чи масові порушення конкретного права людини, а про небезпечну концентрацію нелегітимної влади в приватних руках на глобальному рівні, наслідки якої важко до кінця передбачити [4].

Набагато менш висвітленим є питання самостійних порушень з боку ІТ-компаній свободи вираження, у тому числі й у транскордонному аспекті. За останні роки звичним для багатьох став факт, що оператори пошукових систем чи соціальних мереж мають власну політику щодо свободи і обмежень в Інтернеті та накладають обмежувальні заходи на основі самостійно розроблених критеріїв і способів бачення міжнародних проблем. Це свідчить про поступове набуття ними функцій із регулювання суспільних відносин. Більшість держав фактично не в змозі ефективно вплинути на такі транснаціональні компанії та їхню політику, і їм залишається лише вести з ними переговори, у тому числі на найвищому рівні глав держав, або схилити за допомогою інших засобів на свій бік. Ситуація стає ще загрозливішою, якщо подивитися на неї крізь призму концепції «програмний код як право» Лоуренса Лессіґа, за якою суб'єкти, які впливають на впровадження технологій, можуть здійснювати регулювання на державному й індивідуальному рівні, а сам програмний код виконує подібну до правових норм функцію [5, с. 5–6].

Отже, необхідно визнати, що великі ІТ-компанії здійснюють значний вплив на широкий перелік прав людини. Вони (самостійно чи зі згоди окремих держав у випадку делегування їм відповідних повноважень) поступово перебирають на себе функції з регулювання окремих суспільних відносин та здатні за допомогою технологічних стандартів запроваджувати обов'язкові правила поведінки у транскордонному масштабі, а наслідки їхньої діяльності можуть спричинити докорінні зміни для історії людства та виявитися незворотними. Проте аналізована діяльність ІТ-компаній, не враховуючи офіційні звіти в межах міжнародних організацій залишається фактично поза межами міжнародно-правового поля. У цих умовах, коли не існує очевидних відповідей на складні запитання, необхідне з метою пошуку компромісних рішень широке міжнародне обговорення гострих проблем становлення нелегітимної влади ІТ-корпорацій, а також відсутності злагоджених та узгоджених з інтересами прав людини позицій держав.

Одним із варіантів могло б стати підписання міжнародного договору та створення міжнародної організації із повноваженнями приймати обов'язкові для компаній рішення щодо технічних стандартів, які мають значення для прав людини.

Список використаних джерел:

1. Сухорольський П. П., Гутник В. В., Задорожний О. В., Репецький В. М., Столярський О. В. Вплив транснаціональних ІТ-компаній на права людини та проблеми еволюції міжнародного права // ПП «Фенікс». – 2017. – с. 340–341.
2. Clapham A. Human Rights Obligations of Non-State Actors / Andrew Clapham. – Oxford University Press, 2006. – P. 226.
3. Иджинио Гальярдоне, Данит Гал, Тиагу Алвис Пинту, Габриэла Мартинес Сайнс Глобальные тенденции в области свободы выражения мнений и средств массовой информации (World trends in freedom of expression and media development) // ЮНЕСКО. – 2017. – Пар. 17.
4. Lessons from the Identity Trail: Anonymity, Privacy and Identity in a Networked Society / eds.: Ian Kerr, Valerie Steeves, Carole Lucock. – Oxford University Press, 2009. – P. XXV.
5. Порошенко звернувся до засновника Facebook із проханням щодо України URL: <http://tsp.ua/ukrayina/poroshenko-z-vern-uvv-ya-do-zasnovnika-facebook-i-z-pitannya-iam-schodo-ukrayini426778.html>.
6. Lessig L. Code Version 2.0 / Lawrence Lessig. – Basic Books, 2006. – P. 5–6.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Тверезовська К. С.¹

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Історія створення європейської зовнішньої політики та політики безпеки – частина історії європейської інтеграції. Європейський Союз – це унікальне міждержавне інтеграційне об'єднання (*sui generis*), який має досить складну інституційну структуру щодо прийняття рішень у цій сфері. А сучасні виклики, що стоять перед ЄС, вимагають активного та оперативного застосування механізму спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Зародки СЗБП постали тільки у 1970 році, коли була створена так звана Європейська політична співпраця (European Political Cooperation).

---

¹ студентка 1 курсу магістратури фінансово – правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Положення щодо започаткування й розвитку СЗБП вперше на рівні установчих договорів було закріплено в Маастрихтському договорі (1992 р.), де вона була визначена як друга «опора» ЄС. У цьому договорі СЗБП запроваджувалася як офіційний інституційний інструмент вже Європейського Союзу – до того Союз мав назву Європейської економічної спільноти. Було визначено, що рішення щодо СЗБП будуть прийматися у рамках Європейської Ради шляхом одностайного голосування, тобто кожна держава мала право вето. Відтак, вже тоді були закладені підвалини СЗБП як «найменшого спільного знаменника» інтересів усіх держав – членів. Утім, про спільну оборонну політику ще не йшлося [1].

Дев'яності роки минулого сторіччя стали для держав – членів Європейського Союзу потрясінням і призвели до усвідомлення того, що наявних інструментів у зовнішній та безпековій політиці недостатньо, щоб реагувати на виклики сучасного світу. Відтак, відповідно до Амстердамського договору, підписаного у 1997 році, Європейська рада була наділена повноваженнями визначати принципи та основні напрями СЗБП, у тому числі з питань, які мають оборонне значення. Поряд зі «спільними діями» і «загальними позиціями» було введено практику вироблення «спільних стратегій» Європейською Радою. Також було запроваджено посаду Верховного представника ЄС з питань Спільної зовнішньої та безпекової політики [2].

Підписання Лісабонського договору (2007 р.) стало новим етапом у розвитку СЗБП. У Лісабонському договорі держави-члени відмовилися від архітектури «стовпів», а також здійснили реорганізацію всіх видів зовнішніх політик в унітарну систему принципів, цінностей та цілей.

Відповідно до статті 26 Договору про Європейський Союз визначено повноваження інститутів, які відповідають за прийняття рішень у сфері зовнішньої політики [3]: Європейської Ради, Рада ЄС та Верховного представника Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки.

Європейська Рада відповідає за визначення стратегічних інтересів, цілей та загальних настанов для зовнішньої політики Європейського Союзу. Рада ЄС формує спільну зовнішню та безпекову політику та приймає рішення, які необхідні для її згідно з загальними настановами від Європейської Ради.

За реалізацію СЗБП відповідають Верховний представник, який очолює Європейську службу зовнішньої діяльності (такий собі спільний євросоюзівський МЗС) та держави-члени. Щодо Верховного представ-

ника, то його статус був підвищений Лісабонським договором: було здійснено об'єднання функцій Верховного представника з повноваженнями заступника голови Європейської комісії, який опікується зовнішніми зносинами. Власне, така подвійна природа посади дозволяє об'єднати зусилля відповідних інститутів ЄС для вироблення спільної зовнішньої та безпекової політики [4, с. 190–191].

ЄСЗД – орган, створений Лісабонським договором і відповідно до ч. 3 ст. 27 ДЄС при здійсненні своїх повноважень Верховний представник спирається на Європейську службу зовнішньої діяльності. Дана служба працює у співпраці з дипломатичними службами держав – членів і складається з посадових осіб компетентних служб Генерального секретаріату Ради та Комісії, а також з персоналу, відрядженого національними дипломатичними службами. Основи організації і функціонування Європейської служби зовнішньої діяльності встановлюються рішенням Ради [3]. Головне завдання ЄСЗД полягає у підтримці Верховного представника Союзу під час виконання обов'язків Голови Ради із зовнішніх справ; здійснення спільної зовнішньої та безпекової політики; реалізації ним обов'язків віце-президента Європейської Комісії.

Стаття 36 Договору про Європейський Союз передбачає, що Верховний представник регулярно залучатиме Європейський парламент до обміну думками про ключові напрями та рішення у спільній зовнішній та безпековій політиці та інформуватиме про власний поступ. ЄП, у свою чергу, може робити запити або давати рекомендації Раді ЄС або Верховному представнику [3].

У ЄП двічі на рік відбуваються дебати, коли Верховний представник звітує щодо втілення спільної зовнішньої та безпекової політики. Від голови зовнішньополітичної служби Євросоюзу чекають виконання наступних ролей: ролі лідера в проведенні зовнішньої політики разом з державами-членами ЄС; ролі посередника між країнами ЄС у разі конфлікту інтересів, який сприятиме налагодженню діалогу, пошуку взаєморозуміння і компромісів; ролі гаранта стабільності зовнішньополітичного курсу ЄС, щоб забезпечити злагоджені дії всіх інститутів ЄС і їх підрозділів, що мають компетенції на міжнародній арені та ролі дипломата і особи, що представляє ЄС у зовнішньому світі.

Для роботи над зовнішньою політикою у ЄП є спеціальні комітети, а саме: комітет у закордонних справах та його два підкомітети (з питань безпеки та оборони та з питань прав людини), комітет з питань міжна-

родної торгівлі та комітет з питань розвитку [5]. Також важливою є роль міжпарламентських делегацій – наприклад, щодо нашого регіону існує Парламентська Асамблея Європест, яка об'єднує європарламентарів та членів парламентів країн Східного Партнерства, до якого належить і Україна, а також парламентський комітет асоціації з Україною.

У розпорядженні ЄС є також інструмент впливу під назвою «обмежувальні заходи» (санкції). Санкції дедалі більше стають головним елементом Спільної зовнішньої та безпекової політики. Метою введення санкцій, як і метою СЗБП ЄС у цілому, є підтримка міжнародного миру та безпеки згідно з принципами Статуту ООН, а також підтримка демократії та захист прав людини.

Стаття 42 ДЄС декларує, що спільна політика безпеки і оборони є складовою частиною загальної зовнішньої політики і політики безпеки. Вона забезпечує Союзу здатність до оперативних дій, що спирається на цивільні і військові засоби. Відповідно до п. 7 зазначеної статті, у разі, якщо держава – член піддається збройній агресії на його території, інші держави – члени повинні надати йому допомогу і сприяння всіма можливими для них засобами відповідно до ст. 51 Статуту ООН. Це не зачіпає особливого характеру безпекової та оборонної політики деяких держав-членів [3].

Аналіз безпекової складової політики ЄС неможливий без розуміння відносин з НАТО, тобто відносин трансатлантичних. Основою НАТО є Північноатлантичний договір, також відомий як Вашингтонський договір. Він містить усього 14 статей, утім, найвідомішою є стаття 5, яка визначає, що збройний напад на одну або кількох із сторін договору у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на всіх учасників [6]. ДЄС закріплює у ст. 42, що зобов'язання та співпраця у сфері спільної безпекової та оборонної політики повинні відповідати зобов'язанням в межах Організації Північноатлантичного Договору, який лишається фундаментом колективної безпеки та форумом її виконання для тих держав, що є її членами.

У сучасних взаємовідносинах важливою є Спільна декларація ЄС і НАТО 2016 року, яка окреслює сім сфер, у яких Альянс та Євросоюз мають посилити співпрацю, зокрема, це: 1) протидія гібридним загрозам; 2) операційна співпраця, у тому числі у морському просторі та у сфері міграції; 3) кібербезпека та оборона; 4) оборонні спроможності; 5) оборонна промисловість та розробки; 6) спільні навчання; 7) підтримка

країн-партнерів на Сході та на Півдні у розбудові їхніх спроможностей [7]. Зобов'язання і співпрацю в цій галузі продовжують відповідати зобов'язанням, прийнятим в рамках Організації Північноатлантичного Договору, яка для держав, що входять в її склад, залишається фундаментом їх колективної оборони і інстанцією для її здійснення [3].

Необхідно також відзначити заснування програми PESCO (Permanent Structured Cooperation, Постійного структурованого співробітництва), в якій беруть участь 25 держав-членів ЄС та яка спрямована на тіснішу співпрацю в сфері безпеки і оборони в рамках Глобальної стратегії ЄС по зовнішній політиці і політиці безпеки 2016 року. У перспективі PESCO має шанси стати інструментом на підтримку спільної політики безпеки і оборони ЄС, оскільки дозволить регулярно підвищувати оборонні бюджети та реалізовувати спільні безпекові проекти, у тому числі, спрямовані на спільне оборонне планування та тренування військових сил [8, с. 144–154].

Отже, можна зробити висновок, що спільна зовнішня та безпекова політика ЄС – це складний механізм, який і сьогодні знаходиться у процесі трансформації. Вона являє собою поєднання як діяльності наднаціональних органів та інститутів, так і зовнішньої політики держав – членів ЄС.

Лісабонський договір вніс значні зміни в інституційну структуру та розширив компетенцію ЄС в сфері СЗБП, але не вирішив ряд нагальних проблем, що не дозволяє ефективно вирішити наявні геополітичні виклики.

Список використаних джерел:

1. Внешняя политика и международные связи Европейского Союза: осмысливая роль ЕС в мире ; отв. ред. Л. О. Игумнова. Коллективная монография. – Иркутск: Изд-во «Оттиск», 2018. – 340 с.

2. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

4. Рябоштан Є. В. (2012). Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу після Лісабонської угоди. Політико-інституційний аспект. *Проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр.* Вип. 4. С. 188–199.

5. Комітети Європарламенту. URL: https://www.docip.org/fileadmin/documents/Docip/Documents_permanents/Liste_commissions_parlementaires_RU.pdf (дата звернення: 02. 11. 2019).

6. Північноатлантичний договір. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення: 02. 11. 2019).

7. NATO's Readiness Action Plan. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_12/20151130_1512-factsheet_rap_en.pdf (дата звернення: 02. 11. 2019).

8. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна – ЄС / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2018. – 214 с.

9. Яковюк І. В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейсько-го Союзу: історія питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2005. № 10. С. 76–87.

Науковий керівник: Комарова Т. В., к. ю. н., доцент, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Удянська К. В.¹

ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ ДІЇ GDPR НА УКРАЇНСЬКІ КОМПАНІЇ

Актуальність даної теми полягає в тому, що General Data Protection Regulation (Загальний регламент про захист даних) (далі – GDPR) став одним із найбільш суворих правових актів, що регулюють обробку та захист персональних даних, який було прийнято 14 квітня 2016 року. Початок його застосування відбувся після дворічного перехідного періоду з моменту набрання чинності, а саме – з 25 травня 2018 року.

Основною метою GDPR є контроль за обміном персональними даними на території Європейського Союзу. GDPR є новими правилами захисту персональних даних, прийняті Євросоюзом. Проблема полягала в незрозумілості питання поширення даного регламенту, а отже, у правильності його застосування. Тому в кінці 2018 р. EDPB (European Data Protection Board) сформував до GDPR певні пояснювальні документи, за допомогою яких механізм роботи GDPR став більш зрозумілим. Він має пряму дію та здійснює екстериторіальний вплив. Іншими словами, не-

---

¹ Студентки 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

важливо, де оброблятимуться персональні дані (на теренах ЄС чи за його межами), головним аспектом є реєстрація компанії на території ЄС [1].

До прийняття цього регламенту правові рамки для захисту персональних даних у Європі встановлювала директива – документ, який не був обов'язковим для усіх, а радше встановлював певні межі та орієнтири, які держави-члени мали відобразити у своєму законодавстві тими методами і актами, якими вони самі вважали за потрібне це зробити.

Визначення персональних даних відповідно до GDPR є достатньо широким і передбачає, що персональні дані – це не лише інформація, яка прямо ідентифікує особу, а також і інформація, яка в сукупності з іншими даними може бути використана для ідентифікації особи. Так, відповідно до офіційного визначення Європейської комісії, персональні дані – це будь-яка інформація щодо фізичної особи, не залежно від того, чи вона стосується його/її особистого, професійного чи суспільного життя. Це може бути що завгодно, зокрема: ім'я, домашня адреса, фотографія, адреса електронної пошти, банківські реквізити, повідомлення на сайтах соціальних мереж, медична інформація або IP-адреса комп'ютера [2].

Як вже згадувалось, GDPR приходить на заміну директиві 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року. GDPR має ширшу юридичну дію, оскільки, стосується всіх компаній, які обробляють дані громадян країн ЄС, незалежно від розташування самих компаній. Загалом, будь-яка організація, яка пропонує товари або послуги фізичним особам ЄС, проводить маркетингові дослідження та здійснює моніторинг поведінки громадян ЄС, підпадає під дію GDPR. Тобто, якщо в компанії є хоча б один клієнт з Європейського Союзу, персональні дані якого зберігаються, то компанія автоматично потрапляє під дію GDPR. Крім того, нові правила регламенту поширюються також на звичайних користувачів, які користуються європейськими онлайн-сервісами або відвідують сайти, перебуваючи в одній з країн ЄС. Проте, якщо і компанія, і користувач знаходяться за межами ЄС, дія GDPR на них не розповсюджується [3].

Так як GDPR має ширшу юридичну дію та стосується всіх компаній, послугами яких користуються громадяни ЄС, стає зрозумілим факт, що на значну частину українських компаній (як реального сектору, так і сфери інформаційних технологій) поширюється обов'язок GDPR compliance, який є складним процесом, що потребує співпраці значної кількості

осіб – перш за все, менеджменту компанії, юристів та технічних фахівців [4].

Для початку, необхідно аналізувати всі бізнес-процеси компанії з метою виявлення конкретних процедур обробки персональних даних, кола суб'єктів, які залучаються до обробки, порядку взаємодії компанії з такими особами, після чого складається Initial Data Mapping – своєрідна «карта» руху персональних даних, яка наочно фіксує фактичні умови їх обробки [4].

Таким чином, вбачається необхідність розробки документів, які можна умовно поділити на такі, що здійснюють: 1) регулювання політики (наприклад, Privacy Policy, GDPR Controller/Processor Agreement Policy); 2) регулювання процедури (наприклад, Privacy Notice Procedure, Data Subject Request Procedure & Complaints Procedure); 3) інші документи (Preparation Project Plan; Roles and Responsibilities). Це все лише невелика частина документів, які необхідні для забезпечення відповідності вимогам Регламенту. Окрім розробки документів потрібно забезпечити їх реалізацію та дотримання у бізнес-процесах. Українські компанії повинні постійно забезпечувати відповідність вимогам GDPR. Така процедура є достатньо складною, тому для уникнення проблем у подальшому, українським компаніям потрібно переглянути питання захисту персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Захист персональних даних: тенденції 2019 року/новини законодавства. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/zahist-personalnih-danihtendenciyi-2019-rokunovini-zakonodavstva.html>

2. GDPR: що варто знати про правила захисту ваших даних. URL: https://protocol.ua/ua/gdpr_shcho_varto_znati_pro_pravila_zahistu_vashih_danih_1/

3. Чому весь світ говорить про GDPR та що про це варто знати? URL: <https://internetdevels.ua/blog/general-data-protection-regulation-overview>

4. Що потрібно зробити українським компаніям для відповідності вимогам GDPR? URL: <https://legalitgroup.com/shho-potribno-zrobiti-ukrayinskim-kompaniyam-dlya-vidpovidnosti-vimogam-gdpr/>

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ ТУРЕЧЧИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Інтеграція Туреччини до Європейського Союзу (далі – ЄС) розпочалася ще 1959 року, коли було подано заявку про асоційоване членство (заявка про повний вступ була подана в 1987 році), однак статусу держави-кандидата вона набула лише в 2000 році і вже майже 20 років є кандидатом на вступ до ЄС.

Надання Туреччині статусу держави-кандидата послужив прихід до влади Партії справедливості та розвитку, яка провела ряд демократичних реформ, зокрема, було зменшено вплив військових у країні, скасовано смертну кару, посилено захист політичних, соціальних та культурних прав громадян незалежно від їх релігійної та етнічної приналежності, відбулися зміни і в законодавстві, яке регламентувало діяльність політичних партій та виборчу систему, були зроблені певні поступки для національних менш. Всі ці демократичні процеси були, в першу чергу, направлені на те, щоб досягти відповідності Копенгагенським критеріям, що врешті-решт сталося в 2000 році.

Переговори про вступ до ЄС розпочалися в 2005 році, в результаті чого було визначено ряд сфер, у яких необхідно адаптувати законодавство Туреччини до законодавства ЄС. Окрім цього, була сформульована ще одна суттєва вимога, на втілення якої уряд держави не наважився до теперішнього часу – визнання Республіки Кіпр, яка сьогодні поділена на дві частини – власне Республіку Кіпр і Турецьку Республіку Північного Кіпру.

Ще одним складним питанням вбачається проблематика курдського народу, який проживає на території декількох держав Сходу, в тому числі і Туреччини. Курди прагнули самовизначення, тож, загострення взаємовідносин відбулося після приходу до влади Мустафи Кемаль Ататюрка, зокрема, завдяки підтримці курдів в обмін на їх автономію. Як наслідок, суттєве погіршення їх становища, зважаючи на цілковите

---

¹ Студентки 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

насадження турецької ідентичності («трансформація» курдів у гірських турків). У результаті курди залишаються найбільш численним народом, який не має своєї держави. Складність їх положення зумовлюється також фактом їх проживання не тільки у межах Туреччини, але й на території ще трьох держав Сходу.

У 2015 році внаслідок того, що на кордоні із Сирією себе підірвав терорист-смертник, що призвело до загибелі 31 особи і багатьох поранених серед турків і курдів, Туреччина відреагувала негайно, – було завдано удару авіацією по позиціях ісламістів у Сирії та тренувальним загонам курдів у прикордонних зонах.

Безсумнівно, подальше проведення переговорів щодо членства залишається під питанням, адже Європарламент закликає зупинити переговорний процес. Це пов'язано з тим, що 2016 року відбулася спроба державного перевороту, що зумовило регрес за такими основоположними вимогами як: верховенство права, незалежність судової влади, захист та повага до прав громадян. Вимога щодо зупинення переговорного процесу пов'язана також і з тим, що у квітні 2017 року було проведено конституційний референдум, в результаті чого, Туреччина перетворилася із парламентської у президентську республіку. Більше того, відбулася також подальша ліквідація посади прем'єр-міністра і перехід його повноважень до президента.

На сьогоднішній день процес інтеграції не можна назвати таким, що здійснюється у векторі розвитку. Туреччина надалі залишається державою-кандидатом, але чіткої результативності відповідних взаємовідносин між ЄС та Туреччиною у вигляді набуття членства останньою не вбачається таким, що невідворотно буде здійснено найближчим часом. Безсумнівно, Туреччина є стратегічно важливою для ЄС, зважаючи на її ключову роль у формуванні шляхів реалізації ринків збуту в межах держав Сходу, що однак не трансформує її можливе набуття членства в ЄС у безумовне.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО РЕКОМЕНДАЦІЇ ПАРЄ № 1402

Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, а подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС здійснюється на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Говорячи про складові Євроінтеграції України, як про один із важливих елементів згадують про реформування Служби безпеки України.

Відповідно до п. 3.9 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» затвердженої Указом Президента № 92/2016 від 14 березня 2016 року реформування Служби безпеки України спрямовуватиметься на посилення її спроможностей протидіяти сучасним зовнішнім і внутрішнім загрозам національній безпеці та здійснюватиметься у напрямі оновлення доктринальних і концептуальних підходів до організації діяльності Служби безпеки України, функціональної оптимізації її організаційної структури та вдосконалення матеріально-технічного забезпечення.

Метою реформування Служби безпеки України є її трансформація на спеціальну службу, здатну ефективно захищати державний суверенітет, конституційний лад і територіальну цілісність України [1].

Коли мова йде про реформування багато хто бачить необхідність приведення служби у відповідність до європейських та міжнародних стандартів. Одразу необхідно зазначити, що ніяких «стандартів» спецслужби не існує. Це очевидно оскільки кожна держава має свої історичні, соціально-економічні та політичні чинники які впливали і впливають на створення та функціонування такого специфічного органу, про це свідчить, зокрема, те, що в державах-членах Європейського Союзу кожна спецслужба має свої характерні особливості, неоднакові функціональні обов'язки та на них покладені різні завдання. Не дивлячись на це

---

¹ Курсант 1 курсу магістратури Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби Безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Парламентська асамблея Ради Європи у 1999 році розробила і прийняла Рекомендації щодо Контролю служб внутрішньої безпеки в державах-членах Ради Європи № 1402 (далі- Рекомендація ПАРЕ). Наскільки ж Служба безпеки України відповідає тим вимогам які встановлені ПАРЕ. Також, ще у 2005 році Парламентська асамблея Ради Європи відповідно до пункту 13.5. Резолюції № 1466 «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» закликала реформувати Службу безпеки України відповідно до стандартів Ради Європи, зокрема Рекомендацій Парламентської Асамблеї № 1402 (1999) та 1713 (2005) [2].

З моменту цього заклику вже минуло 14 років, та чи вдалося виконати ті рекомендації та провести реформу на необхідності якої наголошувала Парламентська асамблея Ради Європи?

Відповідно до ст.1 Закону України «Про Службу безпеки України» (далі- Закон) Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України [3].

Відповідно до цього ж Закону на спецслужбу покладаються завдання пов'язані з контррозвідувальним захистом державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності.

Зазвичай виділяють три основні – «класичні» повноваження спецслужб: збір інформації, аналіз зібраної інформації та контррозвідка.

Збір інформації це процес отримання даних із різних джерел про людей, дії і події, явища, тощо які можуть мати значення для забезпечення безпеки держави.

Аналіз- термін, що використовується для позначення процесу зіставлення, дослідження і оцінки первинних даних і всіх джерел інформації. В результаті застосування цього процесу, зібрані дані перетворюються в контррозвідувальну інформацію: в попередження і звіти, дослідження, оцінки та інструкції [4].

Першочерговим завданням контррозвідувальних служб є запобігання проникнення іноземних розвідувальних служб, підтримуваних ними політичних рухів і груп в державні установи та організації, збройні сили і цивільні відомства, що знаходяться як всередині країни, так і за її межами з метою залучення в шпигунство, політичні перевороти і диверсії.

Але чинний Закон поряд з «класичними» контррозвідувальними функціями покладає на Службу безпеки України функції досудового розслідування злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, коруп-

ції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки. Відповідно до Закону України «Про структуру і чисельність Служби безпеки України» в структурі Служби безпеки України функціонують слідчі підрозділи [5], тобто працівники спецслужби здійснюють досудове розслідування в рамках кримінального провадження. Кримінальний процесуальний кодекс України наділяє слідчих Служби безпеки України повноваженнями щодо, наприклад, затримання, викликів, допиту інших обмежень прав і свобод осіб.

Наявність таких повноважень прямо суперечить положенням які містяться у рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи № 1402.

По-перше ПАРЕ у своїх рекомендаціях висловлює стурбованість тим, що внутрішні служби безпеки досить часто недостатньо контролюються, що в свою чергу, викликає високий рівень ризику зловживання владою з боку спецслужб. Виникнення ризику зловживання повноваженнями, а отже й виникнення ризику порушення прав людини на пряму пов'язано з формою організації та наявністю певних повноважень у спецслужби. У п.6 Рекомендації ПАРЕ пропонує внутрішнім службам безпеки не дозволяти вести кримінальне розслідування, заарештовувати чи затримувати людей, а також не брати участь у боротьбі з організованою злочинністю, за винятком дуже специфічних випадків, коли організована злочинність становить явну небезпеку для вільного порядку демократичної держави [6].

Більш того, як вже було зазначено, відповідно до законодавства України Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями- таке положення теж не відповідає рекомендаціям ПАРЕ, оскільки пп.3 п.В встановлює, що служби внутрішньої безпеки не повинні бути уповноважені виконувати правоохоронні завдання. Наявність таких функцій додатково, окрім виникнення вищезгаданих ризиків, може створювати проблему дублювання повноважень, оскільки традиційно такі функції закріплюються за поліцією. На державному рівні спроби вилучити досудове слідство з кола функцій СБ України здійснювалися при створенні Національного бюро розслідувань у 1997 та 2005 роках, однак не досягли успіху, оскільки зазначений орган ніколи так і не розпочав свою діяльність, але з початком повноцінної роботи Державного бюро розслідувань такий розвиток подій вбачається цілком реальним

По-друге, навіть якщо не звертати уваги, на здійснення Службою безпеки України досудового розслідування, необхідно звернути увагу на

те, що законодавець відніс до компетенції спецслужби протидію корупції та організованій злочинній діяльності у сфері управління і економіки, а також інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Таке широке визначення кола завдань теж протирічить Рекомендаціям ПАРЄ оскільки пп.2 п.А зазначає, що єдиним завданням служб внутрішньої безпеки має бути захист національної безпеки.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про Службу безпеки України» кадри Служби безпеки України складають: співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби, а ст. 12 регламентує функціонування органів військової контррозвідки в системі спецслужби. Фактично більшість оперативних співробітників та слідчих є військовослужбовцями. В свою чергу рекомендація ПАРЄ містить положення про те, що служби внутрішньої безпеки не бажано організовувати у військовій структурі. Також цивільні служби безпеки не повинні організовуватися у військовому чи напіввійськовому порядку.

Отже, проводячи навіть поверхневе порівняння національного законодавства на відповідність Рекомендації ПАРЄ можна дійти висновку, що Служба безпеки України, як орган забезпечення внутрішньої державної безпеки не відповідає тим вимогам які рекомендовані для таких органів. Єдиним вірним шляхом для покращення стану є комплексне реформування законодавства України з урахуванням Рекомендацій ПАРЄ. Звичайно, таке реформування є складним і довготривалим процесом, але поетапне внесення змін до нормативно-правових актів врешті-решт має призвести до бажаного результату- створення потужної та ефективної спецслужби.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України №92/2016 від 14 березня 2016 року Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 07.11.2019).

2. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1466 «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 5 жовтня 2005 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_611 (дата звернення: 07.11.2019).

3. Закон України «Службу безпеки України» від 25.03.1992 №2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 07.11.2019).

4. MacEachin, Douglas J. 1994. The Tradecraft of Analysis: Challenge and Change in the CIA. Washington D. C.: Consortium for the Study of Intelligence. И: Johnson, Loch K. October 1996. Analysis for a New Age. Intelligence and National Security, 11, pp. 657–671. Також: Analysis. Directorate of Intelligence in the 21st Century. Strategic Plan. August 1996. Washington D. C.: CIA; Unclassified; For Public Re-lease. And: Nielson, Harold. October 1995. The German Analysis and Assessment System. Intelligence and National Security. Vol. 10, no. 4; pp. 54–71.

5. Закон України «Про структуру і чисельність Служби безпеки України» від 20.10.2005 № 3014-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15> (дата звернення: 07.11.2019).

6. Recommendation 1402 (1999) Control of internal security services in council of Europe member states URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16689&lang=en> (дата звернення: 07.11.2019).

Науковий керівник: Іванов А. Г., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

*Хохлова Л. А.*¹

ПРОСТІР СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОСУДДЯ: ПРАВОВА ОСНОВА ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Історично ціллю створення єдиного європейського ринку було забезпечення вільного руху товарів, осіб, послуг та капіталу шляхом поступового спрощення та скасування внутрішніх кордонів та бар'єрів. Демонструючи тісне економічне співробітництво та поглиблюючи інтеграційні процеси, у сфері свободи, безпеки та правосуддя, держави-члени продовжували працювати точково, безсистемно, створюючи значну кількість міждержавних форматів, при цьому не виводивши вказані сфери на наддержавний рівень.

Саме поглиблення співробітництва зумовлювало потребу у забезпеченні співпраці на наднаціональному рівні задля забезпечення безпеки, прав і свободи пересування в рамках Європейського союзу. Простір свободи, безпеки та правосуддя, що наразі функціонує в ЄС, став резуль-

---

¹ Студентка 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

татом цілеспрямованої інтеграційної політики у відповідних сферах, що в свою чергу стала наслідком непростих рішень, які часто приймалися в кризових ситуаціях як відповідь на серйозні загрози існуванню Європейського Союзу в цілому.

Перші спроби щодо поглиблення співробітництва у відповідних сферах датуються 70-ми рр. XX ст., коли була утворена так звана група Треві (TREVI group) до складу якої входили представники міністерств юстиції та внутрішніх справ деяких країн-членів Європейських Співтовариств. Однією з причин створення даного формату співробітництва стала серія терористичних атак, пов'язана з діяльністю угруповання Чорний Вересень (атаки на Мюнхенську олімпіаду 1972 року та послідуєчі напади).

В подальшому, в Маастрихтському договорі в рамках трьохстовпової системи було виділено в окрему підвалину питання співпраці у сфері правосуддя та внутрішніх справ. Це заклало фундамент для ряду профільних утворень, таких як Європол, яке при створенні характеризувалося вузькою сферою компетенції (боротьба з незаконним розповсюдженням наркотичних речовин). Конвенція про Європол була підписана 26 липня 1995 року, хоча офіс офіційно розпочав свою роботу з 1 липня 1999 року в рамках розширених повноважень, наданих Амстердамським договором.

Варто відзначити, що співробітництво в поліцейських справах прогресувало ще до появи Європолу. Поглибившись разом із підписанням Шенгенської угоди в 1985 р. (та повноцінним запуском Шенгенської зони у 1995 році) міждержавний підхід застосовувався до також заходів поліцейського співробітництва, прийнятого невеликою групою держав-членів відповідно до Прюмського договору 2005 року, який містив положення про обмін ДНК, відбитками пальців та реквізитами транспортних засобів. Деякі положення цього договору були реалізовані на рівні ЄС Рішенням Ради ЄС 2008/615/JHA від 23 червня 2008 року.

Після того як був розроблений і почав здійснюватися з 1986 р. проєкт створення Єдиного внутрішнього ринку почали з'являтися неформальні структури поза компетенцією Співтовариств. У 1990 році в Дубліні групою Треві (TREVI group) був ухвалений план дій по боротьбі з тероризмом. У 1986 році була створена група з питань судового співробітництва, а між 1987 і 1991 роками було підписано сім угод і конвенцій, включаючи питання про видачу, передачу провадження у кримінальних справах,

виконання іноземних кримінальних вироків та стягнення аліментів. Однак вони не набрали чинності, оскільки їх не ратифікували всі держави-члени.

Водночас, співробітництво у сфері забезпечення надання притулку особам, що його потребують, було більш успішним. Дублінська конвенція від 15 червня 1990 року про визначення держави, відповідальної за розгляд заяв про надання притулку, набула чинності до 1 вересня 1997 року через затримку процедури ратифікації країнами. В подальшому, положення даного договору були імплементовані у законодавство ЄС низкою відповідних Регламентів Ради ЄС, останнім з яких є Дублінський Регламент 604/2013. [1]

Створення зони свободи, безпеки та правосуддя стало результатом справжньої політичної волі. На зустрічі Європейської ради у жовтні 1998 року прем'єр-міністр Іспанії Хосе Марія Аснар запропонував скликати Європейську раду, присвячену насамперед внутрішній безпеці. Так звана Тамперська Європейська рада зобов'язалася «розробити спільну європейську політику щодо притулку та імміграції» та створити спроможну європейську сферу правосуддя шляхом забезпечення взаємного визнання цивільного та кримінального законодавства та полегшення доступу до правосуддя для європейських громадян шляхом активізації Союзу. Боротьба з транскордонною злочинністю в рамках ЄС покладалася, в першу чергу, на Європол та Євроюст, створення якого було заплановано на найближчі роки.

Ідея створення зони свободи, безпеки та правосуддя була висунута в травні 1999 року в Амстердамському договорі, в якому зазначалося, що ЄС повинен «підтримувати і розвивати Союз як зону свободи, безпеки та правосуддя, в якій свобода пересування людей забезпечується в поєднанні з відповідними заходами в відносно зовнішнього прикордонного контролю, притулку, імміграції та попередження і боротьби зі злочинністю.»

Розширюючи сферу регулювання простору свободи, безпеки та правосуддя, у лютому 2002 року Рада ЄС прийняла План глобальних дій проти нелегальної міграції та торгівлі людьми. Основні положення Плану включали удосконалення візової політики, обмін інформацією та її аналіз, регулювання порядку перетину зовнішніх кордонів. Репатріаційним процеси були враховані при розробці Стратегії Європейського Союзу, щодо боротьби з нелегальною міграцією. На основі Плану Комісія

розробила та подала на обговорення в 2002 році Зелену книгу про репатріацію осіб, які незаконно проживають в ЄС [4].

Найбільш сучасний акт первинного права ЄС, Лісабонський договір, що вступив у силу 1 грудня 2009 року, містить окремий заголовок (Title V), який має назву «Простір свободи, безпеки та правосуддя». Відповідно до положень цього акту Європейський Союз «має на меті забезпечити відсутність внутрішнього прикордонного контролю для осіб і розробити спільну політику в області притулку, імміграції та зовнішнього прикордонного контролю, засновану на солідарності між державами-членами ЄС, яка є справедливою по відношенню до громадян третіх країн.»

Окрім Європарламенту та Ради ЄС, внесок яких у реалізації простору свободи, безпеки та правосуддя розкривається через їх безпосередню діяльність – прийняття відповідних актів, затвердження бюджету та контроль, варто окремо відзначити роль Європейської Ради у цьому процесі. Як вже зазначалося вище, ще з кінця 90х років ХХ століття, Європейська Рада на своїх зустрічах обговорювала і приймала ряд програм, направлених на розширення сфери регулювання та забезпечення функціонування простору свободи, безпеки та правосуддя. Окрім вже названої Тамперської програми 1999 року, було прийнято Гаагську програму 2004 року, Стокгольмську програму 2009 року та нові Стратегічні Орієнтири, що були прийняті в 2014 році та закріпили положення щодо розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя до 2020 року [5]. Єврокомісія, в рамках здійснення своїх повноважень щодо розподілу бюджету, реалізації права виключної законодавчої ініціативи та інших виконавчих функцій також робить свій внесок в розвиток досліджуваних політик через відповідні генеральні директорати – Правосуддя і права споживачів (DG JUST) та Міграція і внутрішні справи (DG HOME). Значна правозастосовна робота була проведена елементами судової інституції Європейського Союзу – Суду справедливості ЄС.

Окрім вже названих установ, що були створені для вирішення першочергових завдань в рамках реалізації політик щодо свободи, безпеки та правосуддя, за останні 20 років в рамках ЄС були створені такі профільні установи (які після набуття чинності Лісабонського договору стали агенціями ЄС), як Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex), Європейське бюро щодо підтримки надання притулку (EASO), Агентство по фундаментальним правам (FRA), Європейське

агентство з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), Європейський центр моніторингу наркотиків і наркозалежності (EMCDDA) та багато інших.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок, що створення простору свободи, безпеки та правосуддя стало результатом справжньої політичної волі та великої продуктивної праці політиків, дипломатів та юристів. Сьогодні, Європейський простір свободи, безпеки та правосуддя як механізм, має детальне юридичне та інституційне підґрунтя, що дозволяє повноцінно дотримуватися поставлених цілей та мети.

Однак, дана система не може залишатися статичною та потребує постійного перегляду та реформування. Перед Європейським Союзом постають нові виклики в сфері забезпечення простору свободи, безпеки, та правосуддя: 1) поява нових способів та методів здійснення транскордонної злочинної діяльності; 2) підвищення терористичної активності на території держав-членів ЄС; 3) проблеми захисту зовнішніх кордонів; 4) міграційна криза 2015 року та її наслідки; 5) проблемні питання щодо забезпечення надання притулку; 6) забезпечення стабільного функціонування простору свободи, безпеки та правосуддя після Brexit та ін.

Необхідність вчасного реагування на вказані виклики зумовлена, насамперед, потребою забезпечити високий рівень взаємної довіри та інтегрованості держав-членів. Адже вказані проблеми можуть стати каталізаторами дезінтеграційних процесів в Європейському Союзі, і, відтак, становлять серйозну загрозу його функціонуванню та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Trevi group. URL: <https://www.trevigroup.com/it/>.
2. The Schengen Area. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas_en .
3. Treaty on European Union (TEU) / Maastricht Treaty URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty> .
4. Green Paper on a Community Return Policy on Illegal Residents (COM(2002)175)10 April 2002. URL: <http://aei.pitt.edu/38190/> .
5. Communication de la Commission «Plan d'action mettant en oeuvre le programme de Stockholm» // Bruxelles, le 20.04.2010 COM (2010) 171 final.

Науковий керівник: Петришин О. О., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ РАХУНКОВОЮ ПАЛАТОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Безсумнівно, фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів має велике значення в демократичних державах. Такий вид контролю в Європейському Союзі (далі за текстом – ЄС) запроваджений з метою попередження нецільового використання бюджетних коштів, а також шахрайства і корупції, які становлять серйозну загрозу законності і правопорядку як на національному, так на наднаціональному рівнях, підтримують зсередини інтеграційний процес.

Питаннями фінансового контролю в ЄС займаються в межах своїх повноважень усі інститути, однак ключову роль у цій діяльності відведено Рахунковій палаті. Її основною функцією є нагляд за законним і правильним надходженням, а також використанням коштів ЄС, забезпечення перевірки всіх фінансових аспектів діяльності інститутів та інших органів Союзу. Враховуючи чітко виражений наднаціональний характер Рахункової палати, можна стверджувати, що жодне інше інтеграційне об'єднання не має подібного органу фінансового контролю.

Рахункова палата і вищі органи фінансового контролю держав-членів ЄС завдяки своїй взаємодії у сфері фінансового контролю не лише здійснюють обмін досвідом і знаннями у сфері проведення перевірок, але й також гармонізують методи і способи фінансового контролю і управління ресурсами на території всієї Європи. Рахунковою палатою було прийнято ряд спільно розроблених актів і вказівок, які сприяли забезпеченню певною мірою гармонізації і уніфікації правової бази фінансового контролю вищих органів фінансового контролю держав-членів.

Головним завданням, що впливає з повноважень Рахункової палати є здійснення аудиту. У його рамках перевіряються всі доходи і витрати Співтовариства, а також всіх утворених ним органів, якщо це передбачено їхніми установчими документами. Предметом аудиторських перевірок є не тільки правомірність, але й ефективність, доцільність дій,

---

¹ Студентка 5 курсу слідчо-криміналістичного факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

пов'язаних з формуванням і розпорядженням засобами європейського бюджету.

Коло об'єктів контролю з боку Рахункової палати вбачається значним за обсягом. По суті, до нього потрапляють будь-які юридичні або фізичні особи, що мають відношення до доходів та витрат ЄС.

З метою виконання покладених на Рахункову палату функцій, аудитори здійснюють виїзді інспекції в інші інститути ЄС, держави ЄС чи інші держави, які отримують фінансову допомогу від ЄС. Однак Рахункова палата не має реальних ефективних повноважень. Якщо аудитори виявляють порушення, вони інформують про них Європейський антикорупційний офіс.

Останнім часом все більше приділяється увага питанням підвищення рівня ефективності використання бюджетних коштів не лише шляхом виявлення порушень або відхилень у бюджетному процесі за допомогою аудиту, а й за допомогою визначення найкращого способу управління грошовими коштами ЄС, тобто за допомогою аудиту ефективності. Для здійснення цієї мети Рахункова палата одержала право створювати у своїй структурі внутрішні палати для підготовки окремих категорій звітів і висновків. Беручи до уваги збільшення об'ємів фінансування, діяльність Рахункової палати набуває дедалі більшого значення для функціонування ЄС. У цьому зв'язку виникли нові механізми контролю, покликані запобігати корупції в Комісії, зокрема, з'явилося Відомство по справах боротьби з шахрайством.

Не зважаючи на такі широкі повноваження, Рахункова палата досі позбавлена такої важливої ознаки всіх інститутів ЄС, як право приймати юридично обов'язкові рішення, що послаблює її позиції і знижує ефективність роботи з реалізації результатів контролю за раціональні використанням бюджетних коштів. Всі юридично обов'язкові рішення – це локальні правові акти. Всі інші рішення, що є характерними для рахункових палат світу, носять або рекомендаційний характер, або інформаційний. Тому для досягнення результатів контролю Рахункова палата ЄС змушена діяти через Європейський парламент і Раду, а також через громадську думку, що значно знижує ефективність здійснення фінансового контролю Рахунковою палатою Європейського Союзу.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ У ЄВРОПІ: ВІДСУТНІСТЬ КОМПРОМІСУ В ЄС ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Упродовж останніх років проблема біженців у межах Європейського Союзу є досить гострою і не сходить з порядку денного. Для того, щоб вирішити дане питання швидко і ефективно, потрібно досягти компромісу, але нажаль, європейські держави розділилися на два табори і цим самим так і не вирішили, як діяти в ситуації, що склалася. До першого – належать держави, що не здатні витримати напливу біженців, та вживають різноманітних заходів задля того, щоб обмежити кількість мігрантів із країн Близького Сходу та Африки. Інша група країн, навпаки, прагне допомогти мігрантам знайти своє місце в соціумі, навіть, незважаючи на те, що це несе за собою значні економічні витрати та загострює соціально-економічну ситуацію всередині країн.

На національному рівні проблематикою даного питання займалися такі дослідники, як: Д. Беседа, Л. Сабурова, П. Синявський, Н. Пак та інші. Незважаючи, на різні підходи до вирішення даної проблеми кожного з науковців, вони впевнені: якщо не зупинити потік біженців до Європи сьогодні, то значна частина може опинитися на території України в найближчі роки.

У кожної держави в рамках ЄС є різні позиції щодо даної проблеми. Варто звернути увагу на міграційну політику Німеччина, що, за даними Європейського парламенту, надала міжнародний захист понад 70% прибулих до Європи громадян Сирії. Але відсутність єдності в питанні вирішення проблеми біженців спричинила урядову кризу в країні. Так, уряд змушений був відреагувати на дане питання, запропонувавши план ефективного та швидкого вирішення міграційних потоків – план Маршала, який передбачав отримання іммігрантами допомоги на батьківщині, утворення центрів розміщення шукачів притулку та посилення прикордонного контролю. Уряду Німеччини потрібно було укласти угоди з сусідніми країнами, однак компромісу досягнуто не було, і ефек-

---

¹ Студента 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

тивної реалізації плану не відбулося. Натомість, питання так і залишилось не вирішеним.

Однією з держав, в якій найгостріше постає питання з міграційним потоком, є Італійська Республіка. Для вирішення даної проблеми, влада країни забезпечує повернення біженців на територію своєї держави морським шляхом. Більше того, було оголошено про закриття італійських морських портів для біженців. Президія Ради міністрів Італії зауважила, що Італія не в змозі змиритися з лицемірством країн, що ігнорують питання імміграції.

Слід зазначити, що збільшення міграційних потоків до країн ЄС за останні роки призвело до зростання рівня злочинності. Так, відповідно до статистики Федеративної Республіки Німеччина, таке зростання становить 10,4% за період з 2015 по 2016 роки. На відміну від попередніх років, у 2017 році політика в цій сфері стала жорсткішою: замість замовчування цієї проблеми, правоохоронні органи активно виявляють та притягають до відповідальності причетних осіб, повідомлення про це публікуються у ЗМІ із зазначенням країн походження затриманих осіб. У той час як інші держави-члени ЄС також приймають заходи з метою припинення потоків біженців.

Лідери країн ЄС неодноразово намагалися досягнути консенсусу, збираючись на загальний саміт. На одному з останніх – було вирішено створити табори для перебування врятованих біженців, які переміщуються до країн ЄС. Однак і цей саміт не дав конкретних відповідей на важливі запитання щодо міграційних потоків. Голова Генеральної Асамблеї ООН Мирослав Лайчак зауважив: «Варто діяти, планувати, розробляти системний підхід та знайти рішення глобальної проблеми з залученням світової спільноти».

Дане питання має також важливе значення для України, яка здійснює кроки для наближення до Європейського Союзу. Загалом, Україна не фігурує кінцевою точкою прибуття біженців та, наразі, не є країною-транзитером на шляху до ЄС, але ситуація може змінитися по мірі закриття кордонів теперішніми країнами та відповідними змінами у потоках нелегальної міграції. Як заявляв Міністр закордонних справ Павло Клімкін, в майбутньому, в разі вступу до ЄС, Україна повинна бути готовою приймати біженців з кризових районів Близького Сходу, проявляючи солідарність з іншими країнами. Але досить важливим і дискусійним залишається питання: Чи готова Україна до прийому біженців? Дане

питання потребує ретельного дослідження і правильної оцінки для ефективного функціонування в майбутньому.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що міграційні тенденції біженців на сучасному етапі розвитку суспільства є невтішними для Європейського Союзу. Щораз більша кількість біженців перетинає європейські кордони в пошуках можливого ефективного рівня забезпечення їх прав, що стало загрозувати безпеці та стабільності європейських країн та спричинило кризові явища в європейському середовищі. Ймовірні наслідки сучасної міграційної кризи Європейського Союзу можуть бути досить непередбачуваними. Щодо України, можна наголосити на тому, що на сьогодні існує системна нормативно-правова база, яка дає передумови для сталого розвитку національної системи притулку. Водночас, Україна готова до наступного етапу формування законодавства України про біженців, особливо в частині приділення уваги щодо інтеграції шукачів притулку та осіб, які отримали захист в Україні. Але також, слід сказати, що Україна як частина європейського простору знаходиться під загрозою напливу нелегальних мігрантів і тому може найближчим часом зіткнутися з проблемою різкого збільшення кількості нелегальних мігрантів, які намагатимуться потрапити до нашої держави будь-яким чином, тим самим погіршуючи криміногенну та соціально-економічну ситуацію. Тож, потужне європейське та національне законодавства вбачаються необхідними запоруками можливого вирішення питань, що загрожують стати викликами майбутнього.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Шевчук Я. С.¹

СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРМІЇ – МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

З початку збройного конфлікту на сході України, анексії Криму, загострення відносин з США, піднялось питання поліпшення обороноз-

---

¹ Студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

датності як країн-членів ЄС, так і Європейського союзу загалом. Європейський союз вже не впевнений в дієвості НАТО і розуміє, що чим далі вони будуть спиратися на Північноатлантичний альянс тим більше буде вплив Сполучених Штатів Америки на них, так як США є найбільш впливовим членом НАТО.

Першим, хто публічно оголосив про намір створення Європейської армії став президент Франції Еммануель Макрон: «Ми не захистимо європейців, доки не вирішимо мати справжню європейську армію».[1] Його ідею підтримала і канцлер Німеччини Ангела Меркель. Проте США та НАТО не були в захваті від цієї ідеї. Зокрема критично розкритикував її президент США Дональд Трамп. Генсек НАТО Єнс Столтенберг висловив думку, що зміцнення обороноздатності Європи це добре, проте воно не повинно підривати потужність трансатлантичної складової і зауважив, що в питаннях обороноздатності Європі все ж не можливо буде обійтися без допомоги Сполучених Штатів Америки.[2] Виступають проти також і багато країн Європи, зокрема прем'єр-міністр Нідерландів Марк Рютте відмовився підтримувати дану ідею і зауважив, що вважає НАТО єдиним наріжним каменем їх оборонної політики.[3]

У 2017 році Європейський союз, з метою поліпшення своєї обороноздатності вже здійснив певні кроки в цьому напрямі, а саме було ініційовано програму «Постійне структурне співробітництво»(PESCO) у сфері оборони, метою якої є посилення співпраці між країнами-учасницями програми у сфері оборонних інвестицій, підвищення обсягів виробництва зброї, зменшення кількості різновидів систем зброї в Європі, що також є значною проблемою для обороноздатності ЄС.[4] Проте дана співпраця країн виступає більше як доповнення до діяльності НАТО ніж як відокремлення від неї.

Проте, створення Європейської армії і в той же час не виходу країн ЄС з НАТО викликає багато запитань, а саме: На які кошти буде створюватись армія? Як вона буде співвідноситись з діяльністю НАТО? Скільки років потрібно буде на її створення?

І, все ж таки, головним питанням буде фінансування створення армії. На даний час Франція віддає на діяльність НАТО 58 млрд. доларів, що становить 2,3% її ВВП, в той же час Німеччина – 44 млрд. доларів (1,2% ВВП) щорічно, внаслідок чого виникає питання, звідки країни візьмуть кошти на створення окремої армії, якщо вони і так велику частину бюджетів передають на діяльність НАТО[5]. Можливо ЄС буде вимагати

перегляду бюджету Північноатлантичного альянсу, проте дані дії призведуть до підриву відносин ЄС та США і навіть до розпаду НАТО, чого в Європі явно не бажають.

Ще однією проблемою є також дієздатність такої армії, так як країнам ЄС буде складно вивести зброю та військову техніку з НАТО, а тому потрібно буде виготовити її, що також є довгостроковим і дорогим процесом.

Враховуючи геополітичну ситуацію в Європі, військові, економічні чинники, можна впевнено сказати, що створення Європейської армії на даний час є неможливим. Можливістю, в подальшому, для створення Європейської армії є вихід країн-членів ЄС з НАТО. Після цього, вивівши військову техніку, зброю, що знаходиться в альянсі, згрупувавши кошти, які країни-члени Європейського союзу зараз віддають на його фінансування, можливо буде почати розбудовувати Європейську армію. Проте прогноз такий, що незважаючи на всі наміри та висловлювання європейських лідерів, створення Європейської армії це більше міф ніж реальність.

Список використаної літератури:

1. Вовчук Х. «Європейська армія» Макрона. Про ідею створення оборонного союзу ЄС; Новини UA, 15.11.2018. URL: <https://tyzhden.ua/News/222736>
2. «Генсек НАТО прокоментував ідею створення армії Європи», Європейська правда, 12.11.2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/11/12/7089297/>
3. Марія Думанська: «Прем'єр Нідерландів відкинув ідею створення армії ЄС», DW Made for minds, 16.11.2018. URL: <https://p.dw.com/p/38PCM>
4. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки і оборони ЄС: еволюція та стратегії розвитку. *Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки: зб. наук. ст. за матеріалами III Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова*. Харків, 2017. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14031/1/Butyk_Ykovyk_3-9.pdf
5. Куса І., Джанашія І. «Європейська армія: не реально і не потрібно, і ЄС, і Україні», Укрінформ, 16.11.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2581412-evropejska-armia-ne-realno-i-ne-potribno-i-es-i-ukraini.html>
6. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4. – С. 82–92.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА ПРИРОДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Метою створення будь-якої міжнародної міжурядової організації є досягнення певних політичних, економічних, правових цілей, також розробка та впровадження на світовий ринок інновацій у певній сфері діяльності, що здійснюється за допомогою об'єднання держав світу або окремої їх кількості за територіальним принципом (залежно від типу організації, який зафіксований в її установчому документі) .

Європейський Союз представляє собою союз держав-членів, утворений згідно з Договором про Європейський Союз 1992 р., згідно з яким спільнота заснована на наступних принципах: на цінностях поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини.

Союз надає своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів, в рамках якого забезпечується вільне пересування осіб у взаємозв'язку з відповідними заходами з питань контролю зовнішніх кордонів, надання притулку, імміграції, а також запобігання злочинності та боротьби з цим явищем.

Союз створює внутрішній ринок. Він намагається забезпечити сталий розвиток Європи на основі збалансованого економічного зростання і стабільності цін, наявність на високому рівні конкурентоспроможної ринкової економіки, яка прагне до повної зайнятості і соціально прогресу, а також високий рівень охорони і поліпшення якості навколишнього середовища. Він сприяє науково-технічному прогресу.

Дана спільнота – це об'єднання європейських демократичних країн, які делегували свої повноваження створеним ними інституціями для прийняття рішень, що становлять загальнодержавний інтерес на загальноєвропейському рівні.

Якщо детально розглядати Європейський Союз: його структуру, нормативне регулювання, економічну, внутрішню та зовнішньополітичну діяльність, то Європейському Союзу притаманні риси міжнародної організації, а саме:

---

¹ Студентки 5 курсу слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

1) ЄС наділений міжнародною правосуб'єктністю – можливістю виступати на міжнародній арені як самостійний суб'єкт міжнародного публічного права, який наділений відповідними правами, обов'язками та відповідальністю;

2) членами ЄС є суверенні держави, кожна з яких наділена міжнародною правосуб'єктністю.

3) акти, на яких заснований ЄС, за своєю формою є установчими міжнародними договорами;

4) наявність організаційної структури (постійні органи та штаб-квартира) – одна з найважливіших ознак, що характеризує інституціональну будову міжнародної організації;

5) наявність спеціально встановленої законодавчої процедури прийняття рішень.

Однак, однозначність віднесення даного об'єднання держав до класичної моделі міжнародної міждержавної організації викликає багато спірних питань. Аналіз організації та механізму функціонування дозволяє виокремити в Європейському Союзі риси, які зовсім не властиві міжнародній міждержавній організації, серед яких наступні:

- у ЄС створено єдиний правовий простір, цілісність якого досягається завдяки принципам верховенства та прямої дії права ЄС. При цьому важливо відзначити, що європейське право, яке являє собою самостійну правову систему, створюється наднаціональними органами, що юридично не підконтрольні державам-членам. Воно може автоматично застосовуватися до суб'єктів національного права держав-членів;

- структура постійних інституцій ЄС цілком відповідає принципу поділу влади (наявність законодавчих, виконавчих та судових наднаціональних органів);

- наявність Європейського парламенту, який формується шляхом проведення загальних прямих виборів у державах-членах ЄС, функції якого поступово наближаються до функцій класичного парламенту однієї держави;

- з питань, що визначені установчими договорами, рішення в ЄС можуть прийматися кваліфікованою більшістю голосів. Як наслідок, деякі рішення можуть не збігатися з волевиявленням окремих держав-членів, що не звільняє держави від обов'язку їх виконувати;

- запровадження подвійного громадянства: держав-членів і Союзу;

- наявність у Союзу власної валюти (євро) ;

– формування бюджету як компетенція переважно наднаціональних органів (головним чином Європейської Комісії, Ради міністрів ЄС і Європарламенту). Як наслідок, бюджет ЄС виведено з-під контролю національних парламентів, а Союз отримав певну фінансову автономію.

На основі вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що відмінні риси даної спільноти від класичної моделі міжнародної організації полягають у тому, що відносини між державами-членами відмінні від тих, які мають місце між державами-членами традиційних міжнародних організацій. Ці відмінності проявляться в різних сферах: внутрішньо-організаційній (досить широкі повноваження наднаціональних інституцій), правовій (верховенство права ЄС над національним правом), фінансовій (метод фінансування бюджетів).

Тож, Європейський Союз – це породження і результат складних міжнародних відносин, що поєднує в собі як міжнародної міжурядової організації, так і федерації, та рухається у бік створення суб'єкта міжнародного публічного права нового типу.

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шульга В.¹

«ФОРМУЛА» ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕНИЙ ВЕКТОР З НЕВИЗНАЧЕНОЮ КІЛЬКІСТЮ ВЕЛИЧИН

Якщо раніше Україна рухалася без конституційних орієнтирів невідомою стежею міжнародного співробітництва, шлях якої визначався лише флюгерними настроями вітчизняних політиків, то сьогодні ситуація кардинально змінилась. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 07.02.2019 року №2680-VIII, здавалося б, поставив крапку в багатовікових суперечках з приводу «формули»

---

¹ аспірантка кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

євроінтеграції України. До того ж 19.05.2018 року Президент України підписав Указ № 139/2018, яким увів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.05.2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав», чим фактично підтвердив одностороннє спрямування нашої держави виключно у напрямку Західної Європи. Проте такий висновок був би поспішним.

Річ у тому, що «незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» (преамбула Конституції України) є лише міжнародно-політичним вектором нашої держави, який, однак, не відкриває всі невідзначені величини, що охоплюються поняттям «євроінтеграція». Виходячи з цього, спробуємо надати авторське бачення заповітної євро інтеграційної «формули» розвитку Української держави.

Так, хоча політико-правові ідеї та проекти єдиної Європи й мають широкий діапазон і тривалу історію [1, с. 4], сам термін «європейська інтеграція» (або «євроінтеграція») був запроваджений у міжнародний обіг лише після Другої світової війни і вживається на позначення процесу та цілей створення тіснішої асоціації, союзу або навіть федерації держав Європи [2, с. 11], що забезпечує можливість переходу до більш високого рівня міжнародної кооперації [3, с. 5]. За твердженням українських науковців, «цей достатньо загальний і настільки ж неточний термін був зручним, оскільки своїм обсягом охоплював багато понять інтеграції – від традиційної міжурядової співпраці до заснування наднаціональних організацій» [2, с. 11]. Водночас, незважаючи на термінологічну розпливчатість та різноманітність наукових поглядів до поняття євроінтеграції, сучасне її розуміння може бути зведено до двох основних підходів – вузького та широкого.

Згідно з вузьким підходом, під євроінтеграцією слід розуміти процес інституційного входження до ЄС – наднаціональної інтеграційної організації *suigeneris*, яка для реалізації проголошених цілей має власний інституційний механізм та наділяється відповідною компетенцією. Таке розуміння євроінтеграції пояснюється тим, що ЄС є домінуючим інтеграційним угрупованням в Європі [4, с. 9], а сам термін «інтеграція» настільки монополізований ЄС, що прихований у ньому сенс опинився в прямій залежності від розвитку подій в Союзі [5, с. 13]. Як висловився з цього приводу І. В. Яковок, «на сьогодні європейська інтеграція у сві-

домості людей асоціюється переважно з ЄС, що пов'язано, передусім, з його успішним розвитком і функціонуванням» [6, с. 101].

Згідно з широким підходом, євроінтеграційне слід розуміти занадто вузько – тільки як інституційне входження до ЄС: «Насправді євроінтеграційний процес охоплює весь спектр присутності нашої держави у європейській підсистемі міжнародних відносин, зокрема соціально-економічну інтеграцію, фінансово-бізнесову кооперацію, формування спільного простору безпеки, гуманітарно-цивілізаційну взаємодію. Складовими частинами й необхідними умовами цього процесу є входження до європейської системи безпеки, радикальні перетворення на шляху демократичного розвитку, вдосконалення політичної системи та сфери захисту прав людини, формування сучасної моделі менеджменту та ведення бізнесу, закріплення міжнародного образу країни як конкурентоспроможної та інвестиційно привабливої тощо. Тобто загалом ідеться про цілеспрямоване впровадження в Україні європейської моделі суспільного розвитку, яка, попри всі відомі проблеми, довела свою високу ефективність» [3, с. 5–6].

Отже, ЄС неможливо назвати єдиною інтеграційною структурою на європейському континенті [1, с. 164], а між, здавалося б, синонімічними поняттями «інтеграція до ЄС» та «євроінтеграція» не слід ставити знак рівності. В Європі існує багатоманітність організаційно-правових форм інтеграції та значна кількість інтеграційних угруповань [7, с. 41], до переліку яких, окрім самого Союзу, входять: Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Організація Північноатлантичного договору (НАТО) тощо. Саме тому євроінтеграція – це, передусім, процес входження до єдиної сім'ї європейських народів, до кола цивілізованих країн, з якими нас об'єднують спільні цінності, європейська ідентичність, історія та географія [3, с. 6], звернення до європейських політичних і культурних традицій [7, с. 104], а не лише формально-юридичне закріплення статусу держави-члена ЄС.

Так, євроінтеграційними здобутками України на міжнародній політичній арені є її членство з 30.01.1992 року в Парламентській асамблеї Ради з безпеки і співробітництва в Європі (з 1 січня 1995 року – ОБСЄ), з 14.07.1992 року – в Європейському банку реконструкції та розвитку, з 09.11.1995 року – в Раді Європи тощо. Тому не буде перебільшенням сказати, що наша держава з дня набуття незалежності почала брати безпосередню участь у формуванні європейського простору [7, с. 103].

Євроінтеграція являє собою феномен, до процесу творення якого долучилися держави з різних континентів. При цьому, на думку вченого, «внутрішня строкатість регіональних версій заважає усвідомити європейські інтеграційні процеси як типологічно споріднені» [5, с. 13]. Це твердження є одним із аргументів на користь того, що хоча на європейському просторі існує достатньо велика кількість регіональних організацій, усі вони переслідують схожу мету партнерства і взаємовигідного співробітництва, а тому однотипні процеси зближення європейських держав природно можуть бути позначені єдиним терміном «євроінтеграція». Усі інші подібні процеси, такі як «інтеграція до ЄС» та «євроатлантична інтеграція», є, на нашу думку, лише окремими аспектами цього багатогранного явища.

Безумовно, функціонування багатьох європейських самоврядних організацій лише підтверджує ефективність співробітництва їх держав-членів у тій чи іншій сфері. Створені європейські організації (Рада Європи, НАТО, ОБСЄ, ЄБРР тощо) та наднаціональні інституції ЄС були і залишаються двигунами євроінтеграції, проте нині вони не є єдиними чинниками загальноєвропейських об'єднувачих рухів. Слід погодитись з тим, що «взаємодія в процесі євроінтеграції може відбуватися і без підтримки наднаціональних чи міжурядових органів або міжнародних організацій на рівні організаційних чи міжособистісних зв'язків окремих держав європейського простору» [8, с. 80].

Для Української держави принципово і першочергово важливим є досягнення стандартів євроінтеграційного розвитку, а вже потім – інституційне входження до ЄС та НАТО. Як переконана Р. В. Войтович, «залежно від того, наскільки Україна швидко та адекватно буде відповідати політичним, економічним та іншим стандартам, тим реальнішою для неї буде можливість перетворитись на конкурентоспроможного суб'єкта глобалізаційного розвитку» [9, с. 601–602]. Адже євроінтеграція – це не лише партнерство і взаємовигідне співробітництво. Вона не може трактуватися лише як один із напрямів зовнішньої політики держави, оскільки передбачає, насамперед, істотні внутрішні перетворення згідно з прийнятими інтеграційною спільнотою стандартами [3, с. 5]. З іншого боку, «євроінтеграція являє собою процес консолідації етнодержавних і цивілізаційних утворень в Європі, їх потенціалу, який дозволяє державам-членам, з одного боку, розвивати процес самопізнання і самоутвердження, а з другого – виступати як політичні суб'єкти, що набува-

ють завдяки об'єднаному процесу більш високого політичного статусу» [6, с. 97].

Таким чином, невизначені величини у «формулі» євроінтеграції означають, на нашу думку, всю сукупність процесів входження країни в європейський політичний, соціальний, фінансовий, економічний, торгівельний, науковий, освітній, культурний тощо простір, а не лише послідовну сукупність кроків по входженню до складу ЄС. За такого підходу всі «європроцеси» в українському законодавстві можна звести до єдиного знаменника «євроінтеграція», забезпечивши термінологічну визначеність та однозначність трактування кожної дефініції. З цього закономірно випливає, що набуття членства України в ЄС хоча і є стратегічною, проте не єдиною метою в рамках загального євроінтеграційного вектору політики нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / за ред. І. В. Яковюка. Київ: ред.журн. «Право України», 2012. 208 с.

2. Мальська М. П., Антонюк Н. В. Основи європейської інтеграції : підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 320 с.

3. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв та ін. Київ : НІСД, 2012. 192 с.

4. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію : навчальний посібник-хрестоматія у 2-х частинах. Ужгород: Ліра, 2007. Ч. I. 452 с.

5. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01, 12.00.11 / Нац. ун-т юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 40 с.

6. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

7. Яковюк І., Трагнюк Л., Медеяєв В. Азбука європейської інтеграції. Харків : «Апекс+», 2006. 168 с.

8. Європейська інтеграція: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / за заг. ред. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 464 с.

9. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): монографія / за заг. ред. В. М. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.

10. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. Вісник Академії правових наук України. 2003. №4. С. 82–92.

Науковий керівник: Трагнюк О. Я., кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Щербань М. М.¹

ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Справедливість та розумність є основними принципами та ідеями теорії природних прав, які ЄС захищає та приділяє їм особливу увагу. Суд ЄС вирішив у 1969 році визнав дотримання цих прав і свобод як загальних принципів права Співтовариства. Виходячи з цього, було зазначено, що правовий акт, що порушує основні права і свободи людини, який видала Комісія ЄС, Рада ЄС чи Європейський парламент, може бути скасований Судом ЄС. У своїх рішеннях Суд ЄС посилався на загальні конституційні традиції держав-членів, міжнародні договори, що стосуються прав людини, учасником яких є більшість держав-членів: Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., тощо), а також загальновизнані основоположні принципи міжнародного права. [1, с. 18]

В Декларації основних прав і свобод, що була прийнята у 1989 р. Європейським парламентом, передбачався певний комплекс основоположних прав і свобод людини і громадянина. Пізніше була прийнята й Хартія Європейського Союзу про основні права від 7 грудня 2000 р., яка закріплює головні політичні, соціальні та економічні права громадян Європейського Союзу. В основу цього документа були покладені всі міжнародні документи про захист прав людини, як зазначалось Хартія

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

стане «філософською і політичною основою». Основною метою створення цього документа було те, щоб надати захист людині перш за все від свавілля наддержавних інститутів ЄС, в той час як всі інші міжнародні чи національні нормативно-правові акти приймалися для захисту людини від держави. Цей визначний та по своїй суті унікальний документ поєднував у собі всі права людини, та поширив дію не лише на сферу міжнародного, а й на сферу конституційного права. Особливістю цього документа був спосіб викладення прав і свобод, який відбувався відповідно до цінностей ЄС, а не залежно від поколінь прав людини. Тому у кожному розділі захищається певний комплекс прав і свобод, а Преамбула закріпила такі важливі ідеї про універсальність та неподільність цих прав, які є основою людської гідності, рівності, свободи, солідарності, тощо. Акцент робився на тому, що не має такого поняття як «другорядні права» (соціальні чи культурні). [2]

Охорона фундаментальних прав особи – головна умова для розвитку ЄС, яка спонукала створення розгалуженою системою захисту цих прав. Стосовно судового захисту, то це питання віднесено до компетенції Суду ЄС. Позасудовий захист здійснює Агентство основних прав, омбудсмен ЄС, Рада ЄС та Комісія ЄС. Особливістю цих органів є те, що вони захищають саме від протиправних дій з боку органів ЄС. Якщо проаналізувати роль ЄС в історичному розрізі захисту прав та основоположних свобод людини і громадянина, то можна дійти висновку, що зараз відбулась уніфікація різних правових систем країн ЄС. [3, ст.153]

Отже, суспільна свідомість, ідея та уявлення про право є важливою складовою природних прав людини. В наш час не тільки держава має захищати природні права людини, а й такі утворення як ЄС має це робити. Адже закон повинен виконувати функцію захисту прав та основоположних свобод людини та громадянина автоматично, шляхом імплементації цих положень в національне законодавство. З цього випливає додержання таких принципів, як верховенство права, рівність, справедливість тощо. Норми природного права походять від того, що людина – розумна, духовна істота, якій притаманна мораль. Саме цю ідею було прослідковано в принципах та основних положеннях ЄС.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Юридичний вісник Право України. – 2010. – №2. – С. 18–23.

2. Муравйов В., Святун О. Захист прав людини в Європейському Союзі. URL : <http://www.info-prensa.com/article-1059.html>

3. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях) : навч.-довідк. посіб./ [Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 178 с.

4. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 92–93.

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к. ю. н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Щиковська Д. В.¹

АГРАРНА ПОЛІТИКА В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЦІЛІ, МЕХАНІЗМИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сільське господарство входить до одної з вагомих складових економіки будь-якої країни. Україна обрала європейський напрям розвитку, і щоб створити нову систему управління аграрним і сільським розвитком, слід орієнтуватись на європейські цінності. Тому постає питання аналізу механізмів здійснення спільної аграрної політики (далі – САП) в країнах Європейського союзу.

Генезис та розвиток спільної аграрної політики досліджувало значне коло науковців, серед яких можна виокремити: О. Вінську, Е. Фальковича, І. Клименко та ін. Через постійні зміни в економіці та політиці держав САП реалізується також з урахуванням зміни вищесказаних чинників: це все визначає актуальність даної теми на сьогоденному етапі розвитку аграрного сектору країн. Існують недостатньо висвітлені та не повною мірою деталізовані питання останніх змін, що відбуваються в САП, питання подальшого розвитку аграрного сектору [1]. Тож, за необхідність вбачається дослідження САП, її цілей та механізмів як складової економічної політики ЄС з метою можливого застосування вдалих економічних європейських реформ у стратегії розвитку аграрного сектору України.

---

¹ Студентка 5 курсу слідчо-криміналістичного факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Спільна аграрна політика (САП) була результатом намагання країн Європейського Союзу створити політичний та економічний союз. Вона містить у собі елементи регуляторної, цінової, бюджетно-податкової, зовнішньоторговельної, структурної політики. Слід зазначити, що САП (Common Agricultural Policy, CAP) – це інтегрована система заходів, завдяки яким забезпечується підтримка цін на аграрну продукцію та субсидується виробництво сільськогосподарських товарів [2 . С. 128].

Основні цілі САП були сформовані ще в 1956 році в ст. 39 Римського договору про створення САП і залишаються незмінними і до сьогодні, але головною, все ж таки, залишається управління аграрною сферою держав-членів ЄС. Хоча спільна аграрна політика постійно змінювалась, та все ж її суть залишилась такою ж: це програма допомоги, що спрямована на збільшення прибутку фермерського господарства в порівнянні з іншими сферами господарства.

Із дати підписання Римської угоди в 1957 р. між Німеччиною, Францією, Італією, Бельгією, Люксембургом та Нідерландами, САП пройшла п'ять етапів реформування через зміну економічних та політичних умов. Ці етапи і позначають основні періоди розвитку аграрної політики Європейського Союзу [3].

Для досягнення цілей САП було закріплено три фундаментальні принципи функціонування: єдності сільськогосподарського ринку, надання переваг країнам-резидентам (преференцій Спільноти) та принцип фінансової солідарності. Вони були обґрунтовані в 1958 році.

Ринкова єдність реалізується шляхом вільної торгівлі сільськогосподарськими товарами між країнами – учасниками договору, скасування кількісних обмежень, мит та податків, а також встановлення єдиних цін на аграрну продукцію. В ЄС відбувається контроль рівня ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Якщо ринкові ціни на товари знижуються і стають нижче мінімально допустимих (більше ніж на 10%), то такі товари гарантовано викупляються в товаровиробників, цим самим забезпечуючи підтримку рівня цін.

Суть принципу переваг країни-резидента полягає в наданні переваг продукції, яка виготовлена в країнах-учасниках перед імпортованою продукцією, тим самим це являє собою захист від дешевого імпорту та ризиків коливань цін на світовому ринку. Гарантіями забезпечення реалізації є введення високих імпортних ставок.

Принцип фінансової солідарності полягає у відповідальності усіх держав – членів за фінансові наслідки САП, так як вона має спільне фінансування, що забезпечується через Європейський фонд орієнтації та гарантії сільському господарству. В результаті в 1988р. склалася доцільна політика, яка створювала величезні надлишки харчових продуктів.

Ще однією важливою складовою реалізації спільної аграрної політики є надання допомоги виробникам сільськогосподарської продукції. Підтримка виробника за Римським договором відбувається через два закріплені механізми: а) шляхом втручання в ринковий процес; б) надання структурної підтримки. Втручання відбувається через встановлення цінової політики та ціноутворення. Рада міністрів ЄС щороку встановлює контрольні ціни для кожного виду сільськогосподарської продукції, так як ціни в даній галузі впливають на: визначення обсягу виробництва, гарантування захисту від зовнішньої конкуренції та дають можливість застосування механізму врівноваження цін на сільськогосподарському ринку. ЄС гарантує підтримку в рамках САП усім фермерським домогосподарствам та агровиробникам, але за умов дотримання вимог: утримання земель у належному стані та підтримки екології та збереження довкілля.

На практиці відповідальність за здійснення єдиної спільної політики несуть Рада і Комісія ЄС. Реалізація САП відбувається через низку інструментів, які Європейська Комісія групує у два «стовпи». Перший «стовп» включає спільну організацію ринків (через такі заходи, як: експортні субсидії, підтримка ринкових цін, зберігання продукції, митний тариф) та пряму підтримку фермерів (через єдиний платіж на ферму, єдиний платіж на площу земель, платежі, частково пов'язані з рівнем виробництва, та додаткові платежі). Другий «стовп» САП передбачає розвиток сільської місцевості (збереження сільських ландшафтів, підвищення якості життя в сільській місцевості та диверсифікації сільської економіки). Усе це в комплексі формує стратегічну мету САП – надання гарантій для агровиробників щодо закупівельних цін та підтримка стабільного рівня їхніх доходів.

Досліджуючи розвиток САП, можна визначити, що в різні часові проміжки реформи були направлені на досягнення різних цілей. Таке реформування було спричинено існуванням високих цін, надмірним виробництвом сільськогосподарської продукції (м'ясомолочні продукти

постійно були у надлишку, оскільки ціни на них були набагато вищими від світових). Реформування САП за більше ніж 60 років існування відбувалось в п'ять етапів : 1) I етап 1962–1973: існували потреби в забезпеченні жителів ЄС продовольчими продуктами, було зафіксовано закупівельні ціни, їх рівень був досить високим, обмеження на імпорт не накладалися. Витрати загального бюджету ЄС на сільське господарство склали 65%, що призвело до перевиробництва; 2) II етап 1978–1992: боротьба з наслідками перевиробництва агропродукції на першому етапі. Вводиться жорстке регулювання закупівельних цін. Відбувається мотивація експортної діяльності шляхом експортних субсидій; 3) III етап 1992–2000: скасування системи регулювання закупівельних цін та запровадження прямих виплат за гектар сільгоспугідь. Такі нововведення були направлені на стимулювання виробника раціонально використовувати матеріальні, фінансові, природні ресурси. Встановлені вимоги для фермерств щодо обов'язкових сівозмін та щодо відновлення врожайності землі; 4) IV етап 2000–2007 «Agenda- 2000» – «План дій-2000». Реформа Фішлера. Новий порядок денний проголошував новий принцип САП, який полягав у «багатофункціональності»; 5) V етап 2007–2013: посилення конкурентоспроможності сільського господарства. Реструктуризація, модернізація аграрного сектора, підтримка продовольчих та інтеграційних зв'язків, впровадження інформаційних технологій. Захист навколишнього середовища, впровадження енергозберігаючих технологій; 6) VI етап 2014–2020: зосередження уваги на наданні суспільних і приватних благ у результаті проведенні реформи «Життєздатне виробництво харчових продуктів». Стійке управління природними ресурсами і кліматом. Дії зі збалансованого територіального розвитку [5].

Із 2014 САП вказує на важливість екології, на важливість збереження первинних сільських ландшафтів, підвищення рівня життя людей, які проживають у сільській місцевості, не забуваючи при цьому про необхідність збереження конкурентоспроможності сільгосппродукції за рахунок інвестицій у освіту та інноваційну діяльність. Пріоритети САП для країн Європейського Союзу являються важливими орієнтирами для України. Так, сучасна раціональна аграрна політика забезпечила збалансованість сільського господарства та його подальший розвиток.

В Україні було прийнято Стратегію розвитку аграрного сектору на період до 2020 року (розпорядження КМУ від 17 жовтня 2013 року №806-р). Головна місія стратегії – стабільне забезпечення населення країни якісними

і доступними харчовими продуктами та активна участь у вирішенні світової проблеми голоду. Дана стратегія передбачає основні напрямки: продовольча безпека, як основна базова функція аграрного сектору; раціональне використання природних ресурсів; підвищення конкурентоспроможності сільгоспвиробників; дерегуляція господарської діяльності; формування довгострокової мотивації (удосконалення фіскальної та податкової політики); удосконалення земельних відносин. Аналізуючи САП ЄС та Стратегію розвитку аграрного сектору України, можна визначити, що основні положення стратегії узгоджуються з програмним періодом САП 2014-2020рр., а саме: сприяння диверсифікації зайнятості в сільські місцевості; збереження екосистем, раціональне використання природних ресурсів; впровадження інноваційної діяльності у сільській місцевості; підвищення конкурентоспроможності фермерів; створення неурядових організацій, робота яких буде направлена на захист прав сільгоспвиробників.

Формуючи власну стратегію розвитку аграрного сектору, уряду України необхідно опиратися на наступні ключові реформи: подолання корупції; розвиток сільських територій; зрощення та підтримка ландшафтів; сприяння розвитку органічного агровиробництва; посилення контролю за безпечністю та якістю харчової продукції; сприяння посиленню експортного потенціалу вітчизняних агровиробників; надання дешевих кредитів аграріям; можливість страхування сільськогосподарських ризиків. Досвід САП – це можливість впроваджувати ефективні зміни та реформи для розвитку аграрного сектору економіки України.

Тому, можна зробити висновок, що достатньо довгий етап становлення та розвитку САП, який розпочався ще в 1956 році та триває до тепер, дає можливість аналізувати усі успішні та неуспішні зміни. Україні необхідно орієнтуватися на нову політику САП 2014–2020 рр., яка позбулася ряду неефективних реформ. Відсутність конкурентних стимулів для сільгоспвиробників, підрив фіскальної стійкості, торговельні конфлікти на міжнародній арені – малий перелік помилок, які мали місце у САП. Нам потрібно зрозуміти напрямок руху нової політики САП і робити розумні та адекватні кроки на шляху до зближення з ЄС та реформування власного аграрного сектору.

Список використаних джерел:

1. Вінська О. Й. Особливості сучасного стану реалізації Спільної Аграрної Політики Європейського Союзу / О. Й. Вінська // Екон. Простір. – 2010. – №40. – С. 5–19.

2. Горюнова Є. О. Євроінтеграція: навч. посіб./ Є. О. Горюнова. – К.: Академвидав, 2013. – 224 с. 3. Еволюція Спільної Аграрної Політики ЄС: наслідки для України // Інститут Економічних досліджень та Політичних консультацій. Німецька консультативна група при Уряді України. – URL: <http://ier.kiev.ua>

3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Пер. з англійської. — К.: «К-І. С.», 2006, – 696 с. ISBN 966-7048-51-9 (укр) – URL: <http://1576.ua/books/7272>

4. Клименко І. В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України. Аналітична доповідь/ Клименко І. В., Бугрій М. Г., Ус І. В., . – К.: НІСД, 2011. – 19 с.

5. The history of the CAP URL: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/index_en.htm

Науковий керівник: Полич В. П., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Яїцька Д. І.¹

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті 2 Договору про Європейський Союз (1992) (далі – ЄС) серед цінностей, на яких засновано Союз, визначено недискримінацію, а також солідарність і рівність жінок і чоловіків [1, с. 7]. У Хартії основних прав ЄС (2000) ідеться про заборону дискримінації на основі низки ознак, у тому числі статі. Стаття 23 документу присвячена тематиці рівності між чоловіками і жінками: «Рівність між чоловіками і жінками має бути забезпечена у всіх сферах, включаючи зайнятість, роботу і заробітну плату. Принцип рівності не суперечить ідеї збереження або прийняття заходів, що передбачають особливі переваги на користь недостатньо представленої статі». Тобто у статті йдеться про можливість прийняття так званих позитивних дій (affirmative actions), серед яких можуть бути і гендерні квоти. У Лісабонській угоді (2007) до тематики гендерної рівності на ринку праці (статті 1 і 2) і боротьби із дискримінацією на

---

¹ Студентка 1 курсу магістратури інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

основі статі (стаття 5) додаються такі, як подолання торгівлі людьми, зокрема, жінками і дітьми (статті 63, 69), подолання насильства у сім'ї [2, с. 9]. І хоча установчі документи не оперують поняттям гендерної рівності, діяльність органів ЄС спрямована на її втілення, забезпечення та контроль за дотриманням.

Гендерна рівність є необхідною ознакою демократичного суспільства. Її забезпечення передбачає можливість рівного доступу жінок і чоловіків до всіх необхідних ресурсів, кар'єрного зростання, участі в прийнятті суспільно значущих рішень. Варто зазначити, що гендерна рівність як цінність не означає номінального зрівняння в правах, скасування будь-яких переваг чи привілеїв, що надаються за ознакою статі, а лише вимагає рівномірного розподілу можливостей осіб щодо користування тими чи іншими правами, подолання суспільного дисбалансу.

Утілення гендерної рівності в суспільстві можливе лише за наявності належної нормативно-правової бази. При чому, законодавцем мають бути закріплені не лише норми декларативного характеру, а й конкретні механізми реалізації рівних можливостей у всіх сферах життєдіяльності, а так само механізми відновлення порушених прав та юридичної відповідальності. Отже, нормативне регулювання гендерної рівності передбачає віддзеркалення цієї цінності не лише в загальних, а й у галузевих (спеціальних) актах законодавства.

Наразі гендерна рівність знаходить своє відображення в численних міжнародних, у тому числі європейських, нормативно-правових документах. Серед них: Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція Міжнародної організації праці про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності (1951), Конвенція про політичні права жінок (1952), Конвенція про громадянство одруженої жінки (1957), Декларація про ліквідацію дискримінації щодо жінок (1967), Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів (1974), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Європейська соціальна хартія (1996), Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (2011) та інші. Тим не менш досі не існує універсального підходу до визначення гендерної рівності. Проте в статті 1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) детермінується «дискримінація щодо жінок», яка означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження

за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі [3, ст. 1].

У сфері забезпечення рівних трудових прав, окрім загальних міжнародних нормативно-правових актів, слід звернути увагу на спеціальне регулювання, що здійснюється, зокрема, і органами ЄС. Так, ураховуючи норми установчих договорів, які складають «первинне» право ЄС, інститути Союзу видають директиви, регламенти, рішення як акти права «вторинного», спрямовані на виконання поставлених завдань у різних сферах, у тому числі й щодо забезпечення трудових прав громадян. Наприклад, у Директиві Європейського Парламенту та Ради від 5 липня 2006 року, що забезпечує застосування принципу рівних можливостей та рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування та зайнятості визначено такі важливі положення:

- переслідування і сексуальне домагання визнані за такі, що суперечать принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок та становлять дискримінацію за ознакою статі;

- держави-члени повинні продовжувати вирішувати проблему залежності суми заробітної плати від статі особи та проблему усталеної гендерної сегрегації на ринку праці такими засобами, як вільна організація робочого часу, що дає змогу і чоловікам, і жінкам успішніше поєднувати сімейні та робочі обов'язки;

- необхідність належної організації відпустки у зв'язку з батьківством, яку може оформити будь-хто з батьків, так само як і забезпечення доступних за розташуванням та ціною установ догляду за дітьми та залежними особами;

- визначальним кроком у застосуванні принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок у справах працевлаштування і зайнятості є забезпечення рівного доступу до працевлаштування та професійного навчання, що веде до працевлаштування;

- для досягнення ефективності принципу рівного ставлення передбачено призначення компенсації за будь-яке його порушення та ін. [4].

Так само важливими документами з цього питання є Директива Ради про застосування принципу рівного підходу до чоловіків та жінок, які займаються, включаючи сільськогосподарський сектор, індивідуальною

трудовою та підприємницькою діяльністю, та про захист жінок, які займаються індивідуальною трудовою та підприємницькою діяльністю, під час вагітності та материнства (1986), Директива Ради про імплементацію принципу рівності чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування, професійної освіти, просування по службі та умовах праці (1976), Рішення Комісії про створення Консультативного комітету з рівних можливостей для жінок та чоловіків (1982) та ін.

Суд ЄС та Європейський Суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй практиці розглядають дискримінацію як застосування різних положень в однакових ситуаціях і однакових положень у різних ситуаціях [5, с. 180–184]. Наприклад, у Рішенні в справі *Emel Boyraz v. Turkey* від 02.12.2014 року ЄСПЛ наголосив на тому, що така дія, як звільнення з посади тільки на підставі статі справляє негативний вплив на особистість людини, її самосприйняття і самоповагу і, як наслідок, на її приватне життя. Суд ЄС у Рішенні від 18.11.2010 року дійшов висновку, що звільнення працюючих жінок тільки на тій підставі, що вони досягли пенсійного віку, який за національним законодавством є різним для жінок і чоловіків, є дискримінацією за ознакою статі. Крім того, існує безліч рішень Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок у справах, пов'язаних із гендерною дискримінацією у сфері трудових правовідносин, які є показовими та мають бути враховані Україною задля втілення гендерної рівності як цінності ЄС. До прикладу, в Рішенні від 25.02.2016 року в справі Світлана Медведева проти Російської Федерації Комітет визнав дискримінацією заборону залучати жінок до окремих видів важкої і/або небезпечної роботи [6, с. 17–19, 29–31, 46–49].

Однією з необхідних умов наближення України до вступу до ЄС є адаптація національного законодавства з урахуванням усіх цінностей і принципів демократії. Отже, трудове законодавство, серед іншого, має забезпечувати гендерну рівність, гарантувати рівні можливості з працевлаштування, професійного навчання, поєднання трудових і сімейних обов'язків тощо.

На сьогодні основним нормативно-правовим актом, що регулює трудові відносини в Україні, є Кодекс законів про працю (далі – КЗпП України) 1974 року. У 2014 році його було доповнено статтею 2–1, яка забороняє дискримінацію у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав пра-

цівників залежно від статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків і т. д. [7, ст. 2–1].

Крім того, КЗпП України містить окрему главу, що стосується праці жінок, нормами якої надано додаткові гарантії для працюючих жінок. Науковці зазначають про позитивну дискримінацію в гендерному аспекті як про встановлену державою систему пільг, заохочень, заборон і компенсацій, спрямовану на підвищення соціального статусу жіноцтва.

Однак, проаналізувавши положення КЗпП України в частині гарантій для жінок, які працюють, виникає питання, чи всі з цих гарантій мають позитивний характер і не шкодять інтересам жінки. Так, закон містить обмеження роботи жінок у нічний час, заборону застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років [7, ст. 174–176]. На сьогодні не існує єдиної загальної думки про те, містять ці норми гарантії чи обмежують трудові права жінок. Тим не менш можна з упевненістю стверджувати, що з погляду теорії права, гарантії прав не можуть встановлюватися через заборони, а лише за допомогою дозволів і рекомендацій. Обмеження та заборони завжди мають негативний відтінок для особи, яка бажає скористатися тим чи іншим правом, гарантованим їй конституцією та законами. А отже, в названих нормах КЗпП України, на нашу думку, не вбачається позитивної дискримінації.

При цьому, в самому змісті конкретних положень (наприклад, про заборону праці жінок у нічний час) закладалося таке регулювання, яке мало б захищати жінок як уразливу соціальну групу, а не обмежувати їх у виборі умов своєї роботи. Сьогодні цей підхід до правового забезпечення інтересів жінок втрачає свою актуальність, а популярності набирає концепція рівних вихідних можливостей, відсутності законодавчих обмежень і заборон для певних соціальних груп у реалізації їхнього права на працю. Варто зазначити, що такий підхід не передбачає зворотного боку попереднього, тобто не має на меті зобов'язувати жінок, приміром, працювати в нічний час, а лише вимагає забезпечення можливості реалізувати своє право для тих жінок, які виявили бажання його реалізувати.

Звичайно, що КЗпП України 1974 року потребує докорінного оновлення. Наразі на стадії опрацювання знаходиться Проект Трудового кодексу України № 1658 від 27. 12. 2014 року, стаття 3 якого включає, окрім заборони дискримінації, в тому числі за ознакою статі, також роз'яснення її змісту: «Дискримінація за ознакою статі включає сексуальні домагання, що виражаються у діях сексуального характеру, поведіння (включаючи жести, вирази і фізичний контакт), що є загрозливим, образливим, таким, що піддає експлуатації або змушує до сексуальних відносин» [8, ч. 1 ст. 3]. Доповнення трудового законодавства України такими нормами відповідає вимогам європейського права. Наведене тлумачення носить позитивний характер, адже дозволяє чітко встановити, які дії підпадають під «сексуальні домагання» та будуть тягнуті за собою відповідальність. Так само стаття 3 Проекту Трудового кодексу України містить положення: «Не вважаються дискримінацією у сфері праці передбачені цим Кодексом та законами обмеження прав і можливостей або надання переваг працівникам залежно від певних видів робіт, які стосуються віку, рівня освіти, стану здоров'я, статі, інших відповідних обставин, а також необхідності посиленого соціального та правового захисту деяких категорій осіб».

Проект суттєво відрізняється від чинного КЗпП України, його положення значно покращують становище жінок, які працюють за трудовим договором. До прикладу, Проектом визначено: «Жінки, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, можуть залучатися до робіт у нічний час, надурочних робіт і робіт у вихідні дні, дні державних і релігійних свят, робота в які не проводиться (стаття 160 цього Кодексу), лише за їх письмовою згодою». Ця норма, на відміну від аналогічної норми КЗпП України, встановлює дозвіл на залучення до роботи в нічний час окремих категорій жінок за їхньою згодою. Отже, поступово відходять заборонні тенденції щодо статусу жінки в національному трудовому законодавстві.

Тим не менш Проект Трудового кодексу України містить заборону застосування праці жінок на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, що, з погляду сучасного міжнародного права та практики Суду ЄС і ЄСПЛ є негативним явищем у національній правовій системі [8, ч. 2 ст. 3, ст. 160, 291, 288].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що гендерна рівність є однією з базових цінностей Європейського Союзу, складовою демократії та

умовою розвитку сучасних держав. Вона не має на меті лише номінальне («штучне») зрівняння в правах жінок і чоловіків, а передбачає надання рівних вихідних можливостей у всіх сферах життєдіяльності, в тому числі в трудових відносинах. Європейські стандарти гендерної рівності та недискримінації встановлені в установчих договорах ЄС, у численних міжнародних нормативно-правових і рекомендаційних актах, а також у рішеннях Суду ЄС, ЄСПЛ, Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок та інших установ, що опікуються цим питанням. Серед них ключовими є: заборона на звільнення на підставі виключно статі, необхідність належної організації відпустки у зв'язку з батьківством, вирішення проблеми залежності суми заробітної плати від статі, запровадження механізму захисту від сексуальних домагань та переслідувань у зв'язку з роботою тощо.

Обравши вектором свого розвитку європейську інтеграцію, Україна зобов'язана втілити в законодавстві визначальні положення про гендерну рівність, відмовитися від заборон і обмежень у частині праці жінок та забезпечити дієві механізми реалізації встановлених норм трудового права.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу: нормат. матеріали / упоряд.: І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк; за ред. І. В. Яковюка. – Харків: Право, 2019. – 500 с.
2. Т. Марценюк, В. Філіпчук. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. / Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2015. – 44 с. URL: <http://www.icps.com.ua>
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Директива 2006/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 05.07.2006 року, що забезпечує застосування принципу рівних можливостей та рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях працевлаштування та зайнятості (перероблена). URL: <https://rm.coe.int>
5. Форманюк В. В. Трудове право в системі права Європейського Союзу. / Часопис цивілістики. – Вип. 18. – с. 180–184. URL: <http://dspace.onua.edu.ua>
6. Судове вирішення справ у спорах, пов'язаних із гендерною дискримінацією: збірка кращих практик / Упорядники: Олена Уварова, Марія Ясеновська. – Х.: ФОП Бровін О. В., 2016. – 192 с.

7. Кодекс законів про працю України: Закон Української РСР від 10.12.1971 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

8. Проект Трудового кодексу України №1658 від 27.12.2014 року. – URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua>

Науковий керівник: Бойчук Д. С., к.ю.н., асистент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЗМІСТ

Батицька А. В. ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ	3
Berezhna Eu. EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE. ECONOMIC ASPECTS	9
Водолаженко Є. І. ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	19
Гайдамака В. О. СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВНІСТЬ: ЕВОЛЮЦІЯ МОДЕЛЕЙ	24
Holik Y. O. INTERNATIONAL COOPERATION IN AVIATION CYBERSECURITY: THE EUROPEAN UNION PERSPECTIVE	29
Горяньська К. В. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЄС ЯК ЦІННІСТЬ ЄС: ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	32
Григоренко Г. Є. КВАЗИСУДОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ	37
Dzundza T. JUDICIAL DECISIONS AS SOURCE OF INTERNATIONAL LAW	43
Дзьонь А. М. ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПОЛОМ	46
Желдак Я. Т. РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОКУРАТУРИ У ПРАВОПОРЯДКУ ЄС	50
Жоян В. О. ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ	53
Затулій А. О. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРОЦЕДУРА НАДАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	57

Иванова Ю. Ю.	
ИЗБИРАТЕЛЬНОЕ ПРАВО ПО ДИРЕКТИВЕ СОВЕТА ЕС 93/109	62
Иващенко К. В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	65
Йорданова О. Є.	
THE IMPACT OF THE YALTA-POTSDAM SYSTEM OF RELATIONS ON THE INTERNATIONAL LAW	68
Камінська В. Ф.	
ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН	74
Каплуновський І. А.	
ВПЛИВ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА УКРАЇНУ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ....	80
Кирсанова М. Л.	
НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ АДМІНІСТАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	87
Ковака А. В.	
ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ: ШЛЯХ ДО ДЕМОКРАТІЇ ЧИ РУЙНУВАННЯ МОРАЛЬНОСТІ?	92
Ковальов Н. С.	
СПІВРОБІТНИЦТВО ПРАВООХОРОНИХ АГЕНЦІЙ ТА АГЕНЦІЙ ЮСТИЦІЇ ЄС	95
Котенко А. О.	
ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ	100
Лацько А. В.	
ІНСТИТУТ ОМБУДСМАНА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	105
Левенець А. А.	
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ЧЛЕНСТВА ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	107
Лиманський В. Ю.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ТРАНС'ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ МЕРЕЖІ	112

Майданік С. В.	
МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	114
Мацакова Г. В.	
ВПЛИВ ЦЕРКВИ НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПІ	119
Melnychenko M. V.	
EUROPIAN UNION'S APPROACH ON THE LAW OF THE SEA DISPUTE SETTLEMENT	124
Мукутенко Д. О., Homlia I. A.	
THE LEGAL NATURE OF EU SANCTIONS AND THEIR PLACE IN THE FOREIGN POLICY AND SECURITY SYSTEM	129
Мисенко М. О.	
ГРОМАДЯНСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	133
Михайловський О. М.	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ «ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» В ВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	137
Мірзоян Е. В.	
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	140
Можчіль А. А.	
КОМІТЕТ РЕГІОНІВ ЄС	145
Nahorna L. V.	
CONVENTION ON THE CIVIL ASPECTS OF INTERNATIONAL CHILD ABDUCTION: ITS APPLICATION IN UKRAINE	148
Ніколаєва К. В.	
ДО ПИТАННЯ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФЕДЕРАЦІЇ	154
Новіков Є. А.	
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	156
Окладна М. Г.	
ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ США: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	159

Остапенко М. В.	
АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРАВОМ ЄС У СФЕРІ БЕЗПЕЧНОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ЯК КРОК НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	164
Панченко К. Д.	
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ	166
Pashkova K.	
HUMANIZATION OF WARFARE IN THE INTERNATIONAL SPACE: ORIGIN AND DEVELOPMENT	168
Ренкіна А. V.	
IMPACT OF THE EUROPEAN UNION ON THE LEVEL OF THE ECONOMY OF ITS MEMBER STATES	172
Петракова О. А.	
CATALAN DECLARATION OF INDEPENDENCE: INTERNATIONAL LAW PRINCIPLES CONFLICT	175
Петренко Ю. В.	
PESCO ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНІЦІАТИВА З ІНТЕРВЕНЦІЇ: ЄДИНА МЕТА ТА РІЗНЕ БАЧЕННЯ ІДЕЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОБОРОНИ	179
Потьомкіна О. В.	
РОЗБУДОВА ПОТУЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	183
Проскуракова Н. А.	
ВПЛИВ ПРАВА ЄС НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ	187
Раєвська В. П.	
РЕГУЛЮВАННЯ ДОМІНУЮЧОГО СТАНОВИЩА НА РИНКУ З ОГЛЯДУ НА ПРАКТИКУ СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА У РОЗРІЗІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	190
Romanenko S.	
REFUGEE AND MIGRANT CHILDREN RIGHTS IN EUROPEAN UNION.....	194
Русінка А. В.	
АДАПТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	199

Свириденко А. С.	ДО ПИТАННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НАД НАЦІОНАЛЬНИМ ПРАВОМ ЙОГО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ	203
Светличний О.	ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ З ОГЛЯДУ НА ВІДПОВІДНІСТЬ КОПЕНГАГЕНСЬКИМ КРИТЕРІЯМ.....	208
Скідан Н. В.	ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК У ВЛАДНИХ СТРУКТУРАХ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЩОДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ	213
Солдатенко Ю. О.	МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІСУ В СФЕРІ БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	218
Степанюк Д. Р.	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	222
Striebul Yev.	DECISIONS OF COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION AND ITS IMPACT ON THE LAW OF THE EUROPEAN UNION	227
Сушко Ю. О.	ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ІТ-КОМПАНІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ	232
Тверезовська К. С.	ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	235
Удянська К. В.	ДО ПИТАННЯ ПОШИРЕННЯ ДІЇ GDPR НА УКРАЇНСЬКІ КОМПАНІЇ	240
Умнікова К. О.	ПРОБЛЕМИ ВСТУПУ ТУРЕЧЧИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	243
Федоров В. Д.	РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО РЕКОМЕНДАЦІЇ ПАРЕ № 1402	245

Хохлова Л. А.	
ПРОСТІР СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОСУДДЯ: ПРАВОВА ОСНОВА ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	249
Цимбалюк В. Ю.	
ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ РАХУНКОВОЮ ПАЛАТОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	254
Чоп К. П.	
ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ У ЄВРОПІ: ВІДСУТНІСТЬ КОМПРОМІСУ В ЄС ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	256
Шевчук Я. С.	
СТВОРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРМІЇ – МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	258
Шептовицька А. А.	
ПРАВОВА ПРИРОДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	261
Шульга В.	
«ФОРМУЛА» ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ВИЗНАЧЕНИЙ ВЕКТОР З НЕВИЗНАЧЕНОЮ КІЛЬКІСТЮ ВЕЛИЧИН	263
Щербань М. М.	
ПРИРОДНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	268
Щиковська Д. В.	
АГРАРНА ПОЛІТИКА В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЦІЛІ , МЕХАНІЗМИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	270
Яїцька Д. І.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	275

Наукове видання

**УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ:
ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**Збірник наукових статей за матеріалами
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
з європейського права**

(м. Харків, 15 листопада 2019 р.)

Відповідальний за випуск: *Яковюк І. В.*

Підписано до друку 22.11.2019.
Формат $60 \times 84 \frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 16,9. Обл.-вид. арк. 16,1.
Тираж 100 прим.